

Харківська академія неперервної освіти

Джерело

педагогічних інновацій

*Освітні інновації в позашкільній освіті:
сучасний погляд, практика та перспективи
впровадження*

Науково-методичний журнал
Випуск № 1 (37)

Харків
2022

Схвалено вченою радою Харківської академії неперервної освіти
(протокол № 8 від 24.12. 2021 р.)

Головний редактор:

Покроєва Л.Д., кандидат педагогічних наук, професор, ректор Харківської академії неперервної освіти, заслужений працівник освіти України

Укладачі:

Посмітна Юлія, завідувач Центру інноваційного розвитку освіти Харківської академії неперервної освіти;

Вороніна Галина, доцент кафедри виховання та розвитку особистості Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук;

Писаренко Тетяна, методист Центру інноваційного розвитку освіти Харківської академії неперервної освіти;

Семисошенко Севіль, методист Центру інноваційного розвитку освіти Харківської академії неперервної освіти

Журнал видається КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».
Серія ХК № 2065-806Р, зареєстровано Головним управлінням юстиції
у Харківській області 22 січня 2013 р.

Джерело педагогічних інновацій. Освітні інновації в позашкільній освіті: сучасний погляд, практика та перспективи впровадження. Науково-методичний журнал. – Випуск № 1(37). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. – 188 с.

Зміст

Передмова	5
Розділ 1. Тренди позашкільної освіти XXI століття: стратегічні вектори та актуальні тенденції розвитку	6
Позашкільна освіта Харківщини: шляхи оновлення та розвитку в період воєнного стану в Україні <i>Любов Покроєва</i>	6
Сучасні тренди позашкільної освіти в контексті педагогічної спадщини Софії Русової <i>Галина Вороніна</i>	9
Розвиток людського капіталу – запорука успішної конкуренції закладу позашкільної освіти <i>Посмітна Юлія</i>	15
Проблема музично-теоретичної літератури в українському освітньому просторі <i>Гайденко Ігор</i>	22
Проблеми взаємин «душі» та «тіла» в артистичній діяльності <i>Воропаєв Євгеній</i>	29
Від гармонійного розвитку творчої особистості – до професійного самовизначення <i>Кукузенко Ксенія</i>	34
Розділ 2. Сучасні траєкторії розвитку професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти	42
<i>Науково-методичний супровід та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів позашкільної освіти</i>	42
Варіативні моделі професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти в умовах відкритої освіти <i>Просіна Ольга,</i>	42
Оцінювання творчого потенціалу педагога: технологічний аспект <i>Ольга Темченко</i>	52
Розвиток професійної компетентності педагогів – запорука успішного розвитку позашкільної освіти (з досвіду роботи Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради) <i>Редіна Валентина, Сторожук Олена, Редіна Ольга</i>	58
Інтерактивні форми методичної роботи. Тижні педагогічної майстерності <i>Дугіна Вікторія, Щелкунова Світлана</i>	63
<i>Конкурси професійної майстерності педагога позашкільля – дорога до успіху та визнання</i>	71
Презентаційна діяльність закладів позашкільної освіти: інноваційний інструментарій <i>Галушко Наталя</i>	71

Конкурси педагогічної майстерності – дієвий інструмент професійного зростання педагога закладу позашкільної освіти <i>Єлізарова Ірина</i>	78
Розділ 3. Інноваційний пошук педагогів закладів позашкільної освіти – рух до якісно нової педагогічної практики	100
Формат EdCamp і едьютейнмент як базові педагогічні позиції в освіті учнівської молоді з прав людини <i>Владислав Акименко</i>	100
Проектна технологія як ефективний засіб формування соціальної компетентності вихованців закладу позашкільної освіти <i>Олена Чекамова</i>	111
Використання показників розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах гуртка <i>Ірина Трезубова, Дмитро Трезубов</i>	115
Інноваційне заняття – завжди пошук <i>Алла Жога,</i>	122
Осучаснення освітнього процесу еколого-натуралістичного напрямку закладу позашкільної освіти в умовах децентралізації <i>Глуховецька Вікторія</i>	127
Особливості організації дистанційного навчання в гуртку «М'яка іграшка» <i>Бацман Олена</i>	135
Поєднання сучасних педагогічних технологій з народними традиціями на заняттях гуртка «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас» в умовах змішаного та дистанційного навчання. Творчий проєкт – віртуальна екскурсія «Світ краси гончарства України» <i>Олена Подрезова</i>	139
Організація дистанційного навчання в закладах позашкільної освіти Красноградської міської ради <i>Ольга Марущак</i>	148
Використання онлайн-дошки Padlet у гуртковій роботі <i>Людмила Хмара</i>	161
Формування медіаграмотності учнів засобами позашкільної освіти <i>Вороніна Галина, Удовенко Павло</i>	167
Хореографія онлайн як метод арттерапії <i>Полумисна Катерина</i>	170
Інноваційні освітні технології як засіб підвищення якості освіти в закладі позашкільної освіти <i>Коржевич Світлана</i>	177
Інноваційні форми реалізації компетентнісного підходу до навчання та виховання в умовах закладу позашкільної освіти (з досвіду роботи Красноградського ЦДЮТ) <i>Людмила Меднікова</i>	181
Глосарій найуживаніших інноваційних термінів позашкільної освіти	186

Передмова

Перебуваючи на важливому етапі розвитку, заклади позашкільної освіти є складовою системи безперервної освіти, яка надає знання, формує вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації, сприяє інтелектуальному, духовному й фізичному розвитку, готує до активної професійної та громадської діяльності.

Багатий досвід Харківщини дозволяє визнати престиж і потужний потенціал цієї складової освіти. Педагогічні колективи закладів позашкільної освіти зорієнтовані на творчий підхід до організації освітнього процесу, на розроблення авторських навчальних програм, які сприяють творчому розвитку, соціалізації та засвоєнню практичних навичок суспільно значущої діяльності.

Разом із тим виклики, що постали перед країною та українським народом, вимагають від педагогів позашкільної освіти готовності й бажання продовжувати творчу діяльність, виконуючи свою професійну місію, що полягає насамперед у плеканні дитини, забезпеченні якісної організаційно-педагогічної та психологічної підтримки її навчання, розвитку, виховання, соціалізації. Привабливість закладу позашкільної освіти є особливо важливою в цей час і для батьків вихованців, і для всієї громади, бо часто гурток стає осередком затишку, надії та впевненості.

Цей випуск науково-методичного журналу присвячено висвітленню інноваційного поступу закладів позашкільної освіти Харківщини – центрів освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності за останні роки, що є свідченням високого професійного рівня педагогів, які працюють у цій системі.

Перший розділ висвітлює актуальні тенденції розвитку позашкільної освіти з урахуванням історичного минулого, на основі збереження національних традицій та сучасності цієї ланки освіти відповідно до концептуальних основ і трендів, а також спрямування головної місії – розвитку людини як особистості – основи людського капіталу держави та суспільства, що визначені Стратегією розвитку позашкільної освіти на 2019-2023 роки.

Другий розділ розкриває нові шляхи впровадження інноваційних моделей професійного розвитку, досвід побудови системи з підвищення професійної компетентності педагогів у закладах позашкільної освіти й роль організаційно-методичного супроводу діяльності педагога.

Третій розділ містить досвід педагогів закладів позашкільної освіти з упровадження в освітній процес інноваційних технологій, методів, прийомів і форм роботи з метою підвищення якості позашкільної освіти, формування та розвитку у вихованців ключових компетентностей, творчого потенціалу, задоволення освітніх потреб, інтересів дітей для подальшого свідомого вибору ними траєкторії життєвого шляху.

Інноваційний досвід освітян позашкільної освіти Харківщини, які постійно вдосконалюють свою педагогічну компетентність, забезпечує комфортні умови для всебічного розвитку особистості, виховання патріотів своєї країни з незалежною думкою, свободою вибору, високими моральними цінностями.

**Тренди позашкільної освіти XXI століття:
стратегічні вектори та актуальні тенденції розвитку**

**Позашкільна освіта Харківщини: шляхи оновлення та розвитку
в період воєнного стану в Україні**

*Любов Покроєва,
кандидат педагогічних наук, професор,
ректор Харківської академії неперервної освіти,
заслужений працівник освіти України*

Однією з важливих складових системи освіти в Україні, яка надає шанс молодому поколінню на самореалізацію, самовизначення подальшої траєкторії професійної діяльності, формування та розвитку патріотизму, творчих здібностей у сфері освіти, науки, культури й мистецтва, фізичної культури та спорту, технічної творчості, а також своїх особистих якостей, моральних цінностей і ставлень, є позашкільна освіта.

За 30 років Незалежності «позашкільна освіта виступала драйвером розвитку креативності не тільки дитини, а й учителя. Позашкілля вистояло і віднайшло шляхи свого розвитку, створивши унікальну систему навчання, виховання та розвитку особистості, забезпечивши міцне підґрунтя для прогресивної трансформації цієї системи. На сьогодні позашкілля є інструментом, який дозволяє розкрити потенціал дитини, схильність до тих чи інших галузей науки», – наголошував Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет 21 вересня 2021 року, під час роботи Всеукраїнського форуму «Позашкільна освіта без бар'єрів. Модель майбутнього», присвяченого 30-річчю створення системи позашкільної освіти в Україні.

Дійсно, позашкільна освіта завжди перебуває на передньому плані в епоху кризових станів і викликів у суспільстві, адже вона, що переживала випробування карантинними обмеженнями через пандемію коронавірусної хвороби в довоєнний час і вистояла, виявила стійкість, гостру затребуваність і необхідність функціонування зараз, у надскладних умовах, спричинених збройною агресією росії проти України.

Складні реалії сьогодення спричиняють зростання важливості позашкільної освіти, зокрема діяльності керівника гуртка в процесі формування особистості, здатної протистояти викликам, відволікаючи хоч на деякий час наших дітей від

хвилюючих думок, відновлення соціальних контактів, забезпечення підтримки й соціального захисту. У цьому сенсі великого значення набувають якість організації в закладі позашкільної освіти дистанційного та змішаного навчання з чіткою координацією управлінських функцій керівника й діяльності всього педагогічного колективу, опанування педагогами-позашкільниками цифрових технологій, методів і прийомів психолого-педагогічної допомоги дитині подолати емоційне напруження та стрес.

Станом на червень 2022 року на території Харківської області функціонує 110 закладів позашкільної освіти, із них: 108 – комунальної форми власності, 1 – державної, 1 – приватної, у яких здобувають позашкільну освіту 110259 вихованців. У результаті воєнних дій, починаючи з 24 лютого 2022 року, зруйновано 3 заклади позашкільної освіти, повністю зруйнований Дергачівський БДЮТ, пошкоджені 26 закладів: 12 – у місті Харкові, 2 заклади позашкільної освіти обласного підпорядкування, 1 заклад державного підпорядкування, 11 – на території Харківської області, 16 закладів позашкільної освіти у 18 територіальних громадах області перебувають на території тимчасової окупації рф.

77 закладів позашкільної освіти Харківщини, що знаходяться поза зоною бойових дій на підконтрольній Україні території, продовжують активно працювати в дистанційному форматі, забезпечуючи якісний освітній процес, продовжують створювати умови для розвитку творчих здібностей дітей і молоді в літній період, особливу увагу приділяючи дітям із числа внутрішньо переміщених осіб; організовують надання волонтерської допомоги населенню області та м. Харкова, воїнам ЗСУ, попри надскладні умови та небезпеку; активно облаштовують безпечні умови перебування вихованців у закладах під час гурткової роботи у 2022/2023 навчальному році в разі проведення освітнього процесу в очному форматі.

Головне завдання сьогодні – допомогти дітям якнайповніше реалізувати свої здібності та творчий потенціал і створити якомога безпечніший простір, осередок творчості та креативності, дати можливість доступу кожній дитині до якісної позашкільної освіти.

На цей час маємо безліч прикладів наполегливої діяльності педагогів позашкільної Харківщини – переселенців, які гідні наслідування та захоплення. Вони стали організаторами позашкільної роботи в різних областях країни й за її межами: хореографічних безоплатних гуртків у м. Кобеляки Полтавської області; гуртка англійської мови для дітей ВПО у м. Тернопіль; патріотичних акцій, художніх виставкових заходів, ярмарків, концертів, Хабів у м. Любляна (Словенія); майстер-класів для керівників гуртків і очних занять для вихованців із декоративно-ужиткового мистецтва в містах Жмеринка та Кам'янець-Подільський Вінницької області; дистанційних занять з образотворчого мистецтва для дітей переселенців із Харкова та очних з іншими дітьми в Угорщині; очних занять гуртка з писанкарства для дітей евакуйованих дитячих будинків в Італії, гуртків

рукоділля в Німеччині; гуртків циркового мистецтва для евакуйованих вихованців у Німеччині та в Угорщині; гуртків театрального мистецтва в Чехії та Німеччині.

Заклади позашкільної освіти організують і проводять різноманітні активності, благодійні та волонтерські акції, флешмоби з національно-патріотичного виховання з дітьми й молоддю, залучають вихованців і педагогів до участі в заходах обласного, всеукраїнського та міжнародного рівнів, здобуваючи перемоги й отримуючи відзнаки.

Закономірно, що визначні успіхи, високий рівень творчих досягнень вихованців, мотивація до занять улюбленою справою цілком залежать від професійної майстерності, постійного самовдосконалення педагогів.

У довоєнний період і під час дії воєнного стану педагогічні працівники закладів позашкільної освіти Харківської області продовжують підвищувати рівень професійної компетентності, поширювати свій педагогічний досвід, беручи участь у навчанні на курсах підвищення кваліфікації, в обласних методичних заходах, обласному фестивалі педагогічної майстерності, презентаційних заходах, організованих КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» в дистанційному (асинхронному) форматі. За перше півріччя 2022 року успішно пройшли навчання на курсах підвищення кваліфікації 204 керівники гуртків науково-технічного, дослідницько-експериментального, туристсько-краєзнавчого, еколого-натуралістичного, військово-патріотичного, фізкультурно-спортивного та художньо-естетичного напрямів, 34 керівники та методисти закладу позашкільної освіти. На заняттях тематичних спецкурсів «Особлива» дитина в позашкільлі» та «Тренінг як ефективна форма патріотичного виховання» розвинули загальні й професійні компетентності 95 педагогів. 289 педагогічних працівників оновили методичні підходи до організації сучасного освітнього процесу, дистанційного/змішаного навчання в закладі позашкільної освіти та менеджменту під час проведення інноваційного методичного кластеру «Креативний менеджмент у закладі позашкільної освіти», а також інших обласних методичних заходів і пролонгованих форм методичної роботи.

Отже, можемо стверджувати, що заклади позашкільної освіти Харківщини стали тим острівком миру, надії та віри в Перемогу, де дитина відволікається від страшного повсякдення війни. Педагоги позашкільної освіти як справжні професіонали, креативні особистості продовжують підтримувати кожну дитину, яка опинилась у складних життєвих обставинах, постійно працюють на засадах співтворчості, діалогу й партнерства, створюючи психологічно комфортний освітній процес, виховуючи патріотів, особистостей з незалежною думкою, високими моральними цінностями, здатних до вільного вибору життєвого шляху. Сучасний зміст позашкільної освіти забезпечує комфортні умови для всебічного розвитку особистості вихованців, самовдосконалення та професійного росту педагогів і, безумовно, уможливорює впевнену й безперечну перемогу гуманістичних цінностей та свобод демократичної держави.

Сучасні тренди позашкільної освіти в контексті педагогічної спадщини Софії Русової

*Галина Вороніна,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри виховання й розвитку особистості
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розкрито сутність поняття «позашкільна освіта», значущість позашкільля в національній освіті. Особливу увагу акцентовано на історичний контекст, зокрема на педагогічні ідеї Софії Русової, її погляди на організацію позашкільної освіти, а також внесок у діяльність Харківського товариства поширення в народі грамотності.

Ключові слова: позашкільна освіта, Стратегія розвитку позашкільної освіти, історичний контекст, концепція національного виховання, педагогічна спадщина.

На сучасному етапі розвитку системи освіти України позашкільна освіта є однією з важливих складових, бо націлена на розвиток здібностей дітей та молоді.

Позашкільна освіта – це цілеспрямований процес і результат навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час у закладах позашкільної освіти та в інших соціальних інституціях.

Значущість позашкільля в національній освіті визначають такі її принципи, як гуманізм, демократизм, єдність загальнолюдських і національних цінностей, безперервність, наступність, багатоукладність, варіативність, добровільність, практичне спрямування, співтворчість, духовність, індивідуальний підхід, масовість.

За визначенням ЮНЕСКО, сьогодні позашкільна освіта є відкритою неформальною паралельною освітою, спроможною швидко й мобільно реагувати на зміни в соціальному середовищі, на різноманітність потреб і мотивів соціуму, здібностей дітей [10, с. 41].

Термін «позашкільна освіта» означає: українською мовою – «позашкільна освіта»; англійською – «non-formal education». З прийняттям Закону України «Про освіту» 2017 року особа може реалізувати своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти [4]. Запобігаючи непорозумінню у використанні термінів, Стратегія розвитку позашкільної освіти пропонує до позначення позашкільної освіти такі терміни, що використовуються в міжнародній теорії та практиці: «after-school education» – позашкільна освіта; «after-school program» – позашкільна програма; «aut-of-school time» – освіта поза школою, освіта поза шкільним часом [9].

Теоретичні основи позашкільної освіти закладені в педагогічних працях В. П. Вахтерова, Г. М. Ващенко, А. С. Макаренка, Є. М. Мединського, Н. К. Крупської, І. І. Огієнка, М. І. Пирогова, С. Ф. Русової, С. О. Сірополка, В. О. Сухомлинського, В. І. Чарнолуського, С. Т. Шацького та ін.

Окремі питання сучасних методологічних засад позашкільної освіти й виховання, позашкільної роботи представлені в працях українських учених І. Д. Бега, О. В. Биковської, В. В. Вербицького, А. Й. Капської, Б. С. Кобзаря, В. М. Мадзігона, Г. П. Пустовіта, О. В. Сухомлинської, Т. І. Сущенко та ін.

Історичні основи становлення й розвитку позашкільних навчальних закладів розкрито в роботах В. Є. Береки, С. М. Букреєвої, А. Й. Сиротенка, А. С. Шепілової, Т. Д. Цвірової та ін.

Процес трансформації системи освіти України передбачає впровадження в практику досягнень педагогічної науки, оволодіння викладачами, учителями, вихователями результатами педагогічної спадщини та новими педагогічними дослідженнями, практичним досвідом.

Дослідниця О. Биковська виділяє п'ять хронологічних етапів історичного розвитку практики позашкільної освіти [1]:

- I етап – до X ст. – створення передумов виникнення позашкільної освіти, а також спрямування її змісту на оволодіння елементарними трудовими вміннями і навичками;
- II етап – X–XV ст. – активізація освітньої діяльності, розвиток освіти, шкільництва, поява перших методичних настанов, а також відкриття іноземних освітніх закладів, ознайомлення з іншими культурами;
- III етап – XVI ст. – спрямування позашкільної освіти на виховання молодого покоління на засадах народних традицій, народної та козацької педагогіки, формування їх готовності до захисту Вітчизни;
- IV етап – 20-80-ті рр. XX ст. – розвиток позашкільних навчальних закладів, формування позашкільної освіти як системи та, як результат, визначення і надання в 1991 році в Законі України «Про освіту» позашкільній освіті статусу складової системи освіти України;
- V етап – кінець XX – початок XXI ст. – глибокі зміни в усіх сферах суспільного життя. Цей етап почався 1991 року і триває донині.

Процеси усвідомлення та впровадження педагогічною спільнотою глибинних реформ, що відбуваються в національній системі освіти, зокрема й у позашкільній освіті, потребують особливої уваги до історичного контексту. Найбільший інтерес сьогодні викликають ідеї Софії Русової (Ліндфорс), педагога, журналістки, доктора соціології Українського соціологічного інституту та професора педагогіки Українського високого педагогічного інституту імені М. Драгоманова в Празі, керівника дошкільної та позашкільної освіти в уряді Української Народної Республіки.

Софія Федорівна працювала в Харківському товаристві грамотності, Чернігівській, Полтавській, Одеській громадах. Дослідники вважають, що за обсягом і рівнем просвітнянської роботи діяльність С. Русової дорівнює внеску О. Пчілки, Х. Алчевської, а за силою, з якою звучало її слово на захист української культури, духовності, рідної мови, цю жінку можна порівняти з Л. Українкою.

Софія Федорівна Русова народилася 1856 року в селі Олешня на Чернігівщині в аристократичній сім'ї. Батько Федір Ліндфорс – швед за походженням, мати Ганна Жерве – французька. Завдяки знайомству з майбутнім чоловіком, статистиком, етнографом, фольклористом, громадським діячем Олександром Русовим зручищена, не зацікавлена українським оточенням молода дівчина пристала на українські терена та все своє життя присвятила служінню українству. «Він перший відкрив мені красу української народної пісні, – писала Софія Федорівна про Русова, – заговорив до мене українською мовою і без довгих промов і пояснень збудив у мене ту любов до нашого народу, що вже ніколи не покидала мого серця й керувала всією моєю працею довгі літа».

Професійна та громадська діяльність С. Русової є потужною та різнобарвною. Наприклад, перебуваючи разом із чоловіком Олександром Русовим

із липня 1889 по травень 1894 року в Харкові, Софія Федорівна керувала Українською громадою та мала значний вплив на молодіжну українську організацію «Братство тарасівців». У ніч на 1 травня 1893 р. Русови були заарештовані за розповсюдження та зберігання нелегальних творів.

Софія Федорівна в Харкові захопилася роботою в Харківському товаристві поширення в народі грамотності, членами якого була значна частина місцевої інтелігенції, проводила літературні читання з дівчатами 16-17 років. А 31 грудня 1891 року вона виступила на загальних зборах товариства з ґрунтовною доповіддю про книжки для народного читання. Видання дешевих книжок, спрямованих на загальний розвиток малоосвічених читачів, було однією з форм тогочасної просвітительської роботи. Але не всі діти мали тоді змогу ходити до школи. До того ж значна кількість учнів народних початкових училищ не закінчувала повний курс навчання, оскільки на перешкоді ставали як труднощі, пов'язані з російськомовним викладанням (особливо на селі), так і матеріальні негаразди. Школярі переставали ходити на заняття й досить часто поступово втрачали початкові навички читання та письма. Допомогти самотужки здолати неуцтво, стати на перешкоді втраті елементарної грамотності, сприяти подальшому поповненню знань і розвитку мислення випускників початкових училищ покликані були дешеві книжки, які за таких умов ставали важливим засобом позашкільної освіти. У цьому зв'язку головною ідеєю виступу Софії Федорівни на загальних зборах товариства була думка про те, що народний читач конче потребує літератури, яка була б йому доступною і за формою викладу, і за ціною. С. Ф. Русова закликала членів організації до написання та видання відповідних книжок.

Пропозиція Софії Федорівни зустріла цілковиту підтримку, невдовзі в товаристві було створено спеціальний видавничий комітет, а вона сама стала першим його секретарем. Серед 170 назв книжок, що побачили світ завдяки заходам видавничого комітету товариства впродовж 20 років його існування, шість були написані педагогинею: «Жанна д'Арк» (1891, 1894, 1895, 1901), «Сестра Катерина: Рассказ об одной доброй англичанке» (1893, 1895, 1901, 1904), «Странник Григорий Саввич Сковорода: Биографический очерк» (1894, 1898, 1903), «Добрые люди старого времени на Руси» (1894, 1902), «Братства в Юго-Западной Руси: Исторический очерк» (1895, 1902), «Карл Великий» (1895, 1901, 1903). Усі вони підписані криптонімом С. Р.

У ніч на 1 травня 1893 року Русови були заарештовані за розповсюдження та зберігання нелегальних творів, і після звільнення з-під варті 8 червня 1893 року родина переїхала в Чернігівську губернію [6, с.12-13].

8 квітня 1917 р. на Всеукраїнському національному конгресі С. Русову обирають від просвітницьких організацій Києва членом загальноукраїнського представницького громадсько-політичного органу Української Центральної Ради, яка виступила лідером національно-визвольного руху та виконувала роль вищого законодавчого державного органу нової держави – Української Народної Республіки. На початку серпня 1918 р. на запрошення генерального секретаря освіти першого українського уряду І. Стешенка Софія Федорівна очолює департамент дошкільної і позашкільної освіти Генерального секретарства (Міністерства) освіти, виступає як організатор і керівник Всеукраїнської учительської спілки, входить до редакційної колегії журналу «Вільна українська школа», разом із Ю. Сірим, Я. Чепігою та С. Черкасенком започатковує

видавництво «Українська школа», викладає в кількох навчальних закладах тощо. На допомогу вчителям і вихователям виходять її праці: «Про колективне та групове читання» (1917), «Методика початкової географії» (1918), ґрунтовне дослідження «Дошкільне виховання» (1918), окремою книжкою з назвою «Позашкільна освіта» (1918) видані лекції, які педагог читала на позашкільному факультеті Київського педагогічного інституту.

Основною ідеєю досліджень С. Русової є концепція національного виховання; вона писала: «...Для реформування школи мало її націоналізувати, ввести рідну мову, необхідно змінити весь її устрій, запровадити принципово інші цілі та принципи виховання, наповнити роботу новим змістом. Школа повинна бути активною, будуватися на принципі самодіяльності дітей. Вона має стати школою соціального виховання».

Разом із тим Софія Федорівна наголошувала на такі аспекти виховання дитини:

- соціальне виховання: створення товариської атмосфери в школі, установлення довірливих відносини між учителями та учнями; розбудова учнівського самоврядування; заміна класу нечисленними рухливими групами; реформування методів навчання (перехід від пасивних до активних);
- виховання в колективі: «Важливими засобами згуртування дитячого колективу є гра та праця.»; «...людина стає людиною лише в громаді.»;
- родинне виховання та особлива роль матері: «...треба поширити освіту жінки на селі, щоб підняти свідомість жіноцтва та становище матері. Без неї і її ласки холодно й страшно було б жити. Ніяка школа, ніякі дитячі садки чи захистки не дадуть дитині того добра, ласки й любові, не розбудять так у дітях почуття правди, як щире виховання свідомої матері... Якщо порівняти дітей, які виховуються з материнською любов'ю і ласкою, з тими, що в дитячих притулках, то останні ніколи не будуть такі веселі, урівноважені...»

У книзі «Позашкільна освіта» С. Русова розмірковує про значення, мету, зміст, напрями, засоби, принципи позашкільної освіти, визначає мету позашкільної освіти – надання широким верствам населення для гармонійного розвитку різних наукових знань з урахуванням індивідуальних нахилів слухачів, регіональних особливостей, спираючись на досвід країн Західної Європи [7].

Свої погляди на організацію позашкільної освіти вона висловила на Нараді діячів позашкільної освіти та дошкільного виховання 10 – 13 січня 1919 року, на якій виступила з доповіддю «Роль позашкільної освіти і її зв'язок зі школою». Софія Федорівна разом зі своїми колегами розробила програму з позашкільної освіти, що містила такі положення [3]:

1. Принципи, методи позашкільної освіти і історія її розвитку.
2. Бібліотекарство.
3. Психологія Народного Театру і його репертуар.
4. Практика театральних вистав.
5. Музична справа.
6. Організація хорів і їх репертуар.
7. Екскурсійна справа.
8. Позашкільна освіта школярів.

9. Історія Земських інституцій на Україні і їх сучасний склад.

Основними завданнями позашкільної освіти, на думку просвітительки, є те, що «вона будується на ґрунті можливо широкої загальної освіти, ставить свої виклади, усю свою науку найближче до економічного громадянського життя, пристосовуючи свою працю до вимог кожної окремої місцевості. Вона йде усюди в найтіснішому контакті із завданнями місцевого життя з тим ступенем розвитку, на якому стоїть людність того або другого села. Головними формами проведення позашкільної освіти є вільний виклад, правдиве слово. До таких словесних викладів бажано мати усякі знаряддя наглядні, бо яке б те слово викладу не було просте і певне, мало підготовлена аудиторія не зрозуміє його так певно і ясно; а знаряддя велику мають силу, щоб виклади були ясні, докладні» .

Позашкільна освіта може дати як дитині, так і дорослому широкий світогляд. Позашкільля не обмежене канонами та програмами, а навпаки, може забезпечити вільне, індивідуальне, відповідне потребам і інтересам тих, хто її потребує.

Софія Русова писала про позашкільну освіту:

«Діячі по позашкільній і дошкільній освіті мають увійти у Всеукраїнську учительську спілку і закласти в ній окремі гуртки діячів позашкільної освіти і діячів дошкільного виховання так, щоби в кожному Бюро спілки були представники цих гуртків».

«Крім того, для об'єднання думок бажано мати свій спеціальний орган преси, в якому обидві ці галузі освітньої роботи могли б голосно висловлюватися...».

«Тепер, коли всеукраїнські з'їзди майже неможливі, бажано закласти в Києві Всеукраїнську раду робітників по позашкільній освіті і дошкільному вихованню».

«Позашкільна освіта ставить собі метою – дати всьому народові в країні гармонійний культурний розвиток, який дасть кожній людині певну свідомість своїх громадянських і людських обов'язків...»

«...тільки планомерно створена мережа безкоштовних закладів позашкільної освіти може забезпечити за якийсь десяток років помітний розвиток освіти і морального виховання».

«Звичайно, кожна форма позашкільної освіти лише тоді може бути корисною, коли вона виникає з вимог самої людськості, а не нав'язується їй згори, збоку» [7, с. 60].

«Намагання всіх народів до забезпечення своєї власної державної і культурної незалежності навертають їх до національної школи, бо всім уже зрозуміло, наскільки нація, яка пройшла через таку школу, буде дужчою другої нації, яка її не проходила».

У незалежній Україні ім'я Софії Русової було повернено в педагогіку й багато зроблено для вшанування її пам'яті. Так, 18 лютого 2016 року Національний банк України випустив в обіг пам'ятну монету, присвячену 160-річчю від дня народження Софії Русової (автори: художники Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук і скульптори Володимир Атаманчук і Святослав Іваненко). На аверсі монети розміщено малий Державний Герб України, висловлювання Софії Русової: «У житті кожної шляхетної людини повинна світити велика ясна зірка: щаслива доля рідного краю», а також зображення лампи як символу просвітництва. На реверсі монети зображений

портрет просвітельки. Монета вийшла в серії «Видатні особистості України» номіналом 2 гривні з нейзильберу [8].

11 липня 2005 року затверджено Положення про нагородження нагрудним знаком «Софія Русова» (скасвано 2013 р.), яким нагороджуються наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники за значний особистий внесок у розвиток дошкільної та позашкільної освіти, які домоглися визначних успіхів у навчанні та вихованні підростаючого покоління, науковому та навчально-методичному забезпеченні дошкільної освіти, підготовці висококваліфікованих педагогічних працівників для дошкільних навчальних закладів [5].

2009 року в Чернігівській області створена Благодійна організація «Благодійний фонд ім. Софії Русової», мета якої полягає в реалізації багатьох добрих справ: відновлення садиби С. Русової, встановлення пам'ятного знаку просвітельці. Фонд надає допомогу малозабезпеченим дітям, вихованцям шкіл-інтернатів і здійснює особливу підтримку Олешнянській школі, у якій свого часу викладала Софія Русова [2].

Чернігівська обласна рада з 2007 року заснувала щорічну обласну Премію імені Софії Русової, яка вручається кращим працівникам освітньої галузі Чернігівщини.

На честь С. Русової названо майдан у м. Олешня, Олешнянська школа носить ім'я просвітельки, на базі Ріпкинської гімназії в Ріпкинському районі відкрито пам'ятник Софії Русовій.

Сьогодні значну частину доробку С. Русової та її мемуарно-епістолярну спадщину можна знайти в архівних матеріалах відділу рукописних фондів і технології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Інституту рукописів Центральної наукової бібліотеки імені В. Вернадського НАН України та особистого фонду С. Русової.

Список використаних джерел

1. Биковська О. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : моногр. К. : ІВЦ АЛКОН, 2008. 336 с.
2. Благодійний фонд ім. Софії Русової. URL: <https://rusova.at.ua/>
3. Дяков І. Формування концепції позашкільного виховання особистості в умовах діяльності Софії Русової в Міністерстві освіти періоду Директорії. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/230563026.pdf>
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Положення про нагородження нагрудним знаком «Софія Русова» (скасвано 2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0822-05#Text>
6. Русов О. О. Щоденники та спогади / Упорядкування, підготовка до друку, вступна стаття, коментарі О. Я. Рахна. Чернігів: Десна Поліграф, 2011. 320 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rusov_Oleksandr/Schodennyky_ta_spoahady.pdf?PHPSESSID=3f37tgle12cu8sqid81lss9qs2
7. Русова С. Позашкільна освіта: засоби її переведення. К.: Дзвін, 1918. 88 с.
8. Софія Русова (монета). URL: [https://www.wikiwand.com/uk/%D0%A1%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_\(%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B0\)](https://www.wikiwand.com/uk/%D0%A1%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_(%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B0)).
9. Стратегія розвитку позашкільної освіти. *Освіта*. 2018. 19-26 вересня (№ 35-36).
10. Тренер – група – семінар: інший шлях освіти молоді / А. Богдзевич, О. Іванова, А. Назіна, М. Степанов. Берлін, 2009. 142 с.

Розвиток людського капіталу – запорука успішної конкуренції закладу позашкільної освіти

*Посмітна Юлія,
завідувач Центру інноваційного розвитку освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розглянуто сутність понять «людський капітал», «розвиток людського капіталу», «конкуренція» та «конкурентоспроможність» у сфері освіти, а також ключові положення теорії людського капіталу Т. Шульца, Г. Беккера. Висвітлено взаємозв'язок безперервного підвищення кваліфікації педагогічного персоналу ЗПО, науково-методичного супроводу педагогічних працівників і розвитку людського капіталу освітньої установи для підвищення конкурентної привабливості закладу позашкільної освіти.

***Ключові слова:** людський капітал, розвиток людського капіталу, конкуренція, конкурентоспроможність, Стратегія розвитку позашкільної освіти, заклад позашкільної освіти.*

Ми живемо в той час, коли світ опинився у вирі наростаючих глобальних проблем у суспільстві: війна і мир, тероризм; екологічна, сировинна й енергетична, демографічна та продовольча кризи; подолання відсталості країн, що розвиваються, та ін. Водночас суспільство охоплено процесом прискорених світових техно-економічних, політичних і соціальних змін, нововведень, коли людина повинна швидко пристосовуватися, активно розвиватися, удосконалюватися, опановуючи нові ІК-технології, цифрові інструменти, продукувати нові ідеї та креативні рішення. Це можливо завдяки створенню особливої системи, яка б формувала й розвивала саму людину, збільшувала людський капітал компаній, організацій, установ, закладів освіти для їхньої успішної діяльності та конкурентоспроможності.

За даними Українського інституту майбутнього, людський капітал формує 70% національного багатства розвинутих країн і тільки 30% національного багатства України. За найоптимістичнішими прогнозами вже через 10 років кількість працездатного населення в Україні зменшиться на 5,5%, а українська економіка фізично не зможе зростати швидше за 2,5% на рік. Наднизька продуктивність праці в Україні продовжить знижуватися. Визначення основних причин наявних проблем і створення дієвої стратегії відновлення людського капіталу – головна умова вже не економічного зростання, а виживання України.

Сучасні економісти відзначають, що в постіндустріальному суспільстві значимість фінансового капіталу витісняється значимістю людського капіталу [1].

Ідея людського капіталу має давні корені в історії економічної науки, проте теорія людського капіталу оформилася лише на межі 50-60-х років ХХ століття. Вона належить відомому американському економісту Теодору Шульцу, а базова теоретична модель розроблена в праці американського економіста Гаррі Беккера «Людський капітал».

Концепція людського капіталу Т. Шульца ґрунтується на декількох ключових положеннях:

1. «Людський капітал» – це додаткове джерело доходу, який створюється за допомогою знань, навичок, здібностей людини.

2. Освіта є однією з форм капіталу, найважливішим фактором, забезпечує економічне зростання та одночасно є джерелом зростання.

3. Капітал освіти – це людський капітал, тому що він невіддільний від людини.

4. Освіта як капітал є джерелом майбутніх задоволень і /або заробітків.

5. Для поліпшення якісних характеристик робочої сили необхідні додаткові вкладення коштів (інвестиції) в освіту.

6. Інвестування освіти є одним із вкладень коштів у фактори виробництва, що створюють додатковий продукт [7].

Гаррі Беккер був першим, хто переніс поняття людського капіталу на мікрорівень. Людський капітал підприємства він визначив як сукупність навичок, знань і умінь людини, а витрати на освіту й навчання – це інвестиції в них. Г. Беккер оцінив економічну ефективність освіти для самого працівника, визначив особливе значення спеціального навчання, спеціальних знань і навичок. За теорією конкуренції Г. Беккера, «спеціальна підготовка працівників формує конкурентні переваги» організації, «характерні і значущі особливості її продукту і поведінки на ринках, а в кінцевому підсумку, її ноу-хау, імідж і бренд» [9].

Завдяки Т. Шульцу та Г. Беккеру теорія людського капіталу стала популярною, їх наукові ідеї підштовхнули до численних досліджень, ініціювали активну діяльність щодо мотивації інвестицій у професійну освіту.

Отже, сутність людського капіталу держави полягає в сукупності знань, навичок і досвіду людей, їх економічній цінності, перспективності та відповідності як нинішнім потребам суспільства, так і майбутнім. Ефективний розвиток людського капіталу – це своєрідна гра на випередження, за якої людина набуває знання та навички, які не просто відповідають сучасним потребам суспільства й економіки, але й випереджають їх [1].

Разом із тим С. Фішер дав таке визначення людського капіталу: «Людський капітал є мірою втіленої в людині здатності приносити дохід. Людський капітал включає вроджені здібності й талант, а також освіту й набуту кваліфікацію» [8].

Найбільш повним є визначення людського капіталу як економічної категорії, яка характеризує сукупність сформованих і розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що перебувають у їхній власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці та завдяки цьому впливають на зростання доходів (заробітків) свого власника й національного доходу [4].

Розвиток людського капіталу – це процес створення та розвитку продуктивних здібностей людини шляхом інвестування в конкретні процеси її життєдіяльності [2].

Як стверджує В. Лисак, «від розвитку людського капіталу залежить економічний та інноваційний розвиток як регіону, так і держави загалом. Рівень розвитку людського капіталу визначається рівнем знань, кваліфікації, досвідом роботи, умінням приймати рішення в складних нестандартних ситуаціях, креативністю, віковими особливостями носіїв людського капіталу, рівнем здоров'я, здатністю генерувати нові ідеї, які сприятимуть інноваційному розвитку [2].

Ми погоджуємось із науковими твердженнями вчених і підсилюємо їх у контексті теми цієї статті тим, що формування, розвиток людського капіталу, а також його збереження в надскладних умовах відкритого воєнного нападу росії на Україну, саме в закладах позашкільної освіти, тісно пов'язаний із безперервним підвищенням професійної майстерності, кваліфікації, а також гострою

необхідністю науково-методичного супроводу його педагогічних працівників і фахівців із боку закладів післядипломної педагогічної освіти для забезпечення сталого функціонування ЗПО та неможливості їх закриття, реорганізації, злиття або перепрофілювання.

Сьогодні лідерами, флагманами освіти в Україні, у тому числі й позашкільної, стають ті заклади, які навчилися краще за інших використовувати в час постійних змін, невизначеності й глобальних викликів знання, уміння, компетенції своїх працівників, їх творчий потенціал, кваліфікацію та здатність до навчання протягом усього життя – усе те, що охоплюється соціально-економічною категорією «людський капітал».

У Стратегії розвитку позашкільної освіти на 2019-2023 рр. підкреслено, що позашкільна освіта – це основа формування людського капіталу. Сутність позашкільної освіти полягає в тому, що це організована державою система розвитку людини як особистості в закладах позашкільної освіти. Стратегічною місією позашкільної освіти є розвиток людини як особистості – основи людського капіталу держави та суспільства [5].

Також у цьому документі визначено стратегічні вектори розвитку позашкільної освіти в Україні, окреслено стратегічні цілі, серед яких:

- розвиток людського капіталу і безпекових вимірів;
- забезпечення кадрами, створення належних умов професійного розвитку та праці;
- висока якість і доступність позашкільної освіти;
- розвиток наукової діяльності у сфері позашкільної освіти;
- економічна конкурентоспроможність і ефективність позашкільної освіти [5].

Звернемося до сутності понять «конкуренція» та «конкурентоспроможність», між якими простежується тісний зв'язок, оскільки одне поняття впливає з іншого.

Конкуренція в освітній сфері проявляється в наданні освітніх послуг виробниками цих послуг – закладами освіти. А розвиток конкурентних відносин відбувається за різними напрямками, серед яких виділяють такі: конкуренція між закладами освіти різних форм власності; конкуренція між закладами освіти за здобувачів освіти; конкуренція за висококваліфіковані педагогічні кадри; конкуренція за фінансування тощо [6].

Цікавим, на наш погляд, є визначення науковця-економіста Г. Б. Клейнера. Він зазначав, що конкуренція – лише одна сторона медалі, вона «важлива, але не всеосяжна. Без кооперації, так само, як і без конкуренції, неможлива сучасна економіка взагалі й економіка знань тим більше». Ці явища є поєднанням конкуренції та кооперації (конкордоздатності), тобто співпраці та суперництва.

Поняття економічної категорії «конкурентоспроможність» у сфері освіти, за А. Літкевич, це стан, при якому забезпечується надання конкурентоспроможних освітніх послуг, демонструється висока результативність навчання, а сам заклад освіти користується попитом серед споживачів освітніх послуг і постійно розвивається завдяки взаємообумовленим і взаємопов'язаним процесам всебічної співпраці й конкурентної боротьби (конкордоздатності) між ним та іншими закладами освіти з метою досягнення максимально вигідних позицій на ринку освітніх послуг за рахунок низки методів, спрямованих на поліпшення споживчих характеристик і підвищення споживчої цінності освітніх послуг, орієнтацію на

незадоволений попит і наявні перспективи розвитку, розробку та опанування нових освітніх послуг і програм, педагогічних технологій, нововведень в організацію навчання тощо [3].

Конкурентоспроможність закладу позашкільної освіти визначається своїм багатофункціональним характером і розширеним спектром творчої діяльності, що окреслює не тільки економічні, змагальні аспекти конкуренції, але й різноманітні форми співпраці щодо розроблення стратегії розвитку закладу, вирішення спільних проблем і завдань разом із ЗВО, ЗЗСО, ЗДО, органами влади, органами місцевого самоврядування та підприємствами, закладами культури й мистецтва, громадськими організаціями, роботодавцями. У цьому полягає різниця конкурентоспроможності ЗПО від тих ринкових відносин, що визначають конкурентоспроможність будь-яких бізнес-структур.

Також основними трендами позашкільної освіти XXI століття, згідно з концептуальними підходами Стратегії розвитку позашкільної освіти на 2019-2023 рр., стали:

- Формування людського капіталу.
- Особистісна і професійна реалізація кожної особистості.
- Навчання впродовж життя [5].

Отже, «людський капітал» як соціально-економічна категорія, що представлена в довгостроковому послідовному комплексному документі «Стратегія розвитку позашкільної освіти на 2019-2023 рр.», має вагоме значення для здійснення модернізації позашкільної освіти, її оновлення відповідно до умов сьогодення, до сутнісної ролі в контексті безперервної освіти впродовж життя, а також забезпечення високої конкурентоспроможності закладу позашкільної освіти.

Сучасні виклики й тенденції розвитку освітньої галузі в Україні, як військова агресія РФ, пандемія коронавірусної хвороби (COVID-19), реалізація освітньої реформи за концепцією НУШ, питання впровадження дистанційного та змішаного навчання в освітній процес, його інтенсивна інтерактивність, актуальність і практична спрямованість на вирішення життєвих ситуацій, діджиталізація (цифровізація) освіти, інклюзивне навчання, децентралізація та ін., вимагають від керівників закладів позашкільної освіти працювати над проблемою збереження, формування та розвитку людського капіталу закладу (педагогічного персоналу, фахівців і співробітників) через підвищення рівня якості надання спектру освітніх послуг шляхом інвестицій у підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, забезпечуючи таким чином конкурентоздатність ЗПО.

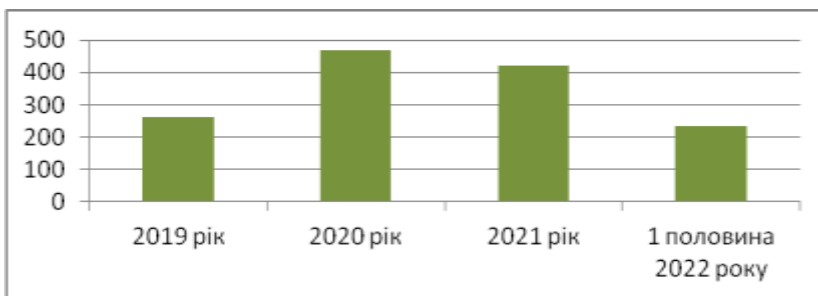
У свою чергу, ураховуючи зміни та виклики сучасності, педагогічним працівникам ЗПО необхідно й актуально постійно оновлювати професійний рівень, набувати й удосконалювати свою професійну компетентність – сукупність особистісних якостей, загальну культуру та кваліфікаційні знання, уміння, методичну майстерність – для формування та розвитку людського капіталу (здобувачів освіти), виховання такого випускника ЗПО нового покоління, представника інтелектуальної еліти, що чітко уявляє майбутню професію, сферу застосування отриманих знань, особистісно орієнтовану траєкторію розвитку протягом усього життя, готовність до розвитку благополуччя своєї країни.

У зв'язку з цим для формування, розвитку та збереження «людського капіталу» саме закладів позашкільної освіти в Центрі інноваційного розвитку освіти

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» вже протягом останніх 4-х років запроваджено організацію та проведення пролонгованих форм методичної роботи як додаткової складової до основної частини освітньої програми підвищення кваліфікації за напрямом «Педагогічні працівники закладів позашкільної освіти» (школа молодого методиста закладу позашкільної освіти, педагогічна майстерня, інноваційний методичний кластер, організаційно-методичні проєкти тощо) у дистанційному режимі (Zoom- та Meet-конференції) для різних категорій педагогічних працівників закладів позашкільної освіти Харківської області: керівників, заступників керівників, методистів і керівників гуртків. Означені пролонговані форми методичної роботи є затребуваними серед педагогів ЗПО області на підставі проведених опитувань за допомогою Google Форм, оскільки були присвячені таким актуальним інноваційним темам, що мають відображення в нормативно-правових документах сфери позашкільної освіти:

- науково-практичний семінар «Удосконалення управлінської діяльності керівника закладу позашкільної освіти на основі креативного підходу»;
- методична локація «Цифровізація позашкільної освіти: актуальні тенденції, досвід, інструментарій»;
- семінар-практикум «Моніторинг у системі управління розвитком закладу позашкільної освіти»;
- проблемний семінар «Створення інклюзивного освітнього простору: сучасні виклики, досвід, системні рішення»;
- методичний марафон ідей «Національно-культурна ідентичність: виклики глобалізованого світу»;
- семінар-тренінг «Упровадження STEM-(STEAM-STREAM) та інформаційно-цифрових технологій у роботу педагога закладу позашкільної освіти»;
- дистанційний семінар «Мотивування творчості, оцінка та розвиток інтелектуального капіталу»;
- тренінг «Влада та повноваження в системі організаційної культури» тощо.

Аналізуючи результати роботи означених організаційно-методичних заходів, резюмуємо, що саме кластерний підхід є ефективною формою розвитку інноваційної педагогічної системи позашкільля Харківщини, у якій кластерним ядром є педагогічні колективи закладів позашкільної освіти, що дає можливість підвищити свій методичний рівень якомога більшої кількості представників педагогічної позашкільної спільноти області (діаграма 1).

Діаграма 1

Кількість охоплення педагогічних працівників ЗПО області груповими формами методичної роботи (2019-2022 рр.)

Головною ідеєю організації інноваційного методичного кластеру є надання адресної методичної підтримки, що передбачає технологічно перевірені процеси науково-методичного супроводу, які базуються на професійній підготовці педагогів щодо здійснення інноваційної діяльності в закладах позашкільної освіти, а разом із тим можливість успішно створювати єдине освітнє середовище в громадах, на рівні області, реалізувати освітню, організаційну й методичну діяльність серед педагогічної спільноти на засадах партнерства із зовнішніми та внутрішніми стейкхолдерами, які зацікавлені в підвищенні іміджу й конкурентоздатності закладів позашкільної освіти регіону.

Завдяки співпраці в межах інноваційного кластеру педагогічні працівники (рис.1) ЗПО успішно презентують ефективний педагогічний досвід та інноваційні ідеї під час проведення обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості», обласного етапу Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти, Обласного фестивалю «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують», Обласної тематичної онлайн-виставки ефективного педагогічного досвіду «Освіта Харківщини XXI століття», беруть участь у фахових виданнях.

Рис.1. Співпраця педагогів ЗПО області в межах інноваційного кластеру «Креативний менеджмент у закладі позашкільної освіти»

Продовженням плідної взаємодії Центру та ЗПО у 2022 році стане робота Інноваційного методичного кластеру за новою актуальною темою «Медіапростір закладу позашкільної освіти: територія творчості», у якому візьмуть участь керівники гуртків і методисти закладів позашкільної освіти області та всі педагогічні працівники, які зацікавлені цією тематикою (рис.2). У межах реалізації організаційно-методичного проєкту «Позашкільна освіта Харківщини: шляхи оновлення та розвитку» відбудеться зустріч в асинхронному режимі «Методичний сервіс: оновлений погляд на роль і місце методичних служб у системі позашкільної освіти» для керівників і заступників керівників ЗПО, під час якої будуть розглянуті питання модернізації надання методичного сервісу (адресної методичної підтримки) фахівцями ЦПРПП, методистами та

Рис.2. Інфографіка-запрошення для педагогічних працівників ЗПО в соцмережах

науково-педагогічними працівниками Академії, методичними службами ЗПО педагогічним працівникам означених закладів освіти. У межах розширення співпраці, висвітлення діяльності Центру та інших підрозділів Академії, з метою своєчасного отримання інформації з питань змін в освітній галузі, а також якісного зворотного зв'язку з педагогічними працівниками ЗПО, ЗЗСО області та м. Харкова, іншими стейкхолдерами, Центр інноваційного розвитку освіти створив групи в соціальних мережах, що стало особливо необхідним під час упровадження правового режиму воєнного стану:

- для педагогічних працівників ЗПО Viber «Позашкільна освіта Харківщини» https://invite.viber.com/?g=CG2wiaHmYU_h16hwhG6zXqbDYPCMmC5w ;
- для керівників і педагогічних працівників ЗЗСО, ЗПО Telegram «Освітні інновації Харківщини» <https://t.me/KHinosv>.

Спілкування в соціальних мережах поступово набирає обертів. Освітняни знайомляться з нормативно-правовими документами сфери освіти, питаннями організації підвищення кваліфікації, поширюють досвід щодо організації освітньої діяльності закладів освіти під час дії правового режиму воєнного стану, змістовного дозвілля дітей та молоді в літній період тощо.

Особливу зацікавленість педагоги ЗПО виявляють до проблеми організації та проведення онлайн занять, репетицій, консультацій, майстер-класів, а також інших форм гурткової роботи в дистанційному та змішаному форматі. Це автоматично розширює аудиторію споживачів послуг позашкільної освіти, дозволяє педагогам працювати з вихованцями, які раніше не мали фізичної можливості відвідувати гурткові заняття за станом здоров'я чи територіальною недоступністю; створює можливість для опанування педагогами ЗПО більш ефективних цифрових технологій. А для здобувачів позашкільної освіти – це шлях набуття загальних навичок, здатності працювати з інформацією, її критичного осмислення та творчої інтерпретації, що є актуальними для їхнього життєвого успіху й самореалізації в майбутньому.

Таким чином, можемо зробити висновок, що формування, розвиток і збереження людського капіталу закладу позашкільної освіти в сучасних надскладних умовах сьогодення є можливим завдяки постійному оновленню, удосконаленню професійного рівня його педагогічного персоналу, оволодінню кожним педагогом інноваційними освітніми й цифровими технологіями, умінню створювати нові якісні освітні продукти та пропозиції для розширення спектру освітніх послуг, відкриваючи в ЗПО нові напрями позашкільної освіти, що, у свою чергу, прискорить підвищення рівня конкурентоспроможності закладу позашкільної освіти – як запоруки його сталого розвитку та привабливого іміджу.

Список використаних джерел

1. Важливість розвитку людського капіталу в сучасному світі. Якою має бути стратегія України. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-buty-strategiya-ukrayiny/>
2. Лисак В. Ю. Розвиток людського капіталу: суть, проблеми та перспективи. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/104.pdf>

3. Літкевич А. Поняття конкурентоспроможності закладу загальної середньої освіти. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2QmcqRfGguAJ:isp.poippo.pl.ua/article/download/181145/183928/409417+&cd=4&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
4. Прушківська Е. В., Переверзева А. В. Освіта як складова людського капіталу. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/econom_2008_1/2008-26-06/prushkivska.pdf
5. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. проф. О. В. Биковської. К.: ІВЦ. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23320/Stratehiiia%20Rozvytku%20Pozashkilnoi%20Osivity.pdf;jsessionid=98A888103BCE45DB7C3D503EF7B0B26D?sequence=1>
6. Черниш О.В. Конкуренція на ринку освітніх послуг. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/11115/1/20181213_308.pdf
7. Чобітько М. Г. Формування людського капіталу засобами освіти. URL: https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2019_18_054.pdf
8. Фішер С., Дорнбуш Р., Шмалензі Р. Економічна теорія. М., Юніті, 2002.
9. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB>

Проблема музично-теоретичної літератури в українському освітньому просторі

*Гайденко Ігор, завідувач кафедри
оркестрових інструментів Харківської державної
академії культури, доцент, кандидат мистецтвознавства*

У статті розглянуто проблематику, пов'язану з необхідністю заміни в українському освітньому просторі радянської музично-теоретичної літератури, підручників і посібників актуальними джерелами світового рівня.

Ключові слова: *звук, музична теорія, гармонія, контрапункт, оркестровка.*

Актуальність. Напад Російської Федерації на Україну, метою якого проголошується «денаціфікація», а насправді ліквідація культурної особистості нашої країни, актуалізував комплекс проблем, корені яких тягнуться з колоніальних часів і які не було вирішено за 30 років незалежності. Їх природу визначає значна розбіжність цілеспрямованих векторів української та світової науки. Причиною цього явища стала свідомо самоізоляція Московії-Росії-Радянського Союзу від європейського мейнстріму, що тривала з невеликими перервами протягом пів тисячі років. Відсутність власної наукової традиції компенсувалася легальними, а частіше нелегальними інформаційними запозиченнями, які в умовах технологічної відсталості давали неповну, мозаїчну картину світу. У ній явища не завжди узгоджувались як частини детермінованої системи, а ментальні лакуни заповнювалися сумнівними ідеологічними

конструктами. Такий спосіб сприйняття дійсності показав в історичній перспективі невелику економічну ефективність і надавав небезпечну можливість для політичних авантур.

Успішність військово-політичного спротиву України російському впливу неможлива без відриву від імперських і переходу до загальносвітових стандартів, зокрема наукових. Таким чином, виникає потреба упорядкування бази знань через приведення її до практичного стану.

Музична наука не є виключенням. Вітчизняна музична теорія теж стала жертвою імперської політики. Школярі, студенти й аматори долучалися до знань виключно за «московськими» та «ленінградськими» підручниками й не мали вільного доступу до світових інформаційних джерел. Автори тих підручників, російська професура, виступали модератором західних теорій та несвідомо або свідомо вносили до них багатослівне текстове безладдя. Так поступово накопичилися суттєві розбіжності зі світовим науковим знанням і закріпилися хибні тези.

Гострота подій сьогодення актуалізувала потребу переоцінки старого науково-методичного комплексу для всієї української освіти – від шкільної та позашкільної до середньої та вищої.

Метою статті буде обґрунтування недоцільності використання російських підручників в українській музичній освіті та пошуку їх заміни.

А головними методами будуть порівняльний і аналітичний.

Аналіз проблеми. Наука в Російській імперії не мала давніх власних традицій і, фактично, була запозичена в Європі Петром I. Поза відсутністю потрібного досвіду й методологічного підґрунтя, російську науку довгий час було представлено іноземцями, за рідкими виключеннями на кшталт М. Ломоносова. Значний підйом національної наукової думки спостерігаємо тільки на межі ХІХ – ХХ століть, коли після поразки в Кримській війні та ліквідації кріпацтва Росія стала більш відкритою для зовнішнього впливу. Але після більшовицької революції 1917 р. країна знову зачинилася, пропускаючи зовні лише військові технології. Невійськові галузі розглядалися як неважливі, і саме ця обставина прирєкла радянську імперію на постійне наукове й технологічне відставання. Перебування позаду не заважало більшовицькій імперській доктрині всюди пропагувати ідею, що радянське найкраще у світі. Тож потрібно було хоча б у теорії цей тезис доводити, бо на практиці не виходить і дотепер.

Музична теорія і наука не стали виключенням. Власної значимої музичної теорії, наприклад, як музичної теорії середньовічного Китаю, у Російській імперії не було створено. А європейські музичні ідеї, що почали проникати на територію Російської імперії з кінця ХVІІІ сторіччя через роботи М. Ділецького та творчість українців М. Березовського, Дм. Бортнянського, які здобули освіту в Італії, спочатку не сприймалися, і тільки згодом, з модою на європейське та появою консерваторій, у дещо спотвореному вигляді стали обов'язковими для музичної освіти.

Коли в середині ХІХ ст. брати Микола й Антон Рубінштейни створили Московську та Санкт-Петербурзьку консерваторії, виникла потреба у власній науково-методичній літературі. Розробкою її займалися відомі російські композитори, яких було запрошено на посади професорів як представників вітчизняних кадрів.

П. Чайковський створив посібник і підручник із гармонії [3], М. Римський-Корсаков – підручник із гармонії [1] та роботу «Основи оркестровки» [2]. (Зауважимо, що М. Римський-Корсаков і П. Чайковський мали українське походження). Для свого часу та для російськомовного простору це були значні досягнення. Вони надавали широкому колу зацікавлених уявлення про європейську музичну теорію через призму індивідуального творчого методу. Але відзначимо, що обидва шановні автори не робили в музичній теорії відкриттів, а адаптували теоретичні досягнення західних композиторів.

Такою ж адаптацією праць Й. Фукса (1725) та Л. Бусслера (1874) була й досі поцінована в РФ робота С. Танєєва з контрапункту [4]. Вона не створювала нічого нового, що не було б відомо Й. С. Баху та Г. Ф. Генделю. Використання понять *Index verticalis* -7 або -9 не давало технологічно суттєвих переваг перед традиційними «подвійним контрапунктом октави» або «подвійним контрапунктом децими», але надавало ілюзію інтелектуальної вагомості.

У цілому, дореволюційна література перебувала в руслі світових тенденцій і не акцентувала «унікальність» російської музичної теорії. Навпаки, дійсно унікальні й самобутні музичні відкриття М. Мусоргського, які мали суттєвий вплив на творчість європейських композиторів, зокрема К. Дебюссі, критикувалися сучасниками як безграмотні та недосконалі, а М. Римський-Корсаков брався їх перегармонізувати й переоркестровувати з позицій західних канонів тих часів.

Зазначимо, що під кінець свого життя М. Римський-Корсаков став більш відкритим для експериментів як у власній творчості, так і в педагогічній діяльності. Усвідомлюючи можливий негативний вплив на самобутній талант довгого процесу повного проходження теоретичного консерваторського курсу, він не рекомендував Ігорю Стравінському вчитись у консерваторії, а займався з ним приватно за вільною програмою. Це не завадило, а безумовно, допомогло І. Стравінському розкрити свій талант і стати одним із найяскравіших новаторів ХХ ст.

У радянські часи було написано чимало підручників із теорії музики, гармонії, поліфонії, оркестровки різної практичної якості. Але політичні обставини кардинально змінились, і тому загальна риса для тієї літератури – закритість від світу, ігнорування сучасних на той час тенденцій музики. Цьому сприяло масове незнання іноземних мов і відсутність каналів доступу наукової інформації з цивілізованих країн. Комуністична система самоізолювалась і допускала до вивчення переважно класичні зразки та ще й секуляризовані. Підручники стали писати вже не композитори, а теоретики, які, як правило, не мали власних творчих досягнень. Це визначило невелику методичну цінність тих підручників. Вони виявилися збірками малоприматних у практичному сенсі вправ і погано систематизованих знань. Якщо роботи П. Чайковського, С. Танєєва, М. Римського-Корсакова несли в собі частку авторського творчого методу й відкривали перед вітчизняним читачем практично корисні креативні та виразні засоби, то радянські підручники своєю науковою безсистемністю, схоластичною суттю, малою педагогічною ефективністю тільки наводили на студентів жах і зневіру у власних силах перед заліками та іспитами. Здобувачі виконавських напрямів, якимось чином склавши іспит, намагалися все це відразу забути, а композитори шукали закордонні джерела знань, які були мало кому доступні через «залізну завісу» та мовний бар'єр.

Визначимо характерні недоліки радянських музично-теоретичних підручників і навчальних посібників. Це, як правило: відсутність природно-наукового підґрунтя, багатослів'я, невелика практична цінність.

Якщо ми відкриємо «західний» підручник із гармонії, контрапункту, оркестровки, теорії [7-10], то побачимо обов'язкову логічну прив'язку тексту до акустичної природи звуку, хвиль, частот і співвідношень.

Відправний момент – звукова хвиля, що ділиться на пропорційні частини та створює послідовність *гармонік* – натуральний звукоряд, де гармоніки з номерами 1, 2, 4, 8, 16 дають октавні сполучення, 1, 3, 6 – квінтови, 4, 5, 6 – терцові, 8, 9, 10 – секундні. Ці гармоніки знаходяться в простих співвідношеннях між собою, тобто їх частоти співвідносяться між собою як прості дроби, а прості співвідношення створюють резонуючі консонантні співзвуччя. Дисонуючі співзвуччя створюють складні звукові частотні співвідношення, які не зводяться до простих дробів, і тому не є *гармонічними*.

Інтервали між природними гармоніками лягли в основу семи діатонічних ладів, на яких довгий час будувалася музика як монофонічна, так і поліфонічна. Хроматична гамма – штучний винахід, компромісна спроба західної музичної науки в XVII сторіччі звести діатонічні лади до універсального звукоряду. При всій акустичній недосконалості 12-тонового звукоряду, він дав нові музичні можливості.

Отже, сутність консонансів і дисонансів роз'яснюється не через абстрактне «благозвуччя» або «неблагозвуччя», а через логіку математичного співвідношення частот інтервалів. Чим простіше співвідношення – тим вищий ступінь консонантності співзвуччя. Таким чином, інтервали, які можна визначити дробом $3/2$ (натуральна квінта), більш співзвучні, ніж $6/5$ (натуральна мала терція), а інтервал $8/7$ (приблизно відповідає трохи збільшеній секунді) вже дисонує. Логіка гармонійного розвитку, якщо сильно спростити, корелює з напрямком руху від простого до складного співвідношення і навпаки.

Натуральний звукоряд, в основі якого пропорційний поділ струни або повітряного стовпа на рівні частини, є основою конструкції духових і струнних інструментів, і саме через його властивості та довжину вивчаються інструменти [8]. Цілком логічно, що діапазон чотирьох футової труби буде на октаву вищий восьми футового тромбона та на дві октави вище шістнадцяти футової умовної труби, а базовий тон у них буде сі бемоль відповідної октави. А знання гармонік натурального ряду, довжини труби й конструктивного принципу духових дає можливість зробити висновок щодо діапазону та виконавських можливостей кожного інструмента.

Натуральна природа звуку визначає і ладову систему, що склалася протягом історії. Лади, згідно з акордо-ладовою теорією [5, 6] корелюють з акордами, що є базою для джазового гармонічного мислення.

Паралельними тональностями є тональності з єдиним основним тоном, але різних за ладовим складом, наприклад - C-Dur та c-moll. А от C-Dur та a-moll логічно називати не паралельними, як прийнято у нас, а *consequential*, тобто послідовними [5, 7].

У цих твердженнях ми бачимо певну логіку та детермінованість компонентів. Системність і зв'язок деталей дозволяє зрозуміти сутність і використовувати вивчене.

У радянських підручниках усі поняття розглядаються без прив'язки до фізичної основи: не полюбляли їх автори цифри та формули. Інтервали, акорди, лади, гармонічні послідовності, контрапункти, діапазони й можливості інструментів вивчалися без зрозумілої системи, і тому таке «вивчення» розтягувалося на довгі роки з невизначеним результатом.

У цьому була своя логіка. Підрахуємо: у СРСР музична освіта займала в середньому сім років музичної школи, студії, чотири роки музичного училища, п'ять років консерваторії. Маємо мінімум шістнадцять років. Дехто отримував ще одну спеціальність і вчився ще більше, тобто існувала потреба забезпечення шістнадцятирічного курсу. І на цю потребу були відповіді. Писалися відповідні підручники й методична література. За щорічним планом роботи викладачі вузів мали кожен рік щось науково-методичне писати, що й робили. Так прямо й писали відомі композитори Е. Денісов і А. Шнітке в передмовах до збірок своїх доволі цікавих статей, що створити їх вимусили плани науково-методичної роботи кафедр. Показово, що А. Шнітке, покинувши роботу в консерваторії, більше ніколи не займався музичною наукою.

Відмітимо, що найцікавіша західна науково-методична література написана саме композиторами. Згадаймо теоретичні роботи Г. Берліоза і Р. Штрауса, Г. Шенкера [10], А. Шенберга, А. Веберна, П. Хіндеміта, О. Мессіана, П. Булеза, Я. Ксенакіса, У. Пістона [7–9], Б. Шеффера, М. Наймана. У всіх цих роботах бачимо націленість на вирішення конкретних креативних проблем, системність, практичність і лаконічність. Тобто вони писались як певний авторський маніфест, а методична їх цінність у концентрації систематизованих знань, які можна засвоїти за доволі короткий термін. Мало хто на Заході буде фінансувати шістнадцять років вивчення музики.

Є ще один напрям, практично не представлений у радянській і пострадянській музичній освіті. Це дослідження, пов'язані з розробкою нового інструментарію та програмного забезпечення. Так, західні комп'ютерні музичні технології зараз у нас вивчаються й застосовуються, але не розробляються. Водночас створення передового музичного софту є важливою частиною університетської науки на Заході. Саме так було створено у свій час і постійно вдосконалюються відкриті системи CSound, PureData та інші. Музична університетська освіта готує фахівців, які потім працюють у галузях із розробки та виробництва музичних інструментів і звукового обладнання, медіаіндустрії, кіновиробництва, розробки музичного програмного забезпечення.

Висновки. Радянська наука тривалий час перебувала у вимушеній ізоляції, коли інформація з-за кордону була недосяжною для більшості населення. Доступ до наукових світових джерел мали тільки обрані, і свій монопольний статус вони використовували на свій розсуд. Якщо у 20-ті роки минулого сторіччя в Радянському Союзі ще публікувались у перекладах наукові роботи західних учених, то в 30-ті, а особливо після кампанії «боротьби з космополітизмом», закордонна наукова література стала недосяжною для загалу: влада проводила політику блокування вільного доступу до іноземної інформації. Вивчення іноземних мов у школах і ЗВО проводилося таким чином, щоб після десяти років навчання люди могли тільки «читати зі словником». Підтвердимо цю тезу фактом повної відсутності в Радянському Союзі не дубльованих фільмів із субтитрами, газет і книжок іноземними мовами некомуністичних напрямів. Практично те саме ми бачимо й у сучасній росії.

До речі, у східноєвропейських країнах соцтабору до такого не доходило. Фільми йшли на мовах оригіналу із субтитрами, у книгарнях була нормальна література, платівки, ноти. Зауважимо таку знакову деталь – уся польська музична радіоапаратура була представлена ліцензійними копіями західних примірників. Так, програвачі та магнітофони польської фірми Unitra були легальними копіями німецької фірми Grundig. А от усі радянські магнітофони й програвачі були нелегальними копіями західної техніки, без технічної документації та технологій оригіналу. Тобто поляки чесно купували ліцензії, а ми, у СРСР, просто крали. Брالی оригінал і копіювали без технічної документації, не маючи повної уяви про необхідні технологічні процеси. За рідкими винятками, виходило погано. Результатом такої політики стала велика різниця між СРСР і його європейськими сателітами в рівні технологій та якості життя, а також у тому, що пострадянським державам і дотепер набагато складніше прийняти європейські та світові стандарти, ніж Польщі, Чехії, Словаччині чи Румунії.

Радянська музична наука в умовах самоізоляції тільки імітувала розвиток. Було написано чимало книжок і підручників із теорії музики, гармонії, поліфонії, інструментування. Але виявляється, що більшість із них зараз є малоприматними для навчання сучасних учнів, студентів. Чому?

По-перше. Радянська система підготовки музикантів мала і має декілька рівнів: школа або студія, училище, консерваторія, асистентура. Людина вчилася від 10 до 15-20 років і більше. Такий навчальний курс потрібно забезпечити значним обсягом методичного матеріалу. Його писали переважно професори-теоретики Московської та Ленінградської консерваторій, а української методичної літератури було значно менше. Перелік навчальної літератури вражає учнів, студентів своїм обсягом і поганою структурованістю для засвоєння.

На Заході музична освіта починається пізніше та займає значно менший термін. Отже, необхідні музиканту знання мають опрацьовуватись у структурованому й концентрованому вигляді. Тому тут переважають праці композиторів-практиків: У. Пістона [7-9], А. Шенберга, О. Мессіана, Г. Шенкера [10], Г. Берліоза (Р. Штрауса). Вони добре знали свою справу та як повно й компактно подавати необхідний для практики теоретичний матеріал.

По-друге. Західна музична теорія ще з часів Піфагора протягом усієї своєї історії була тісно пов'язана з наукою, математикою і фізикою. Це європейські вчені розробили теорію ладу, дійшли до сенсу розподілу октави на дванадцять частин, обґрунтували консонансність і дисонансність співзвуч, винайшли більшість відомих нам музичних акустичних і електронних інструментів. Саме досліджені європейцями властивості акустики визначають досконалість звучання музичних творів усіх жанрів і стилів. Тому природно, що більшість європейських методів опрацювання музично-теоретичних дисциплін починаються з фізичних властивостей музичного звуку, а всі «правила» обґрунтовуються саме ними. Так, наприклад, небажаність використання паралельних квінт і октав у голосоведенні У. Пістон пояснює так: і квінти і октави вже є складовою частиною кожного звуку акорду як 2, 3, 4, 6, 8, 16 гармоніки [7]. Тобто паралельне голосоведення квінтами або октавами просто збіднює можливе звучання наступного акорду.

У радянських підручниках, як і в підручниках П. Чайковського та М. Римського-Корсакова, це «правило» є просто правилом і пояснюється в кращому разі «музичним смаком». Ні про які наукові обґрунтування мова не йде.

По-третє. Важко зараз не помітити ідеологічну залежність методології радянської музичної науки. «Марксистсько-ленінський» підхід до музики призводив до появи безлічі текстів малої практичної цінності. Радянські музикознавці ніколи не давали цінних для композиторів теорій, їх теорії – інтерпретація вже написаного та своя, незалежна від світової науки, термінологія.

Отже, якщо на Заході музичний підручник – це інструкція до розуміння того, як побудована музика і як її можна створювати, то радянський музичний підручник, як правило, – це збірка застарілих необґрунтованих правил і великий об'єм мало важливої інформації.

Що пропонується робити? Пропонується відкинути радянський досвід як тупиковий, переорієнтувати нашу музичну освіту на музико-теоретичні стандарти Європи та США, прийняти їх перевірені часом поняття, підходи, термінологію. На цій науковій платформі поступово мають бути написані нові українські підручники.

Безумовно, в основі вивчення музичної теорії має бути розуміння звуку як реального фізичного явища з відповідними особливостями, а вже з цього виводити абстрактні поняття музичної науки. Так і побудовані класичні «західні» підручники У. Пістона, Г. Шенкера та інших. Саме з розуміння звуку як фізичного явища вони починаються й поступово формують базові поняття в читача.

І головне – інформаційний імпульс має бути націлений на креативну діяльність, створення нового, відкриття нових музичних горизонтів. А це потребує багатьох майбутніх зусиль і роботи.

Список використаних джерел

1. Н. Римский-Корсаков. Практический учебник гармонии. М.: МУЗГИЗ. 1949. 176 с.
2. Н. Римский-Корсаков. Основы оркестровки. Т. 1-2. С.-П.: 1913.
3. П. Чайковский. Краткий учебник гармонии. М.: МУЗГИЗ. 1957. 28 с.
4. С. Танеев. Подвижной контрапункт строгого письма. Лейпциг: изд. Беляева. 409 с.
5. Nettles B., Graf R. The chord scale theory & jazz harmony. Advance music. 1997. 182 p.
6. Miller Ron. Modal Jazz, Composition and Harmony. Advance music, 2015. 148 p.
7. Piston W. Harmony. L.: Lowe and Brydone, 1959. 342 p.
8. Piston W. Counterpoint. L.: Victor Gollance. 1979. 240 p.
9. Piston W. Orchestration L.: Victor Gollance. 1955. 243 p.
10. Shenker H. Harmony. The University of Chicago press, 1968. 360 p.

Проблеми взаємин «душі» та «тіла» в артистичній діяльності

Воропаєв Євгеній,

*доцент кафедри оркестрових інструментів
Харківської державної академії культури, керівник зразкового
художнього дитячого театру «Візаві»
комунального закладу «Центр дитячої та юнацької
творчості №7» Харківської міської ради,
кандидат психологічних наук*

У запропонованій статті розглянуто психофізіологічні механізми, які є недостатньо вивченими у сучасній педагогіці мистецтв, зокрема, у педагогіці закладів позашкільної освіти. Актуальність цих механізмів в усі часи посідала важливе місце в педагогічній науці, але кожний новий етап розвитку вимагає повернення до першоджерел, утвердження фундаментальних законів художньої творчості, які завжди «у тренді» та, водночас, наче поза модними течіями та захопленнями.

У статті демонструється, що правильне засвоєння учнями виконавських прийомів, або оволодіння художнім твором часто не супроводжується адекватним сценічним станом – в театральному, музичному, танцювальному гуртках тощо. І навпаки, глибокі та щирі індивідуальні переживання дітей на сцені можуть залишитися незрозумілими глядачеві, оскільки не призводять до відповідних виразних рухів наймолодших артистів. Тобто психофізична взаємодія «душі» та «тіла» для виконавця стає окремим сценічним завданням, яке потрібно усвідомлювати та знати як його вирішувати. Іншими словами, художній образ, який має бути донесений до слухача, глядача часто губиться у педагогічному процесі: турботах про постановку рук, зубрінні тексту та наслідуванні керівника. Це особливо актуально для гуртків, куди діти приходять поза твердим розкладом (на відміну від шкіл мистецтв, де пропуск занять небажаний), а також у ситуації «плинності» учнів, характерної для закладів позашкільної освіти, де робота проводиться за принципом вільного вибору творчої діяльності.

Результат такого стану справ – примітивізація художнього рівня роботи творчого колективу, орієнтація на похвали та перемоги на різноманітних конкурсах, «зоряна хвороба» дітей та керівників гуртків, а також профанація першорядних цілей і завдань педагогіки мистецтва та художньої творчості.

Виходячи з окресленої проблеми, в цій статті буде намічено шляхи виправлення вищезазначених тенденцій, запропоновано етапи проникнення в задум твору, уточнено більш продуктивні способи артистичної самореалізації на сцені, які мають привести юних артистів до більшого сценічного успіху.

Митці часто скаржаться: який, однак, примхливий процес втілення художнього образу у життя і наскільки далекий його матеріалізований зліпок, тобто, художній твір, від задуму, нав'язаного натхненням автора. Припустимо, що у художній творчості дистанція між психічним і фізичним настільки велика, а їх зв'язок настільки складний, що часом руйнується звична у житті відповідність психічних процесів фізіологічним. В ідеомоторному акті уявлення людини про дію породжує реальну дію (захотілося взяти телефона – і рука начебто сама його взяла), а завданий тілу біль переживається як реальне страждання. Але у сценічній практиці часом доходить до курйозів: контрабасист з однойменного оповідання Патріка Зюскінда зізнається, що найгострішим *свідомим* бажанням оркестрантів може бути не втілення задуму автора, а демонстрація непокору диригенту. Саме це ми бачимо і у фільмі Федеріко Фелліні «Репетиція оркестру», де музиканти навмисне шкодять маестро. А оркестрант зі старої чеської кінокартини Борживоя Земана «Примара замку Моррісвіль» взагалі всю виставу читає кримінальний роман (дія детектива відбувається паралельно з виконанням опери у театрі).

Отже, художній ефект створюється не завдяки усвідомленим зусиллям музикантів, а всупереч їм, через деякий професійний автоматизм, так би мовити, за звичкою. Захоплення слухачів, які придбали квиток на виставу і в такому виконанні вбачають багато очікуваного ними художнього сенсу та насолоди – не резонують із переживаннями самих виконавців, яких у цій ситуації можна порівняти з живою грамплатівкою. Психофізичний зв'язок між рухом, звуком та адекватним переживанням у оркестрантів не встановлений, хоча слухач цього не знає: він чує натхненні звуки і сам розчинений у магії мистецтва.

Відомо також, що таємний (а часом і надто явний) мотив багатьох виконавців – здобути оплески публіки. Що не заважає їм «паралельно» втілювати і глибокі сенси, закладені у творі, незважаючи на те, що обидві мотивації буквально розривають його на частини, оскільки вони знаходяться в опозиції. З одного боку, треба розчинити себе, перетворити на ліричного героя, запропонованого автором, а, з іншого, – щогодини нетерпляче перевіряти: чи достатньо публіка закохана в «я» виконавця, чи буде достатньо квітів та оплесків? Про це, зокрема, говорить британський психолог, актор та режисер Глен Вільсон [2, с. 331]. Крім того, цей дослідник, розкриваючи професійні таємниці митців, стверджує, що *розрив між дією і художнім змістом, яке вона виражає, є одним із фундаментальних принципів сценічної діяльності!* Пояснюється це просто: якби актор щовечора протягом багатьох років відчував усі пристрасті Отелло повною мірою, то така напруга просто вбила б його. Щирість переживання доречна раз-другий на стадії читання ролі та на першій репетиції, стверджує вчений. А на момент прем'єри актор досягає здатності майже холоднокрівно наслідувати продуманій манері виконання, не вживаючись у почуття, що супроводжують трагедію [2, с. 117].

Для кращого розуміння взаємозв'язку технічних та художніх аспектів художньої творчості, проаналізуємо рядовий випадок, взятий із музичної педагогіки. Маєстро, слухаючи незграбну гру учня, просить його: «Будь ласкавий, зроби так, щоб у твоєму виконанні було більше повітря та прозорості: адже цей твір передає тонкі почуття ліричного героя, зануреного у стани роздумів і світлої печалі». Учень грає знову, видно, що намагається зробити якнайкраще. Проте педагог морщить брови і вимовляє: «Педаль коротше, бас глибше, лівою рукою не гуркай, а в кінці фраз у мелодії не стріляй, як із рушниці!». Учень знову грає, після чого педагог задоволено зазначає: «Ось тепер добре».

Що ж сталося? Спочатку педагог запропонував реалізувати коротку формулу: «художній образ? безпосередньо його матеріальне втілення». Цей прийом добре працює із музичними учнями, емоційними, сугестивно обдарованими; вони легко перевтілюються, утримують канву ролі та логіку почуття. Так, мабуть, пише автор в стані осяяння - тут доречно згадати добре відомі роздуми М. В. Гоголя про сутність натхнення: письменник стверджує, що свідомо вольова цілеспрямована робота по зосередженню на художній задачі, яку генерує якийсь «внутрішній фонтан» - рано чи пізно увінчається польотом фантазії, особливими станами свідомості, що неодмінно подарує безсмертні рядки. Психолог Вільсон також вважає, що сценічній творчості притаманна деяка одержимість (психолог називає цей стан «хунган»: актор не може вийти з-під впливу ролі, продовжуючи діяти відповідно до її логіки навіть після закінчення спектаклю). Цю ідею ефектно висловив Ніцше, стверджуючи, що творець - це «мундштук потойбічних імперативів», посередник, що пише «під диктовку»

надприродних сил. У вітчизняній психології подібні ідеї висловлюються теж часто; дослідники механізмів художньої творчості стверджують, що художник працює у зміненому стані свідомості, образи приходять до автора «з нізвідки» і немов самі лягають на папір.

Але ж повернемося до нашого невдалого учня, який не впорався з першим поставленим завданням: спонтанно втілити в звуках уявний образ, немов би співавтор цього твору. Тоді педагог запропонував іншу схему: абстрагуючись від тонких та складних психологічних завдань, вирішив виконавську задачу на механічному рівні, пропонуючи виконання деяких простих рухових завдань. Звичайно, виконання їх також вимагали від учня присутності свідомості, але якість психологічної складової тут зовсім інша. Успішні дії учня можна порівняти у цьому випадку із результатами дресури. Враховуючи, що музиканта виховують часом більше 15 років, можна зрозуміти сумний педагогічний жарт, що за цей час можна навіть ведмедя навчити музикуванню (або, скажімо, мавпу відомого дослідника приматів В. Келера). Але «не можна грати, як дресирований птах, виконання має йти від душі» – стверджував Філіп Еммануїл Бах. Ймовірно, перекодування ідеального у матеріальне в такому випадку не відбулося, або якість цього перекодування не відповідає. Замість втілення у звуці художнього образу ми бачимо реалізацію покрокової інструкції, з чим міг би впоратися комп'ютер чи механічне фортепіано...

Намальовану картину корисно розглянути з точки зору М. Бернштейна – автора відомої теорії рівнів організації рухів [1]. Припустимо, що у разі механічного виконання твору на сцені можна говорити про роботу в артиста рівня управління рухами «D», який, на думку вченого, зумовлює виникнення перших осмислених дій. Види рухів та дій цього рівня: самообслуговування у широкому розумінні, всі предметні, трудові та виробничі дії, а також спортивні ігри. Підкреслимо: балерина, що танцює, перебуває на більш високому рівні організації руху. На відміну від спортсменки, що майстерно виконує, можливо, ті самі рухи, артистка, паралельно з цим, *ще й втілює художній образ*, тобто її пластика передає складний і мінливий внутрішній світ героїні – Кармен, Одетти, Коппелії... Бернштейн вважав, що дії, які ґрунтуються на образному мисленні та пов'язані з розумінням мови, письмовим та усним висловлюванням своїх думок керуються з рівня управління рухами «E». На думку вченого, це не один, а, можливо, кілька різних рівнів психофізичної діяльності. Здається, саме цього поверху управління не вистачало учневі із запропонованого вище шкільного прикладу.

Цю проблему по-своєму бачив Дені Дідро, розмежовуючи у своєму «Парадоксі про актора» гру обдуману, яка спирається на знання природи людини та інтуїтивну гру «нутром», у якій багато спонтанності, але мало продуманості: «Влада над нами належить не тому, хто в екстазі, у нестямі: ця влада - привілей того, хто володіє собою» [3]. Як ми пам'ятаємо, вище розгорнуто і протилежний погляд: дослідники наполягають на участі у творчому процесі художника саме інтуїтивного, несвідомого, екстатичного. Як же узгодити ці погляди?

Здається, найбільш збалансовану позицію можна побачити у листуванні Гоголя. Аналізуючи свою роботу над «Мертвими душами», письменник говорить, що більшість сцен вимагає лише міркування; коли ж він доходить до сцени, яка вимагає натхнення, він чекає на нього або пропускає цю сцену – такий спосіб роботи доводить свою результативність. Іншими словами, деякі епізоди створюються за допомогою техніки, в опорі на відомі закономірності, канони

творчості; але деякі вимагають від автора несамовитості чи зміненого стану свідомості.

У театральній творчості також можна виділити два підходи, що протистоять і одночасно доповнюють одне одного. Вільсон визначає їх як художній та технічний (у вітчизняній літературі – «театр переживання» та «театр уявлення»). Основна відмінність між цими двома школами виконавської майстерності полягає в тому, чи грає актор «зсередини – назовні» або «зовні – всередину», тобто «вживається» він у роль або досягає здатності майже холоднокривно слідувати продуманої манері виконання. В результаті, «Якщо актор здатний прикинутися щирим – він досяг професійної майстерності» [2, с. 111]. Сполучення цих двох протилежних підходів, мабуть, є шляхом подолання недоліків нашого «механічного» учня, оскільки у такому разі він стає одночасно і своїм власним учителем («маестро», педагогом у нашому прикладі) і старанним виконавцем його побажань, десь спираючись на живе почуття та імпровізацію, а десь – на математичний розрахунок та пам'ять чітко вивчених рухів.

Повернімося до гри «нутром», описаної Дідро. Мабуть, тут виконавець знаходиться на рівні керування рухами «Е» за Бернштейном. Діяльність цього рівня координується сенсами, які об'єднані не предметами, а абстрактним завданням чи задумом. Але при цьому планомірність та продуманість, професійна відточеність рухів, характерна для рівнів «А», «В», «С» та «D» керування діями, можуть загубитися: «Не чекайте від них жодної цілісності; гра їх то сильна, то слабка, то гаряча, то холодна, то плоска, то висока. Завтра вони провалять епізод, в якому сяяли сьогодні, зате вони розквітають там, де провалилися напередодні» [3]. Це може означати: така гра слабо спирається на «фони» (автоматизми) з нижчих рівнів управління рухами, описаними Бернштейном – «А», «В», «С» (у рамках невеликої статті ми широко не пояснюємо функції цих рівнів. Обмежимося тим, що вони цілком відносяться до фізіологічних механізмів людини і являють собою архаїчні утворення, споріднені з механізмами тварин царства риб, земноводних, ссавців). Мабуть, саме тут ми стикаємося з тією невідповідністю між психічною і фізичною царинами, про що йшлося в перших рядках запропонованої статті: складний образ не завжди «сам» знайде своє вираження у пластиці. Про це ж говорить автор «Музичної психології», В. Петрушин: «слуховий образ, за який так борються деякі музиканти-педагоги, будучи продуктом вищих органів психіки, не може сам по собі привести до найточніших виконавчих рухів, оскільки він спрямовує, головним чином, смисловий бік і не може відповідати за тонкі цілеспрямовані рухи» [4, с. 53].

Підбиваючи підсумки сказаного, можна стверджувати, що взаємозв'язок між психічним та фізичним, «душею» та «тілом» у художника-митця, як у наймолодшого, так і у видатного, може здійснюватися по-різному.

На перших етапах навчання ми бачимо *школярську гру*: старанний учень, не вмюючи вкласти у свою інтерпретацію художній зміст, сенс, задуманий автором – виконує та контролює свідомістю дії, які слухачі, проте, іноді можуть трактувати як адекватне виконання твору. При цьому рівні керування рухами, що лежать вище за рівень «D» (по Бернштейну), «відключені» у такого музиканта, або їхня присутність недостатня. Грає «дресований птах» (за Ф. Е. Бахом). У крайніх випадках, коли виконавець грає автоматично й при цьому ще читає книжку (розмовляє, дивиться телевизор, тощо...), можна стверджувати, що таке виконання описується формулою: фізичний стимул ? фізична реакція, тобто «бачу нотний

запис - механічно натискаю на клавішу», «бачу поетичний текст - автоматично читаю» (або, користуючись комп'ютерною лексикою: працює запрограмований секвенсор, несвідомий пристрій, що точно відтворює всі вказівки програміста). Це опускає «з небес на землю» деякі зразки артистичної діяльності та вказує, зокрема, на недоліки педагогіки мистецтв.

Наступний різновид взаємозв'язку назвемо *аматорським*. Рівень «Е» (по Бернштейну) вже керує інтерпретацією, яка, тим не менш, розгортається як художньо незріле, примхливе і мінливе дійство, схильне до раптових провалів і зльотів. Причини цього – недостатня розвиненість у музиканта уяви, емоційності, також недостатня поінформованість щодо задуму автора твору. Можливо, виконавець при цьому уявляє, що сценічна самореалізація – це демонстрація «розхристаного серця», примхливих почуттів та мінливих мотивів; тобто самовираз, не пов'язаний із задумом автора, який, на відміну від невміхи-інтерпретатора, є визначним діячем людської культури, і кожна нота (слово, жест, лінія) у його творі детермінована загальним масштабним задумом.

В рамках окремої роботи буде цікаво розглянути такий творчий процес, що, мабуть, перевершує недоліки цього «аматорського» рівня, хоч і схожий на нього: *натхненний художник у стані несамовитості створює новий твір*. Перемінливість такого процесу походить від новизни створюваного «тут і зараз» твору. Можливо, доречно буде припустити існування рівнів (по Бернштейну), що лежать вище за рівень «Е» і характеризують управління рухом у змінених станах свідомості (екстаз, насагу, творча одержимість, шаленство).

І останній (в рамках нашого розгляду) різновид зв'язку між психічним та фізичним у художника-митця: *зрілий майстер, професіонал* грає керуючись розумом, вивченням людської природи, невинним наслідуванням ідеального образу, уявою, пам'яттю. Вся його діяльність розрахована, вивчена, впорядкована у його голові й тому завжди буде досконалою. Говорячи метафорично, у такого творця «сльози ллються з мозку» (Д. Дідро). Його гра керується складними ідеальними об'єктами з рівня керування рухами «Е» за Бернштейном; в той же час, майстерність такого митця ґрунтується на володінні «фонами» з поверхів, що лежать нижче і своїми автоматизмами забезпечують адекватне і спонтанне «переведення» нематеріальної інформації (художнього образу) - в матеріальну: жест, звук, рух, виразно вимовлене слово...

Підкреслимо, що цей ідеал, часто недосяжний для закладів позашкільної освіти естетичного спрямування (насправді, також і для майбутніх професіоналів із шкіл мистецтв та училищ) - обов'язково має бути присутнім як орієнтир педагогічної діяльності. Оскільки, якщо ставити інші, простіші й легко досяжні цілі, то й результати будуть примітивними.

Вважаю, що ці орієнтири є конкретизацією цілей та завдань, сформульованих у Законі України «Про позашкільну освіту» (ст.15), де, зокрема, зазначено, що позашкільна освіта може здійснюватися за такими напрямками позашкільної освіти художньо-естетичного спрямування:

- художньо-естетичний, який забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та отримання вихованцями, учнями та слухачами практичних навичок, оволодіння знаннями у сфері вітчизняної та світової культури та мистецтва;

- мистецький, який забезпечує набуття здобувачами спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі активної мистецької діяльності [5].

Тобто, саме творча діяльність, а не механічне повторення вказівок педагога є пріоритетом позашкільної освіти. Адже шлях художника, навіть самодіяльного, аматорського – це завжди імпровізація, пошук нових форм та смислів, гонитва за натхненням. Багаторічний досвід роботи в закладах позашкільної освіти показує, що автодидакт-аматор, випускник художніх гуртків може бути більшою мірою творцем, ніж його побратим - професійний артист, пов'язаний необхідністю заробляти своїм ремеслом (навіть не мистецтвом) «на життя» і нерідко розчарований у своїй професії.

І підкреслимо останнє: важливим наслідком зі сказаного є те, що використання виконавцем різних варіантів психофізичної взаємодії є проблемою вибору самого виконавця, тобто керівник гуртка та вихованець самі визначають, на який «поверх» художньої діяльності орієнтуватися. Звичайно ж, ця орієнтація багато в чому визначає результати навчання.

Список використаних джерел

1. Бернштейн Н. А. Фізіологія рухів та активність. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2008. 200 с.
2. Вільсон Гленн. Психологія артистичної діяльності: Таланти та шанувальники. Пер. з англ. Ніжин: ПП Лисенко. 2001. 384 с.
3. Дені Дідро. Парадокс про актора. Київ: Мистецтво. 1966. 148 с.
4. Петрушин В. І. Музична психологія: Навчальний посібник для вузів. Чернігів: ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2018. 384 с.
5. Закон України «Про позашкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення: 09.08.2022)

Від гармонійного розвитку творчої особистості – до професійного самовизначення

*Кукузенко Ксенія,
методист Комунального закладу «Лозівський
Палац дитячої та юнацької
творчості» Лозівської міської ради
Харківської області*

У статті простежується роль упровадження структурно-функціональної моделі та науково-методичного супроводу формування професійного самовизначення вихованців у закладі позашкільної освіти. Особливий акцент зроблено на тісний зв'язок із практичною діяльністю на заняттях гуртків, що сприяє підготовці до свідомого й виваженого вибору професії та визначенню власної траєкторії розвитку. Висвітлено використання доцільних інтерактивних форм і методів, які стимулюють розвиток творчих потенційних можливостей дітей та опанування життєвих компетентностей. Наведено вагомі приклади очікуваних результатів, індивідуальних і колективних досягнень вихованців закладу.

Ключові слова: професійне самовизначення, структурно-функціональна модель, проєкт, інноваційні профорієнтаційні форми й методи, траєкторія розвитку, конкурентоспроможна особистість.

*Дати людині щастя улюбленої праці
– означає допомогти їй знайти серед
безлічі доріг ту, на якій найяскравіше
розкриваються індивідуальні творчі
сили і здібності її особистості.*

Василь Сухомлинський

У Концепції «Нова українська школа» наголошується, що ефективною відповіддю на виклики сучасності має стати освіта, що базується на загальнолюдських цінностях, соціально значущій мотивації життєдіяльності, оскільки українське суспільство потребує творчих громадян, здатних на духовне, моральне й соціально-культурне самотворення й успішне професійне самовизначення [1, с. 12].

Серед основних трендів позашкільної освіти XXI століття відповідно до Стратегії розвитку позашкільної освіти визначено:

- Особистісна і професійна реалізація кожної особистості.
- Навчання впродовж життя [5].

Тому, заклад позашкільної освіти на сучасному етапі є особливою творчою лабораторією з розробки та апробації інноваційних технологій навчання і виховання, спрямованих на створення основи для свідомого вибору професії, самовизначення, самореалізації вихованця гуртка. Особливо гостро ця проблема постає перед педагогічною спільнотою позашкільля зараз, коли йде війна з російським агресором, постійно відбувається відтік за кордон фахівців-професіоналів у зв'язку із бойовими діями на всій території України, ріст безробіття та інші негативні наслідки, пов'язані із окупацією української території на сході та півдні країни.

Проект «Від гармонійного розвитку творчої особистості – до професійного самовизначення» є своєрідною відповіддю педагогічного колективу закладу на виклики часу, українського суспільства й тих вимог, що висуває перед педагогічною спільнотою Нова українська школа.

Ідея створення проекту на рівні закладу – це логічне продовження та розширення науково-дослідницької роботи «Основи народного танцю», представлені вихованкою закладу на конкурс-захист учнівських дослідницьких робіт МАН. Основна її думка про становлення конкурентоспроможної особистості, здатної до самореалізації в суспільстві, стала відправною точкою у створенні проекту.

Методична рада закладу розробила систему заходів і визначила відповідальних для реалізації цього проекту.

Мета проекту: створити умови для розвитку творчої особистості та її професійного самовизначення.

Провідна ідея проекту: формування особистості, готової до свідомого вибору професії та конкурентоспроможної на ринку праці.

Завдання: розглянути науково-теоретичні засади професійного самовизначення вихованців; розробити модель науково-методичного супроводу професійного самовизначення вихованців; підібрати інструментарій для визначення рівня сформованості професійного самовизначення вихованців; провести моніторинг показників сформованості професійного самовизначення

вихованців; запроваджувати інноваційні профорієнтаційні засоби для реалізації освітньо-професійних планів особистості.

Професійне самовизначення – довготривалий процес, що розпочинається зі старшого дошкільного віку і продовжується до остаточного вибору професії, спрямований на вивчення особистістю власних здібностей, уподобань, професійно важливих якостей, зіставлення їх із професіями з метою вибору конкретного виду професійної діяльності [4, с. 143]. Найбільшого ефекту щодо формування професійного самовизначення вихованців можна досягти, якщо розпочинати цю роботу з дітьми молодшої вікової категорії. Використання доцільних інтерактивних форм і методів, спрямованих на формування професійного самовизначення вихованців, ми розглядаємо в різновікових категоріях: молодша вікова категорія (5 – 8 років); середня вікова категорія (9 – 12 років); старша вікова категорія (13 –16 років).

Педагоги нашого закладу постійно працюють у напрямі розвитку творчої особистості, своєчасного виявлення здібних дітей шляхом діагностики, використання засобів, які стимулюють розвиток їхніх творчих потенційних можливостей та життєвих компетентностей. Для цього в нашому закладі створені всі необхідні умови: ретельне вивчення інтересів, потреб і здібностей дітей; забезпечення різноманітними видами діяльності та освітніми програмами різних напрямів. Результати анкетування вихованців різних вікових груп щодо причин відвідування гуртків закладу дають можливість педагогам зорієнтуватись у виборі форм і методів роботи.

Створення моделі формування професійного самовизначення вихованців ми розглядаємо як схематичне відображення педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на підвищення рівня особистісного самовизначення.

Модель включає: мету діяльності – формування у вихованців професійного самовизначення; суб'єктів освітнього процесу – вихованці, педагоги, батьківська громада; діагностику професійного самовизначення вихованців, що здійснюється відповідно до критеріїв, показників і рівнів; педагогічні умови освітньої діяльності; сукупність форм і методів роботи як способів впливу на гуртківців, педагогічний і батьківський колективи; прогнозований результат – підвищення професійного самовизначення вихованців (рис.1).

Запропоновані педагогічні умови, використання необхідних методик, інтерактивних форм і методів роботи з вихованцями, педагогічним і батьківським колективами дає змогу інтегрувати розроблену модель в освітнє середовище сучасного закладу позашкільної освіти. Модель є відкритою, за необхідності може бути доповнена новими компонентами.

Важливою складовою будь-якої системи роботи є зворотний зв'язок, що забезпечує випробувану та реальну оцінку ефективності педагогічних заходів, наскільки вдалося реалізувати поставлені завдання щодо застосування форм і методів активізації профорієнтаційної роботи.

З метою здійснення моніторингу динаміки змін діяльності закладу з означеного питання на I етапі роботи проекту проблемно-творчою групою педагогів було розроблено факторно-критеріальну кваліметричну модель оцінки формування професійного самовизначення вихованців (табл. 1) та факторно-критеріальну кваліметричну модель оцінки сформованості професійного самовизначення вихованця закладу (табл. 2), крім того, були визначені

інструментарій та критерії (показники, що дозволяють виносити обґрунтовані оціночні судження про якість роботи).

Дані моделі відображають механізм зворотного зв'язку для подальшого визначення способів коректування можливих відхилень від запланованих результатів.

Джерелом виховного простору закладу є музика, образотворче, театральне мистецтво, медіапростір, естетика навчальних приміщень, зовнішній вигляд педагогів і вихованців, взаємини між ними тощо. Ураховуючи вимоги часу та динамічний розвиток технологій і суспільства, в освітній програмі було зроблено акцент на створення естетичного освітнього середовища відповідно до інтересів і вподобань дітей, включаючи в цю справу батьківську громадськість, підприємців і державні установи.

Особливістю освітнього процесу закладу є практико-орієнтовані підходи, які вимагають активізації особистісних якостей педагога, його творчих, інтелектуальних і фізичних зусиль, що, у свою чергу, спонукає дитину до створення особистого продукту в тій чи іншій формі: репродуктивний, продуктивний чи креативний. Висока результативність досягається шляхом використання в освітньому процесі доцільних навчальних технологій, які адаптивно впроваджуються педагогами в практичну діяльність. Вибір доцільної педагогічної технології дозволив відмітити: з боку педагогів високий темпоритм занять, систематичність і постійність у пред'явленні вимог до вихованців, оперативність, використання різних засобів активізації та мотивації діяльності дітей, залучення їх до пошукової та творчої роботи, використання інтерактивних форм роботи, ігрових технологій, а з боку вихованців швидке включення до ділового творчого ритму, високий рівень уваги, усвідомлення та вміння застосовувати знання на практиці, досить високу активність сприйняття та осмислення нового матеріалу, самостійність і спроможність працювати в колективі.

Таким чином, створена в КЗ «ЛПДЮТ» система роботи з професійного самовизначення вихованців у збагаченому творчому середовищі закладу позашкільної освіти, спрямована на виховання конкурентоспроможної молоді людини, компетентної особистості, якій притаманні мобільність отриманих знань, здатність адаптуватися до реалій побудови своєї майбутньої кар'єри в нових соціально-економічних умовах, дає позитивні результати.

Підтвердженням такого судження є проведений аналіз вступу випускників закладу до вузів профільного спрямування протягом останніх 4-х років, що показує позитивну тенденцію з цього питання (збільшення на 8%).

Аналіз результатів діагностики свідчить, що випускники закладу мають вагомі показники щодо вступу до вузів відповідно до обраного напрямку діяльності гуртка. Стабільно високі показники з художньо-естетичного напрямку (більше 75%), гуманітарного (більше 70%), фізкультурно-спортивного (збільшення до 75%). Серед випускників закладу: чемпіон Європи, Всесвітніх Ігор, володар Кубка світу з Таїландського боксу Муей-Тай, у 2018 році отримав звання «Заслужений майстер спорту України» Сорокін Василь; танцюрист балету Харківського національного академічного театру опери та балету ім. Миколи Лисенка Гричаний Олександр; танцівниця Зразкового аматорського хореографічного колективу «Слов'яночка» КЗ «Великобурлуцький районний Будинок культури» Великобурлуцької селищної ради Сула Юлія; викладач

відділу народної хореографії КЗ «Лозівський вищий коледж мистецтв» Наталія Христенко (Ткаченко); хореограф «Зразкового ансамблю танцю «Веснянка» Лозівського будинку дитячої та юнацької творчості Лозівської міської ради Харківської області Інна Чернявська та інші.

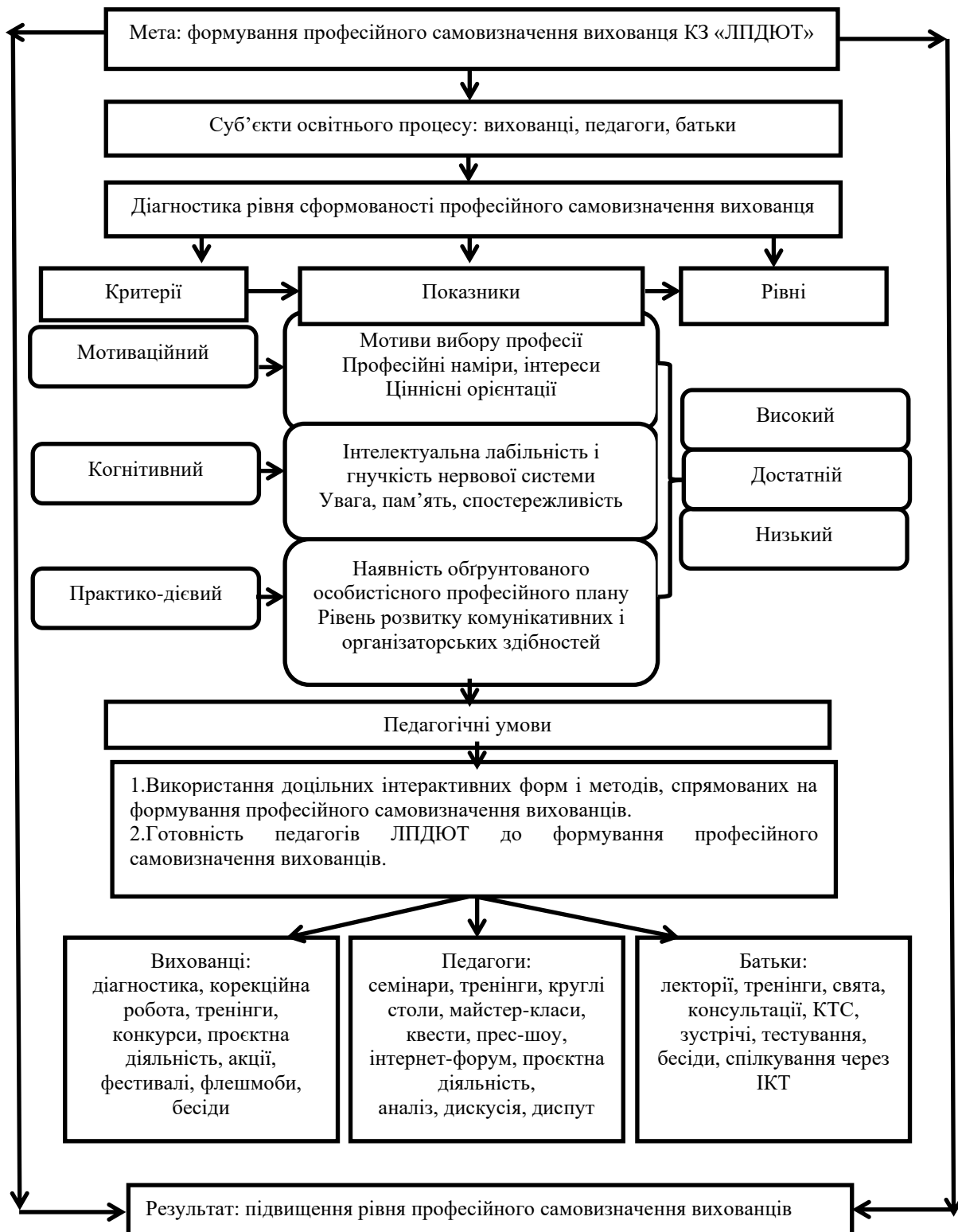

Рис.1 Структурно-функціональна модель формування професійного самовизначення вихованця закладу позашкільної освіти.

Таблиця 1

Факторно-критеріальна модель оцінки діяльності ЗПО щодо формування у вихованців професійного самовизначення (ПС)

№ з/п	Фактори	Вагомість факторів	Критерії	Вагомість критеріїв	Ступінь проявлення	Сума
I	Організація діяльності ЗПО щодо формування ПС	0,27	1. Планування профорієнтаційної роботи	0,22		
			2. Методичний супровід профорієнтаційної роботи	0,27		
			3. Матеріально-технічне забезпечення	0,11		
			4. Кадрове забезпечення	0,27		
			5. Контингент вихованців	0,13		
	Усього			1,00		
II	Здійснення роботи ЗПО щодо формування ПС	0,43	1. Управлінська робота	0,20		
			2. Використання методів і форм роботи щодо формування у вихованців ПС	0,27		
			3. Охоплення дітей гуртковою роботою	0,20		
			4. Робота з кадрами	0,23		
			5. Робота з батьками	0,10		
	Усього			1,00		
III	Результати діяльності ЗПО щодо формування ПС	0,30	1. Кількість учасників-переможців Всеукраїнських конкурсів	0,20		
			2. Кількість учасників-переможців обласних конкурсів	0,10		
			3. Кількість випускників, які вступили у вузи профільного спрямування	0,30		
			4. Рівень сформованості у вихованців ПС	0,40		
	Усього			1,00		

[Таблицю розроблено на підставі 2]

Таблиця 2

Факторно-критеріальна модель оцінки сформованості професійного самовизначення вихованця

№ з/п	Фактори	Вагомість факторів	Критерії	Вагомість критеріїв	Ступінь проявлення	Сума
I	Мотиваційний	0,39	1.1. Мотиви вибору професії	0,25		
			1.2. Професійні наміри, інтереси	0,42		
			1.3. Ціннісні орієнтації	0,33		
	Усього			1,00		
II	Когнітивний	0,33	2.1. Інтелектуальна лабільність і гнучкість нервової системи	0,56		
			2.2. Увага, пам'ять, спостережливість	0,44		
	Усього			1,00		
III	Практично-дієвий	0,28	3.1. Наявність обґрунтованого особистісного професійного плану	0,62		
			3.2. Рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей	0,38		
	Усього			1,00		

[Таблицю розроблено на підставі 2, 3, с.168-176]

Тенденцію до збільшення показника має військово-патріотичний напрям. Зважаючи на це, а також на складні події, що відбуваються в умовах воєнного стану в країні, змінено зміст навчальної програми військово-патріотичного напрямку «Почесна Варта», автором якої є керівник гуртка Жукова І. С.

Соціально-реабілітаційний напрям (показники більше 50%) протягом останніх років утримує достатньо стабільні позиції.

Таким чином, для багатьох випускників заклад став початком їх майбутньої професійної діяльності.

Ми поділяємо думку вчених про те, що потенційною обдарованістю володіє кожна дитина, але не кожна виявляє її через сукупність впливу середовища та особистісних якостей. Саме заклад позашкільної освіти надає дитині можливості прояву її обдарованості повною мірою. Ми спрямовуємо діяльність на розвиток обдарованих дітей, на особистісне зростання та успішність цієї категорії вихованців через їх участь у різноманітних конкурсах, виставках, фестивалях різного рівня.

Результатом позашкільної освіти є вагомі індивідуальні й колективні досягнення вихованців. Наші гуртківці – постійні переможці та призери обласного відкритого фестивалю дитячої художньої творчості «Таланти третього тисячоліття», обласних етапів Всеукраїнської виставки-конкурсу «Знай і люби

свій край», Всеукраїнського заочного конкурсу робіт юних фотоаматорів «Моя Україно!», Всеукраїнської виставки юних природоохоронців «Зимовий вернісаж», Всеукраїнської виставки-конкурсу робіт учнів молодшого шкільного віку з початкового технічного моделювання. Мають перемоги в обласному етапі конкурсу-захисту робіт МАН, вихованці гуртка «Дитяче телебачення» п'ять років поспіль стають фіналістами Міжнародного дитячого телефестивалю «Дитятко». Слід зазначити перемоги юних журналістів – «Молодь у ТВ», Всеукраїнський конкурс «Я – журналіст»; Всеукраїнський конкурс «Життя без сміття», V Всеукраїнський конкурс есе «Я – європеєць».

Вихованці гуртка «Дебати» мають перемоги в таких конкурсах: обласний конкурс «Місцеве самоврядування – це ми!», Всеукраїнський конкурс есе «Діти єднають Україну», Міжнародний творчий конкурс «Малюнок, вірш, лист до мами», Національний конкурс творчих робіт (есе) «Європейські цінності».

Зразковий ансамбль танцю «Веснянка» є переможцем Міжнародного фестивалю-конкурсу «Чорноморські зірки», II Міжнародного фестивалю-конкурсу «Зоряний Лев» (Львів), Міжнародного фестивалю-конкурсу мистецтв «Kyiv Art Fest», Міжнародного фестивалю-конкурсу «Стежками Гоголя» в м. Полтава, володарем Гран-Прі Міжнародного фестивалю в Болгарії, призером Всеукраїнського фестивалю хореографічного мистецтва «Країна чудес». Ансамбль у 2018 році вшосте підтвердив високе звання «зразковий».

Вихованці гуртка «Вокальне мистецтво» стали переможцями XII Всеукраїнського фестивалю мистецтв «Зоряна Брама», Всеукраїнського дитячого фестивалю мистецтв «Лавина талантів».

Отже, формування професійного інтересу в тісному зв'язку з практичною діяльністю на заняттях сприяє поліпшенню підготовки вихованців до свідомого й виваженого вибору майбутньої професії, усвідомленню власної траєкторії розвитку. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що завдяки впровадженню розглянутої моделі формування професійного самовизначення вихованців у закладі створені сприятливі умови для надання гуртківцям необхідних знань, умінь і навичок, розвитку критичного мислення, здатності розв'язувати життєві проблеми та готуватися до дорослого самостійного життя.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>
2. Єльнікова Г.В. Діагностика управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу: навч. посіб. / Г.В. Єльнікова, О.Л. Ануфрієва // Підготовка керівника середнього закладу освіти ; за ред. Л. Даниленко. К. : Міленіум, 2004. С. 77–102.
3. Калюжна Ю. І., Матвієнко П. І., Калюжна Ю. І., Білик Н. І., Новак О. О. Психологічні основи здійснення профорієнтаційної роботи зі шкільною молоддю. *Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно зорієнтованої освіти*. Полтава: ПОШПО, 2006. С. 168-176.
4. Якимова Н.С. Професійне самовизначення і професійна орієнтація молоді: сучасні тенденції та проблеми. *Соціально-економічні та демографічні наслідки системної кризи в Україні та шляхи їх подолання*. 2010. С. 143.
5. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. проф. О. В. Биковської. К.: ІВЦ, URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23320/Stratehiii%20Rozvytku%20Pozashkilnoi%20Osvity.pdf;jsessionid=98A888103BCE45DB7C3D503EF7B0B26D?sequence=1>

Сучасні траєкторії розвитку професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти

Науково-методичний супровід та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів позашкільної освіти

Варіативні моделі професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти в умовах відкритої освіти

*Просіна Ольга,
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри
філософії і освіти дорослих ЦІПО
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України*

У статті розглянуто моделі професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти в умовах відкритої освіти, зокрема андрагогічну модель, розроблену науковцем Д. Колбом як циклічну модель процесу навчання дорослих і засвоєння людиною нової інформації, та модель ADDIE, у якій виокремлюють п'ять етапів: аналіз, дизайн (проектування), розробка, упровадження та оцінка. Також представлено модель авторського колективу кафедри філософії і освіти дорослих, що реалізується в рамках проекту «Нелінійні світорозуміння освіти дорослих».

Ключові слова: модель, моделювання, андрагогіка, професійний розвиток, відкрита освіта.

В українському суспільстві відбуваються глобальні зміни, які спонукають до нових соціально-економічних орієнтирів. В умовах воєнного стану відбуваються процеси трансформації за соціокультурним, політичним і економічним векторами. Відповідно докорінному перезавантаженню України загострюється значення професійного розвитку особистості, оскільки це є найважливішим ресурсом для розвитку суспільства, безпосередньо впливає на соціальний, економічний і науковий прогрес держави в цілому, а також сприяє реалізації інтелектуальних можливостей будь-якої людини. У процесі стрімких змін у всіх сферах життя особливу увагу слід приділяти оновленню змісту та якості професійного розвитку керівних кадрів закладів позашкільної освіти на основі розроблення варіативних моделей освітнього процесу в умовах відкритої освіти.

У зв'язку з цим стаття спрямована на розкриття сутності моделей професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти в умовах відкритої освіти.

У сучасному світі вчені наголошують про доцільність використовувати ідеї м'якого (або нечіткого) моделювання. У фізико-математичних науках поняття жорстких і м'яких моделей почали застосовувати й до педагогічних і андрагогічних моделей. Корисність і необхідність використання «м'яких» моделей навчання усвідомлюється поки що далеко не всіма освітянами, хоча

сформульований принцип невизначеності німецького фізика В. Гейзенберга діє і для гуманітарних систем, згідно з яким результати їх взаємодії та розвитку не можуть бути детально передбачені. В освітньому процесі завжди відбувалися незаплановані зміни, флуктуації різних педагогічних систем (і окремої особистості, і колективу учнів, і системи знань). А з 2020 року ці незаплановані зміни збільшуються в геометричній прогресії. Тому в основі конструювання сучасних освітніх моделей професійного розвитку керівників закладів освіти повинен лежати принцип невизначеності ряду управлінських і навчальних параметрів.

Ми можемо в науковій літературі знайти багато різних визначень поняття «модель». Зокрема ґрунтовно досліджено поняття «модель» і розкрито сам процес моделювання в дослідженнях В. Пікельної [2; 3]. Вчена зазначає, що неодмінною рисою моделей є те, що вони мають певну структуру, їх вирізняє висока вибірковість стосовно інформації, яка використовується. Взагалі під моделлю науковиця розуміє процес і метод пізнання, форму та засіб наукового пошуку. Варто пам'ятати, що для моделі важливою характеристикою є об'єктивна аналогія та максимальне наближення щодо відтворення оригіналу. У цьому зв'язку модель повинна мати певну структуру. Основна вимога до моделей – можливість використання для вивчення або перетворення реального світу.

Л. Мартинець зазначає, що модель – це відображення в схемі, формулі, вірці тощо характерних ознак об'єкта, який досліджується. Вона є спрощеною конкретною життєвою (управлінською) ситуацією, іншими словами, у моделях певним чином відображаються реальні події, обставини тощо [6].

На питання «Навіщо потрібен процес моделювання?» науковці відповідають:

- Зрозуміти сутність об'єкта, який вивчається.
- Навчитися управляти об'єктом і визначити найкращі шляхи (методи, способи) управління.
- Прогнозувати прямі або дотичні наслідки.
- Вирішувати практичні завдання.

Моделювання дає можливість вивчати більш цілісно процес до його здійснення. Процес, представлений моделлю, виглядає рельєфно.

Можливе використання кількісних методів аналізу та отримання на їх базі науково обґрунтованих даних про процес.

У навчально-методичному посібнику «Сучасні моделі освіти» [6] Л. Мартинець розкрила сутність цих видів моделей, зробила ґрунтовний огляд традиційної класифікації моделей (модель розвивальної освіти, раціоналістична, феноменологічна моделі та інші).

Т. Сорочан узагальнила варіативні моделі, які відрізняються новизною підходів до проблем післядипломної освіти педагогічних кадрів і практично впроваджуються в діяльності окремих інститутів. Ці підходи віддзеркалюють різні стратегії, спрямовані на певний результат. Наявність декількох варіантів моделей вчена пояснює складністю та системністю процесу професійного розвитку: компетентнісна модель, диференційована модель, диверсифікована модель [4].

І. Воротнікова представила класифікацію моделей професійного розвитку вчителів у післядипломній освіті. Висвітлила різні підходи до підвищення кваліфікації вчителів і запропонувала моделі професійного розвитку педагогів в

умовах реформи післядипломної педагогічної освіти. Вчена представила методи дослідження, серед яких аналіз, систематизація та порівняння наукових положень із метою визначення теоретичних підходів до розв'язання проблеми професійного розвитку вчителів, моделювання для створення різноманітних траєкторій професійного розвитку вчителів; ґрунтовно розкрила основні підходи до реалізації моделей професійного розвитку: компетентнісної, пролонгованої, диференційованої, особистісно орієнтованої, раціональної, наставництва й коучингу та інших [10].

У своїй статті ми розкриємо декілька моделей, які можуть використовуватись у поєднанні з іншими моделями для організації формальної та неформальної освіти керівників закладів позашкільної освіти.

Андрагогічну модель було розроблено науковцем Д. Колбом, циклічну модель процесу навчання дорослих і засвоєння людиною нової інформації. Учений встановив, що навчання складається з етапів «виконання» та «мислення». Навчання відбувається одним із чотирьох засобів: через досвід; через спостереження та рефлексію; за допомогою абстрактної концептуалізації; шляхом активного експериментування.

Етапи, які проходить дорослий за методикою Колба:

- базовий рівень: наявність у людини безпосереднього, конкретного досвіду в тому питанні, яке вона планує вивчати;
- етап рефлексії або розумових спостережень: той, хто навчається, повинен обміркувати і проаналізувати ті знання, якими володіє.

Процес виникнення абстрактної концепції або моделі: етап узагальнення отриманої інформації (досвіду) і вибудовування конкретної моделі. Згідно з планом Колба, цей період навчального заняття або тренінгу призначений для генерування ідей, вибудовування взаємозв'язків і додавання нової інформації про те, як усе влаштовано (про закономірності в досліджуваній сфері). На відміну від педагогіки, яка розглядає специфіку роботи дитячої психіки в умовах навчання, андрагогіка – це наука про те, як викладачеві та тренеру слід працювати з дорослими людьми. Цикл Колба передбачає використання основних принципів андрагогіки.

Відмінністю «дорослого учня» стає наявність стійкої мотивації до проходження тренінгів, навчання та саморозвитку. Це не дивно, адже багато працюючих людей або бізнесменів прекрасно розуміють, що новий досвід допоможе їм більш ефективно вирішувати професійні та особисті проблеми.

Крім того, звертаючись до наявного у нього досвіду, така людина приносить користь не тільки собі, а й іншим учасникам групи. Спілкування та обмін інформацією збагачують досвід кожного з них.

Етап активних експериментів: завершальним елементом заняття стає перевірка того, наскільки створена модель або концепція може бути застосована до конкретних ситуацій. У результаті в того, хто навчається, формується зовсім новий досвід. Надалі можна спостерігати замикання циклу.

Цикл Д. Колба [8] може бути представленим у такому вигляді (див. рис. 1.): отримання безпосереднього досвіду; спостереження в ході навчання, осмислення; теоретичні знання, узагальнення; експериментальна перевірка нових знань на практиці.

Рис. 1. Цикл Д. Колба

Отже, процес навчання, згідно з циклом Д. Колба, може бути розпочато з будь-якої стадії циклу та продовжуватися до того часу, доки не стане набутою певна навичка.

Далі розглянемо традиційну модель ADDIE, яка використовується для розробки навчальних програм як очних, так і дистанційних, зокрема цю модель можна використовувати для розроблення курсів для професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти. Хоча варто зазначити, що є критики цієї моделі, які підкреслюють, що в сучасному світі, який швидко змінюється, використання цієї моделі не завжди дозволяє швидко реагувати на освітні запити споживачів (особливо для e-learning).

Що собою представляє модель? У моделі ADDIE [9] виокремлюють п'ять етапів: аналіз, дизайн (проектування), розробка, упровадження та оцінка. Кожен етап передбачає свій набір дій та свої проміжні результати. Початок кожного наступного етапу базується на результатах попереднього.

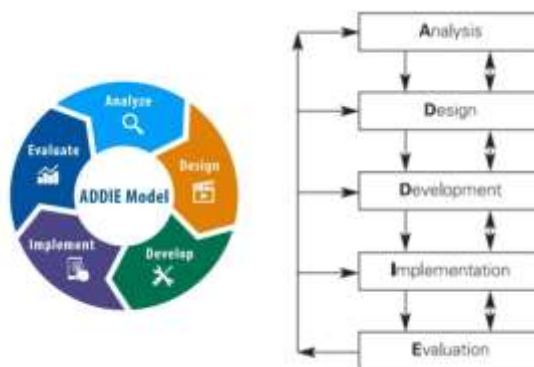

Рис. 2. Модель ADDIE

П'ять етапів моделі ADDIE, наведемо основні характеристики:

- Analyze (Аналіз) – конкретизація організаційних цілей та цілей навчального курсу; погодження обсягу; визначення обсягу оцінки необхідних знань та навичок; визначення робочих завдань, які виконуються потенційними учасниками навчання, та рівня майстерності, необхідного після навчання; визначення необхідних

видів і розкладу робіт. Результат цього етапу: аналіз потреб у навчанні.

- Design (Проектування) – переведення відповідності цілей навчального курсу до фінальних навчальних результатів; визначення структури та послідовності програми; визначення тривалості та графіка навчання; прийняття рішення про формат курсу та спосіб навчання; конкретизація виду та умов оцінки учасників; визначення методики оцінки програми, методів збору даних і видів звітності; формулювання способів перенесення результатів навчання у практику та вимог до робочого середовища. Результатом цього етапу є високоякісне проектування.
- Develop (Розробка) – розробка інформаційних матеріалів для споживачів освітніх послуг; розробка організаційних матеріалів; розробка посібників (зошита або матеріалів) для тренера та посібників для слухачів; розробка програмного забезпечення; розробка процедур оцінки учасників; проведення пілотної програми в тестовому режимі. Результати – інформаційні матеріали, плани сесій, керівництва тренера, керівництва учасника та інші ресурси, посібники для тренера, посібники для використання на робочому місці, інструменти оцінки учасників, інструменти оцінки програми, інструменти оцінки курсу.
- Implement (Проведення) – інформування зацікавлених осіб про проведення курсу, виробництво програмних матеріалів і посібників; виконання логістики курсу; організація навчального простору та розміщення учасників; складання списку учасників; проведення навчання; виконання заходів щодо перенесення результатів у практику; проведення оцінки учасників; збір зворотного зв'язку учасників. Результати: у наявності дані оцінки учасників, заповнені форми участі в навчанні, заповнені форми зворотного зв'язку.
- Evaluate (Оцінка) – аналіз проведення навчального курсу (кількість навченого персоналу, відсоток атестації, ступінь задоволеності учасників); звіт про результати курсу. Результати: звіт про реалізацію курсу.

Навели лише опорний перелік дій, який відповідає саме розробці та впровадженню курсу для керівників закладів позашкільної освіти.

Розглядаючи проблему, ми розуміємо, що однією з важливих проблем, яка перебуває у фокусі нашої уваги в процесі професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти, є мотивація. Керівники закладу позашкільної освіти, особливо директори закладів, мають високе функціональне навантаження, і тому важливим стає в процесі навчання трансформувати позицію відкладання навчання «на потім» у відповідальне, дієве, усвідомлене, а отже, результативне ставлення до професійного розвитку «тут і зараз».

Розкриємо сутність моделі ARCS. Американець Джон Келлер, досліджуючи систему навчання, звернув увагу на роль мотивації в процесі набуття знань, навичок, умінь, звичок. Він створив модель мотивації ARCS [7].

Модель Дж. Келлера включає 4 етапи:

- увага (attention);
- значущість (relevance);

- упевненість (confidence);
- задоволення (satisfaction).

Ця модель є системним підходом до проєктування мотиваційного навчання. Він складається з таких елементів:

- Елемент 1. Attention – Увага: Келлер припустив, що увагу можна отримати за допомогою перцептивного збудження або збудження запиту. Увагу слухачів привертає здивування, сумнів або недовіра. Твердження або факти, які можуть суперечити тому, що слухач знає або вважає правдою, – спосіб привернути увагу. Для збудження допитливості слухачів варто ставити проблеми-виклики, які потрібно вирішувати.
- Елемент 2. Relevance – Значущість. Успішний дизайн курсу (проєкту) повинен бути актуальним, щоб мотивувати слухачів до навчання. Слухачів мотивує, якщо зміст курсу має практичне застосування в професійній діяльності. Важливо встановлювати зв'язки нової інформації з уже набутими знаннями. Це дуже успішна мотиваційна стратегія, оскільки вона дає слухачам відчуття «безперервності» та можливість зрозуміти, що вони дійсно розширюють спектри знань.
- Елемент 3. Confidence – Упевненість: тьютори груп, викладачі повинні сприяти впевненості слухачів, допомагаючи їм вірити, що вони можуть досягти успіху. Якщо слухачі відчуватимуть, що не зможуть досягти своїх цілей, у них буде значно менше мотивації.
- Елемент 4. Satisfaction – Задоволення: Модель ARCS показує прямий зв'язок між задоволеністю та рівнем мотивації, як внутрішньої, так і зовнішньої. Слухачі мають пишатися і бути задоволеними тим, чого вони досягли протягом навчання.

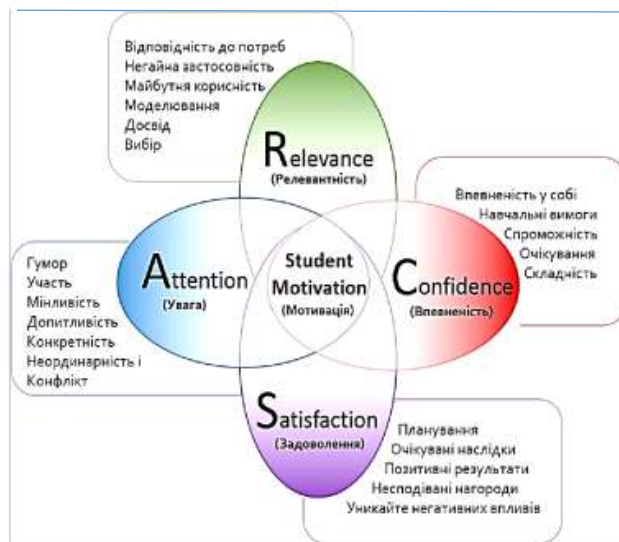

Рис. 3. Елементи моделі ARCS-мотивації за Дж. Келлером

Як можна застосовувати модель ARCS під час реалізації освітніх курсів для керівників закладів позашкільної освіти? Дамо відповідь на це запитання в Таблиці 1.

Шляхи застосовування моделі ARCS

<p>A – увага (attention) Як привернути увагу слухачів, зокрема під час дистанційного навчання?</p>	<p>Додавати ігри та рольові ігри. Використовувати різноманітні методи презентацій. Додавати мультимедійні елементи у навчальні матеріали. Використовувати гумор. Додавати візуальні елементи. Задавати питання. Ставити проблемні завдання.</p>
<p>R – значущість (relevance) Дати слухачам усвідомити, що саме для них буде важливого в процесі навчання.</p>	<p>Використовувати знайомі приклади. Використовувати відповідний наратив (історії з життя). Надати причини, чому вміст є актуальним. Пояснити цілі навчання. Пояснити переваги проходження цього курсу (модуля). Пояснити, що на курсі можна поліпшити, як можна розширити свої навички після проходження курсу. Реагувати на запитати про цілі у слухачів. Створити зв'язок з уже набутими знаннями. Повідомити про майбутнє використання нових знань. Представити приклади для наслідування, історії успіху в результаті застосування нових концепцій. Проектувати навчання з урахуванням гнучкості.</p>
<p>C – упевненість (confidence) Допомогти слухачам відчувати себе впевненими.</p>	<p>Надавати вимоги до оцінювання продуктивності в навчанні. Забезпечити зворотний зв'язок. Конструктивний зворотний зв'язок може посилити позитивну поведінку та навички. Показати прогрес від навчання на курсі. Заохочувати слухачів робити маленькі кроки до реалізації цілі.</p>
<p>S – задоволення (satisfaction) Визнавати зусилля та успіх.</p>	<p>Давати слухачам зворотний зв'язок з підтримкою, винагороджувати за навчання. Надавати можливість практикувати те, що було вивчено, за допомогою реальних дій з вирішення проблем, моделювання або рольових ігор. Забезпечити підкріплення навчального матеріалу.</p>

З 2020 року через COVID-19 в Україні та світі стали більш розповсюдженими серед моделей для навчання дорослих, зокрема і для підвищення кваліфікації, дистанційне навчання та змішане навчання. Наразі, в умовах війни в Україні, найактуальнішим є розглянути саме модель дистанційного навчання. Можемо стверджувати, що отримання дистанційної освіти здійснюється в процесі дистанційного навчання. Поняття «дистанційне навчання» теж має безліч визначень. Так, на думку В. Кухаренка, «дистанційне навчання» – це одержання освітніх послуг без відвідування навчального закладу за допомогою сучасних інформаційних технологій» [1].

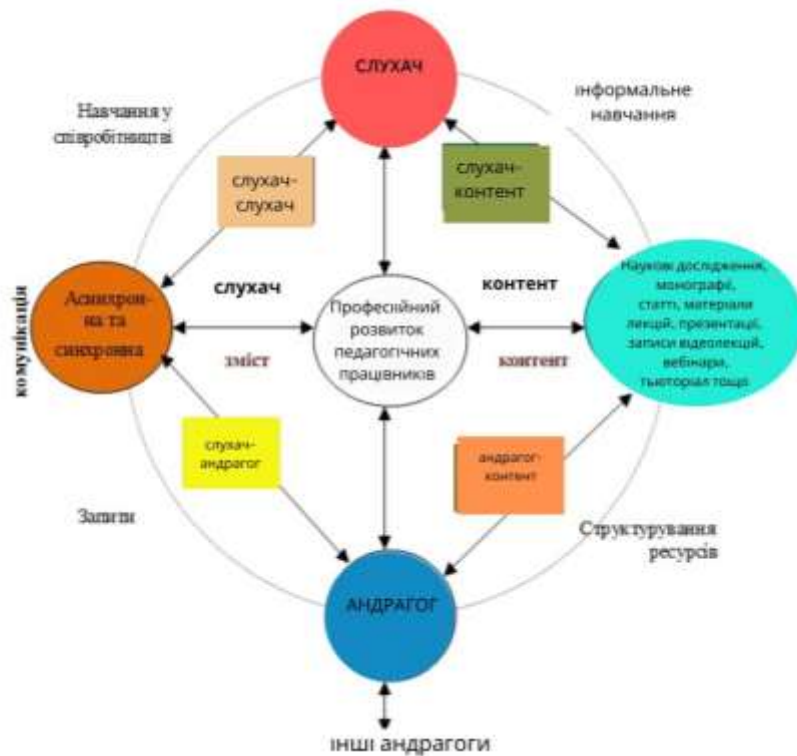

Рис. 4. Модель дистанційного навчання підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Синхронний формат дистанційного навчання означає співпрацю в режимі реального часу. Його перевага в тому, що можна залучати учасників миттєво та у визначений час. Це «прямий ефір», у якому здобувачі освіти можуть контактувати через засоби зв'язку безпосередньо з викладачами через відео- чи аудіозв'язок, відбувається спілкування в чаті. До синхронного формату навчання можемо віднести вебінар, відеоконференцію, віртуальний клас, онлайн-тренінг.

Асинхронний формат може охоплювати різноманітні засоби інформації, аудіо- та відеолекції (але не обмежуватися ними). За допомогою асинхронного режиму навчання здобувачі освіти працюють у власному темпі та в зручний для себе час. Асинхронний режим застосовують до різних форм цифрового та онлайн навчання.

До синхронного формату дистанційного навчання відносять: масові відкриті онлайн-курси, онлайн-літературу, блоги, форуми, чати, електронну пошту. Порівнюючи синхронне й асинхронне навчання, ми можемо виділити деякі особливості кожного формату. Зокрема, синхронний формат передбачає для здобувачів освіти швидкий зворотний зв'язок від педагога (можна відразу пояснити ті концепції та поняття, які викликають у слухачів складнощі); організацію групових активностей; розвиток навичок комунікації та колаборації; мотивацію до навчання в процесі спілкування.

У свою чергу, асинхронний формат можна охарактеризувати: гнучкістю графіка (навчання легко поєднується з роботою та іншими заняттями); можливістю засвоювати навчальний матеріал у власному темпі; доступністю навчальних матеріалів у зручний для здобувача освіти час; розвитком навичок самоорганізації та вміння вчитися.

До недоліків синхронного формату навчання можемо віднести: необхідність синхронізувати графік і підлаштовуватися під загальний темп навчання; якщо індивідуальна увага педагога потрібна кільком слухачам, то іншим доводиться чекати; залежність ефективності навчання від особистості педагога; високі вимоги до якості зв'язку під час навчальних занять. До недоліків асинхронного формату відносимо: неможливість швидко отримати пояснення від педагога, якщо не розумієш навчальний матеріал; складність розвитку навичок, які вимагають взаємодії з педагогом під час відпрацювання; високі вимоги до організації самостійного навчання.

Науковець В. Осадчий установив, що «середовище дистанційного навчання» – це сукупність методів і програмних засобів, за допомогою яких відбувається виконання віддаленої технології дистанційного навчання. Учений вважає, що таке середовище утворюється двома способами – за допомогою платформ (систем) дистанційного навчання (Moodle, Ding Talk, Zoom, Microsoft Teams, Classdojo та Google Classroom та інші) та за допомогою сукупності служб і сервісів мережі Інтернет (блог, електронна пошта, онлайн дошка, онлайн-відео та -аудіо, чати, форуми, онлайн засоби проведення тестування, онлайн презентації, електронні бібліотеки тощо).

Адаптуємо визначення В. Кухаренка для означення сутності дистанційного навчання керівників закладів позашкільної освіти. Дистанційне навчання керівників закладів позашкільної освіти – це цілеспрямований інтерактивний процес взаємодії андрагога та слухачів, що ґрунтується на використанні сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, які дозволяють здійснювати навчання на відстані, а отже, надає можливість отримувати освіту в процесі управлінської діяльності, за місцем проживання, можливість організації процесу самоосвіти, планування та здійснення індивідуальної освітньої траєкторії залежно від власних можливостей і потреб, підвищує соціальну та професійну мобільність управлінців.

Переглядаючи рисунок 4, осмислюючи представлену модель дистанційного навчання в умовах післядипломної освіти, ми бачимо основні позиції, які впливають на якість освітнього процесу в навчанні дорослих, зокрема ця модель може бути успішно використана для професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти.

А також розглянемо модель управління професійним розвитком педагогічних працівників в умовах відкритої освіти, що реалізується в рамках проєкту «Нелінійні світорозуміння освіти дорослих». Ця модель розроблена авторським колективом кафедри філософії і освіти дорослих ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. Проєкт міжрегіональної співпраці розгортається як форма соціальної взаємодії на основі відкритості, доступності, горизонтальних зв'язків і ставлень, під час якої формується спільнота прогресивних освітян, здатних реагувати на сучасні виклики та докорінно змінювати освітні підходи до власного навчання та своєї професійної місії. Реалізація проєкту відбувається на основі ефективних комунікаційних процесів, диверсифікації видів навчальної діяльності, проєктування спільноти, злагодженої командної роботи. Проєктування різноманітних кейсів для впровадження індивідуальних траєкторій та реалізації технології науково-методичного супроводу забезпечує підтримку суб'єктивної діяльності педагогічних працівників, сприяє формуванню нової професійної поведінки.

Індивідуальна траєкторія зростає в процесі взаємодії всіх учасників проекту та зростає до нового рівня.

Сутність організації діяльності в рамках проекту міжрегіональної співпраці представлена у вигляді моделі-парасольки, що охоплює та об'єднує основні сегменти проекту міжрегіональної співпраці: проблемний, управлінсько-організаційний, проектувально-конструкторський, результативно-рефлексивний.

Рис. 4. Модель-парасолька

Пропонуємо більш детально ознайомитися з моделлю за Q-кодом. Осмислюючи можливості цього проекту, керівники закладів позашкільної освіти можуть змодельовати власну корпоративну систему професійного розвитку педагогічних працівників закладу позашкільної освіти у співпраці з авторами «моделі-парасольки». Під парасолькою можна захищено рухатися за будь-яких викликів сучасного світу.

Рис. 5. Q-код публікації

Отже, наявність варіативності моделей професійного розвитку керівників закладів позашкільної освіти суттєво змінює траєкторію руху управлінців від етапу репродуктивності, під час якого відбуваються пошуки індивідуальності та визначення власної специфіки управлінської діяльності, через етап розвитку професійної діяльності, коли керівники вже мають вироблений алгоритм знаходження шляхів вирішення управлінських проблем, здатні конструювати і створювати власний управлінський стиль рівня управлінця-експерта, здатного до творчої професійної самореалізації, самопроектування та конструювання нових підходів у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навч. посіб. / за ред. В.М. Кухаренка. 3-тє вид. Харків : НТУ«ПІ», «Торсінг», 2002. 320 с
2. Пікельна В.С. Теорія і методика моделювання управлінської діяльності (школознавчий аспект): дис. док. пед. наук: спец 13.00.01 // В. Пікельна: Криворізький педагогічний інститут. 2009. 376 с.
3. Пікельна В.С. Управління школою [Текст] у 2 ч. г Х.: Вид. гр. «Основа», 2004. 180 с.
4. Сорочан Т.М., Данильєв А.О., Дьяченко Б.А., Рудіна О.М. Професійний розвиток керівників і педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів у післядипломній педагогічній освіті регіонального рівня (за матеріалами Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти) . Луганськ: СПД Резніков В.С., 2013. 524 с.
5. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник. – 2-ге вид., доповн. та переробл. Донецьк, 2015. 102 с.
6. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник. – 2-ге вид., доповн. та переробл. / Лілія Асхатівна Мартинєць. – Донецьк, 2015. – 102 с.
7. Keller, J. M. An integrative theory of motivation, volition, and erformance. *Technology, Instruction, Cognition, and Learning*, 6(2).2008. 79-104
8. Kolb, D. A. *Experiential Learning*, Englewood Cliffs, NJ. : Prentice Hall. 1994.- 256 p.
9. Peterson, C. Bringing ADDIE to Life: Instructional Design at Its Best. *Journal of ducational Multimedia & Hypermedia*, 12(3). 2003. 227-241
10. Vorotnykova, I. MODELS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS IN THE CONDITIONS OF THE REFORM OF THE POSTAL PEDAGOGICAL EDUCATION. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, (3-4), 21–27. 2019. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2018.3-4.2127>

Оцінювання творчого потенціалу педагога: технологічний аспект

*Ольга Темченко,
доцентка кафедри наукових основ управління
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

Авторка статті наголошує на ролі творчого педагога в умовах воєнного стану в країні, обґрунтовує значення творчого потенціалу, розглядає його формування та розвиток, творчу педагогічну діяльність, саму творчість як феномен дослідження науковцями й практиками. Запропонована факторно-критеріальна модель творчого потенціалу вчителя, яка буде ефективною і в системі позашкільної освіти.

Ключові слова: *творчий потенціал, творча діяльність, творча особистість, педагогічна творчість, факторно-критеріальна модель.*

Напевне, знайдуться скептики, які критично зауважать, що в умовах, коли в країні оголошено воєнний стан, не на часі про це говорити, досліджувати й писати. Але життя показує, що це не так.

Україна терпить страшні випробування. Воєнні дії лягли тяжким тягарем на плечі не тільки дорослих, але й, що дуже прикро, дітей.

І лише творчий педагог, педагог за покликанням, а не за дипломом, і під час війни зможе використати власний педагогічний потенціал для того, щоб відволікти дітей від жаху, який відбувається в країні.

Сьогодні відомо багато прикладів, коли освітяни працюють з дітьми у підвалах і бомбосховищах, проводять онлайн конкурси і турніри, залучають вихованців до участі в змаганнях, а також в інших заходах.

Завданням учителів стало не тільки навчити здобувачів освіти основ наук, а більшою мірою – їх психологічне розвантаження та вміння знайти важелі для власної рівноваги.

На нашу думку, лише люди з високим рівнем творчого потенціалу здатні виконати саме це завдання – завдання підтримки й водночас розвитку дітей.

Проблеми творчої педагогічної діяльності досліджені такими вітчизняними й зарубіжними дослідниками, як: Т. Альтшуллер, Ш. Амонашвілі, В. Андрєєв, Н. Бердяєв, В. Бухвалов, І. Геращенко, А. Дістервег, В. Загвязинський, С. Золотухіна, В. Кан-Калик, Л. Лукіна, А. Маркова, В. Моляко, Н. Нікандров, О. Попова, М. Поташник, Л. Рувинський, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, Т. Шамова (проблема становлення творчої особистості педагога); В. Цапок, О. Табідзе (філософські аспекти творчості); В. Лозова, О. Радзівєвська (проблеми творчої активності майбутнього вчителя); Д. Богоявленська, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, А. Лук, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн (психологічні основи проблеми педагогічної творчості).

Проте, у визначенні таких понять, як творчість, педагогічна творчість, творчий потенціал, на сьогодні немає єдино правильного.

Так, за В. Кан-Каликом і М. Нікандровим, педагогічна творчість є мистецтвом і конкретизацією педагогічного ідеалу вчителя в системі педагогічних задач [4].

С. Сисоєва [5], досліджуючи різні аспекти творчої діяльності педагога, говорить про педагогічну творчість як про особистісно орієнтовану взаємодію суб'єктів освітнього процесу, в основі якої є специфіка психологічних взаємовідносин між ними, і яка спрямована на розвиток творчої педагогічної діяльності.

До специфічних рис педагогічної творчості відносять: співтворчий характер суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії, можливість новизни й оригінальності процесу та результату; обмеженість творчої діяльності педагога в часі; вплив на педагогічну творчість великої кількості непередбачуваних факторів [8].

На думку С. Єфіменко [2], специфіка педагогічної творчості виявляється в умінні педагога надавати вже відомим фактам, теоріям, гіпотезам нового життя, озброюючи ними своїх учнів, а також у самопізнанні й саморозвитку самого вчителя. Авторка слушно зазначає, що новизна у творчій педагогічній діяльності теж може проявлятися по-різному:

- нестандартність у вирішенні педагогічних ситуацій,
- уміння по-різному розв'язувати одні й ті ж ситуації;
- уміння доречно фантазувати на базі точних знань;

- інтуїтивне відчуття, вдала зміна теоретичних знань і наявного досвіду в нових умовах;
- удосконалення, раціоналізація, модернізація, ефективне поєднання наявних і розроблення нових форм, методів, засобів, методик і технологій відповідно до нових професійних завдань тощо.

В основі творчої діяльності педагога, його професійної творчості лежить творчий потенціал – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, що виявляє готовність удосконалювати педагогічну діяльність; наявність внутрішніх засобів і методів, здатних забезпечити цю готовність [7].

Творчий потенціал педагога, як науковий феномен, досліджується науковцями за різними аспектами: його сутність, структура, шляхи й засоби розвитку, управління ним тощо.

Серед ознак творчого потенціалу науковці називають:

- здатність особистості помічати та формулювати альтернативи;
- уміння піддавати сумніву на перший погляд очевидне;
- уміння уникати поверхових формулювань;
- уміння проникнути в проблему й водночас відірватися від реальності, побачити перспективу;
- здатність відмовитися від орієнтації на авторитети;
- уміння побачити знайомий об'єкт із нового боку, у новому контексті;
- готовність відмовитися від теоретичних суджень, поділу на чорне і біле, відійти від звичної життєвої рівноваги та стійкості заради пошуку нового [4; 7].

І. Геращенко та В. Загвязінський ознаками творчої особистості вважають:

- здібність до швидкого та вільного переключення думок;
- здатність викликати у свідомості образи та створювати з них нові комбінації;
- уміння обирати одну з багатьох альтернатив до її перевірки, здатність переносити рішення;
- оволодіння достатньо великим обсягом систематизованих знань, підпорядкованість і динамічність знань;
- здатність до узагальнення та відкидання несуттєвого [1; 3].

Необхідність розвитку творчого потенціалу, підвищення його рівня є одним із завдань керівника закладу освіти [6; 8].

А оскільки основою управлінської діяльності в аспекті розвитку професійної компетентності педагога й окремих її складових (до яких ми відносимо творчу та інноваційну діяльність) є діагностика, то вважаємо, що першим етапом у розвитку творчого потенціалу педагога має стати визначення його наявного рівня.

Одним із діагностичних інструментів щодо встановлення рівня творчого потенціалу педагога може бути кваліметрична модель.

Саме така факторно-критеріальна модель творчого потенціалу вчителя закладу загальної середньої освіти розроблена нами й наведена у статті [7]. Визначені в ній такі фактори творчого потенціалу:

- 1) гуманістичний світогляд;
- 2) відчуття новизни;
- 3) творчість мислення;
- 4) динамізм мислення;

- 5) перспективність мислення;
- 6) готовність пам'яті.

Вони є доречними також і для освітян, які працюють у системі позашкільної освіти.

Що стосується критеріїв:

- 1.1) повага й довіра до особистості здобувача освіти;
- 1.2) повага й довіра до колег;
- 1.3) повага й довіра до інших учасників освітнього процесу;
- 2.1) здатність відмовлятися від орієнтації на авторитети;
- 2.2) здатність піддавати сумніву очевидне;
- 2.3) здатність уникати поверхових суджень (формулювань);
- 2.4) чуттєвість до проблем;
- 2.5) концентрація уваги;
- 2.6) чіткість висловлювань;
- 3.1) гнучкість, оригінальність, глибина проникнення в проблему;
- 3.2) уміння бачити знайомий об'єкт із нового боку (розвиненість фантазії);
- 3.3) здатність виявляти, підтримувати, реалізовувати творчі можливості;
- 3.4) здатність викликати у свідомості нові образи та створювати з них нові комбінації;
- 4.1) здатність швидко змінювати прийоми дій у нових умовах;
- 4.2) здатність до швидкого та вільного переключення думок;
- 5.1) здатність помічати й формулювати альтернативи;
- 5.1) здатність до оціночних суджень і критичного мислення;
- 6.1) володіння достатньо великим обсягом систематичних знань;
- 6.2) підпорядкованість і динамічність знань, то можемо стверджувати, що вони легко адаптуються до умов і вимог системи позашкільної освіти.

Як технологічно працювати з такою моделлю?

Після постановки мети щодо розроблення програми з розвитку творчого потенціалу педагогів необхідно створити експертну групу (до її складу можна залучити науковців, членів адміністрації, батьків вихованців, самих педагогів) для визначення наявного рівня творчого потенціалу педагогічного колективу.

Експерти оцінюють рівень вияву того чи іншого критерію в межах одиниці та заповнюють протокол оцінювання кожного педагога. У процесі оцінювання використовуються результати інших досліджень (опитування, анкетування, тестування, спостереження тощо) та шкала:

- 1 – повна відповідність вимогам (так);
- 0,75 – частково позитивна відповідність вимогам (більше так, ніж ні);
- 0,5 – урівноважена відповідність вимогам (і так, і ні);
- 0,25 – частково негативна відповідність вимогам (більше ні, ніж так);
- 0 – повна невідповідність вимогам (ні).

Після заповнення індивідуальних протоколів кожним із експертів складається узагальнюючий протокол оцінки рівня творчого потенціалу педагогічного колективу (зразок наведено в табл.1).

Таблиця 1

Узагальнюючий протокол оцінки творчого потенціалу педагогічного колективу

Оцінка фактор, $P = f * \sum(v_i * k_i)$	Ваго- мість, f	Сума оцінок критеріїв по фактору $\sum(v_i * k_i)$	Оцінка критерію, $v_i * k_i$	Критерій, К	Ваго- мість, k	Рівень вияву (оцінка) , v
0,11745	0,15	0,783	0,324	1.1	0,4	0,81
			0,27	1.2	0,3	0,9
			0,189	1.3	0,3	0,63
0,121975	0,17	0,7175	0,1377	2.1	0,17	0,81
			0,1275	2.2	0,17	0,75
			0,0969	2.3	0,17	0,57
			0,1122	2.4	0,17	0,66
			0,112	2.5	0,16	0,7
			0,1312	2.6	0,16	0,82
0,11	0,17	0,65	0,145	3.1	0,25	0,58
			0,125	3.2	0,25	0,5
			0,225	3.3	0,25	0,9
			0,15	3.4	0,25	0,60
0,1122	0,17	0,66	0,325	4.1	0,5	0,65
			0,335	4.2	0,5	0,67
0,10965	0,17	0,645	0,35	5.1	0,5	0,7
			0,295	5.2	0,5	0,59
0,12	0,17	0,7	0,31	6.1	0,5	0,62
			0,39	6.2	0,5	0,77
Загальна середня оцінка творчого потенціалу педагогічного колективу закладу позашкільної освіти						0,69

У тій же таблиці 1 показані формули (верхній рядок) для обчислень. Технічно обчислення, звичайно, краще виконувати в редакторі Excel.

Відповідно до запропонованої нами шкали [7] загальний рівень творчого потенціалу педагогічного колективу є середнім. Це свідчить про те, що освітяни легко орієнтуються в змінних умовах, достатньо володіють інформаційними ресурсами, якісно визначають цілі власної діяльності та діяльності вихованців, урахують індивідуальні особливості здобувачів освіти й ситуацію, що склалась. Вони здатні до аналізу та рефлексії.

У наукових джерелах [2; 5; 7] надано різні групування рівнів сформованості як творчого потенціалу педагога, так і його творчої діяльності.

Таким чином, проведена діагностика стане в нагоді як керівництву закладу освіти (для розроблення індивідуальної програми вдосконалення, навчання, планування курсів; при розподілі навантаження тощо), так і вкаже педагогу напрями самовдосконалення, розвитку педагогічної творчості.

Можливо, викладені в статті теоретичні положення здадуться читачам не на часі. Проте ми переконані, що педагог, а особливо творчий педагог, залишається

фахівцем своєї професії незалежно від середовища і навіть за таких обставин, як воєнні дії.

Творчий педагог завжди буде виявляти власні знання, уміння, навички, творчо реалізовувати свій потенціал: і офлайн, і онлайн, і вдома, і в закладі освіти, і в бомбосховищі, у своїй країні чи за кордоном, там, де є діти й де він буде корисним...

Список використаних джерел

1. Геращенко І. Г. Педагогічна творчість і формалізм. *Школа*. 2000. № 1. С.2–5.
2. Єфіменко С. М. Інтелектуально-творчий потенціал педагога: структура, зміст, шляхи діагностики та розвитку: навч.-метод. посіб. Кропивницький : КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2021. 104 с. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/293.pdf>
3. Загвязинський В. І. Педагогічна творчість учителя. М. : Педагогіка, 1987. 159 с.
4. Кан-Калик В. А., Никандров М. Д. Педагогічна творчість. М. : Педагогіка, 1990. 140 с.
5. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручн. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
6. Темченко О. В. Діяльність адміністрації школи щодо розвитку творчості вчителя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2013. Вип. 28 (81). С. 487–493.
7. Темченко О. В. Кваліметрична модель творчого потенціалу вчителя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2011. Вип. 21 (74). С.172–178.
8. Темченко О. В. Розвиток творчого потенціалу педагога як управлінська проблема. *Теоретико-методологічні засади управління навчальним закладом: розвиток творчого потенціалу дитини та педагога* : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (4-5 листопада 2014 року, м. Херсон) / за заг. ред. Л. М. Назаренко. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. С. 217 – 220.

Розвиток професійної компетентності педагогів – запорука успішного розвитку позашкільної освіти (з досвіду роботи Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради)

*Редіна Валентина, директор Комунального закладу
«Харківська обласна станція юних туристів»
Харківської обласної ради, доцент, кандидат педагогічних наук
Сторожук Олена, заступник директора
з навчально-методичної роботи
Редіна Ольга, методист вищої категорії*

У статті розкрито особливості системи розвитку та удосконалення професійної компетентності педагогічного колективу Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради на засадах партнерських відносин із закладами вищої та післядипломної освіти, використання освітніх цифрових платформ для самоосвіти і самовдосконалення рівня професійної майстерності педагогів позашкільної освіти.

***Ключові слова:** позашкільна освіта, система підвищення кваліфікації, професійна компетентність та майстерність, інформаційно-комунікативні технології, освітні платформи.*

Відповідно до статті 21 Закону України «Про позашкільну освіту» ...педагогічним працівником закладу позашкільної освіти повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має вищу педагогічну або іншу фахову освіту, належний рівень професійної підготовки, яка здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи...[1].

Стаття 29 Положення про позашкільний навчальний заклад України викладена у такій редакції: ...педагогічні працівники закладу позашкільної освіти зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну і політичну культуру... [2].

Стратегія розвитку позашкільної освіти в Україні, документ розроблений Міжнародною асоціацією позашкільної освіти у 2018 році, визначає одним із пріоритетних завдань Стратегії: «Забезпечити зростання професійної компетентності педагогічних працівників, відповідальність за результати освітньої діяльності» та «підвищення професійної компетентності педагогів позашкільної освіти шляхом співпраці із закладами вищої педагогічної освіти» [3].

Сучасна система підвищення кваліфікації покликана максимально задовільнити професійно-фахові, індивідуально-особистісні, соціокультурні запити замовників освітніх послуг, створити такий диференційований акмеологічний простір, що мотивує до постійної творчої самоактуалізації в професійному та особистісному вимірах шляхом формальної та неформальної освіти, передбачає впровадження багатоваріантних освітньо-професійних програм, моделей, форм освіти дорослих, реалізацію інноваційних методологічних підходів тощо.

Все вищезазначене націлює педагогічні колективи закладів позашкільної освіти на пошуки шляхів, інноваційних форм роботи щодо формування професійної майстерності своїх педагогів. У сучасному освітньому середовищі дитина шукає для себе такого педагога, який багато знає, вміє цікаво донести свої

знання вихованцю, зорієнтує його на вибір майбутньої професії. Склалася певна система роботи в цьому напрямі і в колективі Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, що спонукала авторів до написання даної статті.

Надійним і давнім партнером співпраці Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради з питань підвищення педагогічної кваліфікації, розвитку професійної майстерності, формування професійних компетентностей є КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти». Лише протягом 2019-2022 років 20 педагогів станції юних туристів (80 %) взяли активну участь у різноманітних формах навчання (кластери, спецкурси, семінари), що були організовані фахівцями КВНЗ «ХАНО». Щорічно педагоги Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради беруть участь у «Фестивалі добрих практик» – конкурсі педагогічних інновацій, започаткованому теж академією неперервної освіти. Слід відзначити, що Центр інноваційного розвитку освіти КВНЗ «ХАНО» щорічно організує проведення обласних етапів всеукраїнських конкурсів: рукописів навчальної літератури для закладів позашкільної освіти, професійної майстерності «Джерело творчості» у номінації «Керівник гуртка».

Участь у зазначених конкурсах мотивує педагогів до творчості; прагнення гідно представити заклад, Харківщину на всеукраїнському рівні. Слід назвати Астапову Т.М., Пристюк Н.П., Беліменка А.О., керівників гуртків Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, які були переможцями всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості»; Мисюкевич А.В., Ободовський П.А., Кондратенко О.М. – лауреати всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для закладів позашкільної освіти. Крім названої кафедри педагогічний колектив Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради плідно співпрацює з такими кафедрами КВНЗ «ХАНО»:

- виховання й розвитку особистості;
- соціально-гуманітарної освіти;
- громадянського виховання.

У сучасному освітньому просторі неможливо саморозвиватися без використання інформаційно-комунікативних технологій. Не стоять осторонь щодо використання інформаційних технологій педагоги Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради. У медіапросторі України активно діють різноманітні освітні платформи, які використовують педагоги закладу (рис. 1).

Педагогічні працівники самостійно вибирають освітні платформи та теми занять, що свідчить про їх творчий підхід, прагнення до самоосвіти, розвиток професійних компетентностей. Наведені нижче приклади тем занять підтверджують всебічні інтереси педагогів Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради: «Академічна доброчесність» (7 чол.), «Усе, що треба знати для забезпечення прав підлітків в Україні» (Грицюта В.М.), «Домедична допомога» (Поляков О.О.), «Недискримінаційний підхід у навчанні» (Редіна О.В.), «Захист прав людей з інвалідністю (7 чол.), «Медіаграмотність для освітян» (Павелко І.В.), «Коронавірусна інфекція: факти проти паніки» (6 чол.), «Мотивація в освіті: інструменти, прийоми та принципи» (Астапова Т.М.), «Компетентність

педагогічних працівників. Різномісність та ефективність» (Кривоустова А.Б.), «Інноваційні підходи в освіті» (Беліменко А.О.) та інше. Окремо слід відзначити Скриль І.А., завідувачку відділом красзнавства, яка протягом 2021 року брала участь у циклі навчальних вебінарів з наукометрії «Головні метрики сучасної науки. Scopus та Web of Science». Пушкар І.І., методист закладу, ініціювала відкриття гуртка «Геоінформаційні системи в геології» та з метою підвищення своєї кваліфікації з цього напрямку науки пройшла навчання у Національному центрі «Мала академія наук України» за спецкурсом «Основи дистанційного зондування Землі: історія та практичне застосування».

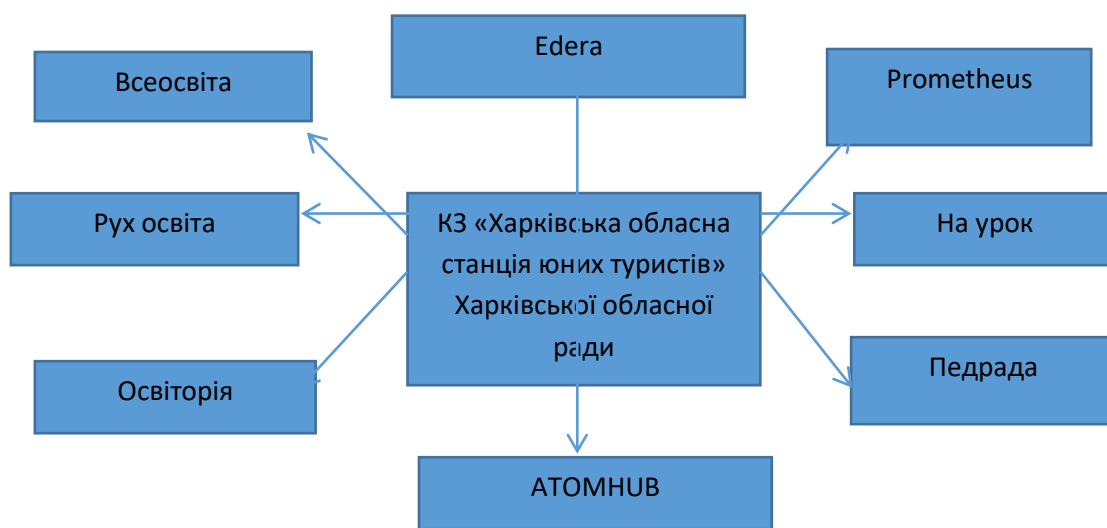

Рис.1. Використання освітніх платформ педагогами КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Педагогічні працівники Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради систематично беруть участь у всеукраїнських наукових онлайн конференціях, вебінарах, наприклад: «Позашкільна освіта у викликах сучасності: досягнення та вектори розвитку (організатор Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2021 р.), «Робота з історичними першоджерелами та їх значення у розвитку критичного мислення» (організатор Інститут вивчення Голокосту в Східній Європі, 2021 р.), «Соціальні та емоційні компетентності» (організатор Інститут соціально-емоційної освіти, 2020 р.), «Європу єднає здорове майбутнє» в межах програми Президента України «Здорова Україна» (організатор Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 4-8 жовтня, 2021 р.).

Як приклад можна навести участь педагогів закладу у міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України». Організаторами конференції є МОН України, Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, Кіровоградська обласна державна адміністрація, Льотна академія національного авіаційного університету, Федерація спортивного туризму України. Досить цікаві секції названої

конференції: 1. Туризм і авіація; 2. Географія туризму та рекреації; 3. Економічні проблеми, менеджмент та маркетинг в туризмі; 4. Психолого-педагогічні та правові аспекти туризму та рекреації, підготовка фахівців з туризму; 5. Теоретичні, методичні та організаційні основи спортивного туризму та активної рекреації; 6. Екологічні аспекти туризму та рекреації; 7. Краєзнавчий туризм.

Педагоги закладу готували наукові статті добровільно, самостійно обирали теми дослідження, секції. Враховуючи широкий спектр напрямів діяльності Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, статті подано практично на всі секції зазначеної конференції. Слід також відмітити, що серед авторів статей переважають науковці з різних закладів вищої освіти України, а якщо говорити про представництво центрів, станцій юних туристів, то тут лідерство за Харківщиною. Наведені нижче дані підтверджують зазначене (рис.2).

Участь у подібних конференціях, безумовно, сприяє розвитку креативного мислення, самоаналізу власної діяльності, підвищенню професійної майстерності. Всі автори статей одержують сертифікати, які підтверджують один із шляхів підвищення педагогічної кваліфікації.

№ з/п	Рік	Кількість статей	Учасники, посада
1.	2020	6	Редіна В.А., директор Грицюта В.М., методист Редіна О.В., методист Скриль І.А., зав. відділом Сторожук О.А., заступник директора Шестопалова І.Ю., методист
2.	2021	10	Редіна В.А., директор Грицюта В.М., методист Редіна О.В., методист Скриль І.А., зав. відділом Ободовський П.А., зав. відділом Сторожук О.А., заступник директора Шестопалова І.Ю., методист Кондратенко О.М., методист Сірик О.М., методист Поляков О.О., методист
3.	2022	6	Редіна В.А., директор Грицюта В.М., методист Редіна О.В., методист Скриль І.А., зав. відділом Ободовський П.А., зав. відділом Поляков О.О., методист

Рис. 2 Кількість наукових статей, представлених педагогами КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради на міжнародну науково-практичну конференцію (м. Кропивницький)

Модернізація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти неможлива без постійного розвитку професійних компетентностей педагогів, без співпраці із закладами вищої освіти. У педколективі Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради напрацьовані міцні взаємозв'язки з ХНУ імені В.Н. Каразіна, ХНПУ імені Г.С. Сковороди, ХНУМГ імені О.М. Бекетова, Харківської державною академією

культури, Харківською державною академією фізичної культури, НТУ «ХПІ», Національним аерокосмічним університетом «ХАІ» та іншими закладами вищої освіти Харківщини. Матеріально-технічна база закладу постійно використовується для проходження навчальних, виробничих практик студентами названих закладів вищої освіти. Як колективний член Міжнародної Асоціації позашкільної освіти України, Комунальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради постійно бере участь у методологічних семінарах МАПО, зокрема, протягом 2020-2022 рр.: «Профорієнтація як складова кадрового забезпечення закладу позашкільної освіти», «Особливості освітньої програми закладу позашкільної освіти», «Концептуальні основи позашкільної освіти», «Внутрішня система забезпечення якості освіти у закладах позашкільної освіти», «Ігрова практика як ефективний спосіб охоплення учнів закладами позашкільної освіти», «Позашкільна освіта у воєнний та повоєнний час».

Стали традиційними обласні, міжрегіональні, всеукраїнські семінари-практикуми, які проводяться щорічно на базі Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради. Це закономірно, бо за 70 років своєї діяльності творчий колектив педагогів закладу накопичив великий досвід з освітньої, виховної, масової, методичної роботи завдяки високопрофесійному педагогічному колективу. На сьогодні у педагогічному колективі закладу працюють 2 кандидати наук, 4 методиста вищої категорії, 1 методист першої категорії, 4 методиста другої категорії, 2 керівника гуртків мають звання «керівник гуртків-методист», 2 майстра спорту. Всі ці досягнення стали можливими завдяки натхненній повсякденній роботі над підвищенням своєї кваліфікації, самоосвітою, розвитком професійних компетентностей.

За таких умов позашкільню України бути!

Список використаних джерел

1. Закон України «Про позашкільну освіту», затверджений Верховною Радою України 22.06.2000 р. № 1841-III.
2. Положення про позашкільний навчальний заклад України. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 р. № 433.
3. Стратегія розвитку позашкільної освіти в Україні. Схвалена Міжнародною асоціацією позашкільної освіти, 2018 р.

Інтерактивні форми методичної роботи. Тижні педагогічної майстерності

*Дугіна Вікторія,
директор Комунального закладу
«Зміївський ЦДЮТ» Зміївської міської
ради Чугуївського району Харківської області,
Щелкунова Світлана,
заступник директора з навчально-виховної роботи*

У статті наведено структуру методичної роботи закладу з використанням інноваційних форм, сучасних комп'ютерних технологій, медіаплатформ, які дають можливість активізувати творчий потенціал педагогів на осучаснення освітнього процесу. Описано методичні заходи для підготовки та проведення Тижня педагогічної майстерності. Висвітлено досягнення педагогів і вихованців.

***Ключові слова:** компетентнісний підхід, тиждень педагогічної майстерності, Школа професійного розвитку, сервіс padlet, стратегія РАФТ, віртуальна дошка «Моє педагогічне портфоліо».*

Надання якісних освітніх послуг, забезпечення об'єктивного оцінювання результатів навчання, використання сучасних підходів в управлінні якістю освіти – одне з основних завдань сьогодення. Ураховуючи нові педагогічні уявлення та орієнтири щодо якісної освіти, адміністрація КЗ «Зміївський ЦДЮТ» велику увагу приділяє науково-методичній роботі, що сприяє підвищенню професійного рівня педагогів. Відповідно до Закону України «Про освіту» та п.2 Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію. На виконання цих завдань у нашому закладі розроблена оптимальна структура методичної роботи з чітким розподілом обов'язків, визначені форми й методи роботи. Важливою складовою підвищення кваліфікації є самоосвітня діяльність педагогів, їх бажання бути в центрі педагогічного життя, зацікавленість новим і перспективним.

Тематика методичних заходів, яка обирається для розгляду на навчальний рік, спрямована на творче опрацювання загальної науково-методичної теми: «Формування життєтворчого простору в ЦДЮТ в умовах НУШ» (рис.1).

У нашому ЦДЮТ упроваджуємо сучасні педагогічні технології як в управлінській діяльності, так і під час освітнього процесу та методичної роботи. Висвітливо саме активну участь педагогів у методичних заходах. З практики роботи можемо визначити актуальними й результативними такі форми діяльності, як участь педагогів у семінарах, вебінарах, майстер-класах, інтернет-конференціях, методичних заходах, що проводяться в закладі.

Особливо ефективними є Тижні педагогічної майстерності, які проводимо щорічно. Така форма методичної діяльності багатогранна, передбачає багатопланову й різноманітну за змістом роботу. Хоча це і традиційний методичний захід, але форми його проведення завжди обираємо нові, цікаві та сучасні: фестивалі-практикуми методичних ідей, тренінги, педагогічні ринги, дискусії, тематичні виставки тощо. Спираючись на власний досвід, наукові

рекомендації, керівники гуртків під час Тижня педагогічної майстерності завжди проводять відкриті заняття.

Підготовка та проведення Тижнів здійснюється в декілька етапів.

Рис. 1. Тематика методичних заходів відповідно до загальної науково-методичної теми

I етап. Планування

1. Визначення тематики Тижня (робота розпочинається у квітні).

На цьому етапі відбувається «мозковий штурм», що проходить у корпоративній Вайбер-групі. Маючи багато цікавих ідей від колег, за допомогою опитування в Google Формі обираємо найбільш прийнятні для всіх теми. А плануючи методичну роботу на наступний рік, під час засідання методичної ради обговорюємо відповідно до поданих пропозицій тематику Тижня.

Протягом останніх 5-ти років опрацьовували такі теми: «Розвиток професійної компетентності педагогів: індивідуальний підхід», «Креативність педагога як актуальна проблема педагогічної діяльності», «Творчість. Здобутки. Пошук», «Перлини професійної майстерності», провели фестиваль «Калейдоскоп інновацій».

2. Визначення форм проведення методичних заходів, запланованих у рамках Тижня, та тем для обговорення.

Наприкінці навчального року під час занять у Школі професійного розвитку, яка працює в закладі, організуємо «методичні посиденьки». Колектив

має як досвідчених педагогів, так і молодих. Тому на «посиденьках» ділимося на дві групи (перша – досвідчені педагоги, інша – молоді) та намагаємося за допомогою креативних вправ дізнатись, які проблемні освітянські теми для кожної групи актуальні.

Так, протягом останніх років педагоги ґрунтовно опрацьовували питання щодо «академічної доброчесності», педагогічної креативності в освітньому процесі, технологій професійного розвитку, тайм-менеджменту, комунікації педагогів і вихованців, педагогіки співробітництва.

II етап. Підготовчий

На цьому етапі роботу організує заступник директора з навчально-виховної роботи. Підготовчий етап дуже відповідальний, оскільки саме від нього залежить результативність усього методичного заходу.

1 варіант.

За допомогою Google Форм проводиться опитування педагогів: наскільки вони володіють інформацією за обраною темою (наприклад, питання академічної доброчесності):

https://docs.google.com/forms/d/1zUdfN3P6DVMTTbZpx7Jxfs7G1vIFH87KUIYEUtamK3g/edit?usp=forms_home&ths=true

2 варіант.

На дошці Padlet керівники гуртків виконують запропоновані завдання: <https://ru.padlet.com/tsdt1/kyxsqrofixrfng8>

<https://ru.padlet.com/tsdt1/jkhubihd4ot0xobq>

За результатами здійснюється аналіз отриманої інформації та складається план проведення кожного заходу.

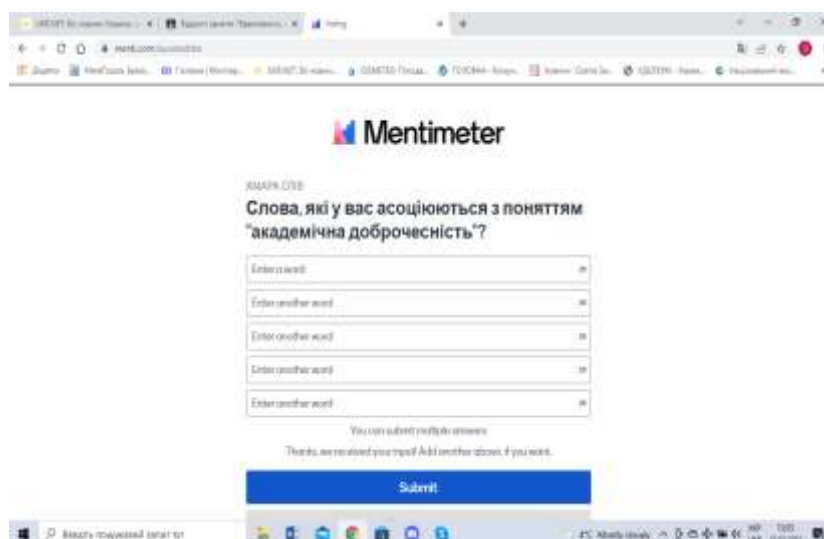
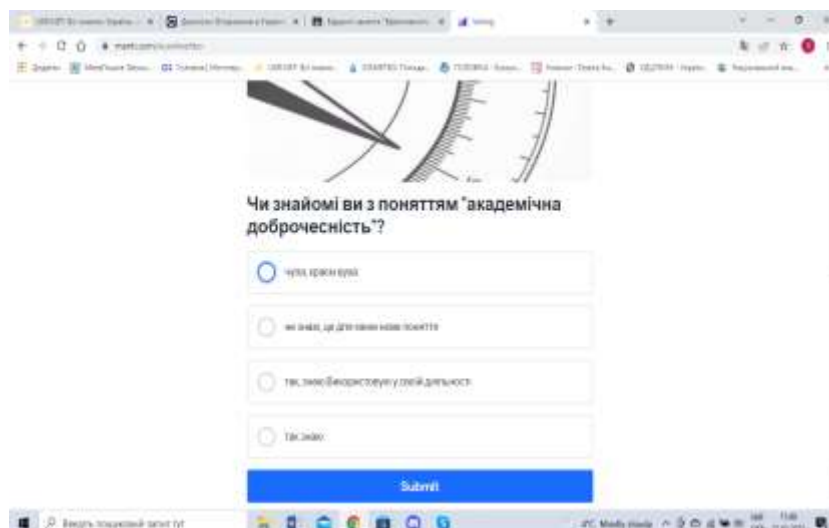
III етап. Проведення Тижня

Традиційно протягом тижня педагоги, які атестуються, і досвідчені керівники гуртків проводять відкриті гурткові заняття. В умовах пандемії, коли доступ батьків у заклад був обмежений, педагоги зняли відеосюжети відкритих занять і розмістили ці ролики в групах гуртків для широкого загалу. А педагогічний колектив мав змогу ознайомитися з такими відео в Google-класі: <https://classroom.google.com/c/NDU5NzE2MzQzNDk0>

Обов'язково в останній день Тижня проводиться обговорення відкритих занять.

У цьому році під час фестивалю-практикуму «Від креативної особистості педагога – до креативної особистості учня» ми мали змогу обговорити саме застосування креативних методичних ідей на гурткових заняттях. Це, зокрема, використання в освітньому процесі ТІК-ТОК, пісочної анімації, можливостей дошки Padlet, цікавих тестів, конструкторів тощо. Жвавий інтерес у педагогів викликало обговорення доцільності проведення інтегрованих занять. Своїми методичними порадами щодо проведення спільних занять двома педагогами ділилися керівники гуртків «Образотворче мистецтво» та «Народна творчість».

У ході методичних заходів корисною є програма Mentimeter, яка застосовується і на етапі мотиваційної частини, і для підведення підсумків (онлайн-голосування, хмари слів тощо).

У цілому проведені методичні заходи в рамках Тижня педагогічної майстерності допомагають керівникам гуртків підвищувати свою теоретичну підготовку, педагогічну та методичну майстерність. Це реальний інтерактив, який сприяє взаємному збагаченню членів педагогічного колективу інноваційними знахідками, дає змогу молодим педагогам учитися педагогічної та методичної майстерності в досвідчених колег, надихає на творчість і пошук.

Від підготовки до проведення: Тиждень педагогічної майстерності «Калейдоскоп інновацій»

Конкурентоспроможність людини на ринку праці, як відомо, багато в чому залежить від її здатності опановувати нові технології, адаптуватися до мінливих умов праці, тому самоосвіта будь-якої людини завжди виникає у відповідь на потребу в знаннях. Тиждень педагогічної майстерності «Калейдоскоп інновацій» і мав на меті мотивувати педагогів до самоосвітньої діяльності.

У ході підготовки до Тижня педагогам було запропоновано виконати такі завдання на дошці Padlet: «Мое портфоліо успіху»; створити публікацію «Я і мій сучасний дитячий колектив» для онлайн-газети «Освіта та інновації ЦДЮТ».

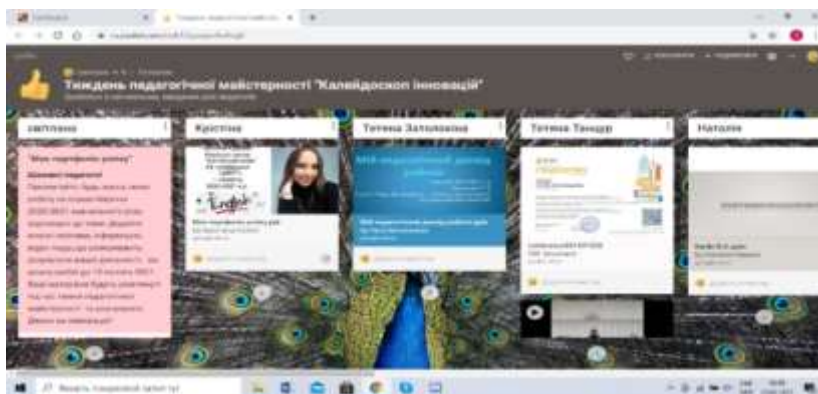
Мета цих завдань: ознайомити педагогів із можливостями дошки Padlet і стратегією РАФТ; узагальнити результативність діяльності керівників гуртків за перше півріччя навчального року; систематизувати власні напрацювання в презентаційний матеріал; мотивувати педагогів до самовдосконалення та професійного росту.

Без збору матеріалів, що ілюструють практику, без осмислення власних дій, аналізу їх результативності щодо навчання учнів і їх успіхів, готовності до самокритики та самовдосконалення педагогічний працівник не може стати справжнім фахівцем. Тож використання сервісу Padlet під час підготовки Тижня педагогічної майстерності зробило процес більш інтерактивним, а виконання завдань цікавим. Педагоги в зручний для них час мали змогу виконувати завдання, розміщувати коментарі тощо.

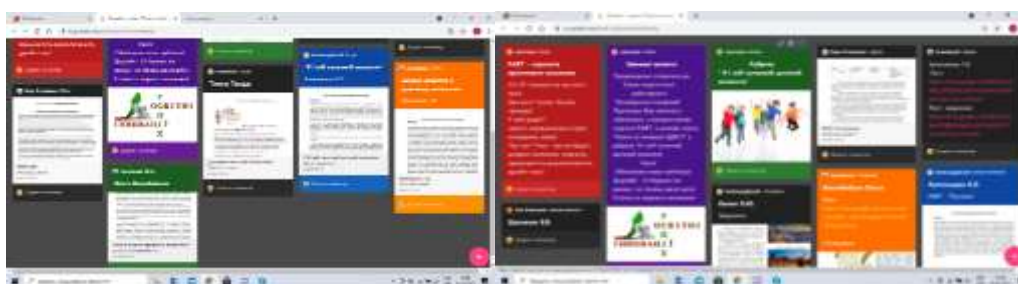
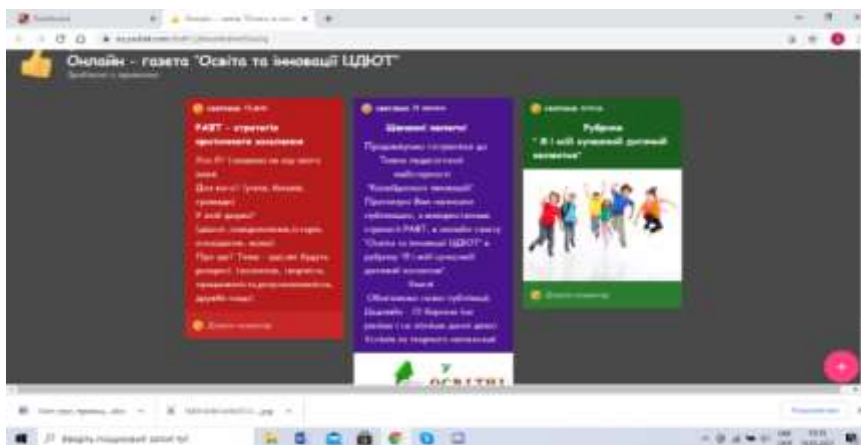
Сучасні відеоматеріали, цікаві та змістовні презентації, розміщені на віртуальній дошці «Мое педагогічне портфоліо», довели ефективність Padlet як платформи для структурування та оформлення мультимедійної інформації про діяльність педагогічних працівників, а також як інноваційної форми оприлюднення та узагальнення результатів роботи сучасного педагога.

Електронні портфоліо керівників гуртків теж містять узагальнений матеріал власної педагогічної діяльності за перше півріччя, у якому відображені конкретні успіхи та найбільш значущі результати, досягнені педагогами в різних видах діяльності. «Мое портфоліо успіху» стало індивідуальним результатом творчого підходу педагогів до виконання завдання.

Слід зазначити, що більшість педагогів якісно проаналізували свою роботу, власні успіхи, систематизували професійні досягнення, об'єктивно оцінили свої можливості. У їх портфоліо можна чітко простежити індивідуальний прогрес у підвищенні професійної компетентності керівників гуртків.

Наступним етапом у підготовці Тижня стало створення педагогами публікацій для онлайн-газети «Освіта та інновації ЦДЮТ» із використанням стратегії РАФТ (стратегія розвитку критичного мислення). Освітній метод розвиває креативність, спонукає до інтерактивного спілкування, навчає професійно висловити й описати свої міркування на задану тему з урахуванням інноваційної складової.

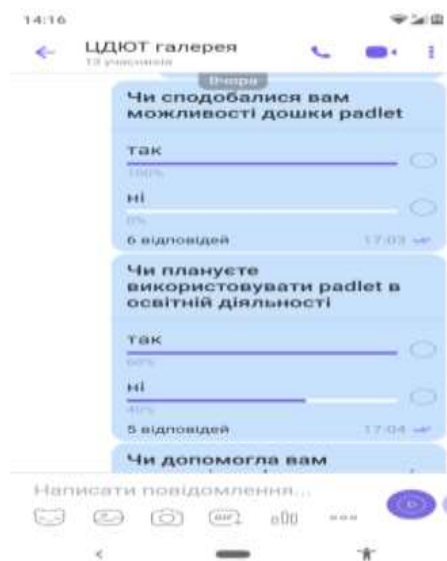
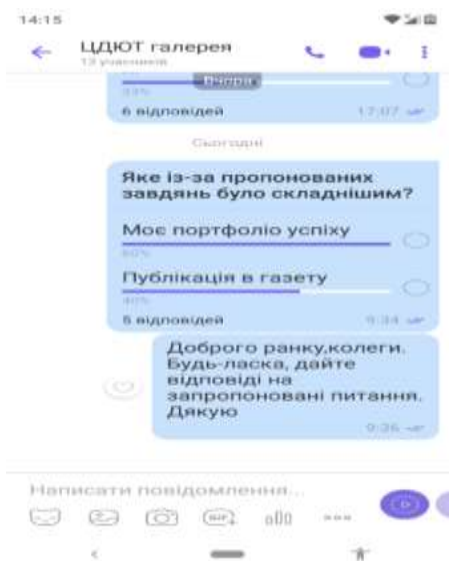
Написані педагогами твори повністю розкривають тему рубрики «Я і мій сучасний колектив». Публікації виконані в різнопланових форматах: листах-зверненнях до друзів, монологах, розповідях, рекламних постерах тощо. Надана найцікавіша й актуальна інформація про життєдіяльність дитячих колективів. Ідеї, вибрані для розкриття теми, соціально значущі; матеріали, викладені в статтях, ґрунтуються на реальних подіях, висловлена власна думка авторів щодо описаних подій.

Висвітлення цієї інформації в мас-медіа сприяє становленню позитивного іміджу гуртків закладу.

Після закінчення творчої роботи педагогам було запропоновано пройти онлайн-опитування в групі Вайбер:

1. Чи сподобалися вам можливості сервісу Padlet?
2. Чи плануєте використовувати сервіс Padlet в освітній діяльності?
3. Чи допомогла вам стратегія РАФТ у написанні публікації в онлайн-газету?
4. Яке із запропонованих завдань було найскладнішим?
 - «Моє портфоліо успіху»,
 - Публікація в газету.

Усі респонденти одноголосно відповіли, що зацікавилися сервісом Padlet, його можливостями. Але 40% опитаних педагогів поки що не планують використовувати його в освітній діяльності. Досить складним для учасників стало виконання завдання «Моє портфоліо успіху».

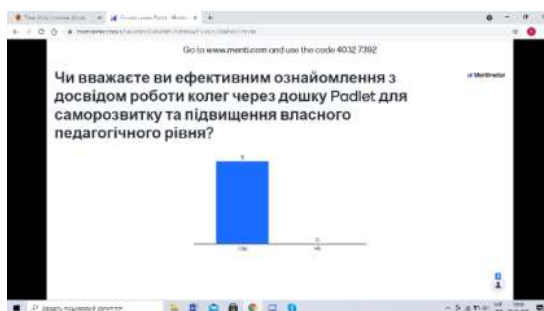
Аналізуючи відповіді на питання щодо використання стратегії РАФТ, слід зазначити, що для переважної більшості респондентів (66%) ця методика допомогла написати публікації в онлайн-газету.

Дані аналізу свідчать про те, що респонденти розуміють необхідність запровадження нових освітніх методів, сучасних комп'ютерних технологій, медіаплатформ в освітній діяльності.

Цікавим виявилось опитування педагогів за допомогою сервісу Mentimeter:

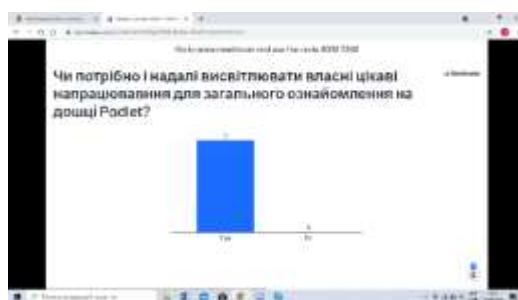
1. Чи вважаєте ви ефективним ознайомлення з досвідом роботи й результативністю колег через дошку padlet для саморозвитку та підвищення власного педагогічного рівня?

- так - ні

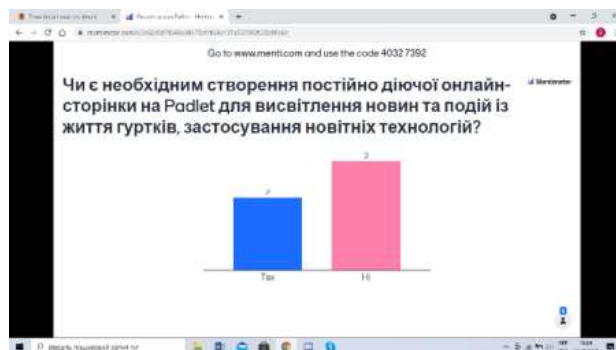

2. Чи потрібно й надалі висвітлювати власні цікаві напрацювання для загального ознайомлення на Padlet?

- так - ні

3. Чи є необхідним створення єдиної постійно діючої онлайн-сторінки на padlet для висвітлення новин, цікавих подій із життя дитячого колективу, досвіду роботи щодо впровадження сучасних технологій під час освітнього процесу?
- так - ні

Використання інноваційних форм, ІКТ на всіх етапах підготовки та проведення Тижня педагогічної майстерності забезпечило його належну продуктивність і результативність.

Кожен заклад освіти прагне надавати свої послуги на найвищому рівні, щоб забезпечити здобувачів освіти якісною позашкільною освітою, ґрунтовними знаннями та практичними вміннями.

Правильно організована методична робота на основі інноваційних освітніх технологій має результати: узагальнюється педагогічний досвід керівників гуртків; педагоги публікують власні авторські матеріали на освітньому порталі «UROK-UA»; забезпечується результативна участь керівників гуртків у конкурсах педагогічної майстерності (2021р. – перемога закладу на 5-й обласній онлайн-виставці ефективного педагогічного досвіду «Освіта Харківщини XXI століття» за темою «Нова українська школа: формування виховного середовища», перемога керівника гуртка в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості», педагоги є лауреатами обласного Фестивалю «добрі практики» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують»).

Саме такий підхід до організації методичної роботи дає змогу активізувати весь творчий потенціал педагогічного колективу, націлити педагогів-одномумців на осучаснення освітнього процесу, запровадження кращого педагогічного досвіду, реальне підвищення якості освіти.

Сподіваємось, що представлений досвід роботи КЗ «Зміївський ЦДЮТ» допоможе працівникам адміністрації та методистам закладів позашкільної освіти у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кізіченко Л.І. Інструкція створення віртуальної дошки PADLET. URL: <https://vseosvita.ua/library/instrukcia-stvorennja-virtualnoi-doski-padlet-374397.html>.
2. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP190800.html

Конкурси професійної майстерності педагога позашкільля – дорога до успіху та визнання

Презентаційна діяльність закладів позашкільньої освіти: інноваційний інструментарій

*Галушко Наталя, методист
Центру інноваційного розвитку освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розкрито партнерську взаємодію між закладами позашкільньої освіти Харківської області та КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти». Висвітлено інноваційну освітню діяльність, стратегічні вектори розвитку педагогічних колективів закладів позашкільньої освіти, які протягом 2019-2021 років стали переможцями обласної тематичної онлайн-виставки ефективного педагогічного досвіду «Освіта Харківщини XXI століття».

***Ключові слова:** заклад позашкільньої освіти, виставкова робота, автори-новатори, дисемінація, ефективний педагогічний досвід, онлайн-виставка, інноваційний шлях розвитку.*

Значним ресурсом розвитку освіти на дошкільньому, загальноосвітньому, позашкільньому, професійно-технічному, вищому та післядипломному рівнях є освітянські виставки. Головна мета організації освітянських виставок полягає у створенні умов для розкриття педагогічного потенціалу й обміну багатоманітним досвідом роботи, власними розробками, інноваційними технологіями. Спираючись на позицію Президента НАПН України Василя Григоровича Кременя щодо забезпечення рівня педагогічної науки та практики сучасними освітніми підходами, сучасною методологією освітянського процесу, важливо побудувати освіту в контексті вимог і можливостей XXI століття, тобто осучаснити і модернізувати всі її складові ланки [4]. Саме тому виставкова робота є дієвим важелем у презентації результатів модернізації сучасної освіти. На думку українського педагога І. Г. Ткаченка, «не слід чекати появи передового досвіду, його треба проєктувати, створювати й відповідно до наукових потенцій учителя допомагати йому виробити свій власний почерк у роботі» [5, с. 69]. Питання теорії та методики передового педагогічного досвіду у своїх працях розглядали науковці Ю. Бабанський, І. Букіна, О. Рудницька, Я. Турбовський та ін. Цікавими є дослідження сутності поняття «дисемінація» вчених Ю. Бутової, В. Бондаря, Г. Ігнат'євої, С. Ковальнової, Н. Любченко, Р. Чернишової.

На сьогодні особливо актуальною є партнерська підтримка авторів-новаторів і скоординована наукова й організаційно-методична діяльність закладу післядипломної педагогічної освіти, що забезпечує не лише підвищення фахового рівня освітян Харківської області, а й виявлення та узагальнення кращих педагогічних практик.

Одним із пріоритетних завдань організаційно-методичної роботи Центру інноваційного розвитку освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» є дисемінація передового педагогічного досвіду педагогів області, яка вміщує виявлення, освоєння, узагальнення, поширення досвіду колективів учителів, освітян-новаторів. Так, стрижневим напрямом діяльності Центру є забезпечення

організаційно-методичного супроводу та координація обласної тематичної онлайн-виставки ефективного педагогічного досвіду «Освіта Харківщини XXI століття» як однієї з форм дисемінації передового педагогічного досвіду.

У 2005 році ХОНМІБО (нині КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти») започаткував обласну тематичну виставку ефективного педагогічного досвіду «Освіта Харківщини XXI століття». За останні роки відбулося осучаснення підходів до її проведення.

У зв'язку з вимогами часу, розвитком ІТ-технологій у 2019 році виставка була реорганізована з відкритого формату проведення в онлайн-формат. Застосування такого підходу дозволило розширити аудиторію виставки, оновити платформу для спілкування педагогів-новаторів і, найголовніше, розміщувати матеріали учасників на сайті Академії (рис. 1) [2; 6]. З розташованими у вільному доступі практичними напрацюваннями та інноваціями-знахідками освітяни можуть ознайомитися на підсторінках сайтів учасників онлайн-виставки.

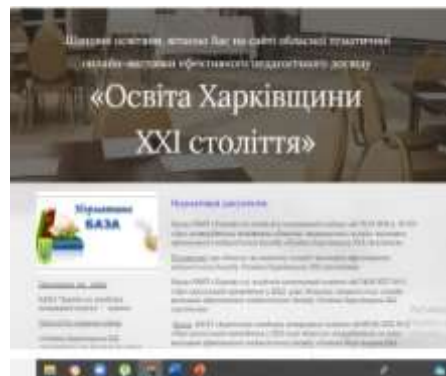

Рис. 1. Сайт обласної тематичної онлайн-виставки «Освіта Харківщини XXI століття»

Протягом 2019 – 2021 років організовано та проведено одинадцять обласних виставок в онлайн-режимі за різною тематикою. За цей період у заході взяв участь 101 заклад освіти різних типів і форм власності м. Харкова та Харківської області, з яких 34 стали призерами й отримали дипломи першого ступеня. Ці педагогічні досвіди одержали статус ефективних і внесені до бази даних ефективного педагогічного досвіду освітян Харківського регіону.

Варто зазначити, що останнім часом значно активізувалась участь в онлайн-виставках педагогічних колективів закладів позашкільної освіти.

Сучасні реалії акумулюють унікальні можливості закладів позашкільної освіти й дозволяють якнайефективніше використовувати потенціал складової системи освіти для розбудови нової української школи [8, с. 4]. Розвиток особистості, її талантів і здібностей, зрозуміло, потребує інноваційних підходів, оновлення форм і методів роботи, що мають базуватися на застосуванні особистісно орієнтованого, діяльнісного, аксіологічного та компетентнісного підходів, у зміст яких покладено основні компетентності особистості [1; 3]. Безперечно, саме інноваційний шлях розвитку суспільства може забезпечити формування покоління людей, які думають і працюють по-новому. Як наслідок, головна увага приділятиметься розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати й розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички [7]. Це створює нові виклики перед педагогами закладів позашкільної освіти.

Тому вони постійно опрацьовують і впроваджують цікаві методики роботи, що сприяють розв'язанню завдань навчання, виховання, розвитку й соціалізації вихованців, активно використовують новітні досягнення науки та техніки. Важливою складовою професійної самореалізації педагогічних працівників закладів позашкільної освіти є вдосконалення та розвиток особистісного творчого педагогічного потенціалу. Перемоги вихованців закладів позашкільної освіти неможливі без здобутків педагогів-наставників, тому педагогічні працівники беруть участь у професійних конкурсах, творчих фестивалях, освітянських виставках, де вони можуть продемонструвати свої напрацювання та досягнення.

Протягом останніх років учасниками обласної тематичної онлайн-виставки ефективного педагогічного досвіду «Освіта Харківщини XXI століття» стали три заклади позашкільної освіти, які презентували родинки та інструментарії своєї методичної роботи. Вони не лише взяли участь, а й стали її переможцями.

Так, у 2020 році в V онлайн-виставці за темою «Нова українська школа: формування виховного середовища» в номінації «Виховний простір закладу позашкільної освіти як чинник професійного самовизначення та творчого зростання особистості вихованця» було представлено досвід Лозівського будинку дитячої та юнацької творчості Лозівської

міської ради Харківської області (*директор – Інна ЖУКОВА*) за темою «Від гармонійного розвитку творчої особистості – до професійного самовизначення в умовах закладу позашкільної освіти», у якому розкрито систему роботи з формування особистості, готової до свідомого вибору професії та конкурентоспроможної на ринку. У закладі створено модель науково-методичного супроводу професійного самовизначення вихованців, яка дозволила цілеспрямовано створити педагогічні умови, здійснити добір інтерактивних форм і методів організації освітнього процесу, спрямованих на формування професійного самовизначення вихованця. Особливий інтерес викликає розробка інструментарію для вивчення результатів відповідної діяльності, зокрема факторно-критеріальна модель оцінювання діяльності ЗПО щодо формування у вихованців професійного самовизначення, факторно-критеріальна модель оцінювання сформованості професійного самовизначення вихованця. Моніторингові процедури дають можливість відстежувати результативність діяльності педагогічного колективу, динаміку вступу випускників за напрямками діяльності закладу та визначати шляхи подальшого розвитку позашкільної освіти в регіоні.

З відеопрезентацією досвіду «Від гармонійного розвитку творчої особистості – до професійного самовизначення» можна ознайомитися за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=OH3IHABfhBU>, переглянути інтерактивний захід тренажер-мозаїку «На шляху до професійного самовизначення» <https://drive.google.com/file/d/1S7L3VXM6UJYhQzHYaLivzNJ2-vm2IyWV/view?usp=sharing>. Більш детально ознайомитися з матеріалами педагогів можна на сайті закладу: http://lozova-bdut.at.ua/index/metodichni_rozrobki/0-81 .

У цій же виставці колектив Комунального закладу «Зміївський центр дитячої та юнацької творчості Зміївської районної ради Харківської області» (директор – *Вікторія ДУГІНА*) презентував досвід за темою «Сучасний підхід до формування життєтворчого простору в ЗПО». Свою місію педагогічний колектив

закладу вбачає в розвитку особистості дитини як суб'єкта життєтворчості, тому визначив пріоритетними такі взаємопов'язані між собою напрями роботи: оптимізація мережі гуртків, забезпечення конкурентоспроможної позашкільної освіти; створення ефективної системи підвищення професійної компетентності педагогів, творче опрацювання й упровадження нових освітніх технологій; поліпшення науково-методичного забезпечення освітнього процесу, використання інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток цілісного виховного простору через упровадження ефективної моделі виховної системи закладу; удосконалення змісту й засобів здійснення національно-патріотичного виховання учнів; якісна організації дозвілєвої діяльності учнівської молоді.

Грунтуючись на ідеї самоцінності дитинства, зміст діяльності закладу позашкільної освіти спрямований на створення простору життя дитини, у якому вона не готується до життя, а повноцінно живе, на становлення дитячої особистості як творця та проектувальника власного життя, на гармонізацію та гуманізацію відносин між дітьми, педагогами та батьками вихованців.

Наш час потребує лідерів нової формації – людей активних, компетентних, відповідальних, здатних мислити неординарно. Саме на розвиток таких здібностей у дітей спрямований педагогічний проєкт «Школа молодого лідера». Новизна проєкту полягає в організації сучасного освітнього процесу старшокласників на основі створення ділового, конкурентного середовища з

ефективним використанням проєктних технологій, інтерактивного спілкування під час тренінгів, дебатів, дискусійних трибун, вільного вибору творчої діяльності, безпосереднього залучення дитини до підготовки та проведення занять.

Проєктний підхід дозволяє педагогам реалізувати потенціал таких інноваційних форм роботи, як «форум-театр», конкурси «Лідер року», «Конкурс на краще портфоліо лідера» тощо. Гуртківці мають можливість розробляти актуальні соціальні проєкти, флешмоби, беруть участь у лідерських квестах, проводять власні соціологічні дослідження за методом «Фокус-груп».

Великий виховний потенціал має інтерактивна методика «Форум-театр», спрямована на вирішення соціальних проблем і створення простору для дискусій та більше нагадує інсценування подій із реального життя. Так, за цією методикою в Школі проводяться тематичні заняття: «Булінг – соціальна проблема людства», «ВІЛ: що ми знаємо?». Участь у таких заняттях допомагає молоді сформувати навички протидії проблемам, з якими дитина стикається щодня.

З відеопрезентацією досвіду «Сучасний підхід до формування життєтворчого простору в ЗПО» можна ознайомитися за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=s7p8E1sYDOc>, переглянути проблемний семінар-практикум «Як педагогам порозумітися з цим поколінням дітей» та запис заняття «Використання медіатехнологій як засобу формування національної свідомості та патріотизму учнів» – <https://www.youtube.com/watch?v=Fn67QKdZf-w&t=23s>. Більш детально ознайомитися з досвідами педагогів можна на сайті закладу: <http://zmiiv-cdut.kh.sch.in.ua/online-vistavka-osvita-harkivschini-hhi-stolittya/materiali-z-dosvidu-roboti/>.

Колектив Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 1 Харківської міської ради» презентував досвід за темою «Партнерство як формат освітньо-професійної діяльності педагога», спрямований на основні завдання – налагодити ефективну взаємодію в контексті побудови педагогічного та соціального партнерства, рухатися та змінюватися разом зі світом, робити навчання цікавим для дітей, а викладання престижним, шукати нові ідеї щодо партнерської взаємодії.

У грудні 2021 року XI онлайн-виставка була присвячена темі «Нова українська школа: педагогіка партнерства – крок назустріч». У номінації «Партнерство як формат освітньо-професійної діяльності педагога» свій досвід представляв Комунальний заклад «Центр дитячої та юнацької творчості № 1 Харківської міської ради» (*директор – Євгенія ТАБУРОВА*) з проблеми

«Партнерство як формат освітньо-професійної діяльності педагога». Головна ідея досвіду полягає в налагодженні ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу в контексті побудови педагогічного та соціального партнерства.

Працюючи над завданнями модернізації змісту освітньої діяльності, колектив ЦДЮТ № 1 Шевченківського району м. Харків спрямовує діяльність на створення інформаційно-освітнього середовища, що дозволяє залучити педагогів, вихованців, батьків і громадськість до ефективної взаємодії в процесі розвитку, виховання, навчання та соціалізації особистості. Педагоги багато уваги приділяють постійній роботі щодо оновлення сайту закладу, сторінці в соціальній мережі «Facebook», регулярно здійснюють завантаження відеоконтенту в сервісі «YouTube». Для більш оперативного обміну інформацією між адміністрацією, педагогами, батьками діють групи у Viber, Telegram. Заклад і гуртки мають офіційні сайти для висвітлення освітньої діяльності, доступу батьків і громадськості до публічної інформації, проведення дистанційної роботи. Для організації освітньої та контрольно-аналітичної діяльності закладу активно використовуються хмарні сервіси, Google-форми, ZOOM, Skype, групи в месенджерах і соціальних мережах.

ЦДЮТ № 1 підтримує тісний зв'язок зі школами району через налагоджену систему роботи з педагогами-організаторами, кураторами дитячих громадських організацій, лідерами шкільного самоврядування. Діяльність спрямована на створення оптимальних умов для розвитку особистості завдяки участі учасників освітнього процесу в колективних творчих проєктах, що проходять у формі виставок малюнків і поробок, вистав, концертів, святкових заходів, флешмобів, майстер-класів і відеопрезентацій, акцій. У межах ХАБу педагоги беруть участь у панельних дискусіях, майстер-класах, обговорення ключових проблематик педагогіки партнерства та шляхів її вирішення; обмін досвідом щодо перспектив подальшого розвитку партнерської взаємодії через нетворкінг (зустріч з успішними, цікавими людьми).

З презентацією досвіду «Партнерство як формат освітньо-професійної діяльності педагога» можна ознайомитися за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=eNj6RhCHJAc>, переглянути інтерактивний захід «Нетворкінг – студія в рамках постійно діючого методичного ХАБу «ЦДЮТ №1 – територія щасливих людей» можна у двох видах: повна версія: <https://www.youtube.com/watch?v=wpu2PVV4z04&t=6s>, скорочена версія:

<https://www.youtube.com/watch?v=2WV2cEu2oRo> ; дидактичні матеріали, методичні розробки, результативність роботи та багато іншого розміщено на сайті закладу: <http://cdut1.edu.kh.ua> .

Незважаючи на те, що умови воєнного стану унеможливають діяльність у звичайному режимі, КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» продовжує надавати освітні послуги віддалено, у дистанційному форматі, і надалі планує проведення онлайн-виставок і професійних конкурсів. Налагоджується співпраця із закладами загальної середньої, дошкільної, позашкільної та професійно-технічної освіти, постійно проводяться консультації для педагогів із різних питань.

Професійна діяльність Центру інноваційного розвитку освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» є багатокомпонентною, охоплює науково-методичну та організаційно-методичну роботу (навчання в магістратурі, видання науково-методичної літератури, здійснення експертизи методичних матеріалів, підготовка та друк статей у фахових виданнях, участь у наукових конференціях, семінарах, тощо), викладацьку діяльність на курсах підвищення кваліфікації, самовдосконалення на освітянських порталах, платформах і форумах. Викладачі й методисти є публічними людьми; їх робота відкрита для спостереження та оцінки. Високі вимоги до власної діяльності, креативність, критичність мислення відрізняють викладача/методиста з високим рівнем педагогічної майстерності. Для себе ми обрали курс надання якісних і ефективних освітніх послуг через тьюторську методичну адресну допомогу, підтримку, методичний сервіс педагогів-новаторів на шляху дисемінації педагогічного досвіду – від розробки до впровадження в практику роботи освітянською громадою.

Працюємо та наближаємо Перемогу разом!!!

Список використаних джерел

1. Ващенко Л. М. Інноваційне середовище післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2012. № 1 (20). С. 37–40.
2. Галушко Н. А. Організація виставкової роботи КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» на засадах партнерства. *Джерело педагогічних інновацій. Педагогіка партнерства в практичній діяльності закладів освіти*: науково-методичний журнал. Випуск № 2 (34). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. С. 82–88.
3. Закон України «Про позашкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення: 05.06.2022).
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К.: Грамота, 2005. 448 с.
5. Лавріненко О. А. Педагогічний досвід: моніторинг та перспективи: посібник. К.: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2018. 256 с.
6. Сайт «Освіта Харківщини XXI століття». URL: <https://sites.google.com/view/osvita-kharkiv-2019/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D1%82%D0%B8-online-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D1%83> (дата звернення: 16.07.2022).
7. Сизоненко В. Політика і стратегія інноваційного розвитку України: євроінтеграційний аспект. *Вища школа*. 2008. № 6. С. 29-30.
8. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за заг. ред. проф. О.В. Биковської. – К.: ІВЦ АЛКОН, 2018. – 96 с.

Конкурси педагогічної майстерності – дієвий інструмент професійного зростання педагога закладу позашкільної освіти

Елізарова Ірина,

*методист Центру інноваційного розвитку освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті висвітлені професійні конкурси для педагогів закладів позашкільної освіти всеукраїнського та обласного рівнів, які сприяють професійному зростанню позашкільників, підвищенню їх власної педагогічної майстерності, спонукають до творчого розвитку.

Також описані кращі матеріали переможців конкурсів, які здобули найвище визнання на обласному та всеукраїнському етапах конкурсів, посіли перші місця на обласному фестивалі «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують».

Ключові слова: *позашкільна освіта, напрями позашкільної освіти, професійні конкурси, «Джерело творчості», «Конкурс рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти», фестиваль «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують».*

Одне тільки і є щастя: творити.

Живий лише той, хто творить.

*Решта – це тіні, що блукають по землі,
чужі життя.*

Усі радощі життя – радості творчі...

Р. Роллан

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, Законами України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту», і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні [1, ст. 4].

Педагогічним працівником закладу позашкільної освіти повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має вищу педагогічну або іншу фахову освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в закладах позашкільної освіти. Педагогічним працівником закладу позашкільної освіти може бути також народний умілець з високими моральними якостями за умови забезпечення належної результативності освітнього процесу [1, ст. 21, п.1].

Запит сучасного суспільства – кваліфікований працівник, який постійно змінюється, самовдосконалюється, підвищує рівень освіти та кваліфікації, гнучко підлаштовується до постійних змін.

Яскравим прикладом уміння педагогів-позашкільників пристосуватися до будь-яких умов є те, що навіть в умовах воєнного стану після повномасштабного вторгнення росії на територію України вони змогли самоорганізуватися та почали активно діяти: багато позашкільників стають аніматорами й розважають дітей у харківському метро; дитячі вокальні й театральні колективи записують патріотичні звернення, пісні, вірші, демонструють вистави для дітей та підлітків у бомбосховищах; художні студії організовують різноманітні онлайн-конкурси

малюнків на проукраїнську тематику; спортивні й танцювальні гуртки та секції працюють для дітей вимушених переселенців, щоб повернути їх до нормального життя; студії анімації та дитячого телебачення створюють патріотичні відео й анімації та ін.

Одним із завдань Стратегії розвитку позашкільної освіти на 2019 – 2023 рр. є модернізація змісту, форм і методів позашкільної освіти на основі світових і національних надбань, усталених традицій та сучасних підходів; забезпечення зростання професійної компетентності педагогічних працівників, відповідальності за результати освітньої діяльності. Одна з основних функцій позашкільної освіти – освітньо-культурна – спрямована на розвиток людини як особистості, задоволення її освітніх потреб та інтересів, забезпечення обізнаності, освіченості, вихованості. Стратегічний вектор IV Стратегії розвитку позашкільної освіти на 2019 – 2023 рр. «Інформаційний розвиток позашкільної освіти» має стратегічну ціль 1: Покращення навчально-методичного забезпечення позашкільної освіти. Це розроблення та вдосконалення навчально-методичного забезпечення у сфері позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти, гуртків, груп та інших творчих об'єднань; активізація підготовки й забезпечення навчально-методичною літературою; розробка освітніх програм позашкільної освіти, введення їх у закладах позашкільної освіти; підтримка видавничої діяльності у сфері позашкільної освіти, у тому числі друк програм, посібників, підручників та іншої навчально-методичної літератури [2]. Хто краще зможе підготувати методичну літературу, поділитися своїми творчими надбаннями, методичними розробками, як не педагог-практик закладу позашкільної освіти?

Саме з метою виявлення та впровадження в практику цікавих здобутків педагогічних працівників ЗПО, можливості самореалізації та стимулювання подальшого творчого педагогічного шляху для позашкільників проводяться фахові творчі конкурси, де вони можуть презентувати свої вміння та досягнення.

Уже кілька років поспіль у Харківській області проводиться **II (обласний) етап Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості»**, учасниками якого є керівники гуртків і методисти закладів позашкільної освіти [3]. За період 2019 – 2022 рр. у II (обласному) етапі учасниками конкурсу стали 69 педагогічних працівників ЗПО, із них 18 педагогів визнані переможцями та призерами обласного етапу конкурсу, а 4 учасники посіли перше місце на III (всеукраїнському) етапі (рис.1).

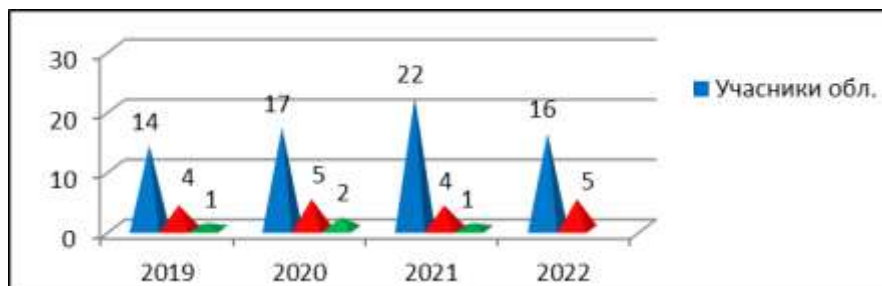

Рис.1. Порівняльний аналіз участі педагогів ЗПО Харківської області в II (обласному), III (всеукраїнському) етапі Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільної освіти «Джерело творчості»

Учасники Конкурсу представляють власний опис досвіду у вигляді електронного портфоліо: анотацію досвіду, розробки та відеозаписи занять і організаційно-масових заходів.

За спільним рішенням оргкомітету, членів фахового журі підбиваються підсумки

II (обласного) етапу й визначаються переможці, які нагороджуються грамотами та цінними подарунками Конкурсу.

Цьогоріч із 16 учасників II (обласного) етапу 5 отримали I рейтингове місце.

- Прокопчук Ірина Анатоліївна, керівник гуртка «Джура» Кегичівського Будинку дитячої та юнацької творчості Кегичівської селищної ради Красноградського району Харківської області, – за військово-патріотичним напрямом позашкільної освіти. Сьогодні, як ніколи, надзвичайно актуальною є проблема виховання в молодого покоління патріотичних почуттів, активної громадянської позиції, сприяння усвідомленню учнями свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей. Пані Ірина використовує форми та методи, які допомагають урізноманітнити роботу

гуртка й викликати зацікавленість вихованців: інтерактивні методи, проєктну діяльність, екскурсійну діяльність, дослідження архівних даних, виставкову діяльність, участь у масових заходах, ігрову діяльність (квести, марафони тощо). На конкурс керівник гуртка подала розробку квесту «Історичними стежками Кегичівки» (до Дня селища та Дня визволення селища від фашистських загарбників). Під час проходження маршруту діти відповідають на багато запитань про історію рідного краю, мають можливість додатково заглибитися в минулі часи в читальному залі місцевої бібліотеки. Цікавинкою квесту було те, що в кінці гри команди повинні були здобути свій пазл для складання карти Кегичівки на останній станції маршруту. Переможці та учасники заходу отримали грамоти й подяки. Заняття гуртка Ірина Анатоліївна теж проводить нестандартно. Пізнавально-розважальна національно-патріотична гра-ходилка «Безпечні пригоди по-українськи» дає можливість перевірити фізичну підготовку, знання з історії України, історії козацтва, народнопісенної, музично-танцювальної творчості, геральдики та Державної символіки України в процесі самої подорожі. Дуже важливим є те, що діти занурюються в реальну, а не віртуальну гру, відволікаються від гаджетів.

- Беляєва Карина Юріївна, керівник гуртка Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради», – за дослідницько-експериментальним напрямом позашкільної освіти (наукове відділення «Філософія та суспільствознавство»). Пані Карина вважає, що в умовах розбудови української державності надзвичайно актуальною є проблема формування культури доброчесності здобувачів освіти. Організаційно-масовий захід «Науковий мітап «Престижність занять наукою: навіщо це сучасним учням?» популяризує дослідницько-експериментальний напрям позашкільної освіти, формує інтерес до занять науково-дослідницькою діяльністю, залучає обдаровану учнівську молодь до занять у гуртку «Педагогіка», розвиває комунікативні компетентності. Здавалося б, така серйозна тема, але захід відбувається легко й невимушено, в

ігровій формі, у дружній атмосфері. На занятті «Творці доброчесності», яке представлено на Конкурс, вихованці закріплюють знання про доброчесну поведінку, розвивають уміння захищати себе від недоброчесності та готовність до створення простору культури доброчесності, формують комунікативну компетентність. Знання, здобуті на заняттях гуртка, допомагають вихованцям без вагань брати участь у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт МАН України та посідати призові місця.

- Волкодав Олена Олександрівна, керівник гуртка Балаклійської станції юних натуралістів Балаклійської міської ради Харківської області, – за еколого-натуралістичним напрямом позашкільної освіти (біологічний профіль: природознавство, біологія рослин, біологія тварин, біологія людини, загальна біологія). Організація освітнього процесу Балаклійської станції юних натуралістів на основі дослідницької технології представляє забезпечення освітньої підготовки здобувачів

освіти за умов систематизованих навчальних досліджень із урахуванням їх комплексного впливу на виховання школярів і цілеспрямоване формування їхніх особистісних якостей. На розгляд журі пані Олена подала цікаву розробку масового заходу «Геокешинг „Чарівна природа рідного краю”». Геокешинг – одна із сучасних технологій в освіті, пригодницька гра з елементами краєзнавства, що відіграє велику позитивну роль у вихованні дітей. Завдання, яке вирішують гравці в геокешингу, – це пошук схованок, зроблених педагогом. При цьому вони використовують пристрої, що мають GPS-приймачі, такі як навігатор і смартфон, а це дуже до вподоби сучасним дітям. Це можливість цікаво провести час і відчутти азарт у межах рідного міста, а також вивчити нові місця, де ростуть цікаві та незвичайні рослини, знайти їх у природі й організувати за ними спостереження.

- Данильченко Надія Юріївна, керівник гуртка Комунального закладу «Первомайський будинок дитячої та юнацької творчості Первомайської міської ради Харківської області», – за науково-технічним напрямом позашкільної освіти (початково-технічний профіль). Пані Надія прагне, щоб кожне заняття було особливим, результативним і цікавим. Розробка організаційно-масового заходу «Весела Масляна» у формі експрес-гри знайомить гуртківців із традиціями святкування Масляного тижня в Україні; сприяє формуванню духовно-моральних цінностей у дітей, розвитку уяви, мислення, уміння працювати в групах; розвиває артистизм, рухові навички, орієнтування у просторі, активізує зорові функції; виховує доброзичливість, любов до рідного краю, культури та звичаїв українського народу. На занятті гуртка «Виготовлення українського сувеніра в техніці “декупаж”» Надія Юріївна

знайомить дітей із таким різновидом аплікації, спираючись на їхні власні знання, звертається до історичного минулого декупажу, демонструє оздоблені вироби, акцентує увагу на деталі, що притаманні саме українському сувенірові.

- Воробйова Лілія Михайлівна, керівника гуртка Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 1 Харківської міської ради», – за художньо-естетичним

напрямом позашкільної освіти (театральний профіль). Пані Лілія вважає, що заняття в театральному гуртку – це цілісний предметний комплекс, який включає сценічну мову, акторську майстерність, пластику, вокал тощо, передбачає екскурсії, конкурси та фестивалі, практикуми, майстер-класи, що формують у вихованців допитливість, інтерес до знань, до творчості, до життя, розвивають творчі здібності. «Концертно-ігрова програма з нагоди святкування Масляної» – організаційно-масовий захід, який зацікавив членів журі II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу. У розробці описано підготовку до плану реалізації проекту від підготовчого етапу до завершення свята. Докладно описано театральну постановку, ігрову та концертну програми із залученням гуртківців та інших художніх колективів ЦДЮТ № 1. На занятті гуртка «Театральний етюд» вихованці ознайомлюються з видами етюдів, розвивають акторську майстерність, здатність до перетворення через створення етюдів, формують здібності до імпровізації, розвивають уміння взаємодіяти з партнером.

Бажаємо успіхів переможцям II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості» на III (всеукраїнському) етапі!

У 2021 році переможцями обласного етапу стали:

- Острікова Віра Віталіївна, керівник гуртка Комунального закладу «Зміївський центр дитячої та юнацької творчості» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області, – за художньо-естетичним напрямом позашкільної освіти (образотворчий профіль). Острікова Віра – молодий педагог, яка застосовує сучасне обладнання, електронні засоби та ресурси в навчанні з використанням цифрових технологій, тобто цифровізацію освітнього процесу, що є важливою умовою інноваційного підходу до організації сучасного гурткового заняття як умови створення якісного освітнього середовища. Вона працює з графічними редакторами, сервісами, інтернет-ресурсами як джерелами інформації та закріплення знань, графічним планшетом як інструментом художньої діяльності.

Членам журі сподобалася розробка Свята художника для дітей 11-14 років у формі арт-кафе, де вихованці розгадують кросворди, малюють із заплющеними очима, беруть участь у квесті, а на завершення всі разом чаюють і грають у твістер. Усі завдання, звичайно ж, мають художню тематику. На занятті гуртка «Виразні можливості силуету. Чудо-дерево» педагог пропонує дітям намалювати силует дерева, урахувавши всі види контрасту. Протягом заняття вихованцям доводиться відповідати на багато запитань за темою. За правильні відповіді вони отримують жетони. Оцінювання відбувається після підрахунку кількості зароблених жетончиків, визначається команда, яка працювала найкраще. Пані Віра – творча особистість, тому всі її заняття завжди проходять цікаво й сучасно.

- Тараненко Ольга Степанівна, керівник гуртка Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради», – за дослідницько-експериментальним напрямом позашкільної освіти (наукове відділення «Літературознавство, фольклористика та мистецтвознавство»).

Ольга Степанівна впевнена, що творчість – невід’ємний елемент формування креативного мислення як загальнотворчої

здібності особистості, що визначає діапазон діяльності, у якій дитина може досягти значних успіхів. Особливу увагу приділяє впровадженню STEAM-освіти, оскільки це не просто передача знань від керівника гуртка до вихованця, а спосіб розширення свідомості та зміни реальності в усіх ланках освітнього простору. Навчання вихованців гуртка «Літературна творчість» відбувається за авторською програмою, затвердженою Департаментом науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації (наказ від 09.07.2018 № 206), спрямованою на створення умов для розвитку нахилів і здібностей кожного вихованця та самореалізації особистості.

На конкурс була подана розробка організаційно-масового заходу у формі презентації гуртка літературної творчості «Зав'язь». Ведучі ознайомлюють присутніх із досягненнями вихованців за останні роки, потім усі разом грають у поетичний батл, проводять імпровізовану пресконференцію з молодією поетесою – учасницею цього ж гуртка – з приводу виходу її першої поетичної збірки, слухають уривки з творів юних прозаїків і навіть співають пісню про Харків під особистий акомпанемент учасниць гуртка. Під час занять Ольга Степанівна заохочує вихованців до аналізу художніх творів, пропонує риторичні питання щодо використання різноманітних художніх засобів, зокрема й ненормативної лексики. Намагається з'ясувати разом із підлітками, чи буває виправданим використання таких засобів у літературних творах. Програма гуртка має на меті сформуванню у вихованців системне й масштабне мислення, аналітичний погляд на соціальні проблеми сьогодення та літературний процес, спрямувати їх на засвоєння норм грамотного й культурного мовлення та письма, літературознавчої термінології.

- Коновалова Олена Василівна, керівника гуртка Лозівського будинку дитячої та юнацької творчості Лозівської міської ради Харківської області, – за науково-технічним напрямом позашкільної освіти (художньо-технічний профіль: кіно- та фотомистецтво).

Здібності лідера й організатора в пані Олені почали проявлятися ще з дитинства: «навчала» молодших за себе дітей, намагаючись організувати все по-справжньому. Уже більше 7-ми років гурток «Дитяче телебачення» – вагома й невіддільна частина життя Олени Василівни. Разом із вихованцями реалізує найсміливіші ідеї, створює креативні та цікаві телесюжети, які стають призерами чисельних конкурсів і фестивалів. Вона обрала для себе актуальну самоосвітню проблему: роль дитячої тележурналістики у формуванні соціально активної особистості та професійної компетентності вихованців.

З розвитком інформаційних технологій постала необхідність інтеграції освіти й діяльності закладу позашкільної освіти у світову інформаційну систему. У Лозів'ї першим кроком на цьому шляху стала співпраця гуртківців із місцевим ЗМІ: створення дитячо-молодіжної телепрограми, яка транслюється на телебаченні та в мережі «Інтернет». Юні кореспонденти під керівництвом Олени Василівни розповідають про цікаві заходи, беруть інтерв'ю, логічно й послідовно викладають журналістський матеріал. Велику кількість переглядів мають художні короткометражки, документально-красознавчі розповіді про минуле міста. Відеороботи є переможцями та призерами міських і регіональних, всеукраїнських і міжнародних конкурсів.

Журі обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості» високо оцінило конкурсний масовий захід «Зворушити серця», який був присвячений завершенню роботи над першим дебютним короткометражним фільмом гуртка «Дитяче телебачення» з однойменною назвою, де розповіли історію сім'ї військовослужбовця, який боронить кордони на Сході України. Це був спільний проєкт гуртка «Дитяче телебачення», місцевої телерадіокомпанії та закладів освіти міста. Досвід роботи педагога можна розвивати, доповнювати й адаптувати до нових можливостей та нових умов, щоб уникати стандартів і штампів, робити передачі цікавими для глядача.

- Беліменко Андрій Олександрович, керівник гуртка Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, – за туристсько-краєзнавчим напрямом позашкільної освіти.

Гурток «Археологічне краєзнавство» – досить рідкісний напрям позашкільної освіти. Як зазначає сам автор досвіду, у Польщі лише на один уїзд припадає стільки ж археологів, скільки на всю Україну. Тобто брак кадрів і зумовлює те, що це поодинокі гуртки в країні загалом, і зокрема в Харківській області. Але цей факт лише підсилює інтерес підлітків до занять археологією. А також зацікавлює дітей те, що Андрій Олександрович використовує в навчанні комп'ютерні ігри та 3D-реконструкції. Головними компонентами комп'ютерної гри, що забезпечують популярність і успішність використання її в освітньому процесі, є: тривимірний звук і зображення – ретельно відтворений та імітований тривимірний простір, що забезпечує відчуття інтерактивності з боку гуртківця (реальної участі в грі); наявність складних і «небезпечних» завдань, виконання яких сприяє формуванню емпіричного знання; використання спеціальних значків – «іконок», що посилюють ілюзію «реальної» участі в грі; можливість змагання. Тобто все те, що необхідно сучасним підліткам.

Саме використання комп'ютерних технологій зацікавило членів журі не лише обласного етапу Конкурсу, а й знайшло відгук на Всеукраїнському етапі «Джерела творчості» – досвід Андрія Беліменка, розробка заняття «Віртуальна реконструкція стратегії військових дій в добу середньовіччя у Європі» та розробка масового заходу були високо оцінені. Він став лауреатом (III місце) у III (всеукраїнському) етапі Конкурсу.

У 2020 році найвищу відзнаку на II (обласному) етапі Конкурсу «Джерело творчості» у номінації «Керівник гуртка – 2020» здобули 5 досвідів педагогів-позашкільників, 2 з яких отримали III місце на всеукраїнському етапі Конкурсу.

- Цуріна Ксенія Михайлівна, керівник фольклорного гуртка Комунального закладу «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» Харківської обласної ради [художньо-естетичний напрям позашкільної освіти (вокальний профіль)].

Актуальність досвіду пані Ксенії полягає в розробці методики, яка дає можливість сформувати цілісну творчу особистість і забезпечити творчий розвиток вихованців на основі системи цінностей українського етносу. Діти мають виховуватися спадкоємцями народних цінностей, національних традицій, звичаїв, рідної

культури. Фольклорний колектив «Щебетушки», який вона очолює близько 7-ми років, складається з різних, індивідуально неповторних особистостей, які мають різне виховання в родині, різні характери й темпераменти, різні музичні та вокальні здібності. Необхідною умовою на заняттях гуртка є створення особливого освітнього середовища, яке сприятиме формуванню та розвитку творчої індивідуальності кожного вихованця. Ксенія Михайлівна проводить заняття у формі гри, побудованої на основі родинних традицій і відтворенні старовинних народних обрядів. На занятті діти отримують інформацію про етнографічні та культурні традиції українського народу, регіональні особливості звичаїв і обрядів Слобожанщини.

На Конкурс вона подала розробку сценарію організаційно-масового заходу «Родинне свято – Вечорниці з піснями та танцями» для дітей молодшого та середнього шкільного віку. Родзинкою було те, що разом із дітьми брати участь у заході могли, за бажанням, і їхні батьки. Під час свята вихованці дізнаються про народні свята зимового циклу, обряди та ігри-інсценізації, фольклорні пісні, пов'язані з ними, стають безпосередніми учасниками дійства. Розробка заняття, поданого на Конкурс, теж присвячена зимовим святкам різдвяно-новорічного циклу. Вихованці знайомляться з основними елементами свят, фольклорними особливостями свого регіону, навчаються володіти елементами сценічного руху під час колядування, виконувати колядки в унісон і у двоголоссі з елементами триголосся. Незважаючи на складність, молодші школярі досить добре володіють фольклорним співом і під безпосереднім керівництвом пані Ксенії стають переможцями на багатьох конкурсах і фестивалях.

- Плугатарьова Надія Володимирівна, керівниця гуртка «Секретар керівника» Комунального закладу «Станція юних техніків № 3 Харківської міської ради» [науково-технічний напрям позашкільної освіти (виробничо-технічний профіль)].

Нестандартні заняття, які проводить пані Надія, спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності, розвиток критичного та творчого мислення, формування здатності до самопізнання і самореалізації особистості в різних видах діяльності, умінь і навичок, необхідних для життєвого та професійного вибору. Процес навчання з підготовки майбутніх секретарів керівника педагог будує таким чином, щоб заохочувати вихованців до пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей. Формування позитивної мотивації дітей до пізнавальної діяльності, потреби в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні відбувається шляхом упровадження діалогічної форми спілкування, індивідуальної, парної та групової форм роботи з використанням різних методів і прийомів навчання. Найбільш сприятливим для занять із секретарської справи є метод створення інформаційних мініпроектів, що дає змогу вихованцям за одне заняття самостійно знайти, проаналізувати, узагальнити інформацію на задану тему та представити її у вигляді оформленого результату діяльності.

Членів журі обласного та всеукраїнського етапів конкурсу «Джерело творчості» зацікавила розробка організаційно-масового заходу Плугатарьової Надії у формі профільного змагання «Секретар керівника – твій майбутній фах». Під час змагання оцінювалися не лише фахові вміння вихованців, а також і їх зовнішній вигляд, вміння триматися перед керівником, фахова поведінка. На

занятті гуртка Надія Володимирівна окрему увагу приділяє навчанню вихованців правильно оформляти документи особового характеру: заяву, автобіографію, резюме, характеристику. Наголошує при цьому, що вони знадобляться підліткам у житті та професійній діяльності, навіть якщо їх зацікавить інший фах.

Надія Володимирівна неодноразово брала участь в обласному фестивалі «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують». Опис її досвіду з різних тем Фестивалю постійно посідає призові місця.

У 2019 році з 14 учасників обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості» в номінації «Керівник гуртка – 2019» переможцями стали 4, одна робота здобула визнання на всеукраїнському етапі Конкурсу – II місце посіла Пристюк Надія Петрівна, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради (туристсько-краєзнавчий напрям позашкільної освіти).

Тема досвіду пані Надії – «Проблема виховання патріотизму засобами краєзнавчих досліджень». Вона переконана, що історія стає ближчою до дитини, якщо починати її вивчення з «порогу», тобто з історії родини, вулиці, селища й так далі, тобто необхідно показати дітям участь родини в історичних процесах, зв'язок історії населеного пункту з історією всієї держави. У своїй діяльності педагог широко застосовує метод проєктів, який передбачає постановку певної проблеми й наступне її розв'язання, з обов'язковою наявністю ідеї та гіпотези, з чітким плануванням дій, розподілом (якщо розглядається групова робота) ролей, тобто наявністю завдань для кожного учасника за умов тісної взаємодії, відповідальності учасників проєкту за свою частину роботи, регулярного обговорення проміжних кроків і результатів. Активно використовує в освітньому процесі технологію «Кроссенс». Дуже подобається вихованцям гуртка під керівництвом Пристюк Н. створювати віртуальні екскурсії, а потім переходити до проведення реальних екскурсій самим.

На Конкурс пані Надія подала сценарій урочистого збору учасників акції «Слобожанські дзвони Перемоги». Відображені в заході події не лише Другої світової війни, як здається на перший погляд, а й вшановані герої Чорнобильської трагедії, учасники АТО. У розробці занять вона показала проведення віртуальної екскурсії та описала, як працювати з історичними документами, світлинами, як правильно їх аналізувати, як процес створення віртуальної екскурсії перетворити на цікаве вивчення історії рідного краю та історії держави. Крім того, вихованці в такій діяльності опановують навички роботи в колективі, створення презентацій, роботи з літературними, архівними, писемними та фотоджерелами.

З метою підвищення якості й удосконалення змісту позашкільної освіти, забезпечення гуртків, груп, секцій, студій та інших творчих об'єднань закладів позашкільної освіти якісною навчальною літературою за різними напрямками, підтримки талановитих педагогічних працівників закладів позашкільної освіти області вже багато років поспіль на Харківщині проводиться I (обласний) етап Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти [4], у якому свої методичні

знахідки у 2019 – 2021 рр. презентували 30 педагогічних працівників ЗПО; 17 із них стали переможцями й лауреатами I (обласного) етапу конкурсу, 6 – переможцями та лауреатами II (всеукраїнського) етапу (рис.2).

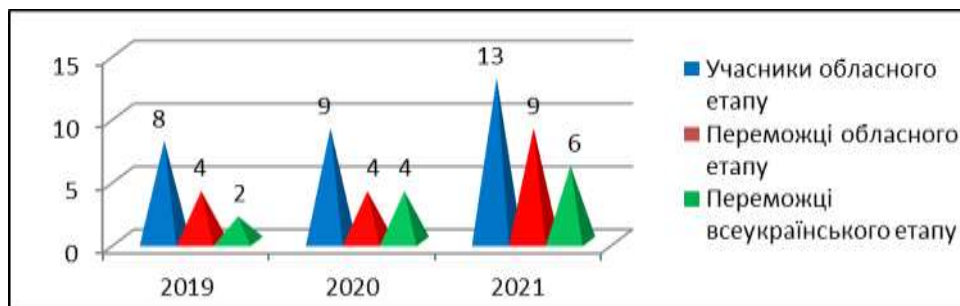

Рис. 2. Порівняльний аналіз участі педагогів ЗПО Харківської області в I (обласному) та II (всеукраїнському) етапі Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для закладів позашкільної освіти

Варто окремо зупинитися на рукописах, які особливо вразили членів експертних комісій на обласному етапі та здобули відзнаки на всеукраїнському рівні.

Щорічно лауреатами Конкурсу на всеукраїнському рівні в категорії «Навчальні програми за напрямками позашкільної освіти» дослідницько-експериментального напрямку різних наукових відділень стають педагоги Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради».

У 2019 році лауреатом стала навчальна програма з позашкільної освіти «Основи комп'ютерної графіки» (автори: Дорофєєва Юлія Семенівна, керівник гуртка «Основи комп'ютерної графіки» Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради», Дейнеко Жанна Валентинівна, доцент кафедри медіасистем та технологій Харківського національного університету радіоелектроніки, кандидат технічних наук) (наукове відділення «Комп'ютерні науки», секція «Internet-технології та WEB дизайн»).

Робота з комп'ютерною графікою – один із найпопулярніших напрямів використання персонального комп'ютера. На будь-яких підприємствах виникає необхідність створення рекламних буклетів, плакатів, листівок, розробки оголошень у газетах і журналах або розробці макета сайту чи інтерфейсу мобільного додатка. У гуртку відбувається формування знань про основні види комп'ютерної графіки, можливості програмного забезпечення для створення графічних образів, принципи побудови композиції, растрову графіку та растрові графічні редактори, векторну графіку й векторні графічні редактори, анімацію та принципи її створення, 3D-графіку та програмне забезпечення для створення 3D-зображень. На практичних заняттях учні набувають умінь і навичок виконання різноманітних двовимірних зображень, анімації, тривимірних об'єктів, навчаються використовувати можливості комп'ютера та операційної системи Windows, оволодівають прикладними програмними засобами. Вихованці вчаться створювати flash-анімацію, прості тривимірні об'єкти. Програма розрахована на використання в освітньому процесі ліцензованих графічних редакторів, таких як растрові – MS Paint, Adobe Photoshop, векторні – Adobe Illustrator, CorelDraw, для

створення анімації – Adobe Flash, 3D-редактори – 3DMax. Програма є орієнтовною, керівник, за бажанням, може вносити корективи.

У 2020 році лауреатом на всеукраїнському рівні став рукопис навчальної програми з позашкільної освіти «Французька мова» (основний рівень, 1 рік навчання, автор – Чурсіна Людмила Василівна, керівник гуртка Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради»). Програма розрахована на комплексну мовну й загальнолінгвістичну підготовку обдарованої учнівської молоді з урахуванням сучасних потреб глобалізованого світу в розширенні меж спілкування й обміну сучасними науковими досягненнями та здобутками, зокрема й у галузі лінгвістичних досліджень. Велика увага приділена вдосконаленню базових навичок із граматики, морфосинтаксису, збагаченню словникового запасу із загальноповсякденної французької мови та спеціальної мовознавчої термінології, поглибленню раніше набутих знань із французької мови. Програмою передбачено формування іншомовної компетенції у слухачів гуртка за чотирма видами мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання й письмо. Французька мова, а саме досконале володіння нею, стає в такий спосіб своєрідним інструментом спілкування в діалозі культур і цивілізацій двох країн із подальшим її ефективним використанням як у повсякденних ситуаціях міжособистісного спілкування, так і в науково-дослідницькій діяльності.

На заняттях педагог використовує такі організаційні форми навчання: групова, парна та індивідуальна гурткова робота, поточна самостійна робота у вигляді пошукової роботи, виконання завдань науково-дослідницького характеру, домашніх тестових завдань у режимі онлайн, індивідуальної роботи слухачів під керівництвом керівника гуртка (презентації та навчальні проєкти). Формами контролю за результативністю навчальних досягнень вихованців гуртка є підсумкові заняття-тренінги, тести, опитування, розробка, апробація науково-дослідницького проєкту, захист науково-дослідницьких робіт.

У 2021 році рукопис навчальної програми «Основи робототехніки та Інтернету речей» (наукове відділення «Технічні науки», автор – Гурко Олександр Геннадійович, керівник гуртка «Будова автомобіля та основи інженерної діяльності» Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради», професор кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій Харківського національного автомобільно-дорожнього університету) знайшов відгук в експертів обласного етапу Конкурсу та став лауреатом на всеукраїнському етапі, оскільки програма спрямована на підготовку творчої, технічно грамотної, гармонійно розвиненої особистості, здатної логічно мислити, аналізувати й розв'язувати прості прикладні задачі з конструювання систем автоматизації, робототехніки та Інтернету речей. Мета навчальної програми – сприяти розвитку науково-технічного та творчого потенціалу особистості шляхом організації її діяльності в процесі інтеграції початкового технічного конструювання та основ мікропроцесорної техніки й робототехніки. Зміст програми базується на знаннях, уміннях і навичках, набутих вихованцями під час вивчення таких навчальних предметів, як «Фізика», «Інформатика» та «Математика» в закладі загальної середньої освіти, та передбачає розширити набуті знання.

Особливо цінним є те, що навчання в гуртку не потребує спеціальної підготовки та знань. Навчальний матеріал програми адаптований до занять із

вихованцями різного рівня підготовленості. Загальними принципами організації освітнього процесу є науковість, синтез інтелектуальної та практичної діяльності, індивідуальний підхід, послідовність і поступовість викладення матеріалу. Освітній процес може бути організовано за такими формами навчання: очна, дистанційна, змішана, у синхронному та в асинхронному режимах, що досить актуально в останні кілька років. Найкращими формами й методами роботи з вихованцями є заняття з використанням ігрових технологій та STEM-іграшок.

На всеукраїнському рівні два роки поспіль посідають призові місця педагоги Комунального закладу «Палац дитячої та юнацької творчості «ІСТОК» Харківської міської ради».

У 2020 році перше місце на всеукраїнському рівні в категорії «Навчальна література з позашкільної освіти» (художньо-естетичний напрям, театральний профіль) здобула робота Валової Олени Василівни, керівника гуртка Комунального закладу «Палац дитячої та юнацької творчості «ІСТОК» Харківської міської ради», – методичний посібник «Театр – це життя».

Метою музично-театрального гуртка є не професійна підготовка акторів і режисерів, а виховання особистості засобами музично-театрального мистецтва. Поєднання театральної педагогіки з музичною, включення засобів театрального й музичного мистецтва в освітній процес є запорукою розвитку творчого потенціалу вихованців. У музично-театральному гуртку дитина отримує можливість сформувати культуру почуттів, опанувати навички ефективного спілкування, оволодіти власним тілом, голосом, набути пластичної виразності рухів, розвинути музикальність, почуття міри й смаку – якостей, що необхідні людині для досягнення успіху в будь-якій сфері життєдіяльності.

Багаторічний досвід з організації діяльності театрально-музичного гуртка «Дитячий квартал» дозволив узагальнити філософію змісту роботи, інструменти розвитку творчої особистості в умовах співпраці вихованців у різновіковому дитячому колективі та продукувати навчально-методичний посібник, який дістав гідну оцінку на обласному та всеукраїнському рівнях.

Здобув високу відзнаку на всеукраїнському рівні Конкурсу рукописів навчальної літератури з позашкільної освіти у 2021 році в художньо-естетичному напрямі позашкільної освіти (хореографічний профіль: спортивний танець) науково-методичний збірник ще одного педагога, керівника гуртка Комунального закладу «Палац дитячої та юнацької творчості «ІСТОК» Харківської міської ради» Гуменюка Сергія Володимировича – «Удосконалення спеціальної підготовленості вихованців гуртка акробатичного рок-н-ролу». Рукопис зацікавив експертну групу підходом керівника гуртка до танцю як до вміння літати. За словами автора, філософію акробатичного рок-н-ролу можна висловити в трьох словах: «Довіряй! Мрій! Літай!». Цей дивовижний вид танцювального спорту – неймовірно динамічний, видовищний і красивий – з кожним роком завойовує все більше прихильників. При цьому він доступний абсолютно всім, починаючи з 6 років, і до ... Головним завданням гуртка Сергій Володимирович визначає підготовку вихованців-спортсменів високого класу, здатних гідно представляти нашу країну на світовій спортивній арені, популяризацію цього танцювального виду спорту, залучення дітей, підлітків і молоді до занять акробатичним рок-ролом.

Матеріали з досвіду роботи за темою «Організація та проведення тренувальних занять з хореографічних видів спорту», методичні рекомендації на допомогу керівникам гуртків із танцювального спорту, а також методичні матеріали щодо організації та проведення масових заходів були узагальнені та представлені на Всеукраїнський конкурс «Джерело творчості». За результатами конкурсу, С.В. Гуменюк на всеукраїнському етапі посів II місце.

Цінним є те, що матеріали досліджень, описані в рукописі, можуть бути використані в системі позашкільної освіти (відповідних гуртках художньо-естетичного напрямку), тренування спортсменів з акробатичного рок-н-ролу, під час проведення лекційних занять у навчальних закладах спортивного профілю, на курсах підвищення кваліфікації тренерів, при підготовці методичних посібників, а також упроваджені до навчально-тренувального процесу позашкільних закладів освіти, спортивних клубів і спортивних організацій.

Два роки поспіль відзначався на всеукраїнському рівні творчий колектив Балаклійської станції юних натуралістів Балаклійської міської ради Харківської області в складі Пурді Людмили Андріївни, директорки Балаклійської станції юних натуралістів Харківської області, та Волкодав Олени Олександрівни, завідувачки організаційно-масового відділу, категорія «Навчальна література з позашкільної освіти» еколого-натуралістичного напрямку.

У 2020 році лауреатом Конкурсу став «Практикум з лісівництва». Навчальний матеріал, поданий у рукописі, сприяє формуванню у вихованців навичок дослідницької діяльності, передбачає поєднання теоретичного матеріалу з практичними завданнями. Запропоновані завдання складають дидактично доцільну систему, яка в основному може забезпечити передбачені програмою освітні результати. Навчальний матеріал доступний та коректний відносно впливу на почуття вихованців. Тексти, ілюстрації, використані в рукописі, мають високий потенціал щодо позитивного впливу на формування у вихованців справжніх життєвих цінностей, почуття патріотизму, національної самосвідомості, високих моральних якостей, переваг здорового способу життя, естетичних смаків, екологічної культури.

У 2021 році лауреатом Конкурсу став рукопис «Навчальний комплект Бджілка» (профіль «Бджільництво»). Експертів зацікавило спочатку нестандартне оформлення – це яскрава збірка, яка складається з методичних матеріалів для керівника гуртка та практичного зошита для вихованців. А також те, що це досить рідкісний профіль позашкільної освіти. За словами членів оргкомітету Конкурсу рукописів, вони навіть не сподівалися, що надійдуть хоч якісь матеріали за вказаним профілем.

Комплект «Бджілка» спрямований на поглиблення знань із теоретичних основ бджільництва, збереження порід бджіл, розвитку дослідницьких здібностей, формування професійного самовизначення, вибору професії. Величезним плюсом збірки є те, що в ній використовується онлайн-сервіс програмно-педагогічного засобу «Tinkercad» для розробки та моделювання електричних схем, початкових основ візуального програмування, моделювання приладів та 3D-моделей, що значно полегшує сприйняття здобувачами освіти будови вулика. Рукопис корисний ще й тим, що, крім гуртка еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти, може бути використаний і на уроках біології.

«Урожайним» став 2021 рік для Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради – одразу два рукописи стали лауреатами Конкурсу в категорії «Навчальна література з позашкільної освіти» туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти (туристсько-спортивний профіль): «Організація дистанційного навчання у закладах позашкільної освіти» (авторка – Мисюкевич Аліна Володимирівна, методист краєзнавчого відділу Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради) та «Робочий зошит для практичних занять гуртків туристського напрямку» (автори: Ободовський Петро Андрійович, завідувач відділу туризму та спортивного орієнтування, Кондратенко Олександр Миколайович, методист відділу туризму та спортивного орієнтування Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради).

Перший рукопис здобув відзнаку в експертів за його актуальність. Авторка підготувала методичні рекомендації з питань організації дистанційного навчання саме в ЗПО, із зазначенням нормативних документів, наданням практичних рекомендацій. Педагоги Харківської обласної станції юних туристів разом із керівництвом одні з перших почали працювати дистанційно, надавали методичну допомогу іншим закладам позашкільної освіти області щодо організації роботи гуртків в умовах жорсткого карантину. Своїми матеріалами авторка охоче ділилася з усіма зацікавленими позашкільниками, причому не лише туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти.

Робочий зошит для практичних занять гуртків туристського напрямку структурований та вміщує завдання для визначення рівня опанування змістом програм у гуртках «Пішохідний туризм», «Спортивне орієнтування», «Лижний туризм», «Водний туризм», «Велосипедний туризм».

Зміст робочого зошита тісно пов'язаний з навчальними програмами позашкільної освіти туристського напрямку і спортивного орієнтування та спрямований на формування пізнавальної компетентності вихованців. Завдання, представлені в зошиті, мають різноманітний характер (відкриті запитання, тести, робота з таблицями, ілюстраціями, розв'язування кросвордів тощо), що дає можливість гуртківцям оволодіти різними поняттями та знаннями: про культуру, природу, техніку, суспільство; сфери життєдіяльності людини; види, способи, засоби праці, матеріали та інструменти; сформулювати та розвинути морально-психологічні якості; організувати змістовне дозвілля.

Треба відмітити, що тести, ілюстрації, використані в рукописі, мають високий потенціал щодо позитивного впливу на формування у здобувачів освіти справжніх життєвих цінностей, почуття патріотизму, національної самосвідомості, високих моральних якостей, переваг здорового способу життя, екологічної культури. Розроблені завдання відповідають сучасним науковим, педагогічним, дидактичним і методичним вимогам, спрямовані на підвищення ефективності навчання та рівня творчого розвитку учнів, самореалізації особистості вихованця.

У 2021 році на всеукраїнському рівні здобув найвищу відзнаку рукопис навчальної програми з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку «Комплексна навчальна програма з позашкільної освіти «Морські гуртки («Юнги»,

«Юні моряки», «Старшини шлюпок»)) (авторки: Щербина Людмила Вікторівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу «Харківський дитячо-юнацький клуб моряків Харківської міської ради», Шевцова Олена Миколаївна, методистка Комунального закладу «Харківський дитячо-юнацький клуб моряків Харківської міської ради»). Напевне, він вразив експертну комісію тим, що в місті Харкові, де відсутнє море, працює гурток такого спрямування. Як засвідчує практика, клуби юних моряків забезпечують якісну навчальну підготовку майбутніх моряків, гармонійно поєднуючи профорієнтацію з естетичним, трудовим і фізичним розвитком вихованців, а також дають знання та навички, які будуть необхідними під час проходження військової служби в лавах Збройних сил України.

Метою діяльності клубу є якнайбільше залучення молоді до мережі гуртків військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти. Обов'язковим у програмі є проведення організаційно-масових заходів: змагань, походів, екскурсій, подорожей, експедицій, табірних зборів тощо. Для перевірки якості засвоєння матеріалу та фізичної підготовки вихованців програмою передбачено проведення підсумкових занять. Практичні заняття у квітні та травні проводяться на малих плавзасобах клубу, шлюпках, навчальному судні, спрямовуються на підготовку матеріальної частини навчальних суден, катерів, шлюпок до навчальних плавань.

Запропонована комплексна навчальна програма має важливе значення ще й тому, що складена з урахуванням знань, умінь і навичок вихованців, набутих при вивченні таких шкільних предметів: «Захист України», «Історія України», «Географія», «Фізика», «Астрономія», «Українська мова», «Іноземна мова», «Математика», «Природознавство».

У 2019 році лауреатом конкурсу в категорії «Навчальні програми за напрямками позашкільної освіти» військово-патріотичного напрямку (військовий профіль) стала «Почесна Варта» (автор – Жукова Інеса Станіславівна, директор, керівник гуртка «Лідер» Лозівського будинку дитячої та юнацької творчості Лозівської міської ради Харківської області). Основною метою цієї програми є оволодіння практичними знаннями та вміннями зі строювої підготовки, військової справи, несення почесної Варти № 1; виховання підлітка як громадянина-патріота країни, національно свідомої, демократичної, життєво і соціально компетентної особистості, готової до захисту Батьківщини, зокрема до проходження строювої військової служби в лавах Збройних сил України. Необхідною умовою успішної виховної роботи є правильна організація освітнього процесу, а також висока вимогливість керівника гуртка до виконання завдань вихованцями.

Цікавинкою є те, що для розширення світогляду вихованців проводяться екскурсії до військкомату, Товариства сприяння обороні України (ТСОУ), краєзнавчого музею, кімнат бойової слави, зустрічі з ветеранами Збройних сил України, екскурсії місцями бойової слави, участь у різноманітних спортивно-масових заходах.

У 2020 році в категорії «Навчальна література з позашкільної освіти» (художньо-естетичний напрям, театральний профіль) лауреатом Конкурсу став рукопис «Сходинки до сцени» (автор – Льгова Людмила Борисівна,

методист Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 3 Харківської міської ради»).

Матеріали рукопису спрямовані на розвиток загальних виконавських здібностей дітей, формування інтересу до акторської творчості, отримання вихованцями початкових знань та вмінь у галузі театрального мистецтва, закладення фундаменту для поглибленого уявлення про театр як вид мистецтва, дитини як артиста, митця. Ураховано основні завдання гуртка: виховувати в дітей необхідність пізнання життя та його законів; виховувати здатність до самовиховання; формувати професійні навички та вміння, допомагати засвоювати плідні методичні прийоми роботи над роллю. Найвагомими та достовірними результатами, що характеризують наукову новизну роботи й особистий внесок автора, можна вважати такі: навчальний матеріал сприяє формуванню у вихованців важливих компетентностей: пізнавальної – оволодіння основними поняттями та їх значеннями, які стосуються театрального мистецтва, історії театру; практичної – оволодіння навичками акторської майстерності, сценічної мови та вокалу, сценічного руху, ритміки та хореографії; творчої – забезпечення формування та розвитку творчих здібностей вихованців у процесі оволодіння театральним мистецтвом; соціальної – виховання дбайливого ставлення до надбань світової, вітчизняної культури, мистецтва, духовних і матеріальних цінностей рідного краю, народних традицій, національної свідомості, самореалізації в соціумі засобами мистецтва, професійного самовизначення, популяризація театрального мистецтва. Навчальний матеріал доступний та коректний відносно впливу на почуття дітей.

Уже п'ятий рік поспіль КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», педагогічні працівники ЗПО беруть участь в Обласному фестивалі «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують» [5] із метою задоволення потреб у професійній самореалізації, обміну ефективним педагогічним досвідом і налагодження плідної співпраці педагогів позашкілля з науковцями, методистами та викладачами Академії.

Протягом 2019 – 2022 рр. у номінації «Позашкільна освіта» взяли участь 91 педагог, із них 57 педагогічних працівників стали переможцями та призерами, нагороджені дипломами I, II, III ступенів. При цьому 14 кращих практик педагогів позашкілля (1 місце) занесено до електронної бази даних ефективного педагогічного досвіду Харківського регіону за 2019 – 2022 рр. (рис. 3).

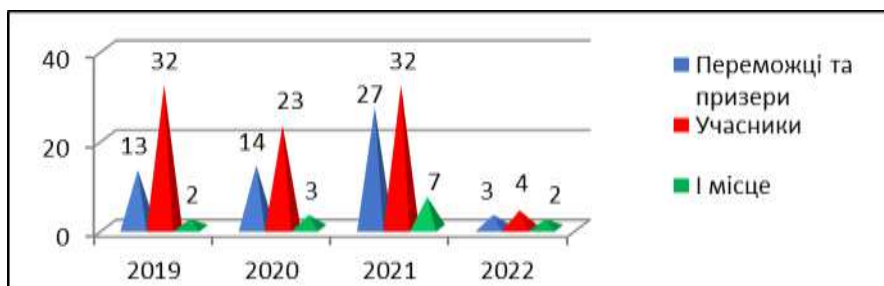

Рис.3. Порівняльний аналіз учасників і переможців фестивалю «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують» за номінацією «Позашкільна освіта»

Як видно з діаграми, у складний воєнний 2022 рік різко скоротилася кількість учасників Фестивалю. Звичайно, це пояснюється окупацією значної кількості населених пунктів області, веденням бойових дій в окремих громадах, відсутністю доступу до мережі Інтернет, зайнятістю педагогів-позашкільників у пунктах видачі гуманітарної допомоги та в організації дозвілля дітей, щоб відволікти їх від навколишніх подій.

Незважаючи на це, позашкільники за останні кілька років представили досвіди, які були особливо цікавими, тому високо оцінені експертними групами.

Цьогоріч із 4-х учасників номінації «Позашкільна освіта» 2 учасники отримали диплом I ступеня. Це творчий колектив Комунального закладу «Зміївський центр дитячої та юнацької творчості» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області у складі Дугіної Вікторії Миколаївни та Щелкунової Світлани Володимирівни та керівник гуртка Красноградського центру дитячої та юнацької творчості Красноградської міської ради Харківської області Чекамова Олена Сергіївна.

У першому зазначеному досвіді «Інтерактивні форми методичної роботи. Тижні педагогічної майстерності» авторки описують сучасні педагогічні технології, що впроваджуються в закладі як в управлінській діяльності, так і під час освітнього процесу та методичної роботи. Особливо ефективними, на їх думку, є Тижні педагогічної майстерності, які щорічно проводяться в закладі. Така форма методичної діяльності є багатогранною, передбачає багатопланову та різноманітну за змістом роботу. Це традиційний методичний захід, але форми його проведення завжди обираються нові, цікаві та сучасні: фестивалі-практикуми методичних ідей, тренінги, педагогічні ринги, дискусії, тематичні виставки тощо. Спираючись на власний досвід, наукові рекомендації, керівники гуртків під час Тижня педагогічної майстерності також проводять відкриті гурткові заняття.

Саме такий підхід до організації методичної роботи дає змогу активізувати весь творчий потенціал педагогічного колективу, націлити педагогів-одномудців на осучаснення освітнього процесу, упровадження кращого педагогічного досвіду, реальне підвищення якості освіти.

У досвіді «Проектна технологія як ефективний засіб формування соціальної та громадянської компетентності вихованців закладу позашкільної освіти (з досвіду роботи керівника гуртка «Школа успіху»)» Чекамова О. С. вважає пріоритетним вектором своєї освітньої діяльності розвиток у вихованців навичок соціального співробітництва із застосуванням педагогіки партнерства. Використовуючи метод проєктів у гуртковій роботі, автор працює за методом, розробленим американськими психологами «П'ять П»: проблема, проєктування, пошук інформації, продукт, презентація. Окремим, шостим «П», є портфоліо проєкту, у якому зібрано й оформлено належним чином усі робочі матеріали. Реалізація регіонального проєкту «Молодіжні лідери України» та тісна співпраця з волонтерами Красноградської організації Товариства Червоного Хреста показали високий рівень соціальної активності та громадянської компетентності вихованців, а також важливість впливу соціального партнерства на розвиток лідерських якостей вихованців.

У минулому 2021 році тема Фестивалю «добрих практик» стосувалася організації занять в умовах дистанційної освіти, адже карантин із приводу захворювання на COVID-19 виявився для педагогів великим випробуванням, а особливим викликом організація занять стала для позашкільників, де більшість гуртків передбачають безпосередній контакт із педагогом. Але оскільки позашкільники дуже креативні люди, вони знайшли вихід і з такої непростой ситуації.

Бацман Олена Володимирівна, керівник гуртка «М'яка іграшка» Комунального закладу «Первомайський будинок дитячої та юнацької творчості Первомайської міської ради Харківської області», у своєму досвіді «Особливості організації дистанційного навчання в гуртку» описала модель організації дистанційного та змішаного навчання у своєму гуртку художньо-естетичного напрямку позашкільної освіти з використанням базових сервісів Google (Диск, Форми, Документи, Таблиці, Презентації, Blogger, You Tube). Педагог самостійно створила власний блог, власний канал на You Tube, сторінку в соціальній мережі Facebook, де систематично розміщувалися творчі завдання, різноманітні проекти для вихованців, батьків і колег, висвітлювалися цікаві події гуртка, пропонувалися до перегляду відеоматеріали за темами навчального плану. Бацман О.В. поділилася тим, що вона має низку методичних розробок, сценаріїв масових заходів, які опубліковано та сертифіковано на освітніх сайтах «На Урок» і «Всеосвіта».

Кобзева Олена Іванівна, директор, Ревенко Нелія Гордіївна, методист Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 6 Харківської міської ради» в досвіді «Дистанційне та змішане навчання у позашкільному закладі освіти – виклик сьогодення» висвітлили шляхи інтеграції двох систем: дистанційного та змішаного навчання та безперервної корпоративної системи медіаосвіти. У закладі активно налагоджений обмін досвідом серед педагогів щодо створення та використання цифрових платформ і управління навчанням: Edmodo, Google Classroom, YouTube, Skype, Zoom, Quizizz. Методична служба закладу підготувала методичні рекомендації «Імплементация елементів медіаосвіти в освітній процес закладу позашкільної освіти», розробила детальні сценарії, презентації та інші методичні матеріали.

У 2020 році творчий колектив ЦДЮТ № 6 Харківської міської ради у складі Ігошиної Інни Іванівни, Ревенко Нелі Гордіївни, Кладки Євгенії Леонідівни також посів I місце з описом досвіду «Медіаосвіта – актуальний компонент Нової української школи».

Кукузенко Ксенія Володимирівна, методист, керівник гуртка «Виготовлення іграшок-сувенірів» Лозівського будинку дитячої та юнацької творчості Лозівської міської ради Харківської області у власному досвіді «Впровадження дистанційного навчання в позашкільну освіту – вимога сьогодення» презентувала модель покрокової послідовності впровадження технологій дистанційного навчання в роботу педагога-позашкільника та матриці переформатування традиційного заняття в дистанційний формат, що дозволили педагогу під час підготовки до

дистанційної роботи витримати чітку структуру заняття, урахувати належне інформаційне наповнення (поділ інформації на блоки, логічна подача матеріалу, вибір зручного інструментарію), підтримку мотивації та зацікавленості (сертифікати, гейміфікація), різноплановий вибір запитань для закріплення матеріалу (інтерактивні завдання, тестування), регуляцію об'єму матеріалів для опрацювання, зворотний зв'язок із вихованцями у зручний час тощо. Такий підхід до дистанційної роботи в період карантину, на думку автора, був досить ефективним, що підтверджено перемогами вихованців гуртка «Виготовлення іграшок» на обласному та всеукраїнському рівні.

Пономарьова Любов Олександрівна, керівник гуртків образотворчого мистецтва Чугуївського будинку дитячої та юнацької творчості Чугуївської міської ради Харківської області, описала особливості організації роботи гуртків естетичного напрямку в умовах дистанційного навчання. Автор досвіду визначає дієвим інструментом організації дистанційного навчання в гуртку образотворчого мистецтва саме створення особистого YouTube каналу, а також використання вайбер-конференцій. Як наголошує педагог, ознайомлення з відеоматеріалами вплинуло на розвиток пізнавальної активності та творчого потенціалу вихованців гуртка, зацікавленості до створення власних відео майстер-класів, які презентовано в цьому описі.

Редька Олександр Сергійович, керівник гуртка «Візуальне програмування» Комунального навчального закладу «Центр позашкільної освіти» Малинівської селищної ради Чугуївського району Харківської області, поділився описом власного досвіду роботи на тему «Створення web-квесту як нової методики розвивального середовища в позашкільній освіті».

Автор досвіду представив дорожню карту створення освітнього web-квесту «Ліричними стежками разом з Лесею...», присвяченого 150-річчю від дня народження Лесі Українки: етапи роботи команди вихованців спільно з керівником гуртка. У процесі роботи над web-квестом, окрім знань, умінь та навичок, вихованці мали змогу набути компетентностей: використання інформаційних технологій для вирішення професійних завдань; самонавчання та самоорганізація; навички командного рішення проблем; вміння знаходити кілька способів рішень проблемної ситуації. А результатом творчої роботи гуртка стало висвітлення на вебзастосунку Google Sites освітнього web-квесту.

Удовенко Павло Михайлович, керівник гуртка «Основи соціологічних знань» Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 1 Харківської міської ради», отримав перше місце на Фестивалі за опис досвіду про соціальний учнівський проєкт «Дистанційна освіта в питаннях і відповідях». Автор досвіду описав поетапність упровадження соціального учнівського проєкту «Дистанційна освіта в питаннях і відповідях», провідною ідеєю якого є створення та реалізація моделі дистанційної освіти в закладі загальної середньої освіти, яка б забезпечила якість знань, сприяла розвитку пізнавальної активності здобувачів освіти, стимулювала їх самостійну освітню діяльність, водночас гарантуючи психолого-педагогічний комфорт усіх учасників освітнього процесу. Основним у роботі над проєктом є визначення напрямів соціологічного

опитування, розробка анкет, їх опрацювання. Отримані результати проведеного дослідження дозволили педагогам і адміністрації школи глибше замислитися над проблемою якості дистанційних уроків.

ЦДЮТ № 1 мав переможця у Фестивалі й у 2019 році. Це керівник гуртка «Барвінок» Трегубова Ірина Михайлівна з досвідом «Підготовка руки дитини дошкільного віку до письма у концепції НУШ».

У 2020 році творчий колектив Красноградського центру позашкільної освіти Красноградської районної ради Харківської області у складі Марущак Ольги Дмитрівни, Єременко Тетяни Володимирівни, Бурласко Олени Миколаївни отримав диплом I ступеня за представлений досвід «Створення динамічної системи освітнього простору позашкільного закладу, сприятливого для впровадження медіаосвіти». Провідною ідеєю є створення в закладі оптимального динамічного інноваційного освітнього простору, сприятливого для впровадження медіаосвіти в усі напрями гурткової діяльності. Наукова новизна полягає в тому, що розроблено, обґрунтовано й експериментально перевірено систему медіаосвіти, пов'язану з реалізацією електронного навчання. Одним із ключових завдань методичної роботи є модернізація освітнього процесу засобами ІКТ. Для його якісного виконання педагоги розробили систему роботи щодо впровадження медіаосвіти в освітню діяльність РЦПО, орієнтовану на НУШ.

Ще один переможний досвід роботи у 2020 році був представлений Панкратьєвою Вікторією Вікторівною, керівником гуртка Комунальний заклад «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради». Тема досвіду: «Впровадження системи медіаосвітніх елементів для формування ключових компетентностей вихованців позашкільної освіти на навчальних заняттях гуртка дослідницько-експериментального напрямку». На заняттях гуртка «Основи науково-дослідницької діяльності у галузі географії» елементи медіаосвітніх технологій використовуються постійно, у роботі гуртка «Юні географи дослідники» – здебільшого на навчальних заняттях, де проводяться навчальні практикуми. Результати моніторингового опитування ефективності використання елементів медіаосвіти в навчальному процесі впродовж 2017-2019 років свідчать про значне підвищення рівня медіаобізнаності, формування елементів «медіаімунітету» вихованців гуртка «Основи науково-дослідницької діяльності у галузі географії», порівняно з вихованцями гуртка «Юні географи дослідники» (відповідної вікової категорії). Опитування вихованців та їх батьків показали, що практичні медіанавички, отримані на заняттях гуртка, переносяться на всі сфери життя дітей та забезпечують їм розширення зони як навчальної, так і соціальної компетентності.

Підсумовуючи розглянуте, варто зауважити, що матеріали, які подаються на конкурси чи Фестиваль, часто потребують доопрацювання та структуризації, хоча з кожним роком їх якість помітно зростає. Не завжди подаються матеріали, оформлені належним чином, відповідно до поставлених вимог. Але в основному педагоги-позашкільники прислухаються до порад співробітників Центру інноваційного розвитку освіти та викладачів кафедри виховання й розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», членів журі та експертних груп і враховують зауваження попередніх років при підготовці нових конкурсних матеріалів.

Майже щорічно до участі в конкурсах долучаються педагоги ЗПО, які раніше не брали участі в подібних конкурсах. Закликаємо всіх педагогів-позашкільників не боятися експериментувати! Ральф Велдоу Емерсон стверджує: «Чим більше експериментів ти робиш – тим краще». Усі позашкільники – талановиті творчі люди. Просто одним із них не вистачає сміливості та рішучості, іншим – часу. За словами Джона Леннона, талант – це здатність вірити в успіх. Тому завжди вірте у власні сили, у майбутній успіх вашої творчої роботи.

Прикладом є найактивніші заклади позашкільної освіти, педагоги яких щорічно беруть участь у професійних конкурсах, а також входять до складу членів журі та експертних груп: Комунальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради (керівник – Валентина РЕДІНА), Комунальний заклад «Харківська обласна мала академія наук Харківської обласної ради» (керівник – Вікторія ЛУНІНА), Комунальний заклад «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» Харківської обласної ради (керівник – Тетяна ПІДБЕРЕЗКІНА), Балаклійська станція юних натуралістів Балаклійської міської ради Харківської області (керівник – Валентина ПУРДЯ), Красноградський центр дитячої та юнацької творчості Красноградської міської ради Харківської області (керівник – Тетяна ВИХРИСТЮК), Красноградський центр позашкільної освіти Красноградської міської ради Харківської області (керівник – Ольга ІГНАТОВА), Лозівський Палац дитячої та юнацької творчості Лозівської міської ради Харківської області (керівник – Інна ЖУКОВА), Чугуївський будинок дитячої та юнацької творчості Чугуївської міської ради Харківської області (керівник – Вікторія МІРОШНІКОВА), Комунальний заклад «Центр дитячої та юнацької творчості № 1 Харківської міської ради» (керівник – Євгенія ТАБУРОВА), Комунальний заклад «Станція юних техніків № 3 Харківської міської ради» (керівник – Маргарита МОЛОСТОВА), Комунальний заклад «Центр позашкільної освіти «Старт» Харківської міської ради (керівник – Олена КУРНЄВА), Комунальний заклад «Харківський дитячо-юнацький клуб моряків Харківської міської ради» (керівник – Юрій ОНЩЕНКО). Величезна вдячність усім педагогам закладів позашкільної освіти області, які постійно перебувають у творчому пошуку, готові поділитися своїми напрацюваннями та методичними доробками, об'єктивно оцінюють своїх колег і надають їм корисні поради.

Отже, конкурси педагогічної майстерності можна розглядати як етап підвищення професіоналізму педагогів, як великий крок у розвитку їхньої професійної компетентності, що забезпечується відкритим масовим педагогічним спілкуванням, під час якого поєднується індивідуальна та спільна діяльність. Це спрямовано на демонстрацію кращих професійних особистісних якостей конкурсантів і на їхній саморозвиток, самореалізацію в професії. Фахові конкурси педагогічної майстерності сприяють пропаганді педагогічних ідей і досягнень, розширенню простору активної педагогічної взаємодії однодумців [6]. Тому керівникам закладів позашкільної освіти необхідно й надалі залучати та стимулювати педагогів позашкільної освіти до участі у фахових конкурсах педагогічної майстерності як одного з чинників розвитку їхньої професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про позашкільну освіту», ст. 4. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#top>

2. Стратегія розвитку позашкільної освіти на 2019 – 2023 рр. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23320/Stratehiiia%20Rozvytku%20Pozashkilnoi%20Osvity.pdf;jsessionid=9D0F9541EE8EFB09403D72CDDECA42AF?sequence=1>
3. Наказ МОН від 23.11.2017 № 1527 «Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс “Джерело творчості”». – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2017/11/24/nakaz-mon-vid-23-11-2017-1527-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-vseukrajinskyj-konkurs-dzherelo-tvorchosti/>
4. Наказ МОН від 09.09.2014 № 1008 «Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-14#Text>
5. Наказ КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» № 13 від 17.02.2022 року «Про проведення фестивалю «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують». – Режим доступу: <http://edu-post-diploma.kharkov.ua/?news=%d0%bd%d0%b0%d0%ba%d0%b0%d0%b7-%d0%ba%d0%b2%d0%bd%d0%b7-%d1%85%d0%b0%d1%80%d0%ba%d1%96%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0-%d0%b0%d0%ba%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bc%d1%96%d1%8f-%d0%bd%d0%b5%d0%bf%d0%b5-287>
6. Фахові конкурси як чинник розвитку професійної компетентності педагогів / Т. Мастеркова // Післядипломна освіта / УДК 374.1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3\(192\)-15-19](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3(192)-15-19)

Інноваційний пошук педагогів закладів позашкільної освіти – рух до якісно нової педагогічної практики

Формат EdCamp і едьютейнмент як базові педагогічні позиції в освіті учнівської молоді з прав людини

*Владислав Акименко,
консультант Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Лозівської міської ради Харківської області*

У статті наголошено на значенні в сьогоденні освіти з прав людини. Висвітлено інноваційні базові педагогічні позиції з цього питання. Докладно описано участь учнів закладів освіти й вихованців медійних гуртків закладів позашкільної освіти Лозівської громади в телепрограмі «Проблемна зона» через сучасні, інтерактивні та захоплюючі активності. Акцентовано, що популяризація обраного формату сприятиме утвердженню комунікабельності, відкритості, демократизації суспільства та поширенню ідей Нової української школи.

***Ключові слова:** правова освіта, технологія відкритого простору, формат EdCamp, едьютейнмент, фасилітація, інфотейнмент, булінг, квест, хепенінг.*

Історія прав людини нараховує не одне тисячоліття. Можна стверджувати, що права людини – ровесники людства, а їх ідея зародилася вже тоді, коли почали виникати перші людські спільноти, з метою обмежити свавілля сильних, захистити слабких і створити можливості для самореалізації. Минули тисячоліття перед тим, як ці цінності й гарантії їх реалізації та захисту стали закріплюватись як юридичні норми.

Одним із прав людини визнано й освіту з прав людини. Відповідно до статті 26 Загальної декларації прав людини 1948 року «Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод» [4]. У Розділі II Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти в галузі прав людини, прийнятої у 2010 році, зауважено, що практика й заходи щодо викладання та навчання повинні відповідати принципам і цінностям демократії та прав людини [17].

Аналіз правозахисних документів України, створення яких відбувається в партнерстві з громадськістю та міжнародними партнерами після 2014 року, засвідчив зміцнення базових понять освіти з прав людини [7, с.17]. Так, затвердження і поступове впровадження в Україні нових Державних стандартів початкової та базової середньої освіти, складником яких є громадянська освіта і права людини зокрема, свідчить про значний поступ. Водночас спостерігається й певна непослідовність у кроках щодо впровадження системної, ефективної та сучасної правової освіти. Періодичність дій, використання шаблонних форм не сприяє системному підходу до формування правової культури в суспільстві, а разом із тим може призвести (й інколи призводить) до викривлення, профанації процедур, пов'язаних із забезпеченням і захистом прав людини.

Про реальний стан правової освіти й наслідки описаного несистемного підходу зазначено, зокрема, у результатах загальнонаціонального дослідження 2020 року «Що українці знають і думають про права людини?» [19, с. 64], які свідчать, що джерелом освіти з прав людини передусім є телебачення. Інтернет-сайти посідають друге за частотою згадувань місце та є джерелом такої інформації для 38% опитаних. На третьому місці – друзі, родичі, колеги (35%). Роль закладів освіти у формуванні знань із прав людини посідає лише 5 місце. Так, керівники закладів освіти, педагогічні працівники, батьки, учнівство мають здебільшого низький рівень обізнаності з прав людини й не готові до нових викликів і покладених на них завдань, а теоретичні знання про права людини не знаходять застосування в повсякденному житті. Відтак заклади освіти мають терміново заповнювати зміст освіти з прав людини новаторськими підходами й демократичними форматами, що зрозумілі та прийнятні сучасному учнівству й молоді.

Як говорити з учнівством про права людини так, аби це було не перерахуванням законодавчих актів, а живими діями? Чи є вправи, які можна було б застосувати в щоденній практиці для розуміння реалізації прав людини в реальному житті в різних його сферах? Ініціатива з підвищення уваги до прав людини kids-EdCamp «БЕЗ МЕЖ. Захищаємо, єднаємо, двіжуємо!» якраз і дала відповіді на всі ці запитання, використала ефективні практики для повсякденної діяльності закладів і установ освіти, забезпечила учнівство найкращими гарантіями успішності та реалізації їхнього потенціалу.

Коли ми говоримо про права людини, постає питання: чи можуть ці права бути реалізовані в традиційному класі з ієрархічною моделлю навчання та за традиційної системи виховної діяльності будь-якого закладу освіти? По-перше, нова українська школа передбачає роль учительства не тільки в трансляції знань, але й в організації процесу на засадах «педагогіки партнерства». Така організація можлива за умови використання *фасилітації*. Термін «фасилітація» (від англ. «facilitate» – допомагати, полегшувати, сприяти) увів Карл Роджерс, впливовий американський психолог і один із засновників гуманістичної психології [9, с. 73]. Звичайно, за сорок років існування підхід був доповнений іншими науковцями, дослідниками, майстрами фасилітації, проте ядро розуміння процесу залишається.

По-друге, навчання та виховання в шкільному контексті потребує використання різних методів передачі та практичного засвоєння знань, дискусійних і демократичних підходів, а також елементів *едьютейнменту*. Професор університету Бокконі (Італія) Мікела Едіс зазначає, що «едьютейнмент – це специфічна діяльність, заснована на одночасному навчанні та задоволенні власної цікавості» [13, с. 57]. Едьютейнмент як освітня технологія дозволяє дітям у ситуації реального вибору робити дії автоматично. Базуючись на досвіді, саме ці методи й підходи можуть стати чудовим доповненням до класичних шкільних уроків і позашкільних заходів. Особливо це стосується сфери навчання прав людини, де головний фокус – це здобуття навичок і цінностей: тестування власних поведінкових шаблонів і рефлексія над ними є основними компонентами в процесі сталого навчання.

Так, уперше в історії руху EdCamp Ukraine [1], починаючи з 2015 року, учасниками події стали саме діти. Концепція формату дозволила прямим вигодоотримувачам – учням закладів освіти, актуалізувати й здобути необхідні знання, повністю зануритися в гру, отримати задоволення та максимальну

користь, пережити досвід формування правил шкільної спільноти з позицій усіх її стейкхолдерів, а також у подальшому екстраполювати його на процеси формування правил і домовленостей у будь-яких інших групах.

Найкраще цьому сприяла так звана технологія відкритого простору (Open Space Technology – OST), що лежить в основі формату EdCamp і є демонстрацією віри в людей, які здатні до пошуку, самокерування та продукування результатів [3, с. 16]. У свою чергу, OST спирається на ідею, що люди, які відвідують подію, – це правильні люди; речі, які вивчаються, – це правильні речі; і все, що відбувається, – теж правильно. Ця філософія пронизує різні типи зібрань і дозволяє використовувати одночасно необмежену кількість методів, форм, технологій, будувати модель реальності, з якою можна експериментувати й у рамках якої можна робити певні висновки для власних життєвих і робочих ситуацій. Метод сприяє розумінню складних взаємозв'язків і розвиває критичне мислення. Перед учасниками стоїть виклик перейняти іншу точку зору, і таким чином вони ставлять під сумнів різні позиції, зокрема й власну. Окрім того, симбіоз безлічі форматів можна використовувати для візуалізації можливих сценаріїв розвитку подій у середньо- та довготривалій перспективі й реагувати на них відповідним чином. Через технологію відкритого простору можна відчутти динаміку конфлікту, а також побачити ті фактори, що сприяють його появи. У центрі події формату EdCamp стоїть проблема, яка потребує вирішення, а учасники мають ужити якихось заходів задля її подолання [3, с. 20].

Складна й важлива тема для нашого суспільства була висвітлена через сучасні, інтерактивні та захоплюючі активності, що є зрозумілими та прийнятними для молодого покоління. Наприклад, обрані компоненти дозволили учасникам «перенестися» до вигаданого міста, у якому вони були змушені частину свого часу не навчатися чи відпочивати, а допомагати батькам носити воду, якої не вистачало, а також вирішити важливі проблеми захисту прав людини у спорті, бізнесі, шоу-індустрії та інформаційному середовищі, що сьогодні неабияк популярні серед молоді. А зважаючи на сам формат і розважальний характер, проблеми ініціатива зачепила не вигадані, а цілком реальні. Завдяки технікам едьютейнменту учасники події на практиці сформували навички та вміння захищати власні права, знаходити точки довіри, «руйнувати межі» у спілкуванні між представниками різних соціальних груп, молодь навчилася сприймати одне одного, не зважаючи на відмінності, що існують та стереотипи.

Зміст програми було побудовано на основі авторських розробок експертів події. Важливим ресурсом стала і Методична збірка для використання в освітньому процесі для 5-11 класів за результатами проєкту «SIMschool – симуляційні ігри для вивчення прав людини», що реалізується ГО «CRISP» і ГО «EdCamp Ukraine» у партнерстві з Європейським Союзом [7]. Варто назвати й методичні посібники «Навчіть дитину захищатися» [10] та «Формування навичок безпечної поведінки дітей» [16], що розроблені та розповсюджуються в межах проєкту Українського фонду «Благополуччя дітей» у партнерстві з Фондацією «Даємо дітям силу» (Польща) за фінансової підтримки OAK Foundation (Швейцарія) та за підтримки Генерального консульства Федеративної Республіки Німеччини.

Рівень залучення підлітків до *булінгу* є високим. Особливо актуальною проблема шкільного цькування є для селищ міського типу та малих міст, де булінг стає заміною змістовним розвагам, саморозвитку й самоствердженню

сучасного підлітка. Із проявами булінгу в Україні стикаються 8 із 10 дітей [15, с. 31]. Булінг – форма психічного насильства у вигляді бойкоту, насмішок, дезінформації, псування особистих речей, фізичної розправи тощо [5, с. 29]. Таке явище, як цькування однолітків, поширюється в усьому світі, бо насильницька модель поведінки стає дедалі популярнішою. До чого може призвести ігнорування булінгу, як його попередити та чому поліція не завжди може допомогти? Щоб відповісти на ці питання, дипломована психологиня зі спеціалізації «Екстремальна та кризова психологія» стала розробницею **заняття з елементами тренінгу «Булінг: як вистояти в цькуванні?»** спеціально для ініціативи «БЕЗ МЕЖ. Захищаємо, єднаємо, двіжуємо!». Компонент мав на меті ознайомити з поняттям «булінг» і його видами, виробити знання та вміння з визначення ознак фізичного, психологічного насильства над підлітками, а також запобігти його появі в учнівському середовищі. З метою напрацювання подальших планів і векторів діяльності всіх відповідних установ та інституцій за цією проблемою було проведено анонімне анкетування серед учасників події, якими стали учні всіх закладів освіти Лозівської громади. Після опрацювання та аналізу анкет узагальнені дані й рекомендації передали всім організаціям м. Лозової, що працюють у сфері попередження насильства над дітьми та захисту їхніх прав.

І все ж іноді дуже складно встановити кількість потерпілих від булінгу та цькування дітей, що призводить до проблеми своєчасного надання їм кваліфікованої допомоги й підтримки. На жаль, діти часто зберігають факт насильства в таємниці, тому що відчувають себе розгубленими, переляканими або винними. Переконати дитину «кричати і говорити», а не мовчати, якщо її булять і цькують, важко. Саме тому дорослим дуже важливо мотивувати дитину просити про допомогу, якщо хтось або щось змушує її відчувати себе збентеженою, адже ми не завжди зможемо бути поряд. Ми повинні бути впевнені, що дитина перебуває в контрольованій та безпечній ситуації. Саме про це **квест-гра «День Х»**. Організатори вирішили обрати одним із компонентів *квест* – інтерактивну командну гру, пригодницько-інтелектуальне змагання [10, с. 33], яке чи не найбільше полюбляють сучасні учні. А виходячи з досвіду організації розважальних тематичних квестів, вважаємо, що таку складну та важливу тему можна донести дітям через одну з найулюбленіших форм розваг. У процесі цього квесту зроблено акцент на чіткому запам'ятовуванні правил безпечної поведінки й не передбачено бесід стосовно змісту, а тому використовувалися різні варіанти донесення інформації: смс, записки з підказками, музика, голосові повідомлення та звукові оголошення. До того ж гра була наповнена елементами хоррору (англ. *horror* – «жах») та екшену (англ. *action* – «дія»): учасникам необхідно було шукати цінності, але в «таємній кімнаті» це було зробити зовсім не просто, адже їх охороняв привид, який не дозволяв ритися в речах, бігати, галасувати. Лише ті, хто змогли пройти всі випробування, відгадати секретні коди та паролі, правильно виконати всі завдання і не розлютити привида, зуміли зібрати всі цінності. Та всі учасники переконалися в одному: говорити варто й необхідно, бо навіть привид може допомогти, коли знає вашу проблему.

Важливим місцевим матеріалом і досвідом, а також продовженням теми подолання булінгу в учнівському середовищі стали **презентаційний інтенсив «Булінг та маніпуляція. Аб'юзер у кожному з нас» і дискусія за телепрограмою «Проблемна зона»**. Сам формат презентаційного інтенсиву

передбачає прискорений темп вивчення порушеної проблеми в режимі нон-стоп, активну залученість у процес вивчення та практикум за відносно короткої проміжок часу [12, с. 115]. Саме з цієї причини експертами локації kids-EdCamp стала авторка та режисерка програми «Проблемна зона» на місцевому телеканалі «Вектор». Сутність програми полягає в серії інтерв'ю з відомими людьми громади, психологами, лідерами молодіжної думки, переможцями всеукраїнських і міжнародних творчих конкурсів і спортивних змагань, а також пересічними громадянами щодо проблем булінгу та цькування. Гості студії обговорюють проблему й необхідні шляхи її подолання, розповідають про власний досвід жертви цькування або булера, а водночас наголошують на наслідках цього явища в дорослому самостійному житті. Вибір саме цієї телепрограми для практичного опрацювання пояснюється її особливістю – співавторами, ведучими та інтерв'юерами були учні закладів освіти й вихованці медійних гуртків закладів позашкільної освіти Лозівської громади.

Вважаємо, що використання місцевого матеріалу через дискусії чи не найкраще впливає на вирішення проблеми цькування та її замовчування, адже діти, які так чи інакше мали відношення до булінгу, бояться або не хочуть про це говорити. Тому приклад відомих людей, яких вони бачать щодня, на автобусній зупинці, на сцені Палацу культури чи на стадіоні, дозволяє повноцінно зрозуміти необхідність поділитися власними висновками й не замовчувати булінг. У будь-який час (наголошуємо про режим нон-стоп) до прямого обговорення проблем, порушених у різних серіях телепрограми, могли долучитися всі охочі, а разом із тим узяти участь у напрацюванні корисних і важливих порад: як же не допустити булінг, як захиститися, як не піддаватися маніпуляціям, як зупинити аб'юзера (від англ. abuse – насильство) в кожному з нас.

Майже всі сучасні діти й тинейджери полюбляють «настолки», тому цікавою, і що найголовніше, корисною для учасників дитячого EdCamp стала локація, де відбувалася **навчальна настільна гра «Галопом по Європах»**, призначена для роботи з учнівською молоддю з питань попередження торгівлі людьми. Мета гри: шляхом ефективного управління своїми життєвими планами, аналізу можливих ризиків і наслідків необачних вчинків досягти максимально більшої стабільності, подорожувати світом і мати власну справу [11]; обговорити проблему трудового трафіка й торгівлі людьми, проаналізувати причини та наслідки цього явища. Гравцям було запропоновано побувати в трьох країнах світу, досягнувши перед цим соціальної та фінансової стабільності, зібравши необхідні для поїздок документи. У грі «Галопом по Європах» учасники умовно потрапляли в різні ситуації під час планування виїзду за кордон, обговорювали проблему трудової міграції та торгівлі людьми, аналізували причини й наслідки цього явища. Гра не тільки розвивала ерудицію та передбачливість, але й стала в потребі для подальшого успішного життя.

Місією **правозахисної гри «Аукціон правил безпечної поведінки»** було надати життєво необхідні знання, які допоможуть дитині уникнути небезпеки у взаємодії з іншими. Справжній аукціон з усіма необхідними інструментами та лотами особливих товарів (правила безпечної поведінки), продаж яких здійснювався за справжнісінькі давньогрецькі кошти – таланти. За легендою, це були срібні монети, які заможний торговець розділив між своїми помічниками. Один із них зарив монети в землю, і коли всі інші отримали винагороду за свої старання та примноження статків, третій не отримав нічого. Так з'явився відомий

вислів «зарити таланти у землю» [10, с. 49]. Тому модератори цієї локації дитячого правозахисного EdCamp побажали учасникам, скориставшись своїми знаннями, отримати таланти й не заривати їх у землю, а гідно скористатися ними та придбати важливі для життя правила. А разом із тим засвоїти особливості безпечної поведінки у спілкуванні, отримати стимул позитивного ставлення до себе, ознайомитися з особливостями реагування на таємниці, навчитися говорити «Ні» та «Стоп! Тут мій кордон», мотивуватися до пошуку й отримання допомоги в небезпечних, ризикованих ситуаціях.

З часу ухвалення Комітетом міністрів Ради Європи «Керівних принципів поваги, захисту та реалізації права дитини в цифровому середовищі» у 2018 році їх оцінили як одні з найвсеохопніших комплексних стандартів у цій галузі [6, с. 4]. Сучасні діти та молодь – цифрові громадяни більше, ніж будь-яке покоління до них, і хоча ніхто не народжується спеціалістом з цифрових технологій, усіх дітей та молодь потрібно підтримувати, щоб вони освоїли «цифрову грамотність». Ось чому права дитини в цифровому середовищі стали одним із пріоритетних компонентів події та знайшли своє втілення на **інфотейнменті «Право дитини на отримання якісного цифрового контенту»**. Ознайомити учасників події з їхніми цифровими правами було вирішено у форматі адаптації відносно нового виду інформаційної програми – *інфотейнмент*. За цим форматом новини та інформація подаються аудиторії в максимально розважальній формі, інформування проходить ненав'язливо, а обрана тема представляється як сфера масового життя, наближена до людини, що сприяє швидшому сприйняттю та засвоєнню поданої інформації [8, с. 72]. Така активність допомогла дітям створити власний цифровий світ, у якому істинно поважаються, захищаються та здійснюються права дитини, відбувається формування засад більш безпечного й надійного використання інтернет-послуг та інших технологій сучасними дітьми й майбутніми поколіннями.

Мати власні кошти й не залежати від батьків – мрія чи не кожного підлітка. Стати популярним блогером, фотомоделью, успішним стартапером чи заснувати власний гурт – усе це реально! Та зробивши перші кроки до фінансової незалежності й відчувши смак успіху, підлітки зіштовхнуться з новим, не зовсім зрозумілим і не завжди безпечним світом – світом бізнесу. Експерти kids-EdCamp, викладачі Школи фінансової грамотності та Академії успіху розповіли про фактичний стан дотримання прав дитини українською бізнес-спільнотою та про перешкоди, які заважають їй у цьому, а також розглянули успішні кейси дітей, які започаткували свій бізнес під час **мінітренінгу «Права дитини і бізнес. Як діти можуть заробляти»**. Важливим бонусом компоненту стали коментарі експертів у такому питанні, як закон захищає дітей, які пробують сили на професійному терені, на що батьки повинні звертати увагу, якщо підписують контракти за дітей? І головне: чи варто витрачати юні роки на бізнес (нехай і не зовсім повноцінний, дитячий), якщо попереду – довгі десятиліття трудового шляху? Учасники мінітренінгу змогли отримати відповіді на всі ці запитання, а завдяки використанню новаторських розробок і практик повноцінно відчули на собі тонку межу між фінансовими і нематеріальними речами.

Передбачала підвищення рівня обізнаності з прав людини, поглиблення знань про зв'язки між правами й обов'язками учасників освітнього процесу та шкільними правилами **імітаційна гра «Подорож на іншу планету»**. Учнівство завдяки грі оволодіває базовими знаннями з прав людини, знайомиться із

Загальною декларацією прав, розуміє універсальність, рівність, неподільність і взаємозалежність прав, уміє бачити зв'язок із реальним життям [7, с. 44]. Учасники уявляють, що їх було обрано для життя на новій планеті. Оскільки їм доведеться будувати нове суспільство, необхідно взяти із собою все, що здається важливим для життя та співіснування. Так учні через практичний досвід побудови суспільства на невідомій планеті розуміють, що права людини позитивно впливають на повсякдення і є важливими для гідного життя кожної особи. Після участі в грі підлітки на власному прикладі можуть пояснити різницю між правами людини, бажаннями і потребами.

Через розважальний формат дітям стає просто усвідомити важливість і значення недискримінації в будь-якій спільноті та групі, заглибитися в тематику розрізнення та подолання негативного впливу стереотипів, усвідомити їх сутність, вплив на процес дискримінації та повсякденне життя, визначити ефективні стратегії для подолання негативного впливу упереджень і різноманіття як потенціал для команди та спільноти. Учасники гри **«Добираємо кадри»** стають керівниками офісу успішної міжнародної ІТ-компанії, яка нещодавно відкрила своє представництво в Україні. Одне з їхніх завдань – набрати команду працівників, яка створить якісний продукт. Гравці ознайомлюються з базовою інформацією про кандидатів, які надіслали свої резюме, і розподіляють їх за посадами. Після цього презентують свої ідеї та обговорюють пропозиції, пояснюють причини саме такого вибору, а потім дізнаються більше про всіх кандидатів [7, с. 65]. У підсумку, через особисту практику, розуміють, що ті чи інші особливості не мали впливу на їхній вибір людини як професіонала й одразу аналізують переваги різноманіття.

Сформуванню розуміння важливості власного вибору для людини будь-якого віку, зокрема дитини, вдалося під час **правознавчого інтерактиву «Часова шкала»**. Відвідувачі цієї локації мали змогу створити «лінію часу» – стрічку життя від максимального віку учасників і до, наприклад, 100 років чи будь-якого іншого віку, коли людина набуває всіх прав і обов'язків [7, с. 96]. Так, вони уявляли себе в різному віці й припускали, який вибір і на якому етапі життя вони зможуть робити самостійно, а що за них обиратимуть інші, або ж у якому виборі їм доведеться радитися з іншими людьми. Обговорення ж створеної учасниками часової шкали допомогло серед іншого оволодіти й навичками принципу участі.

Дозволю собі використати молодіжний сленг, адже наступний компонент події дійсно крутий – **це гра-симуляція «Правила школи»**. Учні закладів освіти, за їхніми відгуками, зрозуміли, як правила школи забезпечують права людини, а разом із цим підвищили рівень обізнаності з прав дитини, поглибили розуміння того, що шкільні правила мають сприяти реалізації їхніх прав в освітньому процесі, розвинули навички використання демократичних процедур прийняття рішень і відчуття «власної значущості» завдяки залученню до формування освітнього середовища. У містечку Сонячному, у зв'язку з освітніми реформами, створено опорну школу «Мрія», але через це закрито меншу школу «Світанок», частину учнівства та педагогічного колективу якої було переведено до опорного закладу... [7, с. 106] Учні самостійно переглянули чинні шкільні правила та сформуvalи їх оновлений перелік, обов'язковий для всіх учасників освітнього процесу, який би ґрунтувався на дотриманні принципів демократії, прав і свобод людини, підвищував рівень мотивації до активної участі в життєдіяльності

шкільної спільноти, сприяв розвитку ціннісного ставлення до прав людини, почуття відповідальності, справедливості й солідарності.

У процесі фантазування учасники **майстерки «Зроби крок»** від свого імені розповідали про життя людини, роль якої довелося зіграти [7, с. 73]. Упродовж активності всі отримали можливість висловити свої припущення щодо ролей, а після цього «розкрити» їх. Під час обговорення відбулося дослідження, у якому вдалося побачити, наскільки учасники розуміли та знали образи тих, кого їм довелося зіграти, що допомогло осмислити, як діють стереотипи й упередження; показати соціальну нерівність у суспільстві через нерівні можливості та дискримінацію, визначити найбільш вірогідні дискримінаційні практики, з якими може зіткнутися людина, перебуваючи в тій чи іншій соціальній позиції (ролі).

Майстер-клас із брейкінгу та освітньо-спортивний кластер «#BeActive» загалом нова формація для порушення питання захисту прав людини. До проведення цих компонентів долучилися такі експерти: амбасадор вуличних культур України та член національної збірної стилю брейкінг, а також тренер чемпіонів Всеукраїнської юнацької баскетбольної ліги.

Культура будь-якого суспільства являє собою цілісну систему з властивими їй ознаками. На основі системного аналізу культури можна прогнозувати тенденції її розвитку, взаємодію між різними складовими. Шоу-бізнес, медіа та спорт є однією зі складових культури сучасного соціуму та найпопулярнішими сферами суспільного життя молоді й учнівства, тому захист прав у сфері шоу-бізнесу, медіа та спорту суттєво впливає на розвиток правової культури в цілому.

Основними факторами захисту шоу-індустрії є правова захищеність легального бізнесу та інтелектуальної власності від «піратів». Сьогоднішні українські механізми захисту прав не відрізняються досконалістю. Як результат – за оцінками спеціалістів – «пірати» займають близько 40% ринку України, а в країнах Європи цей показник не перевищує 10-15% [15]. Тому важливо й дітей, які більшість свого часу проводять у соціальних мережах і на стрімінгових платформах, навчати правильно та відповідально споживати контент. Тож ці питання порушувалися через справжній **майстер-клас із брейкінгу**, де в ході заняття учасники опановували не лише основи цього виду хореографії, а й закріплювали основні знання щодо захисту прав і свобод кожного в артсфері.

Зумовив необхідність правового регулювання спортивної сфери людського буття і стрімкий розвиток спорту. Спортивне право є однією з наймолодших і комплексних галузей права у світовій доктрині. Її формування знаходиться на початковій стадії, а відтак постає одним із найактуальніших питань сьогодення для правової освіти [2, с. 55]. Організатори ініціативи з підвищення уваги до прав людини kids-EdCamp «БЕЗ МЕЖ. Захищаємо, еднаємо, двіжуємо!» намагалися слідувати за передовими трендами світового розвитку, тому залучили до правозахисної події і відомих спортсменів нашої громади. У рамках **освітньо-спортивного кластеру «#BeActive»**, що, відповідно до формату, відбувся через співпрацю, у цьому разі, освітян і спортсменів із метою підвищення конкурентоздатності та сприяння розвитку [18, с. 41], учнівство мало можливість ознайомитися з особливостями правового регулювання професійного спорту в країнах-членах Європейського Союзу, проблемами захисту прав спортсменів, ліцензування у спорті, питання антидопінгових заходів і арбітражу. Зустріч із досвідченим практиком продовжилась у спортивній залі, адже компонент відбувався в межах Європейського тижня спорту, і учасники мали змогу взяти

участь у показовому занятті з баскетболу, правознавчій зарядці та спортивно-правовій естафеті.

Коли ми говоримо про дітей покоління Z (11-24 років) і Альфа (0-10 років), то неминуче прийдемо до того, що це діти-візуали. Вони хочуть працювати в гаджетах, вони гіперактивні й можуть зосереджувати увагу лише до 10 хвилин, а то і менше. Вони діяльні й хочуть бачити швидкий результат, а ще вони хочуть знати, навіщо їм учити те, чого їх вчать, і це на уроках [2, с. 18]. Якщо ж ідеться про заходи з привернення уваги до захисту прав людини, про надзвичайно важливу й водночас складну для сучасного підлітка тему, одразу постає питання: як зацікавити дітей, якщо вони візуали і пропонується інформація має бути візуалізованою, короткою, конкретною, з виходом на практичну діяльність? Важливими й невід’ємними компонентами подій цього формату мають бути артоб’єкти, мистецькі фотоатракції, тематичний фотопростір, правозахисні інсталяції, масштабні музично-хореографічні дійства та флешмоби.

Яскравим підтвердженням значущості події в правовій освіті учнівства став артоб’єкт «Долоньки прав». Він складався з двох окремих зон: одна з них була оформлена великими «долоньками прав», які стали результатом співтворчості учнів класних колективів закладів освіти, а ось іншу відвідувачі створювали під час події через використання технології *хепенінгу* – спільної імпровізації, коли учасники самостійно беруть участь у всьому процесі та змішують стилі, аби подолати межу між пасивним глядачем і активним учасником [12, с. 191]. При реєстрації на подію кожен отримував різнокольорову долоньку, яку мав оформити під час ініціативи на основі власних переживань, емоцій, набутих знань, навичок, а також побажань на майбутнє. Результат творчості – велике панно з дитячих долонь, які навчилися захищати свої права, говорити та привертати увагу дорослих до проблем захисту прав людини.

Унікальним елементом події з підвищення уваги до прав людини стала унікальна виставка, яку було створено за матеріалами добре відомого проєкту «Річ у тім» у рамках інформаційної кампанії «Розірви коло». Виставка присвячена проблемі насильства в будь-якому його прояві. Річ у тім, що всі предмети, які були представлені, мали місце в реальних подіях, згідно з інформацією, наданою Національною поліцією України. Мета цієї виставки – вкотре привернути увагу відвідувачів і учнівства до такого жахливого явища, як насильство. Ця проблема часто залишається за зачиненими дверима. Її замовчують. Від неї відводять очі й не помічають, тому варто говорити про це, а не мовчати, бо запобігти насильству можна: потрібно просто звернутися за допомогою [14].

Сьогодні в Україні відбувається реформування системи освіти. Розуміння освіти з прав людини – це включення її до переліку прав і свобод громадянина як джерела влади в демократичному суспільстві. Дуже важливо, аби в процесі реформування роль закладів освіти з цього напрямку діяльності розширювалась і надалі. Саме на питання правової обізнаності та готовності скористатися своїми правами чи захистити їх була націлена ініціатива з підвищення уваги до прав людини kids-EdCamp «БЕЗ МЕЖ. Захищаємо, єднаємо, двіжуємо!».

Спираючись на зазначені вище компоненти й елементи, на аналіз форм зворотного зв’язку, презентуючи результати дослідження, організатори наголосили, що порушення прав людини може відбуватися з різних причин, однією з яких є брак знань про свої права. Вивчення вихідних анкет засвідчило,

що подія справила на учнівство та молодь позитивне враження з атракційним впливом. Учасники події набули нових знань із прав людини, удосконалили громадянські навички та вміння: під час заповнення підсумкових форм 86% учасників події зазначили, що після неї ширше ознайомилися зі своїми правами й набули знань, як їх захищати; 73% зазначили, що відтепер вони можуть правильно розрізнити прояви булінгу, форми залучення та ролі (жертва, булер, спостерігач). Діти опанували навички з проєктного менеджменту, планування та реалізації власних ініціатив із подолання булінгу. Підтвердженням є 27 заявок від учасників події для участі в телепрограмі «Проблемна зона» на місцевому телеканалі «Вектор».

Ініціатива показала, що рівень обізнаності школярства про свої права не є досить високим, тому й надалі потребує просвітницьких заходів у цій сфері. Як уже зазначалося, результати всіх опитувань, проведених у межах ініціативи з підвищення уваги до прав людини kids-EdCamp, були направлені для ознайомлення в місцеві інституції влади, громадським організаціям і установам, що працюють над захистом прав людини та попередження насильства, для продовження роботи та широкого поінформування всіх про свої права та механізми їх захисту. Уявіть, чого ми можемо досягнути, коли всі пліч-о-пліч станемо заради захисту прав наших дітей, спираючись не на догми чи нормативи, а на власний дитячий досвід і їхні історії? Скільки ще людей усвідомлять свої права та будуть жити гідно?!

Завдання освіти у сфері прав людини – виховати навички, цінності та знання, які сприятимуть утвердженню рівності й гідності людини як у громаді, так і на рівні держави й цілого світу. Саме для цього відбулася ініціатива з підвищення уваги до прав людини kids-EdCamp «БЕЗ МЕЖ. Захищаємо, єднаємо, двіжуємо!», матеріали та розробки якої сьогодні вільно використовуються на уроках, лекціях, тренінгах чи будь-яких інших заходах у Лозівській громаді. Kids-EdCamp «БЕЗ МЕЖ. Захищаємо, єднаємо, двіжуємо!» став справжнім рухом, що об'єднав учительство, школярство, спортсменів, артистів, управлінців, владу та, що найголовніше, бізнес, адже вони вважають боротьбу з несправедливістю своєю особистою справою. Ми боремося за світ, у якому права людини є доступними для всіх без винятку.

Посилаючись на опис ініціативи, можна стверджувати, що результатами її реалізації є здатність учнівської молоді до правової творчості, правильного та безпечного сприймання правових аспектів різних сфер суспільного життя; підвищення освітньо-виховних, розвивальних і рекреаційних можливостей закладів освіти всіх типів і форм підпорядкування; створення позитивного іміджу закладу освіти як центру навчання захисту прав людини та виховання загальнолюдських цінностей; формування креативної, успішної, національно свідомої особистості, творця власної долі з навичками захищати свої права.

Популяризація обраного формату сприятиме утвердженню комунікабельності, відкритості, демократизації суспільства та поширенню ідей Нової української школи, бо Нова українська школа – це наша школа. І ми маємо її любити ще більше.

Список використаних джерел

1. Громадська організація «EdCamp Ukraine». URL: <https://www.edcamp.ua/> (дата звернення: 02.07.2022)

2. Досліджуємо права дітей: Серія уроків для 1-9 класів / Р. Голлоб, П. Крапф; пер. з англ. та адапт. В. В. Полторака; заг. ред. укр версії Н. Г. Протасова. – К.: Основа, 2018. – Т. 5. – 100 с.
3. Елькін О.Б. Зростаємо разом з EdCamp'ом. Як провести освітню (не)конференцію для своєї громади / О. Елькін; упорядн.: О. Масалітіна, І. Мінковська. – Київ : «Вид. група «Шкільний світ», 2018. – 112 с. (Бібліотека «Шкільного світу»)
4. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 03.07.2022)
5. Зростаємо у демократії: Плани уроків для початкового рівня з питань демократичного громадянства та прав людини / Р. Голлоб, В. Вайдінгер,; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. – Пер. з англ. та адапт. О. В. Овчарук; заг. ред. укр. версії Н.Г. Протасова. – К.: Основа, 2012. – Т. 2. – 164 с.
6. Лівінгстон Соня, Лівенс Єва, Карр Джон. Посібник з питань прав дитини в цифровому середовищі для органів державної влади. Надруковано в Раді Європи., 2022. – 86 с.
7. Методична збірка для використання в освітньому процесі для 5–11 класів за результатами проєкту «SIMschool – симуляційні ігри для вивчення прав людини», що реалізується ГО «CRISP» і ГО «ЕдКемп Україна» у партнерстві з Європейським Союзом. – Х.: Вид-во «Дім Реклами», 2021. – 220 с.
8. Навчання демократії: збірник практичних занять з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини / Р. Голлоб, П. Крапф,; пер. з англ., наук. редагув. та адапт. Н. Г. Протасової. – К.: Основа, 2018. – Т. 6. – 100 с.
9. Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафсдоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. Пер. з англ. та адапт. Л. І. Парашенко. – К.: Основа, 2012. – Т. 1. – 164 с.
10. Навчіть дитину захищатися: метод. посібник / автори-упоряд.: Цюман Т. П., Нагула О. Л.; за заг. ред. Цюман Т. П. – К.: Видавництво: ФОП Буря О. Д., 2018. – 60 с.
11. Настільна гра «Галопом по Європах». URL: <https://childfund.org.ua/publikatsii/gra-galopom-po-ievropakh> (дата звернення: 02.07.2022)
12. Права людини для дітей: посібник для вчителів та тренерів / Л. В. Денисенко, О. А. Дзюбій. – К.: Час Друку, 2011. – 260 с.
13. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 15-16 квітня 2021 року). – Тернопіль : Тайп, 2021. – 487 с.
14. Річ у тім. Виставка, яка присвячена проблемі домашнього насильства у будь-якому його прояві. URL: <https://richutim.rozirvykolo.org/>
15. Сучасний стан і перспективи розвитку українського шоу-бізнесу. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11233/> (дата звернення: 02.07.2022)
16. Формування навичок безпечної поведінки дітей. Частина 2. Я вмію себе захистити: метод. посібник / автори-упоряд.: Цюман Т. П., Нагула О. Л.; за заг. ред. Цюман Т. П. – К.: Видавництво: ФОП Савісько І. С., 2022. – 44 с.
17. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/council-of-europe-charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education> (дата звернення: 03.07.2022)
18. Шкільний календар прав людини: посібник для педагогічних працівників навчальних закладів. – К.: ВАТТЕ, 2016. – 80 с.
19. Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження, третя хвиля (2016–2018–2020): скорочена версія / [А. Сухарина, В. Яворський, С. Колишко, Т. Печончик, І. Гуцуляк, К. Семьоркіна]; під заг. ред. Т. Печончик. – Київ, 2021. – 84 с.

Проектна технологія як ефективний засіб формування соціальної компетентності вихованців закладу позашкільної освіти

*Олена Чекамова, культорганізатор,
керівник гуртка-методист
Красноградського центру дитячої та
юнацької творчості Красноградської
міської ради*

У статті висвітлено результати застосування проектної технології в роботі гуртка, зокрема значення участі вихованців у регіональному проєкті «Молодіжні лідери в Україні», акцентовано увагу на тісній співпраці з волонтерами Красноградської організації Товариства Червоного Хреста, що демонструє високий рівень соціальної компетентності, громадянської активності вихованців.

***Ключові слова:** проектна технологія, учнівське самоврядування, соціальна згуртованість, громадянська відповідальність, волонтерство, соціальне партнерство.*

В умовах сучасного українського суспільства все більшої актуальності набуває проблема соціального розвитку учнівської молоді, зокрема формування необхідних компетентностей для ефективного функціонування та взаємодії з іншими членами соціуму. Останні події в нашій країні показали надважливість значення спроможності учнівської молоді до ефективної комунікації та життя в суспільстві. Успішна соціалізація та адаптація до умов функціонування соціальних груп, здатність до спілкування та вирішення конфліктних ситуацій, орієнтованість на надання допомоги іншим – усе це важливі соціальні компетентності молодої людини – члена суспільства [10, с. 91]. Визначальна роль у формуванні соціальної компетентності, на нашу думку, належить саме позашкільній освіті.

Важливе значення в підготовці людини, яка відповідає вимогам XXI століття, здатна здійснювати зміни, вирішувати як щоденні, так і масштабні завдання, що повинні забезпечити не лише виживання, але й прогрес нації, має критичне мислення, медіаграмотність, гнучкість розуму та безперервна освіта, міждисциплінарність, емоційна стійкість і соціальний інтелект. Виховання таких якостей, як ініціативність, самостійність, уміння вести за собою, сміливість, доброзичливість, креативність, цілеспрямованість, стає не менш цінним, ніж оволодіння конкретною предметною діяльністю. Мається на увазі, що в сучасних умовах затребуваною є людина, здатна брати активну участь у перетворенні навколишньої дійсності, людина, яка не боїться брати на себе відповідальність і здатна ефективно співпрацювати та взаємодіяти в соціумі, тобто мати позицію лідера. Саме ці завдання успішно реалізуються під час занять гуртка «Школа успіху» Красноградського центру дитячої та юнацької творчості Красноградської міської ради Харківської області. Вихованці гуртка «Школа успіху» є членами Красноградської міської асоціації старшокласників «Сузір'я», яка об'єднує лідерів учнівського самоврядування закладів загальної середньої освіти Красноградської об'єднаної територіальної громади. Виконавчим органом асоціації є міська рада старшокласників.

Заняття гуртка забезпечують багатофакторний вплив на особистість, а застосування проектної технології навчання сприяє не лише національно-патріотичному вихованню молоді, а й фізичному, інтелектуальному, культурному, профорієнтаційному та особистісному розвитку здобувачів освіти. І як результат – найкраще формується соціальна компетентність вихованців, одна з ключових компетентностей позашкільної освіти.

А щоб проєкт був результативним, треба навчити його учасників самостійно мислити, знаходити рішення для проблем, уміти аналізувати і прогнозувати результати, а також знаходити декілька варіантів рішення поставленої проблеми. Отже, перевага проєктної технології в тому, що вона є засобом досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка має оформлений результат.

Пріоритетним вектором своєї освітньої діяльності вважаємо розвиток у вихованців навичок соціального співробітництва із застосуванням педагогіки партнерства.

Гарним прикладом такої роботи стала тісна співпраця з Красноградською районною організацією Товариства Червоного Хреста України, що дало змогу втілити в життя багато цікавих соціальних ініціатив і стати учасниками регіонального проєкту «Молодіжні лідери України». Робота над проєктом не лише показала вміння вихованців застосовувати здобуті раніше знання та навички для вирішення проблем у реальному житті, а й сприяла підвищенню рівня відповідальності за виконаний обсяг роботи. Роль керівника гуртка, як фасилітатора, сприяла оволодінню вихованцями технологією проєктної діяльності, формуванню вміння чітко спланувати свою роботу, бажанню вихованців досягти успіху в реалізації поставлених цілей, удосконаленню вміння презентувати отриманий результат.

Реалізуючи метод проєктів у гуртковій роботі, використано метод, розроблений американськими психологами «П'ять П»: проблема, проєктування, пошук інформації, продукт, презентація. Окремим, шостим «П», є портфоліо проєкту, де зібрано й оформлено належним чином усі робочі матеріали [9].

Проєкт «Молодіжні лідери України» довгостроковий, реалізація його відбувалася з вересня 2020 року до січня 2022 року.

Робота над проєктом включала кілька напрямів. Зокрема, напрям «Діємо разом» спрямований на соціальну згуртованість серед шкільної спільноти й залучення вихованців до суспільно корисних ініціатив, на добрі справи та популяризацію активної свідомої громадянської позиції, навчання молоді бути агентами поведінкових змін. У рамках цього напрямку проведено заходи щодо адаптації до змін клімату та формування екологічної свідомості шляхом залучення до озеленення території міста біля меморіального комплексу «Танк» Красноградським дивізієм. Спільно з членами Красноградської районної ради організації Ветеранів України було висаджено 80 лип. Також долучилися до прибирання та озеленення території міста на місці колишнього сміттєзвалища, узяли участь в акції «Еко-торба» до Міжнародного дня без поліетилену, провели просвітницькі заходи серед школярів щодо важливості економічного використання наявних ресурсів, сортування сміття.

Соціальна згуртованість серед молоді, активна участь у громадському житті є основою для зміни світогляду, мислення та поведінки людини в сім'ї, суспільстві, у світі! Наступним напрямом проєкту стали заходи, спрямовані на допомогу вразливим категоріям населення, залучення до акції «Творимо добро разом», до Дня людей з обмеженими фізичними можливостями. Учні закладів загальної середньої освіти зібрали необхідні продукти харчування та разом із волонтерами Червоного Хреста сформували продуктові набори, які включали зібрані та спонсорські продукти, і здійснили адресну допомогу інвалідам нашої громади.

Заходи, спрямовані на підтримку фізичного та ментального здоров'я, – це громадянський обов'язок кожного вихованця, адже здорова молодь – здорова нація! У рамках ініціативи УАВС (від Данського Товариства Червоного Хреста) – молодь, як агенти поведінкових змін, було проведено тренінги та воркшопи, де члени ради старшокласників «Сузір'я» вчилися реалізовувати власні здібності, протистояти звичайним життєвим стресам, продуктивно працювати й робити внесок у суспільне життя, розвиваючи в себе такі навички, як активне слухання, емпатію, психологічну

стійкість, емоційний інтелект. Заходи з популяризації серед молоді здорового способу життя та обізнаності про небезпечні хвороби СНІД і туберкульоз через проведення воркшопів, зустрічей із профільними фахівцями, виготовлення постерів, анкетування серед учнів закладів загальної середньої освіти дають можливість сформувати громадянську відповідальність у підростаючого покоління.

Результат роботи над реалізацією проєкту «Молодіжні лідери України» був презентований під час участі в обласному фестивалі «Лідер року 2021», у якому Вадим Гарбузов здобув почесне звання «Лідер року».

Отже, реалізація проєкту та тісна співпраця з волонтерами Красноградської організації Товариства Червоного Хреста показали високий рівень соціальної активності та громадянської компетентності вихованців, а також важливість впливу соціального партнерства на розвиток лідерських якостей вихованців.

Основні складові діяльності органу учнівського самоврядування «Сузір'я»: творчість, лідерство, успіх, соціальна згуртованість і активна громадянська позиція. Красноградська міська дитяча асоціація старшокласників «Сузір'я» – це справжня школа життя, а рада старшокласників – найоптимальніша платформа для реалізації нових технологій, проєктів, програм, невичерпне джерело самовираження кожного із членів органу учнівського самоврядування.

Пресреліз соціального проєкту «Молодіжні лідери України»

Тема проєкту: Залучення молоді до соціальних ініціатив громади «Молодіжні лідери України».

Мета: розширити поняття волонтерства, відповідального громадянства, соціальної ініціативи, соціального партнерства; формувати ціннісне ставлення до держави, суспільства, самого себе; розвивати вміння працювати в команді; виховувати навички співпраці, національну свідомість, екологічну свідомість, відповідальне ставлення до власного здоров'я.

Завдання: активізувати соціальну діяльність вихованців і соціальне партнерство; сприяти розвитку здоров'язбережувального компоненту та пропаганди навичок здорового способу життя.

Проект соціальний, довготривалий, груповий.

Тематичне запитання: Як заохотити старшокласників брати активну участь у соціальному житті громади?

Ключове питання: Що ми (вихованці) можемо зробити для поширення активної життєвої позиції та популяризації здорового способу життя серед однолітків?

Змістовне запитання: Що таке соціальна ініціатива та як здійснювати соціальне партнерство?

Продукт проєкту: відеоролик про результати заходів щодо реалізації проєкту на офіційній сторінці ради старшокласників у фейсбук та під час обласного фестивалю лідерів учнівського самоврядування «Лідер року 2021».

Пректування: Проєкт груповий, довгостроковий, тому кожен напрям готувався в певний період.

Спрінт-воркшоп із визначення соціальних ініціатив: жовтень – листопад 2020 року.

YABC – гра «Недопущення дискримінації та відмова від упередженого ставлення»: грудень 2020 року.

Воркшоп «Життя без сміття»: лютий 2021 року.

Акція з висадки дерев біля меморіального комплексу «Танк» Красноградським дивізіям: квітень 2021 року.

Акція з озеленення території на місці колишнього сміттєзвалища: травень 2021 року.

Акція «Еко-торба» (до Міжнародного дня відмови від поліетилену): червень 2021 року.

Волонтерська акція «Творимо добро разом»: листопад 2021 року.
YABC – гра «Маршрут безпеки»: грудень 2021 року (до Всесвітнього Дня боротьби зі СНІДом).

Пошук інформації: З кожного напрямку роботи виготовлялися постери, лепбуки. Розроблявся план дій. Інформацію збирали з анкетувань, соціального дослідження в соціальних мережах.

Практична робота: проведення акцій, воркшопів, YABC – гри.

Презентація: Результати проєкту зібрані у відеоролик, який був презентований під час обласного фестивалю «Лідер року 2021» та розміщений на офіційній сторінці органу учнівського самоврядування «Сузір'я» у фейсбук.

Портфоліо: Результати роботи над проєктом можна переглянути, відсканувавши QR-код:

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І.Д. Бех // Виховання і культура. 2009. № 1 – 2. С. 5 – 7.
2. Биковська О.В. Реалізація компетентнісного підходу в позашкільній освіті / О.В. Биковська // Позашкільна освіта і виховання. – 2007. – № 7 – 16.
3. Жуков В. І. Соціальне партнерство в Україні: навч. посіб. / В. Жуков, В. Скуратівський. –К.: Вид-во УАДУ, 2000. 200 с.
4. Закон України від 01.12.1998 р. № 281-XIV «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/281-14_6
5. Миронович Ю. Формування ключових життєвих компетентностей в аспекті ціннісних орієнтацій студентської молоді / Ю. Миронович, Л. Пашко // Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка». 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 42 – 47.
6. Нова Концепція української школи / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін.; за заг. ред. М. Грищенко. Режим доступу: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935/>
7. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти / за ред. Е. С. Полат. М., 2000.
8. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики; за заг. ред. О. В. Овчарук. К.: К.І.С., 2004. С. 16 – 25.
9. «П'ять П методу проєкту».Режим доступу: <https://osvitaua.com/2017/05/58052/>; <https://osvitaua.com/2017/05/58113/>
10. Ташкінова О.А. Соціальна компетентність учнівської молоді в умовах сучасного суспільства: проблеми та шляхи їх вирішення / О. А. Ташкінова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія. 2018. Вип.16.
11. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць, випуск 16, книга 2. В. Л. Маринич. Компетентнісний підхід як ресурс оновлення програмного забезпечення позашкільних навчальних закладів. Київ, 2012. 269 с.
12. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей: монографія / В. В. Вербицький, Л. М. Бондар, А. Е. Бойко, А.В. Корнієнко, Т. М. Кречотіна, О. В. Литовченко, О. П. Липецький, О. І. Любич, В. Л. Маринич, В. В. Мачуський, Н. В. Перепелиця, О. В. Просіна, Г. П. Пустовіт, Н. Ю. Сидоренко, Л. В. Тихенко; за ред. В. В. Мачуського. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.

Використання показників розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах гуртка

Ірина Трезубова,

*керівник гуртка «Барвінок», керівник гуртка-методист
Комунального закладу ЦДЮТ № 1 Харківської міської ради;*

Дмитро Трезубов,

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри спеціальної хімії та хімічної технології
Національного університету цивільного захисту України*

У статті запропоновано апробовану систему врахування систематизованих показників творчих здібностей дітей. Практично доведено, що вона дає можливість ефективніше добирати індивідуальні завдання для врівноваженого розвитку здібностей вихованців в умовах гурткового навчання.

***Ключові слова:** система показників, технічні здібності, розвивальне навчання, адаптаційні механізми, інтеріоризація, загальний інтелект, креативність.*

Концепція розвитку гуманітарної сфери України визначає як найвищу цінність людину. Тому приділяється увага гармонійному розвитку особистості, вихованню освіченої людини з розвинутим мисленням, пам'яттю, уявою, здатністю до ефективних дій за складних умов сучасності. Відповідно, освітні закони України наголошують на необхідності створення оптимальних передумов для всебічного розвитку особистості, виховання та навчання громадянина на засадах загальнолюдських і національних цінностей, науковості й системності знань, їх цінності для соціального становлення людини, гуманізації та демократизації освітнього середовища. Сучасна парадигма освіти пропонує для кожної її ланки формування системи компетенцій, які передаються дитині та стануть накопичувальним результатом навчання. Тобто вибір завдань для здійснення навчального процесу визначається поставленою метою [1].

Водночас ця мета визначає вибір форм, засобів і умов реалізації освітнього процесу. Проміжною визначальною ланкою між метою та процесом добору завдань є вибір системи показників, за якими організовується навчання (шляхи, методи, прийоми, способи навчання) та відстежується його результат.

Однією з найважливіших компетентностей людини можна назвати «вміння вчитися» [2], що потребує формування певних творчих і «технічних» здібностей. Така здатність повинна бути розвинута в дитини ще до школи, щоб згладити й полегшити адаптаційні процеси в першому класі. Відповідні положення було враховано при створенні навчальної програми розвитку дитини дошкільного віку в умовах гуртка «Барвінок» [3].

«Технічні» здібності розуміємо як опанування необхідного «інструментального» набору навичок роботи, що необхідні в процесах навчання. Без опанування цього набору дитина не зможе реалізувати власні ідеї. Однак, щоб ці ідеї в дитини з'явилися, потрібний специфічний набір методик навчання та зворотного зв'язку на підставі певних показників розвитку творчих здібностей. Такий підхід повинен сформувати особистість з активним діяльним ставленням до оточуючого світу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності розвитку всіх складових інтелекту людини, пошуку шляхів такого розвитку й у висвітленні практичних аспектів відповідного педагогічного процесу.

У зоні інтересу знаходиться пошук балансу між традиційним навчанням за схемою навчального плану та формами розвивального навчання. З цього приводу можна згадати думку В. Сухомлинського про те, що дитина є активною і самодіяльною особистістю, яка не «вчиться на дорослого» (на що схожа традиційна освіта), а живе повноцінним життям (що намагаються врахувати розвивальні методики). При цьому потрібно не забувати про фізичні та психологічні особливості кожної особистості та необхідність наступності різних вікових ланок освіти [4, с. 5].

Ще на початку XXI ст. було відмічено, що альтернативні тенденції навчання стануть провідними та замінять традиційне навчання або інтегруються з ним [6]. Багато з видів альтернативних методик навчання можна трактувати як розвивальні. Під *розвивальним*, у широкому сенсі, можна розуміти низку педагогічних технологій: проблемне навчання, вальдорфське [7], за Монтессорі [8], за принципами конфліктології [9], метод проєктів [10], STEM-освіта та її варіанти [11]. За таких методик змінюється мета навчання та порядок засвоєння навчального матеріалу. Схема навчання наближується до механізмів *інтеріоризації* практичного досвіду: не від теорії до практики та навичок, а від практичних аспектів особистісного досвіду до розуміння теорії та набуття навичок. Педагог при цьому виконує роль зв'язкового механізму й каталізатора процесів інтеріоризації. Досягається повніше усвідомлення навчального матеріалу та здатність до творчого застосування набутих знань і навичок до нових умов, які виходять за межі вивченого матеріалу.

Але розвивальне навчання частіше використовують не як загальну систему розвитку людини, а задля вузько спеціалізованого формування музичних, мовленнєвих, природознавчих та інших здібностей [9, с. 12]. Крім того, цю систему можна розглядати і як таку, що може надати людині загальну соціалізацію та адаптаційні здібності для пристосування до умов, що змінюються, та для діяльності в нестандартних ситуаціях. Адаптаційна спрямованість педагогічного процесу завдяки розвивальній схемі навчання дозволяє поєднати різні напрями розвитку особистості: загальноосвітній, інтелектуальний, творчий.

Можна виділити здібності людини, шляхи та результат їх формування в умовах інтеграції певних освітніх напрямів:

- 1) гуманістичне виховання – цілеспрямованість, толерантність, адекватність дій, духовне здоров'я;
- 2) знання соціальних інститутів – уміння захищати власні інтереси, соціальна грамотність;
- 3) розслаблення, концентрування, споглядання – здатність при необхідності відокремлювати волю, думки, емоції, дії одне від одного, емоційна та психічна врівноваженість;
- 4) розвиток творчих здібностей;
- 5) виховання відкритості пізнанню – обізнаність у сферах поточної та найближчої майбутньої діяльності;
- 6) розвиток складових загального інтелекту;
- 7) комп'ютерна грамотність;

8) виховання координації, міцності – основи самозахисту, здорового харчування, фізичне здоров'я;

9) комунікативні здібності – здатність до продуктивного спілкування з повагою до співрозмовника;

10) технічна грамотність;

11) сенсорна чутливість, увага до дрібного.

Головним аспектом розвивального навчання є розвиток здібностей людини з інтенсивним зворотним зв'язком, як за допомогою самоконтролю учня, так і за участю педагога. Його роль при цьому полягає в допомозі опанувати знання та вміння, що лежать у зоні найближчого розвитку учня, у якій і відбувається *інтеріоризація* – перехід зовнішнього знання в якість внутрішнього. При цьому сумісна робота педагога та учня починається, коли учень опиняється перед конкретною проблемою і сам визначає завдання пошуку, після чого пошук невідомого рішення відбувається сумісно. Знання, що базується на традиційній системі освіти, власними засобами не може бачити себе ззовні, а розвивальне постійно перевіряє само себе й може швидше звільнитися від помилок. Таким чином, розвивальне навчання може сформувати в людини здатність постійного перегляду відповідності власного рівня знань, навичок, здібностей зовнішнім умовам і задачам. А відповідно до цього виникає можливість швидшого реагування на їх зміну та продуктивної адаптації людини до них.

Адаптаційні механізми частіше реалізуються шляхом інтеріоризації, лише іноді через раціональне усвідомлення, тобто саме розвивальне навчання є природним шляхом пристосування до нових умов, а відповідно й навчання. З цього випливає, що лише за розвивального навчання учень оволодіває узагальнюючою стратегією, готовністю до сприйняття досвіду інших людей, нового та незвичного. Таке навчання формує врівноважену здатність людини до адаптації, високий рівень її розумових, творчих, професійних здібностей, надає інтелектуальний і психологічний ресурс, який дозволяє знаходити рішення в ситуаціях невизначеності.

Конструктивна активність людини у ставленні до оточуючого світу та здатність адаптуватися формуються в дитини з розвитком творчих здібностей. Контроль стану розвинутих здібностей педагог проводить за показниками творчих і «технічних» здібностей: гнучкість, швидкість, оригінальність, сміливість, точність мислення, допитливість, моторика руки, сенсорна чутливість, окомір, точність орієнтації в просторі, пам'ять. У процесі аналізу розвитку здібностей дитини контролюється врівноваженість рівня за кожним з означених показників і добираються завдання для відповідної корекції. Показником успішності виховання та навчання дитини є не рівень показника, а позитивна зміна рівня показника, тобто навчання кожної дитини здійснюється на доступному для неї рівні. Основним результатом навчання для дітей дошкільного віку є не набуття певних знань, а оволодіння компетенцією «вміння вчитися», здатністю конструювати, творчо мислити, швидко приймати рішення, а також набуття стану адаптованості в освітньому процесі.

Для характеристики розумових здібностей людини використовують термін «загальний інтелект», який можна розуміти як сукупність креативності та саме інтелекту. Зазначають, що для вільного володіння якоюсь інформацією нам потрібен когнітивний ресурс інтелекту та, як його частина, вільний функціональний надлишок, що формується відповідним тренуванням. Розмір цього надлишку визначає також і можливість виконувати водночас декілька робіт. Для вільної

адаптації в суспільстві нам необхідний функціональний надлишок як інтелекту, так і креативності. Тому розвиток людини повинен будуватися за показниками, які охоплюють обидві сторони загального інтелекту. Необхідність розвитку як звичайного інтелекту, так і творчих здібностей пояснюється ще й тим, що діти з високими показниками саме інтелекту часто не демонструють творчих здібностей, оскільки відчувають страх перед кроком у невідоме. Однак креативність є ненадійним показником, оскільки майже всі діти мають «наївний» рівень її розвитку, коли вони ще не засвоїли соціальні межі. Надалі ця креативність втрачається. Спроби в цьому віці розвинути її, як правило, не дають позитивних результатів. Крім того, розвинута креативність не завжди пов'язана з продуктивним процесом. Водночас інтелектуально розвинуті діти з низькими показниками креативності виявляють успіхи у її розвитку та досягають рівня «культурної» креативності.

Відомо багато систем оцінювання рівня розвитку загального інтелекту, які містять до 30 параметрів [13]. Але достатньою виявляється система з шести показників (табл.1), що використана в навчальній програмі «ОПАЛ» [3]. Їх, у свою чергу, можна систематизувати у три групи по дві пари. У кожену пару потрапляє інтро- та екстравертно направлений показник (характеризують здатність оперувати як наявним знанням, так і невідомим). Така система дозволяє проводити врівноважений добір завдань для процесу навчання та встановити, за яким напрямом конкретному учню потрібно докладати додаткових зусиль.

Таблиця 1

Показники розвитку загального інтелекту

Згрупований показник	Інтровертний показник		Екстравертний показник	
	показник	характеристика	показник	характеристика
<i>Динамічність мислення</i>	Швидкість	Продуктивність інтелекту	Гнучкість	Не заикленість інтелекту
<i>Творче мислення</i>	Оригінальність	Бачення прихованих зв'язків	Сміливість	Створення нових зв'язків
<i>Обґрунтованість мислення</i>	Точність	Відображальна адекватність світосприйняття	Допитливість	Відкритість до сприйняття нового
Загальний інтелект	<i>Звичайний інтелект</i>		Креативність	

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок, що є здібності, які базуються на здатності оперувати відомим (точність, оригінальність, швидкість мислення), а є такі, що засновані на відкритості до сприйняття нового (допитливість, сміливість, гнучкість мислення). Першу групу показників можна співвіднести зі звичайним інтелектом, другу – саме з творчими здібностями людини, які разом і складають загальний інтелект. Пари показників «точність-допитливість», «оригінальність-сміливість», «швидкість-гнучкість» дозволяють характеризувати врівноваженість розвитку здібностей людини. Відповідно до цього визначені згруповані показники «обґрунтованість мислення», «творче мислення», «динамічність мислення». Цікавим результатом аналізу даних таблиці є те, що творчий елемент міститься й у роботі звичайного інтелекту. І навпаки, можна сказати, що як інтелект, так і креативність реалізуються через творчість. Наведені послідовності: точність-оригінальність-швидкість і допитливість-сміливість-гнучкість показують генетичний зв'язок показників у кожній групі. Таким чином, обрана група показників відповідає всім вимогам для різнобічного тестування людини й

дозволяє обирати індивідуальні напрями для врівноваженого розвитку загального інтелекту та для добору відповідних завдань.

Під час роботи розвивального дошкільного гуртка за навчальною програмою «ОПАЛ» спочатку було проведено 4 тестуючо-розвивальних заняття, які містили по чотири вправи й охопили всі шість показників розвитку загального інтелекту. Оцінювання виконаних тестів проводилося за трибальною системою: завдання не виконано – «0», виконано частково – «1», виконано повністю – «2». Результати тесту дозволяють поділити учнів на групи з відповідним рівнем необхідності надання додаткового розвивального матеріалу.

У таблиці 2 наведено результати тесту як середній бал за кожним із шести обраних показників і як середній бал за згрупованими показниками та для загального інтелекту. За показниками врівноваженості розвитку визначали також співвідношення балів менш розвинутого згрупованого показника до балів більш розвинутого.

Таблиця 2

Результати тестування врівноваженості розвитку творчих здібностей дітей*

Учні	Звичайний інтелект		Творчі здібності		Загальний інтелект, бали	Урівноваженість розвитку		
						**	бали	згрупований показник
1.	Ш	0,75	Г	0	0,7	0	0,38	Динамічність мислення
	О	1	С	1		1,0	1,0	Творче мислення
	Т	0,67	Д	0,75		0,89	0,71	Обґрунтованість мислення
	0,81		0,58					
2.	Ш	1,0	Г	0	0,5	0	0,5	Динамічність мислення
	О	0	С	0		0	0	Творче мислення
	Т	1,0	Д	1,0		1,0	1,0	Обґрунтованість мислення
	0,67		0,33					
3.	Ш	0,5	Г	1,5	1,1	0,33	1,0	Динамічність мислення
	О	1,0	С	1,0		1,0	1,0	Творче мислення
	Т	1,33	Д	1,25		0,94	1,29	Обґрунтованість мислення
	0,94		1,25					
4.	Ш	1,5	Г	1,0	1,21	0,67	1,25	Динамічність мислення
	О	1,0	С	1,0		1,0	1,0	Творче мислення
	Т	1,0	Д	1,75		0,57	1,38	Обґрунтованість мислення
	1,17		1,25					
5.	Ш	1,67	Г	2,0	1,56	0,84	1,84	Динамічність мислення
	О	1,0	С	1,0		1,0	1,0	Творче мислення
	Т	2,0	Д	1,67		0,84	1,84	Обґрунтованість мислення
	1,56		1,56					
6.	Ш	1,5	Г	1,0	1,25	0,67	1,25	Динамічність мислення
	О	1,0	С	1,0		1,0	1,0	Творче мислення
	Т	1,5	Д	1,5		1,0	1,5	Обґрунтованість мислення
	1,33		1,17					
7.	Ш	1,25	Г	1,0	1,63	0,8	1,13	Динамічність мислення
	О	2,0	С	2,0		1,0	2,0	Творче мислення
	Т	2,0	Д	1,5		0,75	1,75	Обґрунтованість мислення
	1,75		1,5					
8.	Ш	1,67	Г	2,0	1,86	0,84	1,84	Динамічність мислення
	О	2,0	С	2,0		1,0	2,0	Творче мислення
	Т	2,0	Д	1,5		0,75	1,75	Обґрунтованість мислення
	1,89		1,83					

* - сірим кольором позначені напрями для докладання зусиль даним учнем для врівноваженого розвитку;

** - відношення менш розвинутого показника до більш розвинутого, показує розбіжність за врівноваженістю розвитку пари показників.

Відповідно до проведеного аналізу результатів тесту учням пропонуються розвивальні домашні завдання за трьома рівнями залежно від кількості балів : початковий – 0–0,5 бала; розвивальний – 0,5–1,5 бала; творчий – 1,5–2 бали. Тобто завдання обираються таким чином, щоб розвиток дитини проходив у зоні найближчого розвитку (за концепцією розвивального навчання). Можливо за результатами таких тестів змінювати склад гурткових груп і відповідно добирати завдання на заняття як групові корекційно-розвиткові або як групові загальнорозвивальні. Для забезпечення врівноваженого розвитку загального інтелекту дитини надаються інтегровані завдання, які націлені на розвиток або складової загального інтелекту (інтеграція за трьома показниками), або якогось із рівнів урівноваженості розвитку (інтеграція за двома показниками).

Наприклад: учень №1 має занижені творчі здібності та динамічність мислення. Добираємо завдання для врівноваження його розвитку.

Завдання №1 (на динамічність мислення). Спрямовано на інтегрований розвиток швидкості та гнучкості мислення. Рівень завдання – початковий, з послідовним ускладненням вправ:

А) Побудова синонімічного ряду: стежка – плай – доріжка – дорога – шлях – вулиця – проспект – магістраль – шосе – рокада; прекрасний – чудовий – гарний – красний – славний – красивий – файний; прекрасний – чудесний – чарівний – казковий – надзвичайний.

Б) Побудова синонімічного ряду з пошуком протилежностей:

прекрасний (жахливий) – прегарний (поганий) – ідеальний (хибний) – найдосконаліший (допотопний) – найкращий (найгірший);

В) Розсипані загадки: зі слів, розташованих на окремих картках, скласти загадку та розгадати її: «косою, косити, не можна, Якою?» (дівочою).

Г) Розсипані загадки + зайве слово. Серед карток зі словами, які разом складають текст загадки, знайти зайву картку. Далі як у попередньому завданні: «довгі, куций, невеликий, сам, літак, вуха, зріст, на, хвіст?» (заєць).

Завдання № 2 (на творчі здібності). Спрямовано на інтегрований розвиток допитливості, сміливості та гнучкості мислення. Рівень завдання – розвивальний, з послідовним ускладненням вправ:

А) Відгадай протилежні значення: пропонуються слова, для яких необхідно підібрати протилежні значення: війна – ...; вода – ...; холодно – ...; з'явитися – ...; вхід – ...; свіжий – ...

Б) Відгадай задумане слово: пропонуються слова, до яких необхідно підібрати протилежності та за ними спробувати відгадати задумане слово: корінь – ... (дерево), сонячно – ... (злива). Задумане слово: «фонтан».

В) Знайди слово: пропонується, враховуючи логічні зв'язки, дібрати протилежні значення та завершити таблицю:

війна ...? (мир)	солдат ...? (лікар)	зброя ...? (життя)
ворог ...? (друг)	супротивник ...? (партнер)	брат ...? (сестра)
дорослий ...? (дитина)	чоловік ...? (жінка)	хлопчик ...? (дівчинка)

За допомогою наведеного прикладу добору завдань досягається акцент на розвиток гнучкості мислення, що сама по собі в певного учня потребує початкового рівня завдань. Але за рахунок інтегрованості завдань можна підвищити їх рівень складності, спираючись (у цьому разі) на розвинуте творче мислення.

Суттєве відставання від рівня групи має й учень 2 (табл.2), але вже за показниками творчого мислення, що потребує добору відповідних індивідуальних завдань і застосування індивідуалізованого підходу під час занять, що в першу чергу проявляється у виконанні загальних завдань на доступному рівні. Робота з учнями 1 і 2 проводиться на межі з інклюдією. У багатьох випадках для більш повного їх залучення до навчального процесу була б бажаною присутність другого педагога. Це свідчить про наближення процесу навчання в групах, що характеризуються різним рівнем формування творчих і «технічних» здібностей, до інклюдивних груп. З одного боку, не можна позбавляти дітей можливості навчання в групах, що дає додатковий педагогічний ефект, а з іншого – існує максимальний діапазон розбіжності здібностей дітей, який ще дозволяє проводити ефективне навчання одним педагогом.

Таким чином, проведено систематизацію відомих показників розвитку творчих здібностей та виділено три напрями для розвитку й контролю розвитку творчих здібностей за парами інтровертно та екстравертно спрямованих показників: динамічність мислення (гнучкість і швидкість мислення), творче мислення (оригінальність і сміливість мислення), обґрунтованість мислення (точність мислення та допитливість). Інтровертні показники дозволяють слідкувати за розвитком звичайного інтелекту, а екстравертні – за розвитком креативності. Розроблена система врахування систематизованих показників творчих здібностей дозволяє ефективніше добирати індивідуальні завдання для врівноваженого розвитку здібностей дитини, що можна більш повно реалізувати в умовах гурткового навчання.

Список використаних джерел

1. Трегубова І. М. Принципи добору завдань для врівноваженого розвитку творчих здібностей. *Проблеми підготовки викладачів до здійснення завдань сучасної освіти. Збірник наукових праць*. Харків: Стиль-видав., 2006. С. 155–166.

2. Трегубова І. М., Трегубов Д. Г. Підвищення ефективності формування компетенції «вміння вчитися» у позашкільному навчальному процесі. *Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції «Пріоритети розвитку сучасної освіти: теорія, методологія, практика»*. Харків: НУА, 2014. С. 167–175.

3. Трегубова І. М. Авторська програма інтегрованого курсу розвитку здібностей дітей дошкільного віку в умовах гуртка «ОПАЛ». Харків: Оперативна поліграфія, 2011. 160 с.

4. Пантюк Т. І. Суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні: теорія і практика (1945–2017 рр.): дис. на здобуття наук. ст. д-ра пед. наук: 13.00.01. ДДПУ ім. І. Франка. Дрогобич, 2018. 504 с.

5. Трегубов Д. Г., Трегубова І. М. Наступність у викладанні природничих дисциплін на прикладі хімії на різних рівнях освіти. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: XXIV міжнародна НПК «Каришинські читання»*. Полтава: ПНПУ, 2017. С. 288–290. URL: <http://repositc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/5982>.

6. Медвідь Л. Національна освіта незалежної України: тенденції, проблеми. *Початкова школа*. 2002. № 1. С. 1–4.

7. Іонова О. М. Евритмія і малювання форм у вальдорфській школі. *Рідна школа*. 1999. № 11. С. 54.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. К.: Генеза, 1999. 368 с.
9. Старагіна І., Чеснокова О. Особливості мовленнєвого розвитку дитини в системі розвиваючого навчання. *Початкова школа*. 2002. № 3. С. 51–53.
10. Крутій К., Грицишина Т. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільнє виховання*. 2016. № 1. С. 3–7.
11. Тадеуш О.М. Метод проєктів як форма продуктивного навчання студентів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2017. № 29. С. 142–146.
12. Ілляшенко Т. Про готовність дітей до шкільного навчання. *Початкова школа*. 2002. № 3. С.69–72.
13. Волощук І. С. Методи розвитку творчих здібностей. *Початкова школа*. 1998. № 3, № 6. С.29–51.

Інноваційне заняття – завжди пошук

Алла Жога,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
керівник музичного гуртка «Consona»
Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 3
Харківської міської ради»

Автор статті акцентує увагу на інноваційних процесах у діяльності закладу позашкільної освіти, що реалізуються як цілеспрямовані зміни умов, змісту, засобів, методів і форм проведення занять гуртків, аналізує застосування найефективніших сучасних технологій.

Ключові слова: *інноваційне заняття, технологія проєктування, життєві компетентності, інтерактивні технології, розвивальне навчання, технологія формування творчої особистості.*

Педагогічні інновації зумовлені суспільною потребою створення, упровадження та поширення змін у педагогічному середовищі. У Законі України «Про інноваційну діяльність» поняття «інновація» визначається як «новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, що істотно поліпшують структуру соціальної сфери» [1].

Педагогічна інновація таке нововведення в педагогічну діяльність, зміни в змісті й технології, що має на меті підвищення ефективності процесу навчання й виховання. Інновації в освіті – процес створення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісного іншого стану [3].

У контексті світових тенденцій розвитку освітньої галузі як вагомого суспільного фактора розвитку Держави прискорюються інноваційні процеси в системі позашкільної освіти, спрямовані на оновлення змісту, організаційних форм, технологій освітньої роботи, які забезпечують гармонійний розвиток і соціалізацію дітей та учнівської молоді під час дозвілля.

Особливого значення для забезпечення ефективності інноваційних процесів набула цілеспрямована діяльність закладів позашкільної освіти з упровадження в педагогічну практику технологій організаційно-педагогічного проєктування, психологізації й гуманізації освітньої роботи, формування позашкільного освітнього простору, управління процесами розвитку позашкільної освіти.

Оновлення системи освіти України значною мірою пов'язане з розробленням та впровадженням у педагогічну практику інноваційних методик і технологій щодо формування та розвитку інтелектуальних і творчих здібностей дітей та учнівської молоді, що не лише стимулюють пізнавальну й творчу активність учнів, а й сприяють формуванню життєвих компетентностей особистості.

Останнім часом у всьому світі спостерігається загальна спрямованість на гуманізацію освіти, що знаходить своє відображення в орієнтації процесу на розвиток особистості учня.

Постіндустріальне суспільство зацікавлене в тому, щоб громадяни були здатні самостійно, активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до умов життя, що стрімко змінюються.

У цих умовах перед позашкільною освітою постають такі завдання:

1. Формування готовності вихованців до розв'язання різних проблем. Очевидно, що залежно від ситуацій, рішення конкретної проблеми буде спиратися на цілий спектр знань, навичок, умінь у різних предметних галузях. Для сформування такої якості особистості необхідно зробити викладання більш проблемно-орієнтованим; ширше використовувати рефлексивний підхід у навчанні; стимулювати в тих, хто навчається, не тільки вміння відповідати на поставлені питання, але й формулювати свої власні питання; підсилити ступінь автономії вихованців; переглянути традиційну роль педагога й вихованця на занятті.

2. Розвиток прагнення педагога все життя оновлювати отримані знання, уміння й навички, пристосовуючи їх до умов, що змінюються. Метою пошуково-дослідницької, трудової діяльності в освітньому просторі закладу позашкільної освіти в цих умовах є формування технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, умінь, навичок ведення домашнього господарства, забезпечення умов для професійного самовизначення вихованців, вироблення в них навичок творчої діяльності, виховання культури праці.

Акцент у роботі з вихованцями переноситься на розвиток творчого й креативного мислення, уміння працювати з інформаційними джерелами, різними видами проєктно-технологічної документації; формування у вихованців навичок проєктної діяльності, уміння здійснювати аналіз та оцінку об'єктів, свідомо обирати ті чи інші технологічні процеси, трудові прийоми й технічні засоби; уміння проводити аналіз і оцінку процесу та результату праці; проводити нескладні маркетингові дослідження.

Сучасна школа зацікавлена в широкому використанні учнями в позашкільний час програмних знань, умінь і навичок, оскільки саме в практичній діяльності діти переконуються в їх особистісній та соціальній значущості. Саме тому організацією різних форм навчально-творчої, дослідницької, трудової

діяльності учнів разом із закладами загальної середньої освіти займаються й позашкільні установи.

Ідея втілення інноваційних технологій в освітню діяльність передбачає досягнення мети високоякісної позашкільної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині умови для творчого розвитку, самореалізації та самоутвердження в різних соціальних сферах.

Творчі люди є рішучими, амбітними, їхнє мислення виходить за межі звичного. Розвиток в дитини позитивної навчальної мотивації, активізація її інтелектуальної та вольової сфери можливо завдяки впровадженню в освітній процес інноваційних технологій.

Основною формою роботи в закладі позашкільної освіти є гурткове заняття.

Гурток – це основна традиційна форма реалізації змісту позашкільної освіти та виховання учнів та за своєю сутністю, що уособлює специфічну єдність дітей та учнівської молоді, яка ґрунтується насамперед на добровільності, спільності інтересів, спрямованості на певний вид навчальної та практичної діяльності; визначає середовище, де забезпечуються умови інтелектуального, духовного й фізичного розвитку дітей, реалізації їх творчого потенціалу та створюється комфортна атмосфера для соціальної адаптації.

Основна мета інноваційного підходу в освітньому процесі – створити ситуацію успіху, сприятливі умови для діяльності кожної дитини. У цьому аспекті викликають інтерес інтерактивні технології, що допомагають педагогу зробити заняття цікавим, порозумітися з гуртківцями й успішно співпрацювати з ними.

Заняття в гуртку – це та навчальна ситуація, під час якої не тільки передаються знання, а й розкриваються, формуються та реалізуються особистісні особливості вихованців та педагога.

Заняття залишається основною формою організації освітньої діяльності, проте воно змінюється разом із системою освіти. Щоб успішно та ефективно проводити заняття, педагог має дотримуватися кількох рекомендацій:

- постійно розвиватися, опрацьовувати додаткову літературу;
- спонукати вихованців досліджувати питання, що зацікавили їх;
- мотивувати учнів використовувати різні джерела інформації;
- ретельно готуватися до кожного заняття, продумувати його хід, добирати різні методика та прийоми, використовувати сучасні технології, онлайн сервіси тощо;
- візуалізувати новий матеріал у вигляді блок-схем, таблиць, малюнків, пірамід, презентацій, інфографіки, відео тощо;
- починати тему аналізом навчального матеріалу індивідуально, у групах чи фронтально. Під час занять вихованець не має бути скутим. Натомість коли він почувається комфортно, то може вільно дискутувати з однолітками, висловлюватися щодо того чи іншого питання.

При підготовці до заняття керівник гуртка має:

- використовувати можливості змісту навчального матеріалу для розвитку вихованців;
- урахувати вік, рівень розвитку вихованців при виборі та розробці змісту, форм, методів та засобів навчання;
- підбирати й виготовляти розвиваючий дидактичний, роздатковий матеріал і наочні засоби;

- використовувати досягнення психолого-педагогічної науки, передового педагогічного досвіду;
- постійно шукати нові шляхи створення творчої атмосфери на занятті;
- уміти прогнозувати результати заняття;
- планувати кілька варіантів проведення занять.

Характерним для освітньої політики є пошук, обґрунтування та впровадження нових гуманістичних засад побудови освітнього процесу в Україні, де позашкільна освіта, і зокрема музична, посідає одне з провідних місць у вирішенні проблем інтелектуального, духовного й фізичного розвитку особистості, забезпеченні ефективних умов її соціалізації та підготовки до самостійного життя у вільний від навчання час.

Використання інноваційних технологій в умовах гурткового заняття є засобом створення атмосфери доброзичливості й порозуміння, зняття почуття страху, надання впевненості у своїх силах, налаштування на успіх, виявлення здібностей до творчості.

Підґрунтям освітнього процесу в музичному гуртку «Consona» є такі інноваційні технології, як інтерактивна, проектна, гуманно-особистісна, розвивального, технологія продуктивного навчання, формування творчої особистості [2].

Інтерактивні методи дають змогу створювати освітнє середовище, у якому теорія та практика засвоюються одночасно, що надає змогу вихованцям гуртка розвивати світогляд, логічне мислення, виявляти та реалізовувати індивідуальні можливості дитини.

Існує чимало прийомів інтерактивного навчання, найпоширенішими з яких є: «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Карусель», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Мозаїка», «Аналіз ситуації». Цікавими для роботи в парах є прийоми «Взаємоінтерв'ю», «Ти мені – я тобі», «Взаємоперевірка».

З метою створення атмосфери доброзичливості й взаєморозуміння на занятті в музичному гуртку «Consona» використовуються інтерактивні технології, що уможлиблюють надання дитині відчуття безпеки; налаштування гуртківців на успіх.

Так, певних зусиль керівник гуртка має докласти до організаційного етапу, мета якого полягає в позитивному налаштуванні вихованців, створенні комфортного психологічного настрою. Влучний початок заняття в гуртку дорівнює прислів'ю: «Як назвеш корабель, так він і попливе». Для підвищення мотивації для формулювання мети й завдань заняття гуртківцям варто запропонувати розминку, мінітренінги, вправи «Психоформула», «Спіймай мій настрій» тощо.

На етапі актуалізації знань важливим завданням керівника гуртка є заохочення вихованців до висловлювання думок. Для того, щоб гуртківці не сприймали знання, як щось непорушне, що вкладають у їхню голову, а набували навичок критичного мислення, педагог має створити творчу атмосферу, і тоді в нагоді стають такі прийоми роботи, як кросворди, ребуси, загадки. Інтерес до процесу пізнання викликають твори-мініатюри, твори-перевтілення: «Я – педагог», «Я – музичний інструмент», «Я – композитор», «Я – виконавець», «Я – диригент» тощо.

Такі підходи стимулюють креативний розвиток вихованця: фантазію, натхнення, ініціативу, нестандартний підхід до розв'язання проблеми, формують

у дитини власну точку зору. Розвинути у вихованців здатність самостійно осмислювати нове, виділяти головне та застосовувати знання на практиці допомагають прийоми «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Метод ПРЕС», «Дерево рішень» тощо.

Для організації ефективного діалогу під час заняття використовується метод дискусії, який дозволяє дітям продукувати та обговорити ідеї, згадати власні життєві ситуації, обміркувати та проаналізувати думки одне одного. Діти звикають до того, що не існує правильних або неправильних відповідей, є лише різні погляди на ситуацію.

Способом мотиваційного розвитку особистості є проектна технологія. Оскільки в основу проекту покладено дослідження значущої для особистості дитини проблеми, проектна діяльність орієнтована на самостійну діяльність гуртківців, сприяє розвитку дитини, умінь самостійно здобувати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, формуванню активної життєвої позиції.

Вихованці музичного гуртка створили та презентували проекти «Цікаві інструменти»; «Будова інструментів», «Відомі композитори», «Що є для мене музика?», «Музика в моєму житті», «Опера, балет, оперета», «Протипожежна безпека», «Здоровий спосіб життя» тощо у вигляді доповідей, рефератів, мультимедійних презентацій, віршів тощо.

У музичному гуртку «Consona» вихованці працюють як над короткочасними, так і над довготривалими проектами. Одним із таких є проект «Вчимося всіма відчуттями».

Одним з інноваційних прийомів підбиття підсумків гурткового заняття є синквейн, що з французької означає «п'ять». Синквейн – це специфічний вірш без рими, що складається з п'яти рядків, у яких узагальнена, згорнута інформація про поняття (явища, події), що вивчається та охарактеризована своїми словами, варіативно, з різних позицій, поглядів, думок. Процес складання синквейна сприяє кращому осмисленню теми.

Правила складання синквейна:

- У першому рядку тема називається одним словом (зазвичай іменником).
- Другий рядок – опис теми двома прикметниками.
- Третій рядок – опис дії в межах цієї теми трьома словами (зазвичай дієсловами).
- Четвертий рядок – фраза з чотирьох слів, що є своєрідним висновком.
- Останній рядок – синонім, одне слово, що характеризує ставлення до теми.

Приклад синквейна

Музика

Весела, сумна

Кружляє, танцює, співає

Викликає почуття, думки, емоції

Гра

Метод «Синквейн» є універсальним, що дозволяє застосовувати його у роботі будь-якого гуртка. Застосування методу в роботі музичного гуртка «Consona» дозволяє зацікавити вихованців, допомогти їм краще зрозуміти й творчо осмислити програмний матеріал. Спільне складання синквейнів може бути

своєрідним інструментом для синтезу навчальної інформації; методом надання емоційної привабливості гурткового заняття; засобом мовленнєвого розвитку вихованців, методом розширення їхнього словникового запасу; інструментом для багатогранної рефлексії.

Перетворення, що відбуваються у суспільстві та у сфері освіти зокрема зосереджуються на особистості – головній дійовій особі та суб'єктові суспільно-історичного процесу.

Нові часи вимагають нових ідей, нових практичних рішень, оновлення методологічного арсеналу педагогічної науки і практики, інновації управлінської діяльності – що є джерелом мотиваційного розвитку, самореалізації, професійного самовизначення життєвого успіху дитини.

Таким чином, можна зробити висновок, що формувати творчу особистість гуртківця можна за умови вдалої інтеграції сучасних педагогічних технологій – інтерактивного, особистісно-орієнтованого та проєктного навчання.

Тож, слід зазначити, що педагог-позашкільник має володіти інноваційними освітніми методами, бути готовим навчатись протягом життя, реалізувати творчі амбіції; підвищувати рівень якості освіти через впровадження інтерактивних технологій, ІКТ, STEM-навчання та дистанційної освіти з урахуванням компетентнісного підходу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 26.06.2022).
2. Музичний гурток «Consona» : сайт. URL: <https://allamuz.jimdofree.com/> (дата звернення 26.06.2022).
3. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Курлянд З.Н., Хмелюк Р.І, Семенова А.В. та ін.. За ред. З.Н.Курлянд. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2005. 399 с.

Осучаснення освітнього процесу еколого-натуралістичного напрямку закладу позашкільної освіти в умовах децентралізації

Глуховецька Вікторія,

*заступник директора з навчально- методичної роботи, керівник гуртків
Комунального закладу Центр позашкільної освіти «Джерело»*

*Височанської селищної ради
Харківського району Харківської області*

Автор статті висвітлює інноваційні зміни в освітньому процесі закладу з метою забезпечення прав кожного юного мешканця громади на здобуття позашкільної освіти незалежно від місця проживання. Описано сучасні раціональні й ефективні технології, форми та методи в роботі мережі гуртків, що сприяють вихованню комплексу громадянських якостей, зокрема патріотичних почуттів.

Ключові слова: ціннісні орієнтири, мережа гуртків, медіатехнології, мобільні платформи, кейси діяльності еколого-натуралістичної роботи, інформаційна компетентність.

Початок пандемії COVID-19 здався найстрашнішим лихом у світі, але війна для України й усього демократичного світу – це жахіття XXI століття, яке ми не могли собі й уявити. Для всіх змінився світ. Ми тепер живемо в новій реальності. І для цього нам потрібно докласти багато зусиль, але ми зможемо здолати все разом, тому що ми українці, ми з України! Доктор педагогічних наук І. Ф. Прокопенко говорив: «Освіта збереже Україну!».

У січні 2021 року в нашому закладі відбулися зміни, пов'язані з децентралізацією в Україні. У Харківському районі було створено Височанську об'єднану територіальну громаду, до якої увійшли три селища: Бабаї, Покотилівка, Високий. Для організації та осучаснення освітньої діяльності було утворено Відділ освіти Височанської селищної ради й Комунальний заклад «Центр професійного розвитку педагогічних працівників Височанської селищної ради». Забезпечення всіх послуг позашкільної освіти в утвореній громаді здійснював лише один профільний заклад позашкільної освіти, а саме Покотилівська станція юних натуралістів Височанської селищної ради Харківського району Харківської області. Тому Височанська селищна рада прийняла рішення створити Центр позашкільної освіти на базі нашої станції юннатів.

З 1 жовтня 2021 року Покотилівську станцію юних натуралістів Височанської селищної ради Харківського району Харківської області, відповідно до рішення сесії Височанської селищної ради, було перейменовано на Центр позашкільної освіти «Джерело» Височанської селищної ради Харківського району Харківської області (далі - КЗ ЦПО «ДЖЕРЕЛО»). Так виник комплексний заклад позашкільної освіти, який може надавати послуги вихованцям за такими напрямками позашкільної освіти: еколого-натуралістичним, художньо-естетичним, науково-технічним, туристсько-краєзнавчим (рис. 1.). Заклад почав працювати в новому для нас форматі.

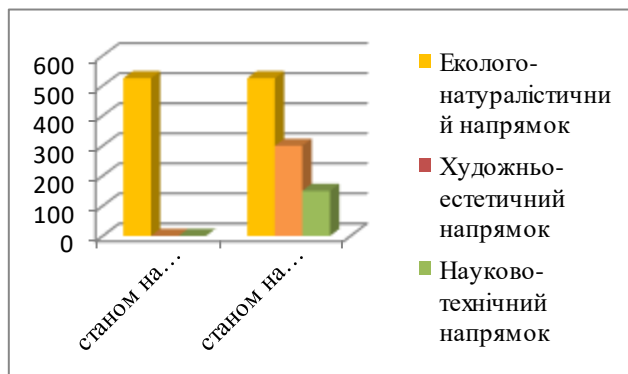

Рис. 1. Динаміка розвитку напрямів КЗ «ЦПО «ДЖЕРЕЛО»

Мережа гуртків включає 51 групу з охопленням 975 дітей та підлітків громади. Вихованці займаються в різних гуртках за новоствореними напрямками: «Юні акваріумісти», «Юні квітникарі», «Юні овочівники», «Юні ботаніки», «Юні екологи», «Юні рослинники», «Екологічне краєзнавство», «Юні садівники», «Природа рідного краю», «Юннат», «Еко-стиль: поводження з відходами», «Основи натуралістичної відеозйомки», «Бісероплетіння», «Технічний дизайн», «Виготовлення сувенірів», «Розвиток математичних здібностей», «Образотворче

мистецтво», «Хореографічний», «Декоративно-ужиткове мистецтво» тощо (рис. 2.).

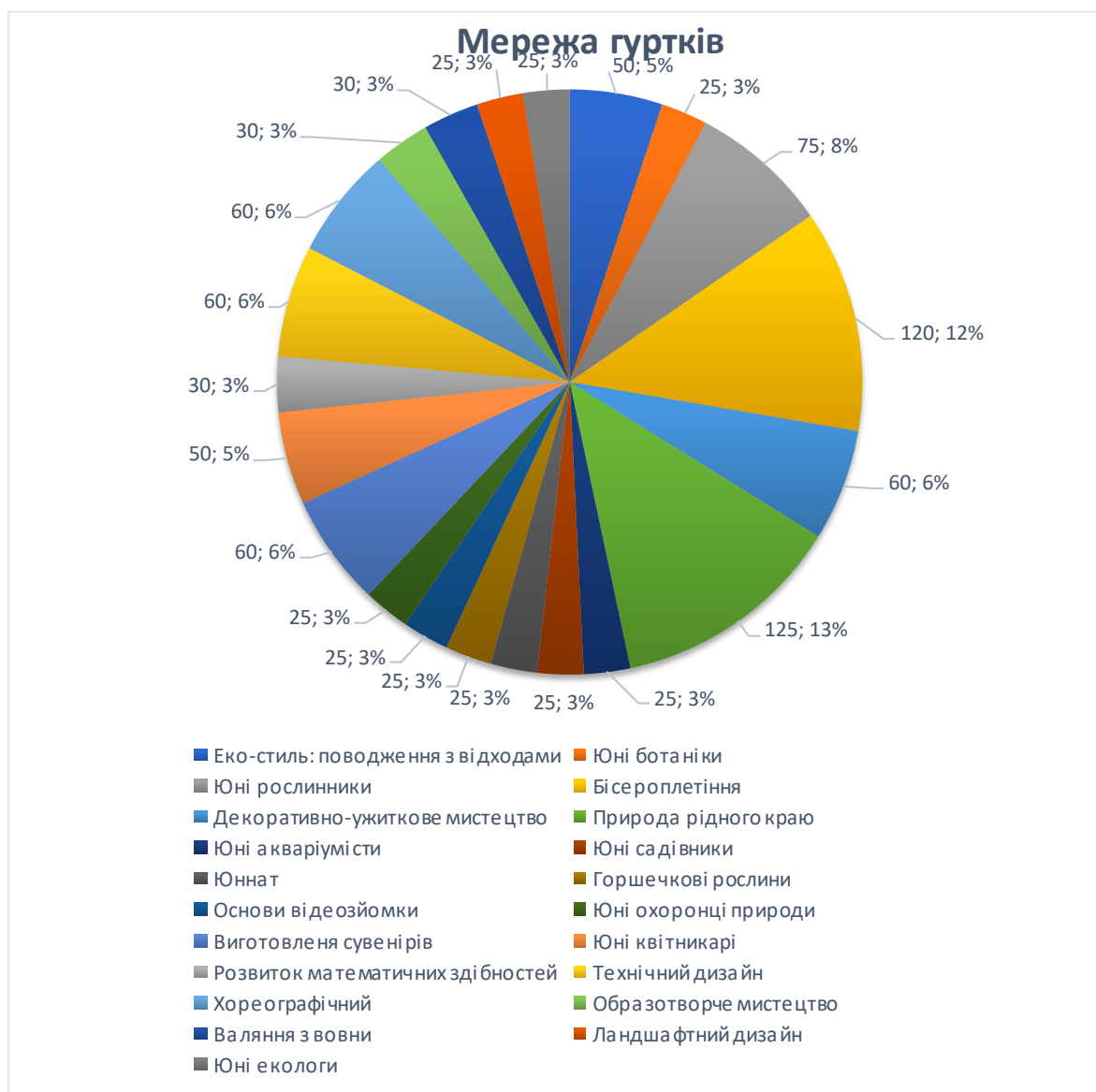

Рис. 2. Мережа гуртків ЦПО «ДЖЕРЕЛО» станом на 01.10.2021 р.

Заняття гуртків проводяться в навчальних кабінетах «Юні друзі природи» та «Квітникарство», у зоокуточку, в акваріумній навчального приміщення закладу, у навчальному класі при оранжереї, на навчально-дослідній земельній ділянці, на базі п'яти закладів загальної середньої освіти та в закладі дошкільної освіти нашої громади.

Освітня діяльність у КЗ ЦПО «ДЖЕРЕЛО» відбувається відповідно до чинних навчальних програм МОН України. Проте програма не обмежує творчу ініціативу: педагог застосовує гнучкість у відборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб вихованців, вибирає доцільні методи й засоби

навчання (навчально-методичні комплекти, посібники, аудіо, відеоматеріали тощо).

Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці [2, с.10].

Педагогічний колектив спирається на дослідження розвитку особистості учня засобами позашкільної освіти, що представлені у наукових працях українських вчених І. Бега, О. Биковської, Г. Пустовіта, В. Вербицького.

Важливе значення у вирішенні поставлених завдань у закладі позашкільної освіти має еколого-натуралістична робота. Педагоги КЗ ЦПО «ДЖЕРЕЛО» приділяють велику увагу розвитку еколого-натуралістичної діяльності, вихованню в молодого покоління любові до природи рідного краю, формуванню патріотичних почуттів та національної ідентичності.

Сьогодні перед працівниками позашкільної освіти поставлено складне й водночас відповідальне завдання: сформувати в дітей екологічну поведінку та комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини. Ці якості потрібно виховувати конкретними засобами, методами та способами, які поступово приведуть до досягнення поставленої мети.

Згідно із концепцією Нової української школи однією з ключових освітніх компетентностей є екологічна грамотність і здорове життя: уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя [2, с.12].

Педагоги закладу прагнуть не тільки добре навчати вихованців і давати їм якісні знання, але й намагаються знайти нові шляхи й підходи в організації та проведенні занять, які допоможуть сформувати в дітей гуманний природоохоронний світогляд і спрямувати їх нахили, здібності й уподобання на практичну еколого-натуралістичну творчість, еколого-краєзнавчу, дослідницьку та природоохоронну діяльність під керівництвом науковців, провідних екологів області, місцевих фахівців сільського й лісового господарства.

Для забезпечення результативності освітнього процесу педагоги КЗ ЦПО «ДЖЕРЕЛО» глибоко й детально вивчають і максимально використовують місцевий природничо-краєзнавчий матеріал, ураховують характерні особливості свого району, застосовують найбільш раціональні й ефективні форми та методи вивчення гуртківцями охорони довкілля рідного краю, через упровадження медіа- та інформаційно-цифрових технологій з використанням мобільних платформ (PlantNet, LearningApps тощо), STEM-навчання, через компетентісно орієнтовані форми та методи, системно-діяльнісний підхід, інноваційні, ігрові технології навчання (тімбилдінг, різноманітні квести: селфі-квест, вебквест, QR-квест, геокешинг), технології case-study, інтерактивні методи групового навчання, проблемні методика з розвитку критичного й системного мислення. А також творчо використовують ефективний педагогічний досвід і здобутки сучасної природничої науки й практики. Еколого-натуралістична робота здійснюється в закладі за визначеною структурою (рис. 3).

Рис. 3. Структура еколого-натуралістичної діяльності КЗ ЦПО «ДЖЕРЕЛО»

Серед особливостей навчання в закладі варто виокремити такі:

Для вихованців віком 9-11 років	<ul style="list-style-type: none"> • формування навичок дослідницької діяльності під час навчання в гуртках; • активне використання в освітньому процесі розвивальних ігор.
Для вихованців віком 12-14 років	<ul style="list-style-type: none"> • формування критичного мислення; • активне використання мультимедійного обладнання, мобільних телефонів, інтерактивних ігор.
Для вихованців віком 15-17 років	<ul style="list-style-type: none"> • підготовка учнівської молоді до професійного самовизначення й подальшого успішного кар'єрного розвитку; • активне залучення до розроблення й реалізації практико-орієнтованих дослідницьких проєктів із презентацією їх результатів на платформах.

Педагог в умовах відкритого доступу до мережі Інтернет має можливість знайти багато цікавих технологій, які допоможуть провести заняття цікаво та

креативно. Зараз, у час інформаційних технологій, важливо бути педагогом, який уміє поєднувати ІКТ, можливості смартфонів із найголовнішим – природою. Саме тому керівники гуртків активно впроваджують різноманітні мобільні додатки в освітній процес.

На наш погляд, любов до природи починається з вивчення ботаніки. Використання мобільного додатка Plant Net допомагає на заняттях гуртка розкрити всі таємниці рослинного світу. Ця програма завантажується безкоштовно на смартфон із PlayMarket/AppStore та використовує розумні навчальні алгоритми для розпізнавання рослин за фото, як завантаженими на смартфон, так і зробленими безпосередньо в полі чи в лісі.

Наприклад, за допомогою камери смартфона фотографуємо рослину (квіти, листки) і вже через деякий час отримуємо пропозиції щодо її назви. Цей додаток ефективно використовують діти під час екскурсій на природі, індивідуальних дослідницьких завдань.

Мобільний додаток має як значні переваги, так і недоліки. Недоліки полягають у невідповідності та помилках у визначенні рослин. Хоча слід зауважити, що точність визначення належності до таксонів надвидового рангу (родини, роду) близько 90%. Та ще однією з умов є наявність мобільного інтернету.

На занятті гуртка «Юні квітникарі» під час екскурсії з теми «Первоцвіти» юннати отримали одне із завдань.

Завдання. Протягом 15-20 хвилин визначити, які рослини ростуть на вказаній території. Якщо рослина невідома вам, скористайтеся мобільним додатком Plant Net. Зробіть морфологічний опис однієї з рослин. Визначте способи її розмноження.

Діти із задоволенням виконували це завдання. За результатами екскурсії керівник гуртка запропонував їм скласти кросворд із теми «Первоцвіти». Допомагає в цьому сервіс: <http://cross.highcat.org>, тому що кросворди – це зручна форма активізації пізнавальної діяльності дітей, їх мислення.

Слово «кросворд» походить з англійської мови (cross-word) – задача-гра, у якій фігури з перехресними рядами клітин потрібно заповнити літерами, щоб по горизонталі та вертикалі виходив ряд певних слів [4].

Традиційно складання кросвордів здійснюється «вручну», що займає багато часу. Сучасні інформаційні технології допомагають у створенні кросвордів, дозволяють полегшити цей процес, зацікавити дітей і педагогів. Програма проста в застосуванні, швидко й автоматично створює кросворди.

Використання кросвордів ефективно під час запам'ятовування термінів і визначень, самостійної роботи дітей, як спосіб закріплення матеріалу й узагальнення знань в ігровій формі. Юннатам допоміг цей сервіс у підготовці до Всеукраїнського конкурсу «День рослин», де вони стали переможцями.

Спочатку діти обирають тему, на яку будуть складати кросворди, потім ключові слова, до яких складають запитання. У процесі підготовки кросворда дітям необхідно ретельно опрацювати теоретичний і практичний матеріал, звернутися не тільки до підручників, а й до додаткової літератури. У ході такого опрацювання та відбору матеріалу діти, без сумніву, глибше засвоюють додаткову інформацію, яка поступово накопичується, формуючи більш високий рівень знань. У той же час нестандартна форма завдання стимулює нестандартний підхід

до його виконання, отже, активізується не тільки пізнавальна діяльність, а й творче начало [4, с. 99].

У кінці учні обробляють інформацію у сервісі <http://cross.highcat.org>. Потім оформлюють пустий та заповнений кросворд у форматі Word. Після цього отримують кросворд із ключовими словами. Ще необхідним є допис запитання до кожного слова по вертикалі та горизонталі.

Можна назвати багато цікавих сучасних освітніх технологій і засобів навчання. Одним із таких сервісів, які використовують наші педагоги на заняттях, є LearningApps.

LearningApps є додатком Web 2.0 для підтримки навчання та процесу викладання за допомогою інтерактивних модулів. На сервісі представлено багато інтерактивних вправ, які були розроблені для різноманітних форм освітнього процесу. За допомогою сервісу можна створювати різноманітні інтерактивні вправи з різних предметних дисциплін, застосовуючи його як на уроках, так і в гуртковій роботі. Є україномовна версія сайту: для цього необхідно обрати необхідний прапорець у правому верхньому куті. Для роботи на сайті реєструємось, створюємо свій акаунт. Усі вправи для зручності поділено на категорії. Виконуючи дані вправи, діти перевіряють і закріплюють свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу [1].

Значною перевагою цього сервісу є можливість інтеграції завдань у системі дистанційного навчання. Сервіс LearningApps дозволяє отримати код, за допомогою якого інтерактивні завдання педагог має можливість розмістити на сторінках сайту або блогу.

Кожен із ресурсів можна використати на своєму занятті, змінити під власні потреби, розробити схожий або зовсім інший навчальний модуль або тему.

Отже, інформаційні технології входять у життя людей досить стрімко. Кожна дитина має мобільний телефон, тому одним із завдань такого мобільного навчання є впровадження відповідних мобільних додатків, що допоможуть підвищити цікавість до навчання, а також сприятимуть підвищенню рівня освіти. При цьому важливим завданням є не заміна інформаційно-комунікаційними технологіями основного виду освітньої діяльності, а включення їх у загальну систему освітнього процесу.

Поєднання мобільного навчання з традиційними методами, а саме донесення до вихованців гуртків нової інформації із застосуванням мобільних пристроїв та інтеграція мобільного навчання з іншими компетентісно орієнтованими технологіями, забезпечує максимальний ефект.

Один із провідних трендів сучасної освіти є диджиталізація освітнього процесу, трансформація освіти під впливом цифрових технологій. З часом нас очікує повна диджиталізація освіти, яка станом на сьогодні є цифровою тільки на 2% у світовому масштабі. Навчання відбуватиметься через додатки та платформи, а штучний інтелект і віртуальна реальність відкриють нові можливості для освіти, хоча останнім часом науковці та ІТ-фахівці дуже обережно ставляться до їх стрімкого розвитку в глобальних масштабах. На думку І. Маска, штучний інтелект (ШІ) становить найбільшу екзистенціальну загрозу людству і всі розробники штучного інтелекту повинні перебувати під зовнішнім, державним контролем, у формі урядового комітету, завданням якого стане оцінювати небезпечний потенціал ШІ та інших технологій і надалі регулювати їх для безпечного використання.

У той же час, в межах розвитку реформи НУШ, кожен здобувач сучасної освіти повинен мати необхідні компетенції XXI століття – сформовану інформаційно-цифрову компетентність, що передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією [2, с.11].

Інформаційна компетентність – це вміння за допомогою технічних засобів та інформаційних технологій самостійно шукати, аналізувати й добирати необхідну інформацію, обробляти її, зберігати й передавати.

Цифрова компетентність – це здатність уміти використовувати цифрові медіа та ІКТ, розуміти й критично оцінювати різні аспекти цифрових медіа та медіаконтенту, а також уміти ефективно комунікувати в різноманітних контекстах.

Одним із прикладів формування інформаційно-цифрової компетентності є розробка QR-квесту.

Завдання з використанням додатка LearningApps і QR-кодів

I. Класифікація

1. Заскануйте QR-код і пройдіть за посиланням.

Торкніться до опису або зображення рослини та перетягніть його до відповідного відділу.

2. Після того, як перестануть з'являтися нові описи та зображення, натисніть у правому нижньому куті екрана на галочку – відбудеться перевірка.

Якщо все правильно – картки будуть виділені зеленим. Неправильно віднесені картки виділяються червоним, їх можна повторно перенести до іншого відділу.

II. Співвідношення

1. Заскануйте QR-код і пройдіть за посиланням.

2. Торкаючись до зображення плоду, його можна перетягнути до відповідної назви. Якщо назва та зображення поєднані правильно, вони забарвлюються в зелений колір і зникають із поля. Якщо неправильно – то в червоний, їх можна роз'єднати, натиснувши між ними.

На виконання всього завдання -15 хвилин.

Як правило, керівники гуртків, щоб використовувати сучасні технології; техніку в цілому, а також технології викладання, донесення навчального матеріалу, докладають певних зусиль. Але так вони разом із вихованцями тримаються «на хвилі» інновацій і технологій!

Системна робота – запорука успіху! Успішний розвиток еколого-натуралістичної роботи неможливий без злагодженої роботи колективу. Взаємодопомога, підтримка, повага, активна інноваційна діяльність – важливі критерії в роботі адміністрації, педагогічних кадрів, вихованців, батьків. Завдяки

системній роботі в усіх напрямках діяльності заклад позашкільної освіти досягне високих результатів.

Сучасна позашкільна освіта потребує постійних змін. Те, що працювало вчора, не буде працювати завтра. Тому завжди потрібно опановувати нове.

Список використаних джерел

1. Впровадження освітнього сервісу Web 2.0. в навчальний процес сучасної школи на прикладі використання learningapps.org на уроках географії. URL: <https://www.slideshare.net/ssuser61b681/web-20-learning-appsorg> (дата звернення: 08.06.2022).
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 05.06.2022)
3. Ковальчук Ю. С. Запровадження інтерактивних методів навчання школярів з використанням сервісу learningapps URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=3461
4. Романюк О. Н. Тематичні кросворди / О. Н. Романюк, А. П. Гончар // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. Науково-методичний журнал. – 2011. – № 3. – 112 с.

Особливості організації дистанційного навчання в гуртку «М'яка іграшка»

Бацман Олена,

керівник гуртка «М'яка іграшка»

*Комунального закладу «Первомайський будинок дитячої та юнацької творчості
Первомайської міської ради Харківської області»*

У статті висвітлено організацію освітнього процесу в гуртку закладу позашкільної освіти в онлайн-режимі, що вимагає від керівників гуртків упровадження нових ідей, прийняття нових рішень, використання нових форм спілкування. Наведено алгоритм і результативність дистанційного навчання в гуртку «М'яка іграшка».

Ключові слова: *позашкільна освіта, дистанційне навчання, інформаційна безпека, синхронний і асинхронний режим, відеоролик, творчі проекти, власний блог.*

Позашкільна освіта під час введення карантинних обмежень не залишається осторонь дистанційного навчання, роботу гуртків переведено в онлайн-режим, що вимагає від керівників гуртків нових підходів до організації освітнього процесу, упровадження нових ідей, рішень та форм спілкування. Перед педагогами закладу постає творче завдання: побудувати таку систему освітньої діяльності, яка би уможливила цікаву та продуктивну роботу кожного вихованця в дистанційному режимі, та налагодити комунікації як важливу складову педагогічного процесу. Усі ці завдання керівник гуртка може розв'язати, спираючись на навички з медіаграмотності, роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями та, безперечно, бажання працювати в новому форматі.

Дистанційне навчання в гуртку «М'яка іграшка» організовано за чітким планом:

- складання графіку роботи;
- визначення теми занять;
- окреслення базових інструментів та платформ;
- налагодження комунікацій;
- налагодження зворотного зв'язку.

Критерії, за якими обираються інструменти для дистанційного навчання [1, с.10]:

- *відповідність* методичним цілям (наскільки певний інструмент допомагає в досягненні очікуваних результатів навчання);
- *універсальність* інструментів (скорочення кількості платформ, що використовуються для навчання);
- *зрозумілість* інтерфейсу як для керівника гуртка, так і для вихованців;
- *доступність* програмних засобів ;
- *інформаційна безпека* (мінімізація обсягу платформ, що збирають персональні дані вихованців та педагогів).

Вивчаючи різні онлайн-інструменти для організації дистанційного навчання та взаємодії з гуртківцями, було з'ясовано, що базові сервіси Google (Диск, Форми, Документи, Таблиці, Презентації, Blogger, You Tube) повністю відповідають цим критеріям. До того ж додатки Google знаходяться в одному акаунті, миттєво зберігаються в хмарному сховищі та є досить універсальними. =

Дистанційне навчання в гуртку «М'яка іграшка» організовано через сайт закладу (0). У розділі «дистанційне навчання», гурток «М'яка іграшка», є посилання на Google Диск керівника гуртка <https://drive.google.com/drive/folders/1e-XNEhaMk9LA6zXILztGB-yvsEbU0rtC>, де міститься необхідна інформація до занять: час проведення занять, посилання на відеозв'язок, авторські презентації, тести, майстер-класи тощо. Ці матеріали користуються популярністю не тільки серед вихованців, але й батьків та колег. На рисунку 1 представлено інтерфейс Google диску керівника гуртка.

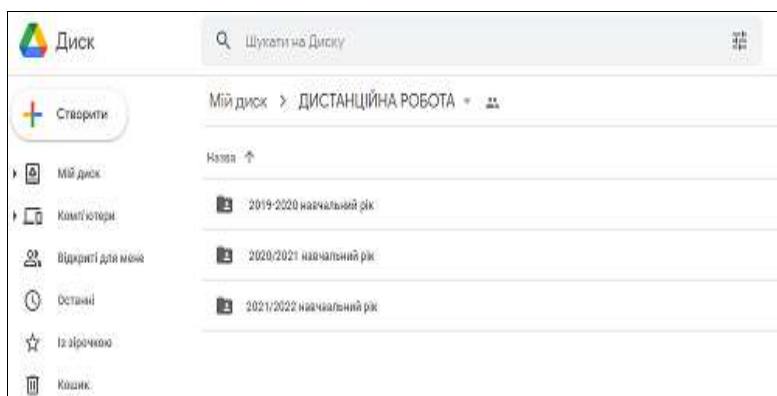

Рис. 1. Інтерфейс Google Диску керівника гуртка «М'яка іграшка» О. Бацман.

Робота з вихованцями здійснюється змішано в двох режимах: синхронному й асинхронному [3]. Для співпраці в синхронному режимі використовується додаток Google Meet, що рекомендований МОН України для дистанційного навчання. Цей відеозв'язок має багато переваг: зручний у використанні, не обмежений у часі, має функцію «показ екрану».

Однією з проблем дистанційного навчання є велике навантаження дітей упродовж дня. Тож освітній процес в гуртку має бути організований так, щоб розвантажити дітей, зацікавити навчанням у новому форматі, дати можливість пофантазувати та творчо попрацювати. Застосунки, що використовуються в асинхронному режимі, мають такі можливості й певні переваги, забезпечують незалежність дитини від педагога, гнучкість навчання, індивідуальний темп. У такому режимі вихованці можуть працювати у власному темпі та в зручний для них час, що складно реалізувати при синхронному навчанні. Змішаний підхід дає можливість поєднати переваги синхронного та асинхронного режиму. У результаті діти не перевантажуються онлайн-присутністю й водночас дотримуються розкладу занять.

Маючи власний канал на You Tube, керівник гуртка може розміщувати відеоматеріали. Для створення відеороликів педагог має володіти певними уміннями та знаннями психології. Зір сучасної дитини чіпляє відео є десь 10 секунд, тому для затримку уваги дорослий має з самого початку зацікавити глядачів, активізувати їх увагу, мислення. Упорядкування матеріалів на YouTube каналі керівника гуртка показано на рисунку 2.

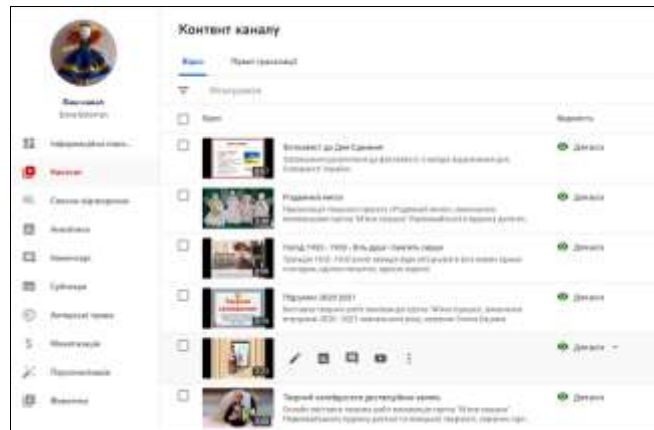

Рис.2 Відеоматеріали на YouTube каналі керівника гуртка О. Бацман

Універсальним для дистанційної роботи також є сервіс Blogger. Педагогічний блог є інструментом професійного розвитку педагога-позашкільника [1, с. 4]. У блозі керівник гуртка може розміщувати інформацію про перехід на сайти міністерства, відділів освіти, бібліотеки, блоги інших педагогів, корисні дитячі сайти; методичні рекомендації для педагогів, батьків. електронні версії посібників, підручників, презентації занять, інформацію про права дитини; фотоальбоми, відео, сторінки здоров'я, цікавинки для педагогів та батьків вихованців, вітання; оголошення про події, заходи, конкурси, дидактичні матеріали для вихованців; методичні розробки; тести, анкети, опитувальники тощо (рис. 3, 4).

Рисунок 3. Головна сторінка блогу керівника гуртка «М'яка іграшка» Олени Бацман (<https://elenabatsman.blogspot.com/>)

Рисунок 4. Головна сторінка блогу керівника гуртка «М'яка іграшка» Олени Бацман (<https://elenabatsman.blogspot.com/>)

Так, великий інтерес у вихованців викликають тести, створені за допомогою сервісу Google Форми. Онлайн-тести чудово доповнюють зворотний зв'язок та допомагають у здійсненні формувального оцінювання рівня розвитку творчих здібностей гуртківців в умовах дистанційного навчання [2, с. 5]. Приклад підсумкового тестування за темою «Новорічні народні свята» можна переглянути за посиланням <https://docs.google.com/forms/d/1yqMDo9IE4CNecGVLGNX4sdy3ZTV2xHN-kZC0CH9hh6M/edit>.

Для збільшення аудиторії слухачів, реклами гуртка, зацікавлення дітей міста процесом виготовлення виробів ручної роботи створено сторінку «Гурток «М'яка іграшка» ПБДЮТ» у соціальній мережі Facebook (Рисунок 5), де висвітлюються цікаві події гуртка, пропонується до перегляду відеоматеріал за темами навчального плану [Сторінка гуртка "М'яка іграшка"](#).

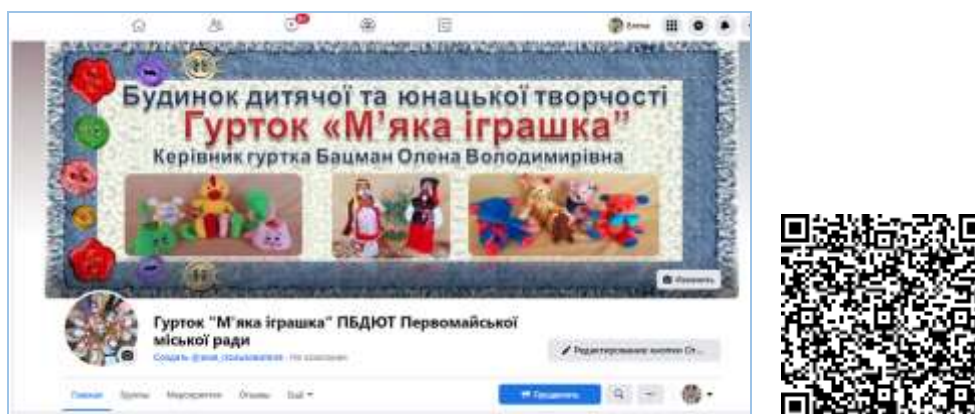

Рисунок 5. Сторінка гуртка «М'яка іграшка» у соціальній мережі Facebook

Під час дистанційного навчання дуже важливо налагодити діалог між педагогом та вихованцями, бо саме від цього залежить ефективність освітнього процесу. При цьому необхідно забезпечити якісний зворотний зв'язок. Для підтримки контакту з вихованцями гуртка та їх батьками, створена група гуртка в соціальній спільноті Viber.

Освітній процес у гуртку в дистанційному форматі здійснюється на засадах національно-патріотичного виховання. Відповідно до тематичного плану проводяться майстер-класи з виготовлення сувенірів до свята Великодня (Малюнок 6) та Різдва, іти мають можливість удосконалювати практик навички за допомогою підготовлених керівником гуртка відеороликів «Лялька: скрізь простір і час» (<https://www.youtube.com/watch?v=0aQnnEe4mpo>); «Різдвяний янгол. Послідовність виготовлення» (<https://www.youtube.com/watch?v=8bmD-JEXhq0>); «Новорічні народні свята» (<https://www.youtube.com/watch?v=nEQUbJfV1pI>).

Особливу роль в формуванні практичної компетентності особистості відіграє проектна діяльність. Вихованці гуртка є авторами віртуальних творчих, дослідницьких проектів «Народна лялька Великодня», [Слово Кобзаря і ляльки](#), [Різдвяний янгол](#) тощо.

Індивідуальні консультації з вихованцями в дистанційному форматі та налагоджений зворотній зв'язок дозволяє зібрати та опрацювати фото творчих робіт для створення онлайн-виставки «Творчий калейдоскоп дистанційних робіт» (<https://www.youtube.com/watch?v=xH-nyTVT8HI>), яку можна розгорнути зокрема для широкого перегляду на веб-сайті закладу освіти або в соціальній мережі Facebook.

Для успішної організації освітнього процесу під час дистанційного навчання педагог позашкільної освіти має володіти чималим багажем знань та вмінь, навичками роботи з ІТ-технологіями, постійно впроваджувати нові ідеї, бути креативним та шукати нові формати спілкування й форми роботи з дітьми. Від того наскільки ефективно

педагог вибудує схему діяльності гуртка в дистанційному форматі, настільки продуктивним, змістовним та цікавим буде дозвілля вихованців.

Список використаних джерел

1. Організаційно-методичні рекомендації щодо навчання за допомогою дистанційних технологій в позашкільній освіті. Додаток до листа МОН від 19.05.2020 № 6/643-20. URL: http://mirgraisytur.at.ua/Fajlu/dodatok-do-lista-mon_rekomend-po-distanc-dlja-poza.pdf
2. Організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти Практичні поради для педагогів МОН. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2020/Dstantsiyne%20navchannya/Orhanizatsiya%20dystantsiynoho%20navchannya.pdf>
3. Положення про дистанційне навчання. Наказ МОНУ № 466 від 25.04.2013 ((зі змінами відповідно наказу МОН №1115 від 08.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>

Поєднання сучасних педагогічних технологій з народними традиціями на заняттях гуртка «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас» в умовах змішаного та дистанційного навчання. Творчий проєкт – віртуальна екскурсія «Світ краси гончарства України»

Олена Подрезова,
керівник зразкового колективу
«Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас»
Комунального закладу «ЦДЮТ № 2 Харківської міської ради»

У сучасних умовах, коли йде відродження духовних цінностей українського народу, доцільним є використання можливості національних традицій, обрядів, ремесел для зміни ставлення учнів до себе, свого здоров'я, сприяння формуванню світогляду, розвитку творчої особистості. У статті висвітлено застосування на заняттях гуртка інноваційних методів інтерактивних технологій, зокрема проєктної, які впливають на зміцнення вольових якостей, почуття національної гідності, створення атмосфери співробітництва та взаємодії в поєднанні з художньо-практичною діяльністю.

Ключові слова: *змішане й дистанційне навчання, проєктна діяльність, віртуальна екскурсія, декоративно-прикладна творчість, презентація, відеоролик.*

Місія Нової української школи – допомогти розкрити й розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. Такий комплексний підхід в умовах розбудови Нової української школи є максимально дієвим для визначення перспектив творчої та практичної роботи в гуртках декоративно-ужиткового напрямку позашкільної освіти. Саме позашкільна освіта, яка надає можливість учням вивчати на практиці народні звичаї та ремесла, що не входять до обов'язкової шкільної програми, дозволяє використовувати різноманітні освітні технології, форми й методи освітньої діяльності для вивчення цієї теми.

Останні декілька років, ураховуючи складну епідеміологічну ситуацію в країні, виникла потреба тимчасового переходу на змішане та дистанційне навчання, а отже, у зв'язку з цим упровадження в освітній процес закладу позашкільної освіти нових педагогічних методик, технологій, форм роботи тощо.

Однією з таких освітніх технологій, яку ми успішно використовуємо в роботі гуртка під час дистанційного навчання, є проєктна діяльність учнів.

Проєктування в загальному його розумінні – це науково обґрунтована побудова системи параметрів майбутнього об'єкта чи якісно нового стану дійсного проєкту прототипу передбачуваного або можливого об'єкта стану чи процесу.

Проєктування – особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективна орієнтація, практично спрямоване дослідження. Саме слово «проєкт» у перекладі з латинської мови означає «кинутий уперед, задум, план» [4, с.1]. Німецький педагог А. Флітнер характеризує проєктну діяльність як навчальний процес, у якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки, тобто осмислення самостійно добутої інформації здійснюється через призму особистого ставлення до неї та оцінку результатів у кінцевому продукті [4, с.1].

Метод проєктів – педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування та набуття нових (часто шляхом самоосвіти). Активне включення учнів у зміст тих або інших проєктів дає можливість засвоїти нові способи діяльності в соціокультурному середовищі. Нижче зосередимо увагу на види дослідницьких проєктів та їх організацію.

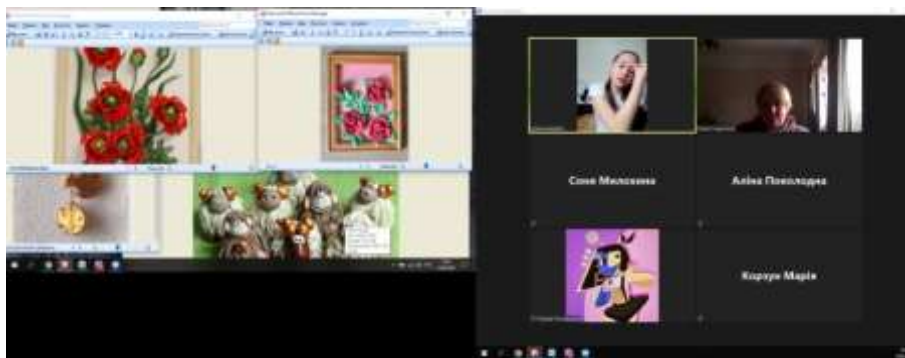
Дослідницький проєкт за змістом може бути:

- монопредметним (виконується на матеріалі одного предмета);
- міжпредметним (інтегрується суміжна тематика декількох предметів, наприклад географія, історія, іноземна мова, інформатика);
- підсумковим, коли за результатами його виконання оцінюється засвоєння учнями певного навчального матеріалу;
- поточним, коли на самоосвіту та практичну діяльність виноситься з навчального курсу лише частина змісту навчання [3, с.2].

Тему дослідницького проєкту було вибрано для підвищення інтересу вихованців гуртка до декоративно-прикладної творчості, формування вміння генерувати ідеї, планувати й організувати свою діяльність, для всебічного розвитку дітей та допомоги їм у творчій самореалізації.

Робота за методом проєктів передбачає: постановку проблеми й наступне її розкриття; чітке планування дій; розподіл (якщо розглядається групова робота) ролей, тобто наявність завдань для кожного учасника за умов тісної взаємодії; відповідальність учасників проєкту за свою частину роботи; регулярне обговорення проміжних кроків і результатів. Під час проєктної діяльності учні розвиваються як творча особистість, здатна до практичної роботи, і залучаються до активної пізнавальної діяльності.

Мета проєктної діяльності вихованців гуртка «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас»:

- систематизація, закріплення знань та вмінь вихованців із різних технік ліплення та гончарування;
- розвиток творчої особистості засобами декоративно-прикладного мистецтва;
- стимулювання потреби творчого самовдосконалення вихованців, пошук власних ідей та шляхів (технік) їх виконання;
- формування компетентності продуктивної творчої діяльності: готовність і потреба у творчості, вміння побачити й сформулювати проблему, знаходити нові рішення, діяти в нестандартних ситуаціях;
- стимулювання бажання дітей використовувати в роботі комп'ютери та Інтернет.

У період реалізації навчального проєкту вихованці гуртка набувають таких умінь:

- планування своєї роботи з попереднім передбаченням можливих результатів;
- використання багатьох джерел інформації та грамотного їх опрацювання;
- самостійне збирання та накопичення матеріалу й формування цілісної картини світу;
- аналіз і співставлення фактів, аргументування своєї думки, приймання рішення;
- спілкування з однолітками не тільки своєї школи, міста, але й інших міст і навіть країн;
- спілкування з майстрами-керамістами з інших регіонів країни та навіть інших країн (творче листування, онлайн- конференції, обмін зразками творчості, інтерв'ю);

- установка соціальних контактів (розподіл обов'язків, взаємодії один з одним);
- створення «кінцевого продукту», що є матеріальним носієм проєктної діяльності (готовий творчий виріб із глини, пластиліну, скульптурного тіста, фотовиставка, доповідь, презентація, онлайн-екскурсія, фільм);
- представлення створеного перед аудиторією (онлайн-конференція, вебінар, творчий конкурс, мультимедійна презентація);
- викладання на сайті або в групі соціальних мереж готових матеріалів – відеоролики, послідовність виконання робіт, фотовиставки, презентації тощо;
- оцінювання себе та інших [3. с.1].

Очікувані результати навчання:

- активне включення вихованців у процес творчої діяльності;
- оволодіння різними техніками декоративно-прикладного мистецтва: ліплення, формування, гончарування, декорування по-сирому, декорування фарбами, запікання виробів, складання багатофігурних композицій;
- формування вміння використовувати додаткову літературу та інтегрувати знання з різних галузей науки: історії, природознавства, народознавства, образотворчого мистецтва, інформатики;
- удосконалення вміння працювати з комп'ютерною технікою та відеоапаратурою;
- формування вміння виступати та представляти створене перед аудиторією.

Оцінювання знань і вмінь:

- оформлення папки методичних технологічних розробок до роботи;
- експозиція роботи на підсумковій виставці;
- створення з найкращих робіт тематичної виставки;
- захист робіт у вигляді презентації [11];
- участь за запрошенням у дистанційних і онлайн-конкурсах міського, обласного та всеукраїнського рівня;
- участь в онлайн-вікторинах, віртуальних іграх («Віртуальні подорожі») [10].

Найскладнішим для впровадження у освітній процес дослідницьких проєктів є організація цієї діяльності, а особливо підготовчий етап. Чіткість організації проєктування визначається конкретністю постановки мети, запланованих результатів, з'ясуванням вихідних даних. Дуже ефективним є використання невеликих методичних рекомендацій чи інструкцій, де вказані необхідна й допоміжна література для самоосвіти, вимоги вчителя до якості проєкту, форми та методи кількісної оцінки результатів, алгоритми проєктування. Найскладніше самостійно розподіляти обов'язки. Важливо зазначити, що тут слід дотримуватися принципу «кожен робить те, що зможе зробити краще за інших» [3, с. 2].

Під час роботи з інформаційною частиною проєкту деяким вихованцям буде складно зорієнтуватися в інформаційному Інтернет-просторі. Тому рекомендовано розпочати навчання вихованців із пошуку та відбору необхідних відомостей. Керівнику необхідно скласти графік індивідуальних консультацій, коли вихованці подають у чорновому варіанті підсумки чергового етапу роботи над проєктом, і коригувати у разі необхідності. Ця основа сприяє формуванню вільної творчої особистості [3, с. 3].

Постановка завдань проєкту та набуття вмінь вихованцями відповідає роботі в режимі дистанційного спілкування всередині груп і між групами при підготовці завдання у вільний від занять час, обговорення результатів попередньої діяльності між етапами та підбиття підсумків під час загальної онлайн-конференції.

Освітній процес в інформаційно-освітньому середовищі закладу позашкільної освіти, заснованому на використанні засобів ІКТ, порівняно з традиційним процесом навчання, дозволяє:

- забезпечити доступ до різноманітної інформації з кращих бібліотек, музеїв;

- дати можливість слухати лекції провідних учених і задавати їм питання;
- брати участь у роботі віртуальних шкіл;
- підвищити інтерес учнів, вихованців до тем, що вивчаються, за рахунок наочності, цікавості, інтерактивної форми подання навчального матеріалу;
- посилення міжпредметних зав'язків;
- підвищити мотивацію самостійного навчання, сприяє розвитку критичного мислення;
- активніше використовувати методи взаємонавчання (обговорення навчальних проблем на форумах, у чатах, оперативне отримання підказок);
- розвивати навчальну ініціативу, здібності та інтереси гуртківців.

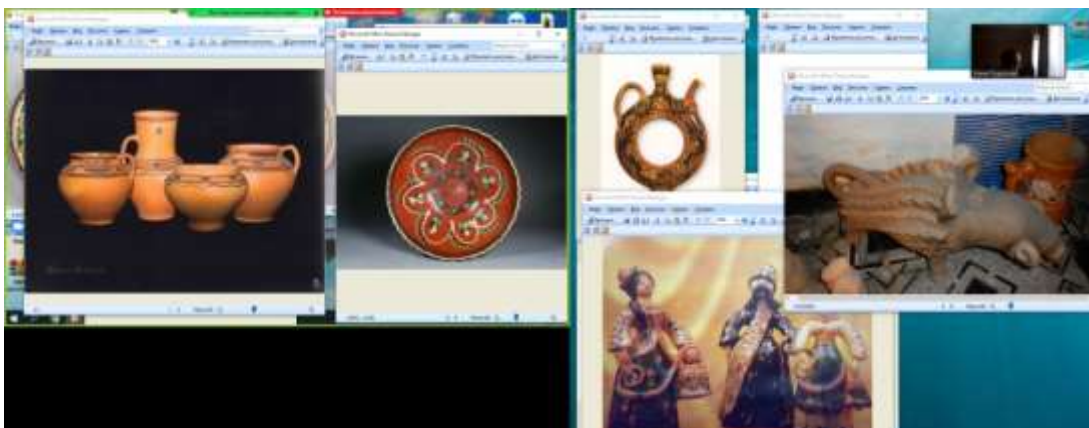
Важливим інструментом для сучасної освіти є віртуальні інтерактивні екскурсії, які приходять на зміну традиційним методам навчання.

Віртуальна екскурсія – це організаційна форма навчання, що відрізняється від реальної екскурсії віртуальним відображенням реально існуючих об'єктів із метою створення умов для самостійного спостереження, збору необхідних фактів тощо. Перевагами її є доступність, можливість повторного перегляду, наочність тощо [2, с .5]. Сьогодні віртуальна екскурсія стає однією з ефективних форм організації навчального процесу, дозволяє використовувати нові форми подачі навчального матеріалу [5].

Ознайомившись із поняттям «віртуальна екскурсія» та процесом створення такої екскурсії для учнів тієї чи іншої вікової категорії, можна зробити перехід від віртуальних екскурсій до проведення онлайн-екскурсій старшими вихованцями гуртка для молодших груп [7]. Ураховуючи, що всі учні вміють користуватися комп'ютерами, планшетами, смартфонами тощо, вони за допомогою керівника гуртка, спираючись на власний досвід і уроки інформатики, можуть шукати інформацію в мережі Інтернет. Тому завдання скласти віртуальну екскурсію не видається складним. Програма занять і самостійний пошук інформації дає можливість приділити достатньо часу для втілення в життя запланованого проєкту.

Пропонуємо алгоритм для проведення 3-годинного дистанційного заняття в режимі онлайн-конференції «Творчий проєкт – онлайн-екскурсія «Світ краси гончарства України». Ця конференція розрахована на вихованців основного та вищого рівня позашкільної освіти. Метою конференції є створення проєкту – віртуальної екскурсії. Основні завдання проєкту є:

1. Ознайомлення вихованців гуртка початкового рівня з основами гончарного ремесла та красою керамічної творчості України, з традиціями виробництва гончарного посуду, технологіями його виконання та декорування.
2. Вивчення етнографічні регіони України, де виготовлявся глиняний посуд.

Алгоритм проведення заняття

Вступ. Актуалізація опорних знань.

Відеоролик «Культурний карантин» [9]

1. РОЗДІЛ I (15 хв).

1.1. Повідомлення теми заняття.

- Діти, сьогодні ми з вами зібрались у режимі онлайн-конференції для обговорення та створення колективного творчого проєкту «Світ краси гончарства України».

1.2. Обговорення теми, мети та завдань заняття.

1.3. З дітьми розробляється пам'ятка пошуку інформації.

1.4. Складання плану екскурсії [2]. Розподіл на групи (умовно). Розподіл завдань для груп, наприклад:

- «Історики» – інформація щодо виникнення гончарного посуду, складання інформативних карток з етапами розвитку гончарних ремесел, історичний збірний портрет «Майстер гончар»;
- «Географи» – пошук інформації про етнографічні регіони України, де займалися гончаруванням; складання геолокацій – населених пунктів і відомих гончарних осередків по регіонах; інформація про Національний музей-заповідник гончарства в Опішному[8];
- «Журналісти» – складання плану інтерв'ю з народними майстрами-гончарами;
- «Експерти з паркової скульптури» – пошук інформації про скульпторів (керамістів) та їх творіння;
- «Експерти з глиняного посуду» – пошук інформації про види традиційного опішнянського глиняного посуду, його назви, декорування тощо;
- «Фотожурналісти» – складання тематичних серій фотографій із власних архівів (у цю групу потрапляють діти, які відвідували музеї і мають фото).

2. ПРАКТИЧНА САМОСТІЙНА РОБОТА (20 хв).

Самостійна робота вихованців у групах із виконання пошуку інформації:

- робота з Інтернет-джерелами;
- інтерв'ю з майстрами;
- створення мінідоповідей;
- пошук світлин за наданою темою.

Перерва (15 хв).

3. РОЗДІЛ II (20 хв).

3.1. Почергове обговорення знайденої інформації в групах. Частково таке обговорення переноситься на вільний час для індивідуальних консультацій. Частково індивідуальні консультації проводяться заздалегідь – готується чернетковий варіант завдання.

3.2. Звіт роботи групи «Фотожурналістів». Підбір фотоматеріалів зі звіту іншим групам для створення власних презентацій за своїм завданням.

4. ПРАКТИЧНА САМОСТІЙНА РОБОТА (20 хв).

Виконання поставлених завдань у групах:

- створення в zoom-конференції кімнат для обговорення інформації в групах;
- керівник відвідує по черзі кожен групу та відповідає на запитання дітей або корегує їх роботу;
- створення фрагментів презентацій за цими завданнями в групах або самостійно.

Перерва (15 хв)

5. РОЗДІЛ III (20 хв)

Об'єднання всієї знайденої та обробленої інформації:

- зчитування та обговорення зібраної інформації;
- перегляд фрагментів презентації в групах;
- створення однієї загальної презентації з фрагментів [8].

6. ПРАКТИЧНА САМОСТІЙНА РОБОТА (20 хв)

Створення онлайн-екскурсії за розробленими матеріалами для молодших вихованців гуртка, участь в онлайн-конкурсі, онлайн-вікторині.

7. ВИСНОВКИ

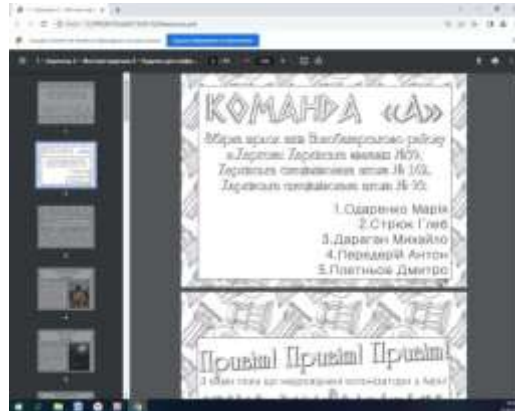
7.1. Домашнє творче завдання:

- Підготуватися до виступу для вихованців початкового рівня.
- Виготовити за задумом, використовуючи отримані знання з попередніх занять, вироби, які будуть відображати підготовлений матеріал. Наприклад: історики – скульптура «Гончар за роботою», географи – «Майстерня гончаря»; журналісти – відтворюють якийсь виріб майстра, з яким вони спілкувались; експерти – гончарний виріб із характерними ознаками регіону виготовлення; фотожурналісти підбирають світлини витворів мистецтва за темою або створюють презентацію про вироби [11].

7.2. Підсумки роботи

Керівник гуртка є партнером і співучасником процесу, він допомагає, направляє та підказує. До роботи також залучаються батьки або працівники музею (наприклад, листування, за попередньою домовленістю).

Вихованці в процесі такої діяльності опановують навички роботи дистанційно, у колективі та з молодшими вихованцями; під час створення презентацій, роботи з літературними, архівними, писемними та фотоджерелами.

Список використаних джерел

1. Національний музей-заповідник гончарства в Опішному. Офіційний сайт. <https://opishne-museum.gov.ua/gorshhyky-dvijnyata/>
2. Віртуальна екскурсія у роботі вчителя. Посилання: http://spec.vntu.edu.ua/conf/pdf/conf_402-415.pdf
3. Метод проектів – ефективна технологія навчання/Освіта.UA. Посилання: <https://osvita.ua/school/method/technol/1415/>
4. Метод проектів – ефективна технологія навчання / Стаття. Самоосвіта. Посилання: <https://vseosvita.ua/library/metod-proektiv-efektivna-tehnologia-navcanna-197413.html>
5. Вчителі відкривають двері. Входиш ти сам: Віртуальні екскурсії https://yandex.ru/collections/api/links/redirect/?url=https%3A%2F%2Fmyzeu244.blogspot.com%2F%3Futm_source%3Dyafavorites&id=9190525221652626587
6. Вебінар: Віртуальна екскурсія як форма організації інтерактивного навчання https://myzeu244.blogspot.com/p/blog-page_2.html
7. 8 варіантів незабутньої віртуальної екскурсії. Посилання: <https://naurok.com.ua/post/8-variantiv-nezabutno-virtualno-ekskursi> -
8. Віртуальна екскурсія – важливий метод презентації музею. Посилання: https://vim.gov.ua/pages/journal_files/07.10.2013/pdf/116-121.pdf
9. Відеоролик від Музею-заповідника гончарства в Опішному «Культурний карантин». Посилання: https://www.youtube.com/watch?v=H8gi0foVA9I&feature=emb_logo
10. Презентація команди гуртка для відкритої історико-культурологічної гри «Велика колонізація» в рамках циклу ігор «Віртуальні подорожі» для учнів 8-11-х класів. Посилання: https://drive.google.com/drive/folders/1Vhf1X087GGQCDJC_5abTtMWu1zUH33N?usp=sharing
11. Презентація «Загадки про опішнянський глиняний посуд» вихованця гуртка Говорухи Володимира. Посилання: https://drive.google.com/drive/folders/1Vhf1X087GGQCDJC_5abTtMWu1zUH33N?usp=sharing

Організація дистанційного навчання в закладах позашкільної освіти Красноградської міської ради

*Ольга Марущак,
заступник директора з НВП Красноградського ЦПО
Красноградської міської ради Харківської області*

Дана стаття присвячено темі функціонування дистанційного навчання в позашкільній як альтернативної форми здобуття освіти. У статті розкрито як відбувався освітній процес під час карантину в закладах позашкільної освіти Красноградського району, з якими проблемами та викликами стикнулися здобувачі освіти та їх батьки під час навчання онлайн, які переваги та недоліки дистанційного навчання в позашкільній вбачають учасники освітнього процесу. Розроблено інструментарій для організації опитування, проаналізовано результати анкетування щодо ставлення учнів та їхніх батьків до дистанційної освіти та бачення змін, які необхідні системі позашкільної освіти.

Ключові слова: позашкільна освіта, дистанційне навчання, пандемія, карантин.

Одним із найважливіших компонентів життя кожної людини є система освіти, яка пов'язана із реалізацією поширення знань. Так, у зв'язку із епідемією COVID-19, увесь світ був змушений прийняти певні зміни та обмеження задля збереження життя і здоров'я людей, а заклади освіти - шукати альтернативу очній формі здобуття освіти. І такою альтернативою стала дистанційна освіта.

Мета статті – цілісно розкрити та проаналізувати роль дистанційного навчання у сучасній сфері позашкільної освіти. У статті висвітлено організацію дистанційної форми навчання у закладах позашкільної освіти; з'ясовано роль дистанційної освіти під час локдауну у зв'язку із пандемією; досліджено думку учнів та їхніх батьків щодо навчання онлайн. Враховуючи думки, критику, поради всіх учасників освітнього процесу, розроблено методичні рекомендації для покращення організації навчання в закладі позашкільної освіти.

1. Інтеграція дистанційного навчання в програму закладів освіти

Кабінетом Міністрів України 12 березня 2020 року було вперше запроваджено карантин у зв'язку з епідемією COVID-19. Дистанційне навчання тимчасово стало основною формою здобуття освіти в усій країні. У зв'язку з цим роботу закладів освіти було повністю переведено в режим онлайн.

Однак на заваді успішного відновлення освітнього процесу виникла низка проблем, що потребували термінового вирішення: організація вільного доступу до мережі «Інтернет» та наявність технічні засобів для дистанційного навчання; перевантаження електронних освітніх платформ; збої мережі «Інтернет», проблеми з технічними засобами; не достатній рівень знань і досвід роботи із сучасною технікою педагогічних працівників; неможливість здійснення контролю та координації роботи учнів протягом всього часу навчання.

Дистанційна форма гарантувала дітям безпечне продовження навчання, вона створила умови для розвитку в учнів навичок використання різноманітних ресурсів під час опановування нового матеріалу, впровадила нові формати виконання навчальних робіт (творчих завдань, тестувань тощо) та взаємодії керівників гуртків з учнями.

Вагомою перевагою дистанційної освіти є також гнучкість часу, місця, темпу і траєкторії навчання. У школярів з'являється можливість більше вплинути на певні аспекти свого здобуття освіти, що має позитивні наслідки у вигляді більшої вмотивованості, самостійності та відповідальності учнів [4].

Для дистанційного навчання застосовують різноманітні ресурси та сучасні технічні можливості, що завжди позитивно сприймаються представниками підростаючого покоління; поєднання синхронного й асинхронного режимів забезпечило гнучкість розкладу, різноплановість освітнього процесу та збалансованість навантажень [2]. Тож, під час навчання онлайн в учнів здебільшого з'явилося трохи більше часу на хобі та відпочинок.

Якщо шкільна освіта дає змогу отримати потрібні наукові знання, то позашкільна освіта сприяє різнобічному розвитку, соціалізації, формуванню особистості та реалізації її творчого, наукового, спортивного потенціалу.\

Система позашкільної освіти покликана забезпечити історичну спадкоємність поколінь, розвиток національної освіти і культури, вимагає концептуального визначення місця і специфіки позашкільної освіти в цілісній системі всебічного і гармонійного розвитку національної свідомості особистості.

Під час карантину позашкільна опинилась в складних умовах, які вимагали швидких неординарних, але виважених рішень та ідей. Це пов'язано з тим, що основним мінусом дистанційного навчання є відсутність живого спілкування та можливості формувати практичні уміння та навички в дітей очно. У позашкільній освіті це дві найголовніші умови, на яких базується освітній процес. Саме вони є основою процесу навчання, формування життєвих та предметних компетентностей гуртківців.

2. Алгоритм роботи з організації дистанційного навчання в закладі позашкільної освіти

Позашкільна освіта миттєво реагує на запити суспільства і, в період карантинних обмежень, стоїть на порозі оновлення. Заклади позашкільної освіти Красноградського району в даному напрямку спрацювали на випередження. Так, за рік до впровадження локдауну провідною ідеєю Красноградського центру позашкільної освіти стало створення оптимального динамічного інноваційного освітнього простору, сприятливого для впровадження медіаосвіти в усі напрями гурткової діяльності. Усі керівники гуртків та здобувачі освіти створили у Viber групи для спілкування та обміну інформацією між педагогом, дітьми та батьками. Viber-групи використовувались як чат одночасного спілкування, подачі навчального матеріалу, індивідуального контролю за результатами освітнього процесу, обміну навчальними матеріалами та усією необхідною інформацією.

Провідним меседжем позашкільня під час карантину стало: «Ми не залишаємо дитину наодинці; ми не «перекладаємо» навантаження на батьків; ми допомагаємо організувати дозвілля з користю, формуючи в дітей навички самоорганізації, самоосвіти, самоконтролю, самовідповідальності».

2.1. Науково-методична підготовка в режимі DeadLine

У своїй діяльності під час організації дистанційного навчання заклади позашкільної освіти Красноградського району керувалися основними нормативними документами з позашкільної освіти та листами МОН України

щодо організації освітнього процесу в період карантину (наказ МОНУ № 466 від 25.04.2013 «Положення про дистанційне навчання»; лист МОНУ № 6/604 від 30.04.2020 «Про особливості організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час карантину»; лист МОНУ № 6/604-20 від 19.05.2020 «Про надання організаційно-методичних рекомендацій щодо навчання за допомогою дистанційних технологій в позашкільній освіті (додаток до листа).

Відповідно до цих документів центри позашкільної освіти на початку карантинного періоду виділили основні взаємопов'язані та взаємозалежні напрямки дистанційної роботи закладів, які в єдності забезпечили систему роботи з ефективної організації дистанційного навчання (рис.1).

На вимоги часу в закладі організовано навчання педагогічних працівників з проблеми цифрової грамотності, цифрової компетентності – «Дія. Цифрова освіта», освітні серіали: «Цифрові навички для вчителів», «Базові цифрові навички»; організовано участь педагогів в онлайн-конференціях з використанням освітніх сайтів: КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» з перших днів карантину здійснює навчально-методичну діяльність в асинхронному форматі; відеозаписи Онлайн-EdCamp2020, онлайн-платформи: Google for Education «Навчайся з дому», Naurok.ua, Всеосвіта, Edera.com, Childdevelop.com.ua, Edpro.ua інші; розроблено методичні рекомендації «Позашкілля у дистанційному режимі»; зібрано базу відеозанять, онлайн-тестів, вправ, науково-популярних фільмів, майстер-класів; створено динамічні творчі групи «Аукціон педагогічних ідей», у яких інформаційно обізнані спеціалісти допомагали в роботі з цифровими сервісами, а досвідчені педагоги ділились інформаційно-методичним контентом. Бо дистанційне навчальне заняття є особливою формою, яка більш ефективна та перспективна і потребує, насамперед, від педагогів високого рівня медіаграмотності та більшого часу на підготовку такого заняття.

Алгоритм роботи з організації дистанційного навчання в позашкільному закладі

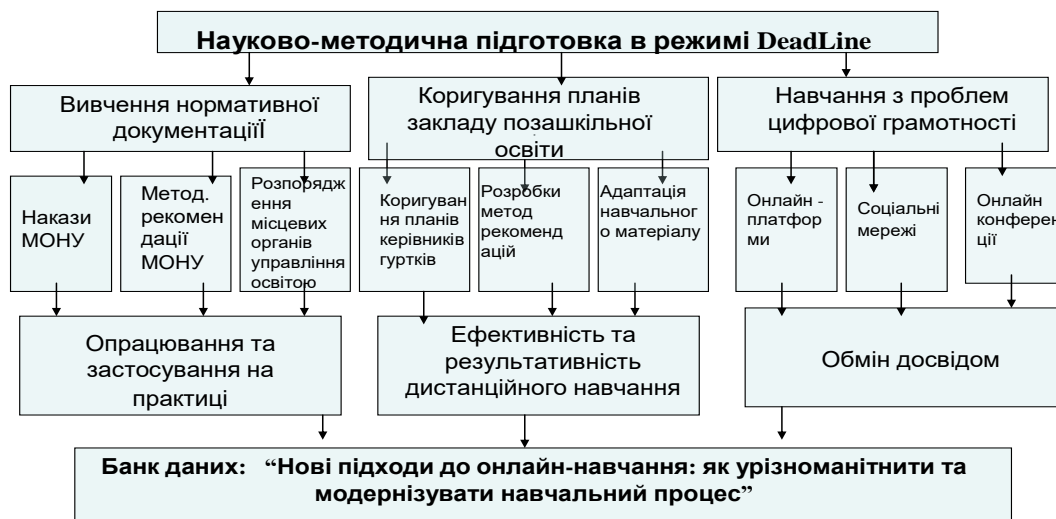

Рис. 1. Алгоритм роботи з організації дистанційного навчання в закладі позашкільної освіти

2.2. Адаптація навчального контенту в дистанційну форму навчання

Мета: створення власного науково-розважального, інформаційного контенту на популярних майданчиках мережі «Інтернет».

Завдання для реалізації мети: створення власного продукту у вигляді сучасного контенту; підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, опанування різних видів спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

В основі навчальної діяльності лежать проєктна та кейс-технології, які базуються на дидактичних принципах науковості, наочності та індивідуалізації. Ці принципи передбачають також розвиток у здобувачів освіти умінь і навичок наукового пошуку. Цьому сприяє впровадження в освітній процес елементів проблемності в практичних роботах; навчання вмінню спостерігати явища, фіксувати та аналізувати результати спостережень, вести наукову дискусію, доводити свою точку зору, раціонально використовувати наукову літературу.

Науковість полягає у використанні термінологічного апарату, який постійно оновлюється. Все вищезазначене вказує на актуальність запровадження кейс-технологій у гурткову діяльність як необхідної умови підготовки молодого покоління до життя у світі.

В Концепції Нової української школи вказано, що на «підході» покоління Z. Сучасні реалії стали підтвердженням цього. Упровадження інтерактивних case-методик у дистанційний освітній процес дало змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт, а саме: першочергово було проведено інвентаризацію наявних навичок, технічних можливостей та необхідного обладнання в педагогів та учнів; залучено педагогів до створення інтегрованих кейс-занять та обміну навчальними матеріалами для дистанційного навчання; обрано зручні платформи з урахуванням особливостей розкладів дистанційних уроків, норм навантаження дітей та технічних можливостей сімей для проведення гурткових занять, щоб не виникало дисбалансу між автономією вчителя, керівника гуртка, і потребами учнів; організовано систему електронної комунікації на сайті закладу, де розміщували повідомлення, рекомендації МОНУ, розклади занять, плани, онлайн-заходи.

2.3. Трансформація традиційної моделі до змішаного формату навчання

У закладах позашкільної освіти Красноградського району педагоги продовжують створювати Google-документи для роботи, використовувати конструктори безкоштовних сервісів онлайн-тестів, опитувань, кросвордів, ігор та комплексних завдань тощо; проводять дистанційні консультації; поширюють навчальний контент через Facebook-сторінки (конспекти, схеми, таблиці, алгоритми виготовлення поробок, презентації, відеоматеріали, тренувальні вправи та завдання для самоконтролю, відеоролики, тощо. Налагоджено та підтримується зворотній зв'язок з батьками; педагоги–позашкільники забезпечують психологічну підтримку для неформального спілкування; для гуртківців проводяться майстер-класи, конкурси, челенджі тощо.

Варто наголосити на унікальних інформаційних та інструментальних можливостях дистанційної підтримки дослідницької діяльності учнів сайту Малої академії наук України (НЦ МАН України), як сучасного освітнього середовища та його віртуальних площадок: експериментально-дослідної віртуальної лабораторії

«МАНлаб»; віртуальних заочних шкіл; ресурси українських та зарубіжних освітніх порталів, сайти наукових та освітніх установ.

Упровадження дистанційної форми навчання паралельно з очною дає можливість учням отримати доступ до широкого обсягу інформації: навчальної, методичної літератури, конспектів лекцій та можливість отримання консультацій від науковців в online режимі, підготуватись до Всеукраїнських конкурсів, турнірів тощо.

Заклади позашкільної освіти, що приєднуються до програми відеолекцій Комунального закладу «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради», вносять пропозиції щодо тем телеконференцій і таким чином забезпечують своїм вихованцям доступ до необхідних знань. На сайті Всеукраїнської МАН створено Мобільну студію популярної науки (лекції від науковців провідних вишів країни та галузевих інститутів НАН України). Інформація постійно змінюється, доповнюється.

2.4. Організація гурткової діяльності в дистанційному режимі

Для організації гурткової роботи в ЗПО за основу взято гібридне навчання (синхронне (онлайн) + асинхронне (самостійне виконання завдань)). Інформація щодо теми, завдань та необхідних матеріалів для виконання завдань розміщується щодня до 12.00 за посиланням на онлайн платформи. Щодо дедлайнів запропоновано гнучкий графік роботи (рис.2).

Приклад розкладу дистанційного заняття:

13.00-13.15 – синхронне навчання (відеоконференція в Google Classroom), *(організаційні та мотиваційні моменти, пояснення та алгоритм виконання завдання).*

13.15-16.40 – асинхронне *(самостійне планування навчання, індивідуальні консультації, використання шаблонів та інструкції для опанування теми, проведення вправ з рухової активності та гімнастики для очей).*

16.45-17.00 – синхронне (відеоконференція в Google Classroom), *(рефлексія, простір спілкування для підтримання віртуальної групи).*

Рис.2. Модель гурткового заняття у дистанційному режимі.

2.5. Цифрові технології та дистанційні форми комунікації у закладі позашкільної освіти

Дистанційне навчання для позашкільля є інновацією, адже подання інформації у форматі онлайн ускладнює проведення групових занять, особливо гуртків хореографії, вокальних, хорових чи гуртків спортивного профілю. Разом із тим, поруч із виконанням щоденних домашніх завдань за програмою школи, які надходять в онлайн-режимі та вимагають самостійності, відповідальності та часу, керівники гуртків мають за мету розвантажити та зацікавити дітей у новому форматі, дати можливість пофантазувати, попрацювати творчо, при цьому не виходячи за межі освітнього процесу. Саме від того, як педагог вибудує взаємодію з вихованцями, залежить продуктивна робота колективу гуртка.

Дистанційне навчання, що здійснюється за допомогою цифрових технологій, має наступні форми занять: чат-заняття, які здійснюються з використанням чат-технологій, проводяться синхронно; веб-заняття – дистанційні заняття, конференції, семінари, ділові ігри, практикуми тощо.

Найдоступнішими та найлегшими засобами зв'язку з вихованцями гуртків та проведення онлайн-занять залишаються: месенджери, телеграм, інстаграм, вайбер, Skype, YouTube-канали.

3. Аналіз результатів анкетування щодо доцільності дистанційного навчання у позашкільлі

(на прикладі позашкільних закладів Красноградського району)

У дистанційному навчанні, як і в очному, важливий зворотній зв'язок між педагогами, здобувачами освіти та батьками, що є умовою успішного навчання. З огляду на вищезазначене було проведено дослідження «Про стан організації дистанційного навчання в позашкільних закладах Красноградського району». Соціологічне дослідження було проведено у формі анонімного онлайн-опитування з метою: з'ясувати, яким чином проходило дистанційне навчання в учнів різного віку в різних закладах позашкільної освіти, а також визначити, які переваги та недоліки вбачають діти і їхні батьки у цій формі навчання.

Загальна кількість дітей, охоплених позашкільною освітою у Красноградському районі становить 86% від кількості учнів району. Враховуючи, що деякі діти відвідують два і більше гуртків, то ці показники є наближеними до реального стану. Анкети (додаток А-Б) було використано із Інтернет-ресурсів (Всеукраїнське онлайн-опитування) та доповнено із врахуванням методичних рекомендацій щодо технології розробки анкет для моніторингових досліджень освітніх проблем Т. О. Лукіної та І. Л. Демченко. Анкети містили 11 запитань до учнів та їх батьків стосовно доцільності впровадження дистанційного навчання в позашкільлі і вражень від такої форми навчання. Анкети було створено за допомогою Google Forms.

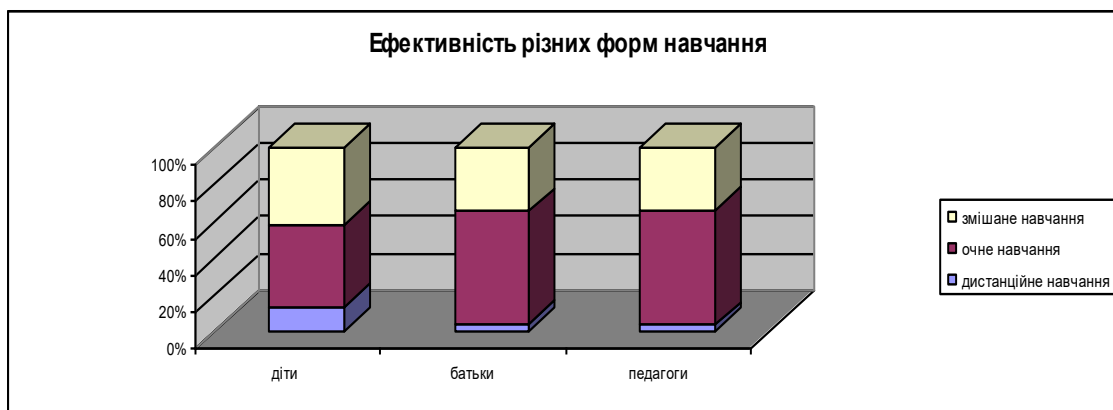
За підсумками анкетування здобувачів освіти одержано такі результати: щодо обладнання та технічного забезпечення сімей для навчання дітей під час карантину 78% респондентів забезпечені технічними засобами для онлайн-навчання, але 22% змушені ділити комп'ютерне обладнання, якщо у родині 2-оє і більше дітей. Також було виявлено, що частина дітей використовує декілька гаджетів – 81,5% дітей використовує для навчання мобільні телефони та смартфони, 45,6% – ноутбуки, майже 22,4% – планшети, а ще 34,3% учнів

навчаються за стаціонарними комп'ютерами. На запитання анкети «Чи вважаєте ви дистанційне навчання в гуртках ефективним?» вподобання дистанційним навчанням розділилося таким чином: 13% опитаних учнів, 4% батьків та 3% педагогів висловилися позитивно. Натомість, за очну та змішану форму навчання голоси здобувачів освіти розділилися майже порівну: 45% учнів за очну форму навчання і 42% за змішану форму навчання. Про переваги очної форми навчання висловилися як педагоги, так і батьки – по 62% опитаних (діаграма 1).

Viber і електронна пошта стали найпоширенішими месенджерами, майже 94% респондентів застосовують їх як інструмент для організації дистанційного навчання. 12,4% застосовують Facebook, Telegram – 10%. Найменш популярний Facebook Messenger – 7,1%. Результати використання онлайн платформ та мереж показано на діаграмі 2.

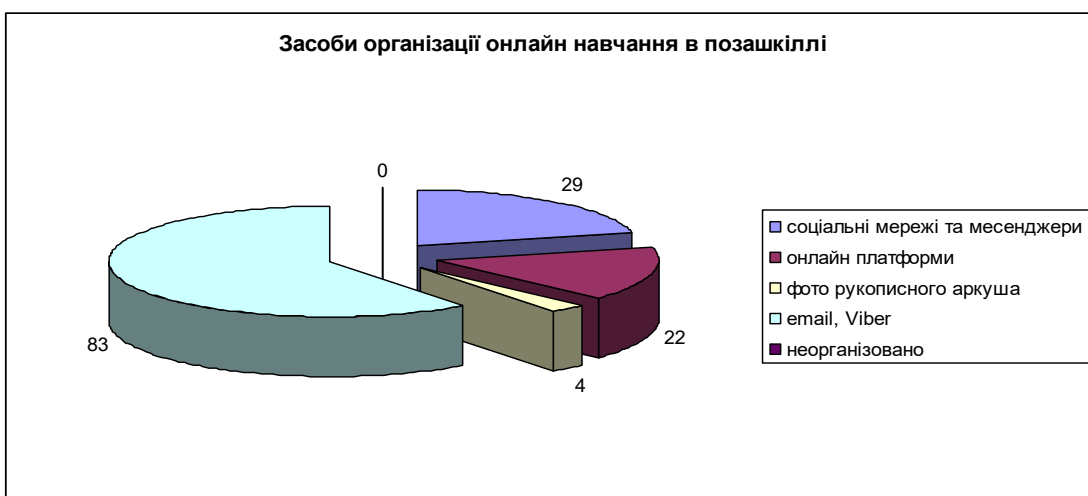
Діаграма 1

Виявлення переваг різних форм навчання у закладах позашкільної освіти Красноградського району

Діаграма 2

Результати використання онлайн платформ та соцмереж для організації дистанційного навчання

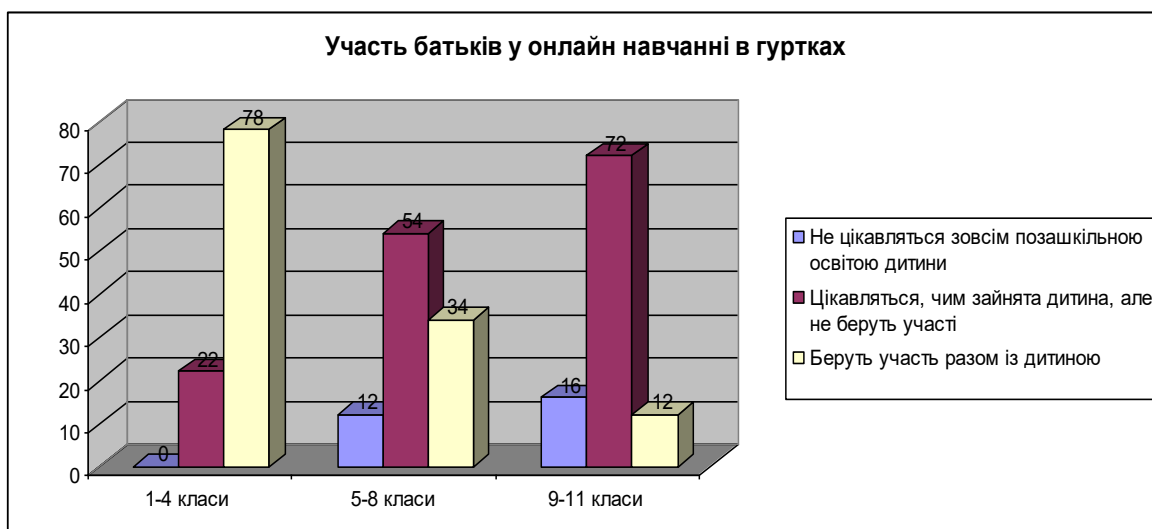
Під час локдауну у здобувачів освіти з'явилася додаткова можливість займатись самоосвітою, бути учасником різних онлайн-форумів, курсів, майстер-класів, конкурсів тощо. Участь в онлайн-заходах має такі важливі функції: профілактичну, ціннісно-орієнтаційну, просвітницьку і формування особистісних якостей. Зазвичай у вільний час діти займаються улюбленою справою. Відповідь на запитання «Чи займається ваша дитина додатковою самоосвітньою діяльністю під час карантину?» свідчить про вміння вчитися самостійно, 24% батьків вказали, що їхні діти занадто завантажені, тому не займаються самоосвітою, третина опитаних (32%) не контролюють навчальний онлайн- процес, їм важко відповісти на це питання, а 44% – зазначили, що їхні діти займаються самоосвітою під час карантину.

На запитання «Кількість гуртків, які відвідує ваша дитина на тиждень», відповіді розподілилися таким чином: 1 гурток відвідує – 58%, майже кожний третій – навчається у 2 гуртках та лише 6% дітей записані в 3 та більше гуртків.

Більшість керівників гуртків має зворотній зв'язок та контактують із вихованцями різними способами. Здійснюють контроль за якістю виконання завдання 63,9% керівників гуртків, частково їх оцінюють 25,8%. Комунікація із педагогами та наявність контролю мотивує дітей до якісного виконання завдань, особливо в умовах карантину.

Діаграма 3

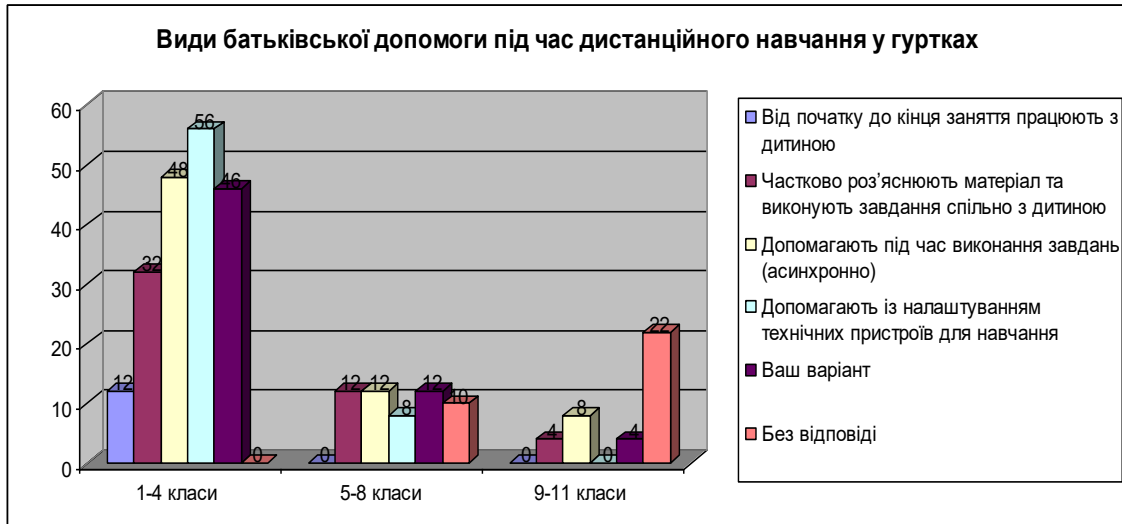
Зацікавленість батьків учнів щодо навчання дітей у гуртка ЗПО

Більшість опитаних батьків зацікавлені позашкільною онлайн-освітою дитини, але не беруть у ній участі. Батьки дітей молодших класів цікавляться та допомагають дитині з онлайн навчанням (76% опитаних). Результати показано у діаграмі 3.

Яку саме участь у онлайн-навчанні беруть батьки показано у діаграмі 4.

Батьківська зацікавленість у дистанційному навчанні їхніх дітей.

Оскільки, відповідаючи на це запитання можна було обрати декілька варіантів, сумарна кількість відповідей перевищує 100%. Результати записані від кількості опитаних. Опитування проводилося через інтернет, воно не є репрезентативним.

Серед недоліків дистанційного навчання батьки відмітили, що дітям бракує живого спілкування, майже половина опитаних вважає, що програма для закладів позашкільної освіти не пристосована до такої форми навчання, 62% поділяють думку, що співпраця керівника гуртка, тренера з учнями є ефективною тільки наживо, також батьки не задоволені тим, що, навчаючись онлайн, дитина весь час сидить перед монітором та педагогам і дітям бракує навичок роботи з комп'ютерною технікою.

Проаналізувавши одержані дані, ми дійшли до таких висновків: учні почувалися комфортно за рахунок більшої кількості вільного часу та менш напруженого розкладу, але водночас їм бракувало живого спілкування; натомість батьки знайшли перевагу очного перед дистанційним навчанням (організоване дозвілля з користю безпосередньо під наглядом дорослого, більше часу на свіжому повітрі тощо).

Опрацювавши питання закритого типу (ваш варіант) виявили, які труднощі та проблеми дистанційного навчання виникали під час карантину.

Організаційні та навчальні: відсутність сталого розкладу та/або його неузгодженість; онлайн-трансляції та комунікація через різні платформи (неузгоджені із шкільними платформами); великий обсяг гурткових завдань і онлайн-уроків; труднощі у виконанні завдань за заданим алгоритмом (виникає необхідність консультацій на кожному етапі виконання завдань); батьки не мають достатньо часу, знань, щоб допомогти дітям.

Психоемоційні: відсутність у дітей вміння знаходити самостійні рішення; низька мотивація до навчання; напруга через неможливість перепитати та острах

зробити помилку; надмірне навантаження; нестача спілкування із педагогом та однолітками; постійне відволікання.

Технічні: відсутність чи застарілість комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення в сім'ях та у педагогів; недостатній рівень ІКТ-компетенцій у педагогів та батьків; погана якість інтернет та/або мобільного підключення; відсутність стандартизованої онлайн-платформи для дистанційного навчання.

Враховуючи відповіді респондентів та пропозиції освітніх експертів, нами розроблено та класифіковано методичні поради для покращення онлайн-навчання:

1. Розробити єдиний стандарт дистанційного навчання та відповідні методичні рекомендації.
2. Створити одну уніфіковану платформу для навчання у гуртку/ закладі з доступом до навчальних матеріалів, інструментами для оцінювання.
3. Достатнє для навчання інтернет-покриття та якісний мобільний інтернет для закладів позашкільної освіти.
4. Чітко та узгоджено організовувати дистанційне навчання в усіх закладах позашкільної освіти.
5. Підвищити кваліфікацію педагогів позашкільля з використання ІКТ технологій.
6. Забезпечити рівний доступ до навчальних та цифрових ресурсів.
7. Зменшити навантаження дітей та кількість предметів у школі.
8. Оновити та осучаснити навчальні програми з позашкільної освіти.
9. Оновити матеріально-технічну базу закладів позашкільної освіти.
10. Запровадити електронний журнал обліку гурткової роботи.
11. Забезпечити педагогів необхідною технікою для організації дистанційного навчання.
12. Забезпечити дітей пільгового контингенту необхідним обладнанням для онлайн навчання.
13. Скорегувати надання педагогам звань та категорій за рівнем володіння ІКТ-технологіями.
14. Теми і завдання зробити більш прикладними та наближеними до життя.
15. Навчити дітей здобувати знання самостійно.
16. Забезпечити психологічну підтримку дітей.
17. Підтримувати та стимулювати демократичний, коректний підхід до учнів з боку педагогів, із використанням прийомів емпатії.
18. Налагодити якісну комунікацію між педагогами, учнями та батьками
19. Постійно проводити навчання щодо безпеки в інтернеті:

[Пам'ятка для батьків: «Діти. Інтернет. Мобільний зв'язок»](#); [Серіал для батьків «Безпека дітей в інтернеті»](#); [Міжнародна конференція «Безпечний онлайн 2020: Сучасні виклики» \(Міністерство цифрової трансформації України\)](#)

Дотримання прав в освіті в умовах дистанційного навчання теж вимагає системних змін не лише в чинній законодавчій базі, але й у підходах до її оновлення.

На часі рішуча зміна парадигми роботи органів управління освітою щодо дотримання прав в освіті. Тому, за результатами опитування, спільно з органами влади необхідно сприяти пошуку дієвих шляхів підвищення ефективності

освітньої системи, у т. ч. позашкільної, враховувати результати під час її реформування, ініціювати зміни та готувати спільні управлінські рішення.

На цей момент цілком очевидно, що треба робити наступне (це не повний перелік необхідних та можливих дій, але те, що здається найважливішим):

- із врахуванням Державних стандартів загальної середньої освіти радикально оновити та інтегрувати навчальні програми з позашкільної освіти в освітній процес ЗПО;
- створити у районі Центр технічної допомоги у сфері освіти;
- впровадити єдину освітню навчальну платформу для позашкільля, яка дасть змогу навчатися дистанційно;
- включити в програми підвищення кваліфікації педагогів тематичні курси захисту прав в освіті, впровадження технологій дистанційного навчання, оволодіння сучасними ІКТ технологіями, конфліктології та медіації;
- удосконалити механізми захисту прав в освіті не тільки під час карантину, під час дії правового режиму воєнного стану, а й щоб кожна дитина, незалежно від будь-яких обставин, мала вільний доступ до онлайн- навчання.

Використання різних освітніх ресурсів інтернету, сервісів та платформ відкрило широкі можливості ефективного їх використання для одержання подальшої освіти, вибору професії та сфери діяльності, постійного підвищення фахових знань, кваліфікації, цифрових компетенцій та ін. Оскільки багато хто з учасників освітнього процесу відкрив для себе переваги дистанційного навчання, у майбутньому певні елементи навчання онлайн можуть відіграти важливу роль у модернізації та удосконаленні очної форми здобуття освіти.

Список використаних джерел

1. Корольчук М. Дистанційне навчання: за і проти. URL: <https://learning.ua/blog/201810/dystantsiine-navchannia-za-i-protu> (дата звернення: 07.07.2022).

2. Косянчук І. Які недоліки має дистанційне навчання ? URL: <https://www.poglyad.tv/yaki-nedoliky-maye-dystantsijne-navchannya> (дата звернення: 27.07.2022).

3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04. 2013 № 466: зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30.04.2013 за № 703/23235 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0703-13> (дата звернення: 02.08.2022).

4. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. Деякі питання організації дистанційного навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115: зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28.09. 2020 за № 941/35224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0941-20#n22> (дата звернення: 02.08.2022).

5. Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2003 №1494. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1494-2003-p> (дата звернення: 02.09.2020).

Анкета-опитування щодо ефективності впровадження дистанційного навчання в закладах позашкільної освіти (анкета анонімна)

1. Вкажіть, будь ласка, хто Ви...
 - Педагог
 - Здобувач освіти
 - Батько
2. Який заклад освіти відвідуєте/відвідує Ваша дитина/в якому закладі освіти працюєте?
 - Красноградський ЦПО
 - Красноградський ЦДЮТ
 - Красноградська ДЮСШ
 - інше
3. Наявність технічного забезпечення сім'ї для дистанційного навчання дітей.
 - Забезпечено в повному обсязі
 - Частково. Необхідно ділити гаджети (комп'ютер, планшет тощо) з іншими дітьми
 - Не забезпечено
4. На скільки, на Вашу думку, потрібне дистанційне навчання у позашкільні під час карантину?
 - Дуже потрібне
 - Не потрібне
 - Потрібне у поєднанні з традиційним
5. Чи вважаєте Ви дистанційне навчання в гуртках ефективним?
 - Так. Це дає можливість економити час на дорогу. Спонукає дитину до пошуку нових рішень, проблем
 - Ні. Відсутність живого спілкування, неможливість продемонструвати свої вміння тощо
 - Частково ефективним. Віддаю перевагу змішаній формі навчання
6. Від чого, на Вашу думку, залежить ефективність дистанційного навчання у позашкільні:
 - Технічного забезпечення освітнього процесу
 - Майстерності педагогів, що беруть участь в цьому процесі
 - Мотивації педагога
 - Мотивації учня
 - Використання ефективної комунікації
7. Яким видом комунікації Ви користувались під час дистанційного навчання?
google-диск; viber; messenger; zoom; skype ; інше:
8. Які інструменти (із тих, що запропонували педагоги), на вашу думку, є найбільш ефективними (можна обрати декілька відповідей)?
GoogleClass; сайт керівника гуртка; вайбер; посилання на документ (Google-диск учителя); ZOOM; інше
9. Чи узгоджували педагоги-позашкільники платформи для проведення занять із вчителями школи і батьками?
Так; Ні; Не знаю
10. Чи займаєтесь Ви (ваша дитина) додатковою самоосвітньою діяльністю під час карантину?»
 - Ні. Занадто завантажені

- Так. Карантин – це час для самоосвіти
- Важко відповісти

11. Чи з'явилася можливість долучитися до онлайн-заходів у інших гуртках, Всеукраїнських та міжнародних онлайн-конкурсах, фестивалях, проєктах тощо

- Так. (більше вільного часу)
- Ні. Мені це не цікаво

Додаток Б

Анкета для батьків

Шановні батьки, просимо дати відверті відповіді на запитання анкети з метою покращення дистанційного навчання в гуртках закладів позашкільної освіти (анкета анонімна).

1. Ваша дитина навчається у (можна обрати декілька відповідей):

- початковій школі
- середній школі
- старшій школі

2. Чи залучена ваша дитина до гурткових онлайн-занять під час карантину?

- так, вважаю за необхідне, щоб дитина розвивалася всебічно
- ні, головне уроки в школі, а не гурткові заняття
- частково (тільки окремі заняття)

3. Кількість гуртків які відвідує ваша дитина на тиждень

- жодного
- 1 гурток
- 2 гуртки
- 3 гуртки і більше

4. Яким чином здійснюється онлайн-навчання? (можна обрати декілька варіантів)

- використовуємо матеріали керівників гуртків закладу позашкільної освіти
- використовуємо онлайн-майстер-класи через соціальні мережі та месенджери
- завдання надсилають педагоги як фотографія рукописного аркуша через вайбер
- завдання надсилаються на e-mail
- дистанційне навчання в гуртку не організоване

5. Чи можуть ваші діти користуватися інструментами для організації дистанційного навчання, які використовують керівники закладу позашкільної освіти?

- Так
- Ні
- Частково

6. Як ви вважаєте, чи на достатньому рівні подається навчальний матеріал, запропонований вашим дітям?

- Так, керівник гуртка пропонує різні форми вивчення нового (майстер-класи, відео, схеми, алгоритм виготовлення поробки, таблиці тощо)
- Ні, керівник гуртка пропонує тільки завдання для виконання
- Частково (не враховуються індивідуальні можливості)
-

7. Чи організовано керівниками гуртків зворотній зв'язок?

- Так, є можливість спілкування
- Ні, керівник гуртка не відповідає на запитання

8. Як ви вважаєте, чи потрібне онлайн-спілкування керівників гуртків і вихованців?

- Так
- Ні

9. Як проходить онлайн-навчання ваших дітей в гуртку?

- діти вчаться тільки з допомогою батьків
- діти вчаться самостійно, ви не контролюєте їх
- діти вчаться самостійно, ви контролюєте процес навчання

10. Чи проводили бесіди керівники гуртків про безпеку в інтернеті (кібербезпеку) під час організації дистанційного навчання?

- Так.
- Ні.
- Не відомо

11. Напишіть, що необхідно змінити, щоб навчання ваших дітей стало комфортнішим.

Використання онлайн-дошки Padlet у гуртковій роботі

*Людмила Хмара,
вчитель інформатики
Мирноградської ЗОШ №1 Донецької області*

Авторка статті з власного досвіду описує застосування в освітньому процесі дошки Padlet як універсального онлайн середовища, яке нескладно опанувати. Пропонує використовувати її для групової та індивідуальної роботи, як ефективний засіб збору інформації від усіх учасників.

***Ключові слова:** безпечний інтернет, художній padlet, редагування, конфіденційність, відеовітання, спільний проєкт, вебсторінка, модифікувати.*

Під час дистанційного навчання діти чекають від нас нових вражень та величезної кількості корисної інформації в новому форматі. Доцільність застосування певної форми визначається напрямом гуртка, конкретною дидактичною метою, змістом і методами навчальної роботи. Ефективною формою дистанційного навчання є веб-сервіс Padlet, який доцільно використовувати як у навчальній, так і в методичній роботі.

Дошка Padlet – це універсальне онлайн середовище, яке нескладно опанувати та легко використовувати під час навчання, яке можна використовувати для організації групової та індивідуальної роботи на занятті, як засіб збору або обміну інформації між учасниками освітнього процесу.

Для того, щоб розпочати роботу на сайті padlet.com, потрібно зареєструватися або ввійти через Google чи Microsoft, також можна ввійти за допомогою облікового запису Apple. На рисунку 1 показані варіанти створення облікового запису в Padlet.

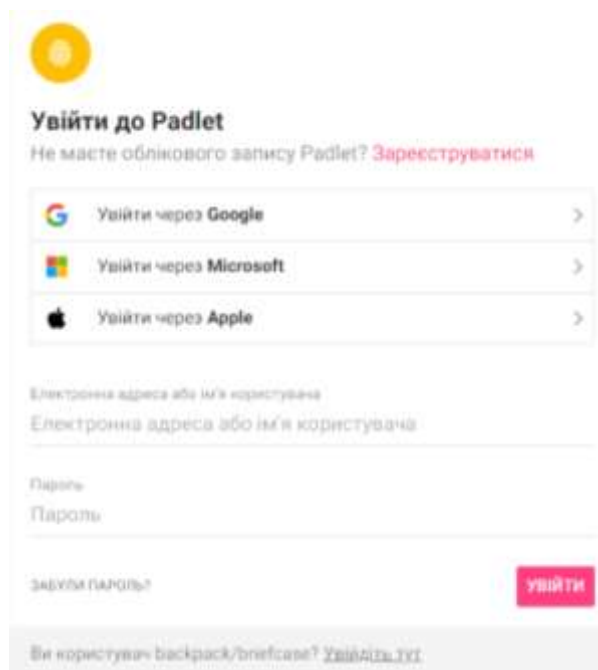

Рис. 1. Варіанти створення облікового запису в Padlet

Розглянемо найпростіший спосіб, як увійти через обліковий запис через Google. На рисунку 2 візуалізовано обрання пошти зі списку після відкриття на пристрої Google Пошти та натискання «Увійти через Google».

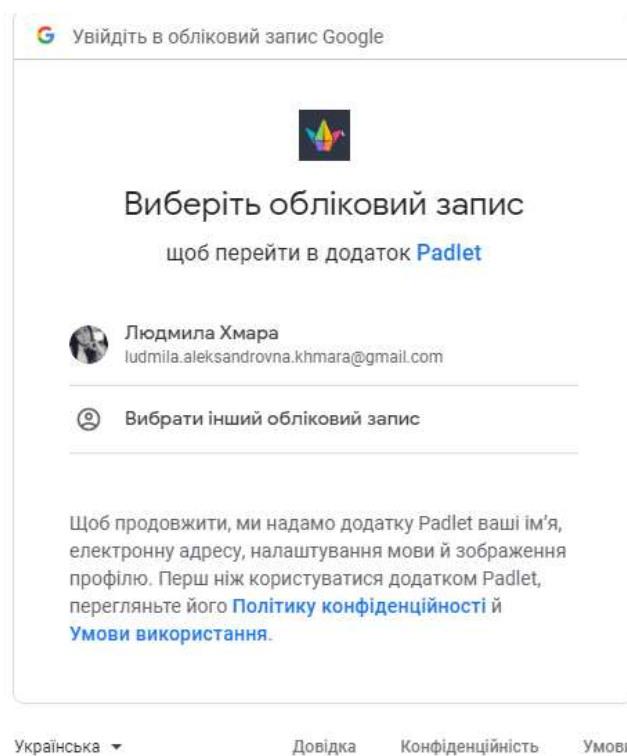

Рис.2. Вибір облікового запису для переходу в додаток Padlet

Якщо користувач не має облікових записів, то потрібно зареєструватися, для чого необхідно натиснути кнопку **Зареєструватися**, у спеціально відведених рядках, ввести особисту електронну пошту та надати надійний пароль, як показано на рисунку 3.

Підписатися на Padlet
Уже маєте обліковий запис? [Увійти](#)

- Зареєструватися через **Google**
- Зареєструватися через **Microsoft**
- Увійти через **Apple**

Електронна адреса
Електронна адреса

Пароль
Пароль

Я прекрасна людина

ЗАРЕЄСТРУВАТИСЯ

Рис. 3. Створення облікового запису для переходу в додаток Padlet

Після авторизації сторінки сайту отримаємо пропозицію скористуватися шаблонами. Дошка Padlet має 8 шаблонів, дизайн яких представлено на рисунку 4. Обираємо шаблон і переходимо до наступного кроку – редагування зовнішнього вигляду [2].

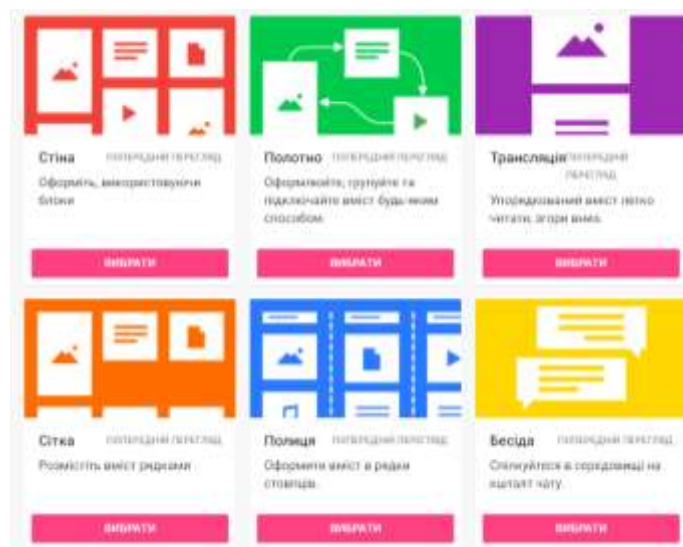

Рис. 4. Дизайн шаблонів дошки Padlet

На екрані пристрою відкриється обраний користувачем варіант дошки, наприклад, як на рисунку 5. За бажанням її можна перейменувати, змінити зовнішній вигляд та задати адресу.

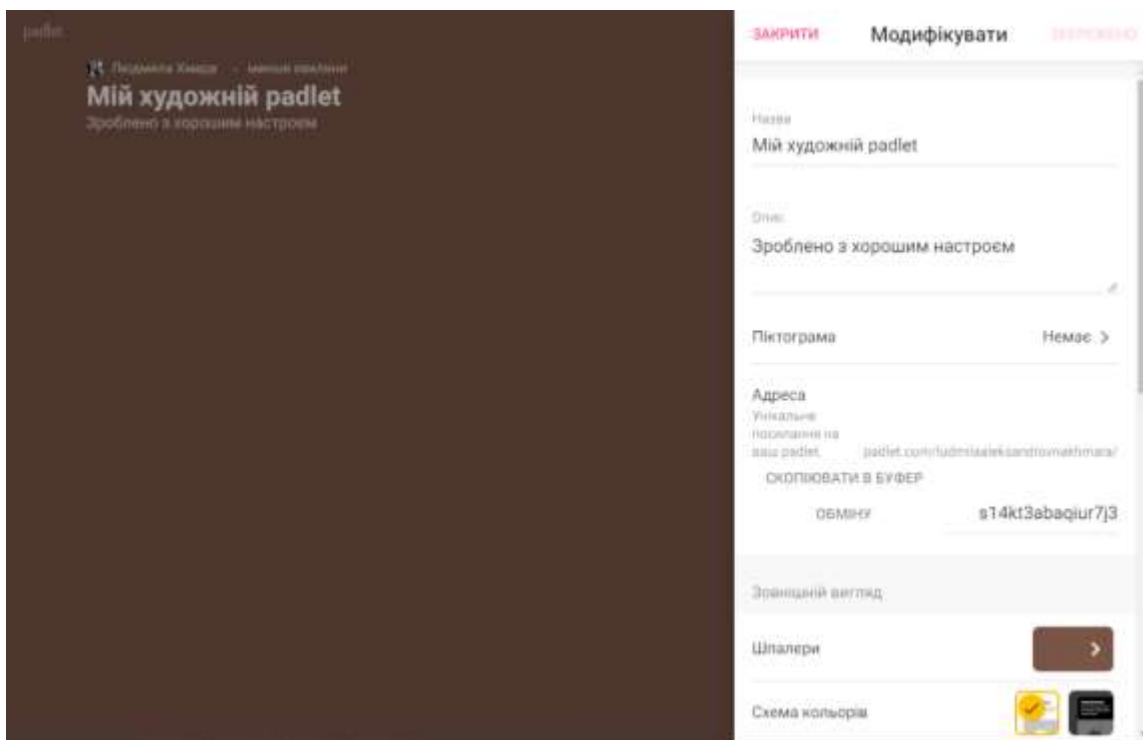

Рис. 5. Приклад варіанту дизайну дошки для роботи

За допомогою розділу «Модифікувати» ми можемо редагувати назву та опис дошки; додавати піктограму; створювати унікальне посилання на дошку Padlet; змінювати зовнішній вигляд (шпалери, шрифт, колір схем). У цьому ж розділі можна вказати автора, увімкнути коментарі, дозволити оцінювати публікації.

Для того, щоб додати публікацію, потрібно натиснути на плюс у правому нижньому куті. Створивши нову публікацію, необхідно вказати її назву та надати короткий опис. До публікації можна додавати файл з комп'ютера, посилання, веб-сторінку з інтернету, зробити та розмістити світлини.

На рисунку 6 візуалізовано розгорнутий список того, що можна додати в публікації.

Рис. 6. Розгорнутий список додавань до публікації в Padlet

Публікації на дошці Padlet розміщуються в довільній формі, проте їх можна змінювати та розташування самостійно. Для цього потрібно навести курсор на публікацію, натиснути ліву клавішу миші, перемістити публікацію й відпустити кнопку миші.

Для копіювання та поширення посилання на заповнену дошку потрібно натиснути кнопку «Поділитися», що розташована праворуч вгорі. У цьому розділі можна також створити QR-код, поділитися в соціальних мережах чи надіслати електронною поштою, зберегти в різних форматах та роздрукувати дошку. На рисунку 7 проілюстровано можливості опції «Поділитися» [3].

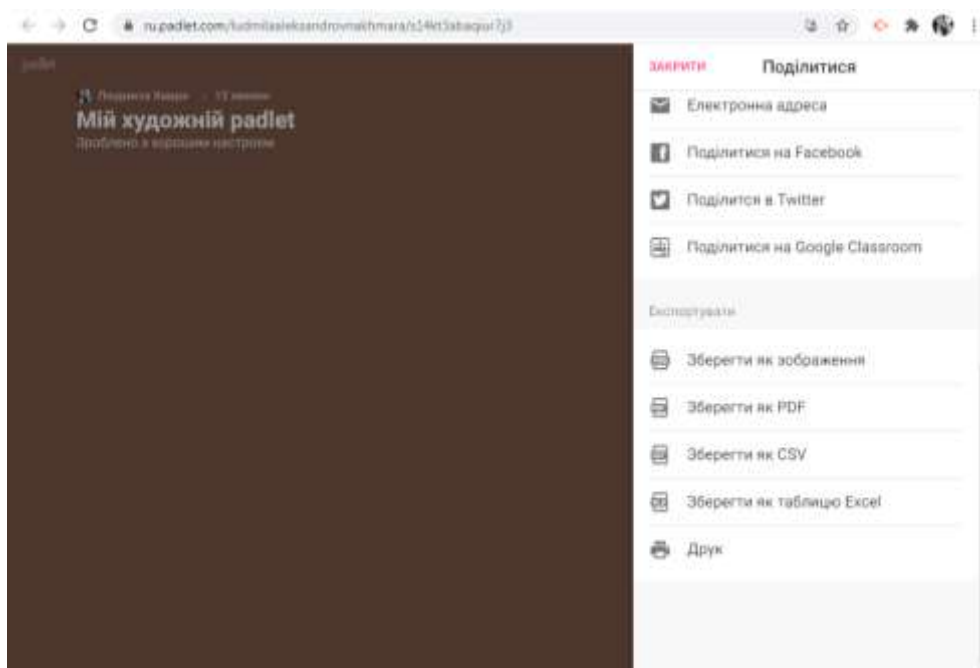
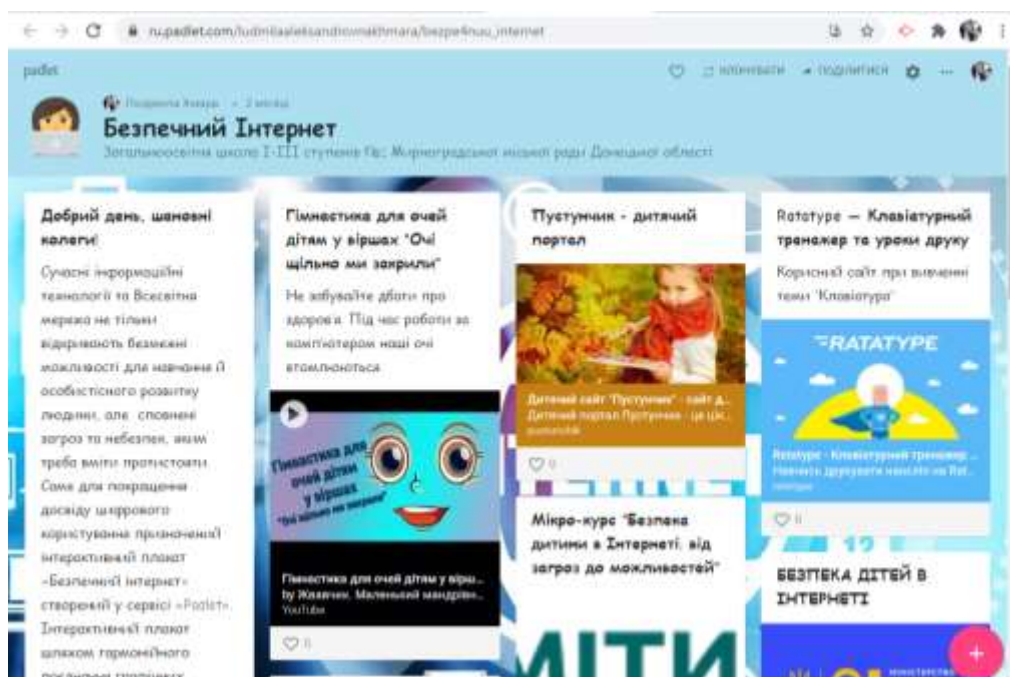

Рис. 7. Можливості опції «Поділитися» на дошці Padlet

Усі створені дошки будуть зберігатися на головній сторінці сайту, у будь-який момент їх зможете їх переглянути або відредагувати.

Приклад використання дошки Padlet для організації індивідуальної роботи з теми «Безпечний інтернет» можна переглянути за посиланням https://padlet.com/ludmilaaleksandrovnakhmara/bezpe4nuu_internet [1]. Створивши сторінку в застосунку Padlet, можливо розміщувати різноманітний матеріал до відповідної теми заняття, уроку, методичного заходу із педагогічними працівниками тощо: малюнки, фотографії, відеоролики, текстову інформацію, розробки занять та заходів, методичні рекомендації Міністерства освіти та науки тощо.

Використання дошки Padlet розширює можливості створення спільних проєктів, дозволяє зробити заняття та заходи цікавими, насиченими та сучасними. Застосування інформаційно-комунікативних технологій створює для педагога та вихованця середовище нових можливостей, сприяє підвищенню інтересу до творчої діяльності. Онлайн-дошка Padlet є дуже зручним та актуальним застосунком для керівників гуртків в умовах дистанційної форми організації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Безпечний Інтернет. URL: https://padlet.com/ludmilaaleksandrovnakhmara/bezpe4nuu_internet (дата звернення 09.08.2022)
2. Сервіси з налаштування програми. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jrDSHzooCu8> (дата звернення 09.08.2022)
3. Padlet. URL: <https://padlet.com> (дата звернення 09.08.2022)

Формування медіаграмотності учнів засобами позашкільної освіти

Вороніна Галина,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри виховання й розвитку особистості
Харківської академії неперервної освіти;
Удовенко Павло,
керівник гуртка КЗ «Центр дитячої та
юнацької творчості № 1» Харківської міської ради

У статті обґрунтовано необхідність упровадження сучасних медіаосвітніх програм і організації ефективних медіаосвітніх практик у системі позашкільної освіти. Висвітлено методи роботи керівника гуртка в процесі формування медіаграмотності вихованців, зокрема метод проєктів, публіцистичної вистави, воркшопу. Акцентовано увагу на організації науково-дослідницької роботи з метою опанування понять сучасних медіа, а також творчої роботи з медіаресурсами.

***Ключові слова:** медіаграмотність, медіаресурси, медіаосвіта, критичне мислення, воркшоп, медіакультура, медіаповідомлення, метод проєктів.*

У матеріалах Нової української школи йдеться про освіту, яка базується на загальнолюдських цінностях, мотивації до соціально значущої життєдіяльності, відповідальності та підтримці добрих ідей, оскільки український соціум потребує творчих громадян, здатних на духовне, моральне й соціально-культурне самотворення та служіння державі й суспільству [3]. Це актуалізує необхідність зосередження зокрема інформаційних впливів на формуванні й закріпленні у свідомості та поведінці дітей і підлітків системи смисложиттєвих орієнтацій та цінностей. Однією з інтеграційних ланок, спрямованих на розвиток способів творчого самовираження особистості, є позашкільна медіаосвіта [1, с.14].

Медіа формують картину світу, його сприйняття та моделі поведінки. Засоби масової інформації та Інтернет, посівши пріоритетні позиції у формуванні в дітей картини світу, почали становити особливу загрозу для усталеної вразливої дитячої психіки. Збільшення впливу на дитину неконтрольованої інформації про світ, людину, суспільство, природу актуалізує проблему інформаційної освіти, формування медіаграмотності, критичного мислення та критичного ставлення до інформації. У зв'язку з цим система позашкільної освіти потребує сучасних медіаосвітніх програм і організації ефективних медіаосвітніх практик [2, с. 236].

Гурткова робота в повному обсязі сприяє розширенню світогляду вихованців, поглибленню знань з основних предметів, створює умови для набуття ціннісних орієнтирів громадянина України – особистості, патріота, інноватора, соціальної та громадянської компетентності засобами медіаосвіти на засадах таких переваг, як добровільність участі та вузька спеціалізація за мотивами та інтересами дитини.

Так, реалізація головних завдань медіаосвіти набуває подальшого розвитку освітньої практики щодо оновлення змісту, методів, форм і впровадження соціально-педагогічних технологій формування медіаграмотності здобувачів освіти на заняттях гуртка.

Одним із методів роботи керівника гуртка є нарративний метод, що ґрунтується на педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського про розвиток

громадянських якостей школярів, формування їх патріотичної спрямованості, національної самосвідомості, толерантності, громадянської активності. Розглядаючи уривки з творів Василя Олександровича «Серце віддаю дітям», «Листи до сина», «Сто порад учителів» та інших, вихованці на заняттях гуртка отримують можливість поміркувати про сенс життя, вибір майбутньої професії, ставлення до себе, держави, родини, друзів. Ефективними формами організації пізнавальної діяльності гуртків є дискусії, «сократівські діалоги», віртуальні екскурсії.

Особливе місце в процесі формування медіаграмотності посідає метод проєктів як практика особистісно орієнтованого підходу до організації освітнього процесу в гуртку, урахування вільного вибору й інтересів вихованців.

Для дитини особливою цінністю є проєкти, що сприяють розвитку власного творчого потенціалу, пов'язані з життям місцевої громади, приверненням уваги громадськості до важливих проблем. Так, реалізуючи соціально-виховний проєкт «Зроби свій внесок у збереження екосистеми», гуртківці організували збір і утилізацію відпрацьованих батарейок, проводили роз'яснювальну роботу зі школярами та мешканцями мікрорайону, розповсюджували листівки тощо.

Модернізація змісту позашкільної освіти вимагає від педагога пошуку нових форм і методів роботи, застосування надбань науки й передових практик. У цьому контексті заслуговує на увагу впровадження арттехнологій в освітній процес. Так, використання методу публіцистичної вистави забезпечує гальмування дисоціальних тенденцій у розвитку дитячого колективу та сприяє розвитку емоційного інтелекту й рефлексії: гуртківці із задоволенням створюють сценарії публіцистичних вистав, самостійно здійснюють монтаж, підбирають вірші, пісні, «апарти» (яскраві слова-заклики до глядачів) тощо.

Формування медіаграмотності учнів, вихованців нерозривно пов'язане з розвитком критичного мислення, завдяки чому вихованець набуває навичок перемагати сумніви, аналізувати інформацію, протистояти впливам, маніпуляціям.

Допомогти вихованцям опанувати поняття, пов'язані із сучасними медіа та їх впливом, можна на основі організації науково-дослідницької роботи, наприклад, за темою «Маніпуляція свідомістю: соціально-філософський аналіз», мета якої полягає в здійсненні дослідження проблеми соціального маніпулювання, його ролі в системі суспільних відносин. У процесі роботи гуртківці з'ясовують, що маніпуляція – це прихований вплив на психіку та вчинки людей завдяки ефектам заразливості й навіювання. У підкоренні власного «Я» «Я» колективному величезну роль відіграють ЗМІ, а протистояти таким впливам може тільки та людина, яка володіє критичним мисленням.

Пошуки шляхів формування медіаграмотності вихованців на заняттях гуртка ґрунтуються на педагогічних техніках розвитку критичного мислення, як, наприклад, освітні кластери, воркшопи, яким властиві висока ефективність, партнерство й емоційність. Такі форми допомагають розвинути практичні вміння та навички ефективного спілкування, роботи з різними джерелами інформації та їх аналізу.

Воркшоп є ефективним методом динамічного навчання, під час якого учасники навчаються завдяки власній активній роботі. На занятті у формі воркшопу створюється позитивне середовище, що дозволяє керівнику гуртка зняти у вихованців стрес і страх, забезпечити інтерес до навчання, спілкування,

соціальних проблем, спрямувати роботу на покращення пам'яті. У дітей з'являється перспектива успіху, «потрібності», вони починають творити, генерувати ідеї, утілювати їх у життя на користь собі та іншим, критично мислити, отримують задоволення від спілкування [4].

Роботу з опанування вихованцями поняття «стереотип» і усвідомлення їх ролі в житті людини та суспільства можна на основі обговорення проблеми гендерної політики, зокрема питання про те, як створюються гендерні міфи, спираючись на соціологічні дослідження, які інтерпретуються медіа крізь призму гендерних стереотипів, а також про те, як гендерні міфи створюються ненауковими й недостовірними дослідженнями, розтиражованими в медіа. Учні дізнаються про «дослідження», підписані абстрактно («учені Гарварда», «британські вчені» тощо), перевірити достовірність яких неможливо, бо дані є анонімними. А також вони розуміють, що подібні дослідження несуть суттєве ідеологічне навантаження.

Так, розглядаючи на одному із занять публікацію з Інтернет-видання про те, що активність тестостерону в організмі чоловіка може змусити його до фінансових ризиків (на прикладі дослідження зразків слини студентів Гарварда), дослідники доводили, що генетика зробила сферу фінансів виключно чоловічою цариною, знайшовши таке «наукове» пояснення причини високого відсотка чоловіків у сфері фінансів. Отримавши самостійне завдання попрацювати з медіаматеріалами, вихованці гуртка дізналися, що не завжди і не скрізь сфера фінансів була пріоритетом чоловічої діяльності. Ознайомлюючись зі статистикою України часів СРСР, гуртківці змогли дізнатися про те, що в ощадкасах і банках працювали здебільшого жінки (через невисоку зарплатню та неможливість кар'єрного зростання), а от із переходом до ринкової економіки та зростанням ролі фінансового сектора відсоток чоловіків у цій сфері почав зростати. Таким чином, був розвіяний медіаміф про «біологічний» зв'язок між чоловіком і грошима.

Розвитку медіакультури гуртківців сприяють зображувально-імітаційні творчі завдання, що полягають у створенні кіноафіші, малюнків, колажів, коміксів або в участі вихованців у рольових іграх, наприклад, «Репортаж». На заняттях гуртка можна виконувати творчі завдання за матеріалами ЗМІ, наприклад, складати монологи уявних глядачів, що представлені людьми різних професій, різного віку, освіти тощо. Цікавими для учнів є завдання щодо колективного обговорення та рецензування медіатекстів (фільмів, кліпів, сайтів).

Особливу роль відіграє на заняттях гуртка робота з аналізу медіаповідомлень, завдяки чому учні вчать визначати й аналізувати жанри інформаційних повідомлень, розуміти поняття «цензура і самоцензура».

Вправи з аналізу медіаповідомлень можна розробляти на матеріалах газет, працюючи із заголовками, змістом статей, інтернет-видань, реклами (соціальної, політичної, комерційної тощо). Досліджуючи тексти, гуртківці набувають навичок визначення наявності токсичного контенту, ідентифікації проявів пропаганди, розпізнавання її впливу на емоції людини за допомогою лексики, ефектів зображення та виробляють алгоритм протидії стереотипам, також опановують прийоми роботи дослідника.

Формуванню рис громадянськості сприяє ознайомлення вихованців гуртка із технологією «електронної демократії», оскільки кожен за допомогою смартфона може активно впливати на якість життя на вулиці, у селищі, у місті.

Таким чином, позашкільна освіта відповідає завданням технологічного забезпечення формування медіаграмотності здобувачів освіти, сприяючи успішній соціалізації особистості. Цей процес відбувається завдяки впровадженню прийомів опосередкованого педагогічного впливу, діалогічної взаємодії, спільного пошуку істини, розвитку особистості шляхом створення виховних ситуацій із залученням учнів до різноманітної творчої діяльності, зокрема роботи з медіаресурсами, – власне концептуальної основи Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонові, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
2. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів: монографія / за наук. ред. Л. А. Найдьонові, Н. І. Череповської; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. К. : Міленіум, 2014. 348 с.
3. Нова українська школа / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.12.2020).
4. Фопель К. Психологічні принципи навчання дорослих. Проведення воркшопів: семінарів, майстер-класів. М. : Генезис, 2010. 360 с.

Хореографія онлайн як метод арттерапії

*Полумисна Катерина,
керівник хореографічного гуртка
Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької
творчості № 1 Харківської міської ради»*

У статті висвітлено практичний досвід проведення занять із хореографії дистанційно як метод арттерапії, що допомагає дітям подолати стресовий стан і відновити психічну рівновагу. Розкрито сутність понять «арттерапія», «артпедагогіка», «імпровізація», «дистанційне навчання» та специфіку занять із хореографії онлайн. Відображено результативність використання методу танцювальної арттерапії. Наведено посилання на відеоматеріали, що є результатом роботи хореографічного колективу закладу.

***Ключові слова:** арттерапія, артпедагогіка, хореографічна терапія, імпровізація, відеозвіти, відеопояснення, відеопрезентації.*

Сучасна система освіти кардинально змінює звичні підходи до навчання, спрямовуючи педагогів на застосування інноваційних методик і форм викладання. Звичним стало навчання як очно, так і дистанційно (онлайн) чи змішаної форми. Актуальним залишається максимальне задоволення, емоційний та психологічний комфорт від здобуття освіти.

У пошуках нової педагогічної практики з питання організації змішаного та дистанційного навчання з хореографії в системі позашкільної освіти педагоги нашого ЦДЮТ ефективно проводять заняття онлайн як арттерапію.

Арттерапія мистецтвом є досить актуальною в подіях сьогодення. Використання танцювальних «Па» для вираження почуттів і переживань значно допомагає у зміні психологічного, емоційного та фізичного стану вихованців.

За визначенням Є. Полат, дистанційне навчання (онлайн) – це нова форма навчання, відмінна від звичного очного чи заочного, у процесі якого використовують інші засоби, методи, форми навчання, відбувається специфічна взаємодія педагога й учнів, учнів між собою. Традиційними принципами дистанційного навчання є самостійність, науковість, системність і систематичність, активність, принципи розвивального навчання, наочності, доступності, диференціації та індивідуалізації навчання, активності в навчанні, зв'язок теорії з практикою, нетрадиційними – демократизація навчання, оптимізація освітнього процесу, принципи інтерактивності, диференціації та нетрадиційності системи навчання.

Однією з основних особливостей дистанційного навчання є комунікація дитини, яка навчається, з іншими учнями та педагогами. Усіх їх об'єднує спільна мета. Важливими в організації дистанційної форми навчання є взаємодія всіх учасників освітнього процесу.

Навчання в будь-якій формі буде легким і ефективним, якщо воно буде цікавим. У педагогічній практиці використовується поняття «артпедагогіка», за допомогою якої навчання, розвиток і виховання відбувається на основі мистецтва.

Арттерапія (від лат. *ars* – мистецтво, грецьк. *therapeia* – лікування) – методика лікування за допомогою художньої творчості, що є однією з найдавніших і природних форм корекції емоційних станів. Важливо, що будь-яка людина навіть самостійно, без допомоги фахівця, може займатися арттерапією. Це допомагає розслабитись і зняти напругу.

Хореографічна терапія передбачає, що тіло і психіка взаємозв'язані, а тому тілесні рухи яскраво відображають внутрішній стан людини та її взаємовідносини з оточуючим світом.

Під час проведення занять із хореографії офлайн не виникає потреби використовувати метод арттерапії повсякчас, тому що танцювальний колектив зазвичай має високий соціальний потенціал, тісне спілкування, веде активну сценічну практику, бере участь у конкурсах, фестивалях, що вимагає високого виконавського рівня.

Під час заняття з хореографії дистанційно (онлайн) вихованці та педагог знаходяться по різні боки екрана комп'ютера. У педагога немає можливості бути поруч, підійти й виправити вихованця. Він може лише поглядом і голосом ставити завдання, цілі, розв'язання яких можливе завдяки потужному креативному потенціалу хореографічного мистецтва, що виявляється в здатності танцю засобом впливу на естетичні почуття розвивати творчі здібності, збуджувати фантазію, викликати бажання до експерименту, знімати м'язове, емоційне та психічне напруження, отримуючи сенсорне задоволення від відчуття власного тіла, його краси.

Заняття танцем стимулюють дитину в прагненні бути зовні стрункою, підтягнутою, красивою. У неї виробляється почуття гармонії в собі, як єдності внутрішньої та зовнішньої краси.

Відтворення вихованцями пластичних рухів, змістовно наповнених думками, емоціями, почуттями, сприяє активізації зв'язків між їхнім внутрішнім станом і фізичними проявами. Хореографічна творчість сприяє підвищенню рівня емоційно-чуттєвого розвитку, естетичних уявлень, понять, естетичної культури, творчого потенціалу, закладає основи знань світового мистецтва. Також простежується безсумнівний позитивний ефект впливу занять танцем на емоційне, художньо-естетичне сприйняття, на фізичний розвиток дітей, на їхній стан здоров'я. Поєднання всіх цих якостей особистості складає основний зміст її всебічного й гармонійного розвитку.

Специфіка проведення занять із хореографії онлайн

Заняття з хореографії в танцювальній залі та дистанційно суттєво відрізняються. Необхідність використання е-платформи для організації освітнього процесу передбачає ІКТ-компетентність педагога й вихованців. Різні методи дистанційного навчання (асинхронний та синхронний формат) передбачають і різні форми підготовки та проведення заняття. Використання ПК забезпечує інтерактивну взаємодію педагога й вихованців на різних етапах навчання, самостійну роботу з матеріалами. Після проведення занять онлайн завжди є подальше опрацювання відеопрезентацій з методики виконання хореографічних вправ, етюдів і постійного аналізу музичного супроводу й танцювальних комбінацій. Тісний зв'язок керівника гуртка та вихованців відбувається через надіслані дітьми відеозвіти.

Найефективніші заняття з хореографії на ZOOM-платформі. Часто використовуються також соціальні мережі. Це дає можливість проводити прямі ефіри.

Дуже важливо під час заняття онлайн у синхронному форматі утримувати інтерес дитини до занять і отримання результатів. Тема заняття викладається методом показу та роз'яснення. Помилки виправляються наочно або через «питання – відповідь» і допомагають реалізувати творче навчання на дистанції. Активно застосовуються технології, які презентують результати навчання: змонтовані відеоролики, танцювальні роботи вихованців, де можна представити кожную дитину індивідуально. Побачивши себе зі сторони, діти відчують натхнення, отримують стимул працювати далі. Як заохочення спрацьовують електронні похвальні листи та подяки. Дуже важливо, щоб заняття не втомлювали, а надихали. Тому дистанційні заняття повинні бути коротшими, ніж звичайні.

Спеціальними дослідженнями встановлено безпосередній вплив на формування ефективності онлайн-занять – комфорт учнів. Першим кроком для початку занять дистанційно є нове комфортне місце, де б дитина відчувала себе добре, бо зміна місця та форми занять уже викликають у неї страх і почуття дискомфорту. Другим кроком є бесіда, під час якої вихованці діляться своїми думками, емоціями. Далі переходимо до фізичних вправ.

Зважаючи на те, що заняття з хореографії онлайн мають певні мінуси, увага педагога має бути зосереджена як на техніці, так і на емоції вихованця під час танцю. Кожен рух допомагає досягти емоційної, когнітивної, фізичної та соціальної інтеграції, що допомагає привести тіло до ладу, поліпшити фізичний та внутрішній стан.

Невід'ємною частиною танцю є музичний супровід. Музика здатна більш яскраво й різноманітно передавати переживання людини, внутрішній світ її почуттів, емоційно-психологічний стан, його динаміку та переливи. Не випадково Р. Шуман говорив, що там, де кінчається слово, починається музика. Якщо мозку подобається музика, відбувається викид допаміну, гормону, який відповідає за наші позитивні емоції. Отже, дуже важливо підбирати музику під стан дитини в даний момент, бо через неї дитина відпускає всі негативні думки й емоції та наповнюється позитивом. Регулярна робота з музичним матеріалом приносить такі результати:

- відбувається зміна в емоційній сфері вихованців;
- знижується рівень тривожності завдяки сприятливому психологічному клімату;
- розвиваються творчі здібності;
- формується толерантність і готовність зрозуміти та прийняти культуру носіїв іншої культури;
- формуються етичні позиції, естетичні інтереси.

У хореографії музику треба не тільки слухати, а й бачити. Під час онлайн-занять важливо, щоб вихованці чули музику та педагога одночасно. Для цього використовуємо бездротові навушники. Один навушник кладемо біля колонки, інший надягаємо. Завдяки цьому можна вільно пересуватись і не працювати поруч із колонками, бо це дуже незручно. Також немає потреби дуже голосно говорити, щоб дитина почула і музику, і педагога. Під час дистанційного заняття діти вчать уважно слухати педагога, а не тільки повторювати за ним. З'являється тісне спілкування між вихованцями та педагогом. Для того щоб уточнити всі моменти на заняттях, можна зняти відеопояснення комбінації під рахунок і під музику, щоб після заняття дитина змогла відпрацювати рухи за цією підказкою. А щоб діти не втомлювалися від вивчення нових танцювальних комбінацій, потрібно брати різноманітні танцювальні стилі.

Окрім танцювальних комбінацій від педагога, необхідно приділяти увагу імпровізації.

Імпровізація (від лат. *improvisus* – несподіваний) – це творчість у хореографічному мистецтві, що створюється в процесі виконання, де імпровізація стає, з одного боку, прийомом творчості. Імпровізацію називають «танцем справжнім» або «спонтанною хореографією», умінням вигідно використовувати своє тіло та його можливості, простір, взаємодію з партнерами. Імпровізацію можна розглядати як засіб навчання танцю, розвиток лексики при постановці хореографічної композиції, уяви, ритмопластичної свободи, як інноваційний підхід у сучасній хореографії, виявлення сильних сторін у дитині. Опанувавши вправи структурної імпровізації, вихованці набувають багатьох важливих професійних якостей, а саме:

- спроможності працювати зосереджено й напружено протягом тривалих проміжків часу;
- хореографічної фантазії;
- музичності;
- мобільності тілесного апарату;
- здібності швидко вивчати рух будь-якої стилістики;
- розуміння суті танцю.

Потім можна приступати до створення рухів. Для цього є багато вправ, як можна допомогти дитині почати робити свої рухи й танцювальні комбінації. Наприклад, педагог вигадує 4 ситуації (доторкнутися до гарячого, злякатися, знайти квітку, зірвати яблуко з дерева) на які дитина повинна вигадати рухи, як би вона це змогла показати без слів. На кожну ситуацію треба брати не більше ніж 4 рахунки. Далі ми допомагаємо з'єднувати ці рухи в комбінацію та даємо декілька рухів, які можуть їх з'єднати: стрибок, поворот, пліє тощо. І ось уже отримуємо якусь історію. Такі ситуації можна вигадувати зовсім різні, а отже, їх характер і вигляд буде змінюватись. Далі можна гратись у групі: кожна дитина вигадує ситуації та рухи на них, а інші діти намагаються відгадати, що саме показується. Таку гру можна назвати «танцювальний крокодил». Як елемент арттерапії можна запропонувати вихованцям «намалювати музику», де малюнок для дітей є не мистецтвом, а мовою. Малюючи, дитина потрапляє в казку, наповнюється радістю та успіхом. Через малюнок, гру, казку, музику арттерапія дає вихід негативу, внутрішнім сильним емоціям, допомагає дитині зрозуміти власні почуття та переживання.

Як результат, діти активно включаються у творчий процес удома. Педагогу залишається тільки коментувати й підхвалювати активність вихованців.

Таким чином, танцювальна арттерапія, як ніщо інше, допоможе найбільш чітко відобразити емоційний стан дитини, і вона зможе більш чітко прожити всі свої переживання, страхи та емоції, які в цей час живуть у ній.

Ураховуючи, що для позашкільця дистанційне навчання є інновацією, а групові заняття з хореографії організувати складно, від уміння педагога залежить створення комфортного освітнього середовища, у якому танець є містком до активного спілкування в незвичному форматі.

Результативність використання методу танцювальної арттерапії

Попередні роки роботи показали спроможність хореографічного колективу працювати дистанційно, використовуючи популярні е-платформи. Потребою часу стало використання танцю як арттерапії, щоб зменшити емоційну та психологічну напругу вихованців, які опинились у складній психологічній та емоційній ситуації.

Вихованці хореографічного гуртка ЦДЮТ № 1 активно долучаються до занять онлайн. Здебільшого заняття проводяться в реальному режимі, коли у визначений час приєднуються діти з усіх куточків міста, країни чи світу. Приємно, що кількість вихованців весь час збільшується як за рахунок самих гуртківців, так і дітей, які знайшли можливість приєднатися до занять.

Заняття в гуртку для багатьох вихованців залишилися тим єдиним містком, що пов'язує їх із приємними спогадами та емоціями. Це є ключовим аспектом в організації освітнього процесу онлайн в умовах воєнного стану.

На початку занять діти радо зустрічають один одного, цікавляться психологічним станом, діляться емоціями, новинами. Іноді це супроводжується радісними криками, іноді – сльозами. Так відновлюється емоційна рівновага, приходить спокій, налаштування на роботу. Крім цього, діти отримують лекційний матеріал: «Що таке емоція, стрес? Чому так важливо не ховати їх, а навчитися працювати з ними». І вже після двох – трьох вступних занять із

використанням методу арттерапії вихованці повертаються до стабільного емоційного стану, стають більш психологічно зрівноваженими.

Поштовх до творчого розвитку забезпечує дружню атмосферу та яскраві емоції.

Діти продовжують покращувати свій фізичний стан, гнучкість, рівновагу, витривалість і силу. Важливою мотивацією для цього є продовження занять офлайн і участь у фестивально-конкурсній діяльності.

Хореографія, як гарна арттерапія, зробила дітей більш відкритими. Вони поступово навчаються керувати своїми емоціями й самостійно можуть собі допомогти у важкий час. Свої переживання вихованці перекладають у танець і залишають їх там.

Для танцотерапії використовуються відповідні стилі танцю для роботи над проблемами, як фламенко, модерн або контемпорарі. Вони дозволяють вибудувати танець так, ніби людина розповідає свою особисту історію – навіть якщо рухи в усіх будуть одні й ті самі, кожен станцює їх по-своєму, пропустивши через себе емоції.

Така методика допомагає привести тіло до ладу, поліпшити фізичний стан. У вихованців підвищується самооцінка.

Хореографія як арттерапія заснована на ідеї, що рух і емоція взаємопов'язані, це творче вираження виробляє навички спілкування для поліпшення стосунків і налагодження соціальних зв'язків у суспільстві. Рух допомагає розкривати різні аспекти особистості, з якими й буде працювати педагог для встановлення більш глибокого зв'язку у відновлювальній терапії.

Результатом роботи хореографічного колективу закладу онлайн є відеоматеріали, у яких продемонстровані хореографічні навички та внутрішній емоційний стан вихованців. Діти усміхнені, активні, розкуті, немає внутрішньої зажатості, страху. Це і танцювальний марафон (<https://drive.google.com/file/d/1dKhNULHt6mZY0PZoL7PPBjjTC4j41-rw/view?usp=sharing>), у якому взяли участь вихованці початкового та основного рівня з різних куточків нашої країни; творчий проект «Спогади» (<https://drive.google.com/file/d/1d89V8oz51LrkupKZ0mTH2NgW--QidSG9/view?usp=sharing>); композиція «Українські мотиви», яка наповнена патріотичними почуттями та любов'ю (https://drive.google.com/file/d/1dJctfrKnBUK3onVR_68_Wq5-MXqHNOyv/view?usp=sharing). Емоційний стан і переживання за долю України продемонстровано у відеоролику «Моя Україна» (https://drive.google.com/file/d/1TmS4D2ghDlalz_mY6sx02MP5T4MnIGL/view?usp=sharing).

Емоційно та творчо проходять групові й індивідуальні заняття, під час яких діти опановують танцювальну техніку та розучують вправи для подальшої роботи над створенням нових хореографічних шедеврів. З відеозанять видно, як діти сприймають присутність педагога по той бік екрана, відчутна взаємопідтримка, взаємоповага, дисципліна на заняттях: (https://drive.google.com/file/d/1d5o00OpOw7XbeD3CDKSEfA9stqL_ryeb/view?usp=sharing)
<https://drive.google.com/file/d/1d9cWnvRIAPRYGTz7SwWaNGx9OuUOc4/view?usp=sharing>
https://drive.google.com/file/d/1cqSnrQ1dDip64ZsHs07_bc0Zgb8H_GbW/view?usp=sharing

<https://drive.google.com/file/d/1cuXGwgkSxCh0spop4Tkcc4IU7G5UXsDN/view?usp=sharing>).

Велике значення для вихованців має моральне стимулювання у вигляді подяк і похвальних листів, що практикується в гуртку. За сумлінну роботу над собою, досягнення результатів у хореографії подяками нагороджені кращі вихованці гуртка (<https://drive.google.com/file/d/1dT84VrWzYBTRuwC0lseIXVQaN78IVMCm/view?usp=sharing>).

Спираючись на практичний досвід, можна сказати, що вихованці хореографічного гуртка ЦДЮТ № 1 за відносно короткий термін завдяки методу арттерапії відновили свою психічну рівновагу, емоційний та фізичний стан.

Таким чином, можемо стверджувати, що педагогічна арттерапія – унікальний метод досягнення рівноваги між фізичним і внутрішнім світом дитини. Якщо діти довгий час перебувають у стресовому стані, це велике навантаження на психіку й емоційний стан особистості. Тому багато дітей закриваються, бо не розуміють, як упоратися зі стресом, страхом, розлукою. І найкраще, що може зробити педагог-хореограф, – це перетворити свої заняття на танцювальну терапію, навчити дітей відпускати біль і емоції, що заховалися дуже глибоко. Навчання онлайн – це можливість зробити для дітей комфортне середовище, де б вони не були. Дітям потрібна частина щасливого минулого життя, а педагог має змогу це зробити за допомогою інтернету. Заняття онлайн – це можливість тримати емоційно-психічний стан дитини навіть на відстані, допомогти дітям почуватися добре, відчувати підтримку, знайти своє місце в соціумі.

Танець – не тільки рухи, це великий інструмент, за допомогою якого можна виховати впевнених у собі людей. За допомогою хореографії можна навчити розуміти не тільки фізичне здоров'я, але й психічне. Хореографія дає можливість почути й побачити в собі особистість і завжди залишатися відкритими для себе та інших.

Використання методу арттерапії під час занять хореографією онлайн – це дієва педагогічна технологія, яка є ключем до душі кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Арт-терапія (<http://www.psycholog.rovno.ua/?p=67>)
2. Вплив хореографічного мистецтва на всебічний та гармонійний розвиток учнів початкових класів (<https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/56-dvadtsyat-shosta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/679-vpliv-khoreografichnogo-mistetstva-na-vsebichnij-ta-garmonijnij-rozvitok-uchniv-pochatkovikh-klasiv>)
3. Гімнастика. (<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>)
4. Імпровізація, як інноваційний метод викладання сучасного танцю у позашкільній освіті (<https://vseosvita.ua/library/improvizacia-ak-innovacijnij-metod-vikladanna-sucasnogo-tancu-u-pozaskilnij-osviti-204355.html>)
5. Моделі дистанційного навчання (<https://op.ua/ru/pedclass/nauchnaya-statya/modeli-distancijnogo-navchannya>)
6. Музика як засіб емоційного виховання особистості школяра (http://4ua.co.ua/pedagogics/qb3ac69a5d53a88421306c26_1.html)
7. Танець як арт-терапія (<https://www.google.com/amp/s/bhub.com.ua/uk/tanets-yak-art-terapiya/amp/>)

8. Що таке зона комфорту? Визначення цього поняття і точки виходу (<https://alexus.com.ua/shho-take-zona-komfortu-viznachennya-cogo-ponyattya-i-tochki-vixodu/>)

9. Що таке стрес та як з ним боротися (<https://phc.org.ua/news/scho-take-stres-ta-yak-z-nim-borotisyu>)

10. Посилання на танцювальні відео та уроки:

<https://drive.google.com/file/d/1dKhnULHt6mZY0PZoL7PPBjjTC4j41-rw/view?usp=sharing>

<https://drive.google.com/file/d/1d89V8oz51LrkupKZ0mTH2NgW--QidSG9/view?usp=sharing>

https://drive.google.com/file/d/1dJctfrKnBUK3onVR_68_Wq5-MXqHHOyv/view?usp=sharing

https://drive.google.com/file/d/1TmS4D2ghDiIalZ_mY6sx02MP5T4MnIGL/view?usp=sharing

https://drive.google.com/file/d/1d5o00OpOw7XbeD3CDKSEfA9stqL_ryeb/view?usp=sharing

<https://drive.google.com/file/d/1d9cWnvRIAPRYGTz7SwWaNGx9OuDgUOc4/view?usp=sharing>

https://drive.google.com/file/d/1cqSnrQ1dDip64ZsHs07_bc0Zgb8H_GbW/view?usp=sharing

<https://drive.google.com/file/d/1cuXGwgkSxCh0spop4Tkcc4IU7G5UXsDN/view?usp=sharing>

Нагородження дітей за роботу онлайн:

<https://drive.google.com/file/d/1dT84VrWzYBTRuwC0lseIXVQaN78lVMCm/view?usp=sharing>

Хореографічний номер, поставлений онлайн:

https://drive.google.com/file/d/1bjajNgTMqItTXFl_YhCfhtgn-OYoDLdo/view?usp=sharing

Авторський вірш, записаний дітьми:

https://drive.google.com/file/d/1d_ljOy4ZaUL473SsO5H_HWwtoHFK8OAY/view?usp=sharing

Інноваційні освітні технології як засіб підвищення якості освіти в закладі позашкільної освіти

Коржевич Світлана,

методист Комунального закладу

«Зачепилівський будинок дитячої та юнацької творчості»

Зачепилівської селищної ради Харківської області

Авторка статті акцентує увагу на значенні та завданнях позашкільної освіти для дітей у складних умовах сьогодення. Актуалізує використання педагогами інноваційних технологій, які сприяють розвитку здібностей і нахилів вихованців, зокрема ігрової діяльності. Пропонує з практики роботи гуртків форми й методи, дібрані за принципом життєвої доцільності та функційності, що відповідають можливостям і зацікавленням дітей.

***Ключові слова:** позашкільна освіта, інноваційні технології, ігрова діяльність, квест, проєкт, віртуальні подорожі та експедиції, флешмоби.*

За визначенням ЮНЕСКО, сьогодні позашкільна освіта «...є відкритою неформальною паралельною освітою, спроможною швидко й мобільно реагувати на зміни в соціальному середовищі, на різноманітність потреб і мотивів соціуму, здібностей дітей» [1].

Сучасний етап розвитку суспільства, утвердження позашкільної освіти як складової структури освіти України, зумовили переосмислення її місця та ролі, визначення основних засад підвищення якості. Особливо це проявилось зараз, коли в країні йде війна, в умовах воєнного стану. Сьогодні, коли багато дітей стали вимушеними переселенцями, коли вони страждають від постійних обстрілів, коли знаходяться на чужині, саме позашкільна освіта покликана організувати їх дозвілля, щоб допомогти пережити всі страхоття сьогодення, дати надію вижити й повернутися до мирного життя.

Якщо позашкільна освіта має вирішувати завдання емоційного, фізичного, інтелектуального розвитку особистості, формувати ключові компетентності вихованців і водночас сприяти забезпеченню потреб особистості у творчій самореалізації, соціалізації, то без використання інноваційних технологій в освітньому процесі обійтися неможливо.

Заняття – основна форма навчання в закладі позашкільної освіти, як і в закладі загальної середньої освіти. Але між ними є різниця: мета, завдання, методи та прийоми роботи, можливість дитини самостійно вибирати напрям діяльності, гнучкість опанування навчального матеріалу.

Відомо, що завданнями позашкільної освіти насамперед є: закріплення, поглиблення, збагачення набутих у процесі навчання знань та застосування їх на практиці; розширення загальноосвітнього кругозору вихованців і вироблення навичок самоосвіти, що особливо важливо. Приходячи до закладу позашкільної освіти, діти обирають такі напрями, які будуть сприяти розвитку їх здібностей і нахилів. А керівники гуртків покликані докласти всіх зусиль, щоб реалізувати ці завдання, досягти очікуваних результатів, справдити надії і вихованців, і їх батьків.

Виявилось, що традиційних форм роботи замало, тому педагоги постійно вишукують інноваційні підходи до освітнього процесу. Педагоги-позашкільники використовують такі форми й методи роботи, щоб діти мали бажання приходити на заняття ще й ще, а після його закінчення з нетерпінням очікували нового. Кожен педагог, організовуючи заняття гуртка, підбирає та випробовує власні знахідки, маючи за мету підвищити якість знань і водночас розширити світогляд дитини, розвинути природні здібності та нахили. Заняття повинно бути, перш за все, цікавим для вихованців. Тому важливо використовувати інноваційні освітні технології, серед яких особливе місце відводиться ігровій діяльності, що має певні переваги: у грі задіяні всі учасники освітнього процесу, формується «командний дух», кожна дитина може висловити свою думку та довести її іншим, створюється «ситуація успіху». А саме це й сприяє як бажанню відвідувати гурток, так і підвищенню якості знань.

Цікавими є заняття гуртка «Ерудит» соціально-реабілітаційного напрямку для дітей 7-9 років, під час яких педагог Віра Бесчасна застосовує елементи змагання. Саме момент змагання, як засіб активації уваги, навчальної активності завжди був і залишається дієвим. На заняттях дітям подобається гра «Поле чудес», а також їх захоплюють вікторини, розгадування ребусів тощо. І завжди вони отримують так звані «бонуси» у вигляді яскравих картинок, які накопичуються протягом року, а потім найактивніші вихованці отримують грамоти за активну діяльність у навчальному році. І найважливіше, що грамоти отримують усі вихованці!

Ще одна технологія, що застосовується керівниками гуртків нашого закладу й підвищує пізнавальну активність вихованців, – це *квест*. Здебільшого ця технологія знайшла своє призначення на заняттях гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку. Діти із задоволенням проходять краєзнавчі квести, завдання яких можуть охоплювати більшу територію населеного пункту, беруть участь у створенні квестів для молодших товаришів.

Події останніх років навчили нас використовувати в освітньому процесі дистанційні та змішані форми роботи. Так, не маючи змоги подорожувати нашою прекрасною країною, ми використовуємо віртуальні подорожі та експедиції. На заняттях гуртків еколого-натуралістичного напрямку під час таких подорожей вихованці знайомляться з флорою та фауною різних природних зон світу. Дуже цікаво виготовити лото, наприклад, на тему «Тварини савани та рідколісся», а потім у процесі гри закріпити знання з цієї теми. Також розвивальними є вікторини за наслідками віртуальних подорожей, складання та відгадування ребусів. Починаючи з таких простих завдань екологічного характеру, набуваючи теоретичних знань і практичних навичок, проводячи дослідження, юні екологи під керівництвом своїх наставників виконують і складніші науково-дослідницькі завдання, створюючи проекти. Приємно, коли така робота приносить результат. Так, у 2020-2021 навчальному році наші вихованці були переможцями та призерами Всеукраїнського конкурсу дослідницько-експериментальних робіт із природознавства «Юний дослідник». Діти набули досвіду захисту своєї роботи онлайн серед великої кількості учнів і вихованців закладів України, а водночас отримали задоволення від спілкування в ході дискусії та мотивацію до нових звершень.

В умовах дистанційної та змішаної форми навчання серед вихованців нашого позашкільного закладу постійно проводимо флешмоби, челенджі, акції, онлайн виставки до пам'ятних дат на офіційній сторінці в мережі «Facebook».

Останнім часом на підтримку Збройних Сил України проведено акцію «Повертайтеся живими!», у якій, крім позашкільників, брали участь і учні закладів загальної середньої освіти нашої громади: <https://www.facebook.com/100002715017008/videos/705065250851851/>

Онлайн виставка «Христос Воскрес – воскресне Україна!». Акція «День зустрічі птахів» тощо.

Крім того, вихованці нашого закладу є постійними учасниками обласних акцій, беруть активну участь у Всеукраїнських заходах, організованих Українським державним центром позашкільної освіти, Національним еколого-натуралістичним центром. Останній захід, учасниками якого стали наші вихованці – це Всеукраїнський творчий марафон «Україна – це ми».

А попереду ще багато планів і задумів. Зараз готуємо роботи до участі в обласній акції «Діти Харківщини проти війни», до Всеукраїнського творчого артфестивалю «Україна-ненька, Україна-мати».

Наші педагоги увесь час, займаючись самоосвітою, удосконалюють майстерність, розробляють майстер-класи, прагнуть зробити заняття цікавішими,

що сприяє підвищенню якості освіти:
<https://www.facebook.com/100002715017008/videos/4904319406355381>

Таким чином, як показує практика, найефективнішими у вихованні підростаючого покоління є технології, що ґрунтуються на активності та демократичному стилі взаємодії керівників гуртків із вихованцями, ініціативності та творчості. Я в закладі позашкільної освіти працюю всього третій рік, але зробила висновки, що коли педагог «горить» на своїй роботі, то й діти зацікавлюються та захоплюються. І тоді вже ніщо не утримає політ їх творчості.

Тож до нових звершень і до Перемоги! Все буде Україна!

Список використаних джерел

1. Кушнарєва А.В. Педагогічні інновації у закладі позашкільної освіти. Харків, 2019. 39 с.
2. Шестопалова І.Ю. Організація науково-методичної роботи у закладі позашкільної освіти. Харків: «Стиль-Издат», 2018. 161 с.

Інноваційні форми реалізації компетентнісного підходу до навчання та виховання в умовах закладу позашкільної освіти (з досвіду роботи Красноградського ЦДЮТ)

*Людмила Меднікова,
заступник директора з навчально-методичної роботи
Красноградського центру дитячої та юнацької творчості
Красноградської міської ради*

У статті обґрунтовано шляхи оновлення змісту освітнього процесу в закладі позашкільної освіти. Наведено модель здійснення організації формування базових компетентностей вихованців у Красноградському ЦДЮТ відповідно до вимог Нової української школи методом проєктного навчання та виховання, а також приклади інновацій у формуванні екологічної грамотності та здоров'язберезувальної компетентності, які запроваджено в освітній простір закладу.

Ключові слова: інноваційний освітній процес, ціннісні орієнтири, модернізація освітнього середовища, науковий проєкт, дистанційне навчання.

Сучасні виклики в системі освіти зумовили необхідність ключових реформ української школи та знайшли своє відображення в Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державному стандарті базової середньої освіти, Порядку проведення інституційного аудиту. Нові підходи до розуміння забезпечення якості освіти передбачає й зміни у системі позашкільної освіти як важливої складової національної системи освіти [4, с.8-13].

У зв'язку з цим кардинального оновлення потребує зміст освітнього процесу в закладі позашкільної освіти, розроблення й практичне впровадження новітніх педагогічних технологій, уможливленню переорієнтацію на компетентнісний підхід, діджиталізацію, усвідомлення педагогічними працівниками необхідності неперервної самоосвіти, формування навичок співпраці на основі партнерства й незалежного оцінювання освітньої результатів.

Інноваційні процеси, що відбуваються в позашкільлі, акцентують увагу педагогів на питанні розроблення критеріїв оцінювання інформаційно-

діагностичних, мотиваційних аспектів діяльності, які вказують на успішне оволодіння знаннями, вміннями та навичками, мотивацію освітньої діяльності, інструменти самооцінки та самопізнання. У зв'язку з цим, актуальним є створення чіткої системи ефективного функціонування освітнього середовища закладу позашкільної освіти, яка надає якісну освіту за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації.

Науково-теоретична основа позашкільної освіти закладена в педагогічній спадщині С. Русової, В. Сухомлинського. Проблеми формування творчої особистості у своїх працях вивчали Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Рубінштейн. Учені В. Давидов, П. Гальперін, А. Запорожець, О. Леонт'єв окреслюють засади теорії розвиваючого навчання. Сучасні проблеми організації навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості в закладі позашкільної освіти розглядають І. Бех, В. Вербицький, О. Биковська, В. Мачуський, Г. Пустовіт та ін.

Позашкільна робота, як відзначено в Стратегії розвитку, є унікальною складовою системи освіти та має суттєві можливості для розвитку людського капіталу, особистісної та професійної реалізації кожної особистості, створює єдиний освітній простір, у якому особливим способом організована педагогічна діяльність, спрямована на індивідуалізацію, диференціацію розвитку інтересів та талантів дитини [3].

Красноградський центр дитячої та юнацької творчості – заклад позашкільної освіти зі сталими традиціями щодо організації системи навчання, виховання, розвитку та соціалізації вихованців, яка базується на принципі доступності та добровільності, природовідповідності та відкритості.

В організації освітнього процесу закладу визначено пріоритетні напрями роботи, зокрема:

- удосконалення науково-методологічних засад діяльності;
- удосконалення системи організаційно-виховної роботи;
- впровадження в практику методів педагогічного моделювання;
- використання розвиваючих та проєктних технологій.

Звбезпечення реалізації цих напрямів потребує впроваджується інтегрованого підходу, який дозволяє педагогам комплексно розв'язувати завдання, пов'язані з оновленням змісту, мети, форм, методів та отримання якісного освітнього продукту в гуртках національно-патріотичного, еколого-натуралістичного, соціально-реабілітаційного, олімпіади-експериментального напрямів. І найефективнішою технологією, що уможливило реалізацію формування базових компетентностей вихованців є проєктна. У закладі розроблено та ефективно впроваджується модель організаційно-методичного супроводу інноваційної діяльності, яка актуалізує переваги використання технології проєктного навчання:

- спрямування на самостійну діяльність учнів;
- створення умов для набуття навичок роботи в команді;
- інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості;
- опанування прийомів та засобів критичного та креативного мислення;
- застосування системи дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів, засобів.

Однією з актуальних груп проєктів, реалізованих старшокласниками, стали науково-дослідницькі, які здійснювались у гуртках «Основи науково-дослідницької діяльності» та були спрямовані на формування екологічної

грамотності та здоров'язберігаючої компетентності. Важливою ознакою таких проєктів стало уможливлення самостійно планувати, визначати завдання, обирати шляхи їх вирішення, тобто вихованці мали нагоду набувати «вміння мислити масштабно, щоб бачити проблему цілісно в контексті її оточення й пов'язувати багато дрібних деталей», уміння розуміти широкий, а іноді й глобальний контекст проблем.

У процесі науково-дослідницької діяльності в Малій академії наук вихованці одержують доступ до інформаційних відомостей про світ і здобувають навички послідовного викладення матеріалу, аналізу й систематизції, розвивають уміння оперувати науковими знаннями, законами, теоріями та методикою досліджень.

Серед найцікавіших досліджень вихованців можна назвати «Дослідження впливу різних факторів на імунну систему старшокласників»; «Фактор впливу на стан емоційного здоров'я старшокласників»; «Емоційний розвиток в підлітковому віці»; «Вплив секрету равлика ахатини фуліка (*Achatina fulica*) на стан шкіри підлітків» «Вивчення хімічної складової сосисок та сарделенок різних виробників»; «Вивчення зв'язку валеологічної культури підлітків з типами темпераменту» тощо. Проведені дослідження сприяють мотивації до вивчення факторів впливу на стан здоров'я підлітків, підвищення рівня валеологічної культури, стимулювання пошуків нових шляхів вирішення фізіологічних та психологічних проблем.

Високий рівень екологічної компетентності гуртківці досягли, розробляючи проєкти в напрямках екології та аграрних наук, хімії та біології, охорони довкілля та раціонального природокористування, наприклад: «Вивчення впливу газоконденсатних родовищ на ґрунти Красноградського району Харківської області»; «Вивчення еколого-біологічної характеристики річки Берестової та заходи щодо її раціонального користування»; «Екологічна оцінка якості водних об'єктів та їх охорона на території Красноградського району»; «Вивчення ареалів лікарських рослин на території Мартинівського орнітологічного заказника»; «Природно-заповідний фонд Красноградського району, як складова національної екологічної мережі України»; «Вивчення екологічного стану за комплексом ознак сосни звичайної *Pinus silvestris*».

Педагогічний колектив ЦДЮТ продовжує роботу щодо вивчення можливостей розвитку ключових компетенцій, яких вихованці набувають у школі, в умовах закладу позашкільної освіти [2]. У таблиці 1 наведено перелік дитячих соціальних проєктів та їх результативність, що виражена в сформованості ключових компетенцій позашкільної освіти у відповідності з компетенціями Нової української школи.

Таблиця 1

Формування та розвиток базових компетенцій вихованців у процесі проєктної діяльності

Компетенція	Уміння та навички	Назва гуртка	Назва проєкту
Практична	Спілкування державною мовою Спілкування іноземними мовами; Соціальна та громадянська	«Радіотеатр», «Дитячий театр»	Аудіовистави Джани Родарі «Казки по телефону» участь у челенджі («Не говори про українську

	компетентності; Обізнаність та самовираження у сфері культури;		мову, говори українською мовою»
Творча	Спілкування іноземними мовами Соціальна та громадянська компетентності; Обізнаність та самовираження у сфері культури Ініціативність і підприємливість;	Раннього розвитку дітей «Розумнички»	Рольово-ігровий проєкт «Інсценування казки «Ріпка»
Пізнавальна	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; Математична компетентність; Основні компетентності у природничих науках і технологіях; Інформаційно-цифрова компетентність; Уміння вчитися впродовж життя;	«Паперопластики»	Пошуково-творчий проєкт «Геометрична гра «Танграм»
Практична	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; Природничі науки і технології Соціальна та громадянська компетентності; Екологічна грамотність і здорове життя.	«Юні лісівники», «Юні дослідники біорізноманіття»	Екологічний проєкт «Відновлення лісових насаджень на території Красноградщини, акція «Майбутнє лісу в твоїх руках»
Соціальна	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; інформаційно-цифрова компетентність; Уміння вчитися впродовж життя; Ініціативність і підприємливість; Соціальна та громадянська компетентності; Обізнаність та самовираження у сфері культури;	«Медіакультура»	Проєкт –QR- квесту «Стежками минулого»
Практична	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; Ініціативність та підприємливість Математична компетентність; Соціальна та громадянська компетентності;	«Валяння вовни» та «Бісероплетіння»	Соціальні проєкти: «Подаруй добро», «Юні майстри Красноградського ЦДЮТ»
Пізнавальна	Екологічна грамотність та здоров'язберігаюча компетентність Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; Інформаційно- цифрова компетентність;	«Основи науково- дослідницької діяльності»	Науково-дослідницькі проєкти «Екологічна культура – вибір XXI століття».

	Основні компетентності у природничих науках і технологіях;		
Творча	Обізнаність та самовираження у сфері культури Ініціативність і підприємливість; Соціальна та громадянська компетентності;	«Конструювання та моделювання одягу» Зразковий художній колектив	Проект «Сонце. Радість. Краса» участь у Міжнародному фестивалі м. Несебр
Соціальна	Соціальна та громадянська компетентність Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; Спілкування іноземними мовами; Ініціативність і підприємливість;	Дитяча Громадська організація «Сузір'я»	Соціальний проєкт громади «Молодіжні лідери України»
Практична	Уміння вчитися протягом життя. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; Інформаційно-цифрова компетентність;	Педагоги та вихованці закладу позашкільної освіти.	Навчальний проєкт «Дистанційне навчання-вимога сучасності»

Значним викликом для здійснення освітнього процесу став період карантинних обмежень та воєнного стану, коли забезпечення виконання навчальних програм, участі вихованців у масових виховних заходах здійснюється переважно в месенджері Viber, через e-mail вихованців та педагогів, на платформах Zoom, Google Classroom, офіційному сайті закладу. З'явилися інноваційні форми дистанційної роботи: мультимедійні презентації; онлайн лекції, синхронний та асинхронний режим спілкування.

Ефективними формами роботи з учнівською молоддю, які уможливили розвиток самоорганізації, самодисципліни, самомотивації стали участь у наукових семінарах, конференціях, публікації результатів досліджень у наукових виданнях.

Таким чином, залучення вихованців до проєктної діяльності сприяє формуванню творчого мислення, активної громадської позиції, навичок ведення дискусій, умінь самопрезентації, уможливорює самовизначенню та свідомому вибору майбутньої професії.

Список використаних джерел

1. Вербицький В.В. Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми,
2. Нова українська школа / М-во освіти та науки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.07.2022).
3. Стратегія розвитку позашкільної освіти. 2-ге вид., перер. і доповн. / за ред. проф. О. В. Биковської. ІВЦ АЛКОН, 2021. 117 с.

Глосарій найуживаніших інноваційних термінів позашкільної освіти

Булінг – форма психічного насильства у вигляді бойкоту, насмішок, дезінформації, псування особистих речей, фізичної розправи тощо.

Волонтерство, або волонтерська діяльність – від [фр.](#) *Volontaire* (доброволець) → [лат.](#) *voluntarius* → [лат.](#) *voluntas* (вільне волевиявлення) → [лат.](#) *volō* (бажання, намір) – добровільна суспільно корисна діяльність. Може здійснюватись і окремими людьми, і організаціями.

Воркшоп – навчальний захід (як семінари, курси, майстерні), на якому учасники здобувають знання самостійно. Дослівний переклад терміна – «робоча майстерня». Основні відмінності воркшопу від заходів іншого типу – висока інтенсивність групової взаємодії, активність і самостійність учасників, актуальний досвід і особисте переживання.

Гейміфікація навчання – використання ігрових практик і механізмів для створення такого освітнього середовища, учасники якого спостерігають за власним прогресом, змагаються один із одним, допомагають один одному й мотивують один одного.

Громадянська відповідальність – свідоме ставлення особистості як члена суспільства до його вимог, уміння відповідати за власне життя, дії, вчинки.

Вебквест – проєкт із використанням інтернет-ресурсів.

Дисемінація – особливий спосіб поширення та опанування досвіду, адекватного конкретним потребам його реципієнтів, що має характер формування. Дисемінація дозволяє поширити передовий та інноваційний досвід у найбільш масову педагогічну практику, адаптуючи, редукуючи та розвиваючи різні елементи інноваційних досягнень або інноваційних систем у цілому.

Дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій та методик викладання, які передбачають здобуття освіти без фізичної присутності здобувачів у [навчальному закладі](#). Відмінністю дистанційного навчання від [заочного навчання](#) є використання синхронного режиму – при якому здобувачі освіти працюють разом із [педагогічним персоналом](#) закладу наживо, використовуючи засоби та технічні рішення зв'язку в реальному часі, дотримуючись встановленого закладом освіти [розрахунку занять](#).

Едьютейнмент (англ. edutainment) – освіта в розважальному форматі: навчайся розважаючись, розважайся у процесі навчання. Ця нова освітня технологія поєднує в собі розважальні прийоми, методи інтерактивного й активного навчання, мотивацію до пізнання та взаємодії.

Заклад позашкільної освіти – складова системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту й організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань і стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів.

Змішане навчання – методика формальної освіти, згідно з якою здобувач освіти засвоює одну частину матеріалу онлайн, частково самостійно керуючи своїм часом, місцем, шляхом і темпом навчання, а іншу частину матеріалу вивчає в класі.

Інклюзивне навчання – навчання учнів із особливими освітніми потребами, що передбачає включення їх у загальне освітнє середовище за місцем їхнього проживання.

Інноваційний освітній процес – освітній процес, у рамках якого здійснюється мінімально необхідна сукупність інновацій, яка дає змогу значно підвищити його ефективність.

Інтерактивні освітні технології – це технології, які передбачають активну взаємодію всіх учасників процесу навчання, їх здатність до діалогу з будь-чим (комп'ютером) або з будь-ким (людиною).

Інфографіка (англ. Information graphics; infographics) – це графічне візуальне подання [інформації](#), [даних](#) або [знань](#), призначених для швидкого та чіткого відображення комплексної інформації. Вона може покращити сприйняття інформації, використовуючи графічні матеріали для того, щоб підвищити можливості зорової системи людини бачити моделі і тенденції. Процес створення інфографіки можна розглядати як візуалізацію даних, створення інформаційних схем та моделей подання інформації.

Інфотейнмент (утворено від [англ.](#) information – «інформація» + entertainment «розваги») – вид інформаційних програм.

Медіаграмотність, медійна грамотність (англ. *media literacy*) – рівень медіакультури, досягнений медіаосвітою, що стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе та спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо сприймати й критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції – розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи й типи контролю, які вони культивують. Чинниками медіаграмотності є сукупність знань, навичок і вмінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати та створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві та їхній вплив.

Медіакультура – сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікації, збирання, виробництва, передачі й аналізу інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з масмедіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі.

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою масмедіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Метод проєктів – освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

Онлайн-навчання – метод отримання нових знань за допомогою Інтернету в режимі реального часу.

Офлайн-навчання – метод отримання нових знань в аудиторії під час безпосереднього спілкування викладача й учнів (вихованців).

Позашкільна освіта – сукупність знань, умінь і навичок, що отримують вихованці, учні та слухачі в закладах позашкільної освіти у вільний час від навчання в загальноосвітніх або інших закладах освіти.

Правові освіта – структурний компонент освіти в Україні, процес набуття правових знань, навичок і вмінь, формування поваги до права, закону, прав і свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок і мотивів правомірної поведінки.

Проєктне навчання – навчання, за якого здобувачі освіти виконують навчальні проєкти – самостійно розроблені та подані результати роботи над проблемою.

Соціальна згуртованість – залучення та участь членів суспільства в політичному, економічному й культурному житті; почуття солідарності й належності до суспільства, що засноване на ефективному використанні громадянських прав та інших надбань демократичного суспільства.

Соціальне партнерство (англ. *partnership*) – особливий тип спільної діяльності між суб'єктами освітнього процесу, який характеризується довірою, загальними цілями й цінностями, добровільністю та довготривалістю відносин, а також визнанням взаємної відповідальності сторін за результат їхньої співпраці й розвитку.

Творчий потенціал – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, що виявляє готовність удосконалювати педагогічну діяльність; наявність внутрішніх засобів і методів, здатних забезпечити цю готовність.

Технологія відкритого простору (Open Space Technology) – технологія в основі формату EdCamp (конференції, які проводять самі учасники, як правило, їх називають «неконференцією»); є демонстрацією віри в людей, які здатні до пошуку, самокерування та продукування результатів. У свою чергу, OST спирається на ідею, що люди, які відвідують подію, – це правильні люди; речі, які вивчаються, – це правильні речі; і все, що відбувається, – теж правильно.

Тренд – напрям, тенденція. // Зміна, що визначає загальний напрямок розвитку, зміни будь-якого процесу або явища (економіки, політичних відносин, суспільної думки, стилю в моді і т.ін.). // Тривала, довгочасна тенденція зміни економічних показників в економічному прогнозуванні.

Флешмоб (англ. *flash mob* – «блискавична юрба», *flash* – блискавиця, *mob* – скорочене й усичене лат. *mobilis vulgus* – рухливий натовп, юрба, раптівка) – несподівана поява групи людей у заздалегідь запланованому місці.

**Джерело
педагогічних інновацій**

**Освітні інновації в позашкільній освіті:
сучасний погляд, практика та перспективи впровадження**

Редактор: *Писаренко Т.І.*

Упорядник: *Семисошенко С.В.*

Дизайн: *Семисошенко С.В.*

Електронне видання

Харківська академія неперервної освіти
61057, м. Харків, вул. Пушкінська, 24
Тал./факс (057)731-21-31
e-mail: kvnz.hano@gmail.com
[Web-сайт: edu-post-diploma.kharkov.ua](http://edu-post-diploma.kharkov.ua)